

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

JOANNIS FRANCISCI FINETTI
DE PRINCIPIS
JURIS NATURÆ,
ET
GENTIUM

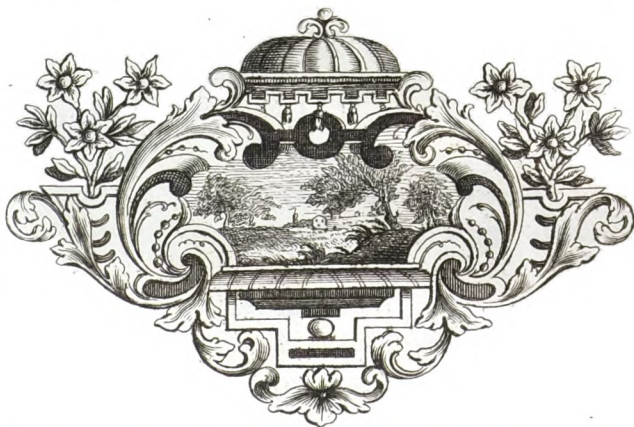
ADVERSUS

HOBBIUM, PUFENDORFIUM, THOMASII, WOLFIUM,
ET ALIOS.

LIBRI XII.

TOMUS II.

Πάντι δοκιμάζετε· τὸ καλὸν κατέχετε. *I. Tessal. V. 21.*

V E N E T I I S M D C C L X I V .

A P U D T H O M A M B E T T I N E L L I

S U P E R I O R U M P E R M I S S U , A C P R I V I L E G I O .

277. 485. 3. 51.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1

I N D E X
LIBRORUM, ET CAPITUM
VOLUMINIS SECUNDI.

LIBER SEXTUS.

De existentia Juris Naturæ.

CAPUT I.

*D*atur aliqua norma seu regula naturalis, ad quam homo actiones suas liberas exigere debet, & quæ Jus naturale vocatur.

CAPUT II.

*Ex*tat divina lex moraliter nos adigens ad actiones liberas eidem regulæ conformandas, & quæ propriissime dicitur jus naturale. Quare Schmaufius plane insipienter ait, Deum creasse hominem ex legem.

CAPUT III.

Leges divino naturales sunt vere, ac proprie leges non ea solum ratione, quod supremi Legislatoris autoritate muniuntur; sed etiam quia sanctionem habent adjunctam, præmium nempe vel poenam custodientibus aut violantibus rependenda, etiam si præsens tantum hæc vita spectetur.

CAPUT IV.

Prædicta legum naturalium sanctio vera quidem sed imperfecta est; atque insufficientis. Sed alia suppetit perfectissima sanctio, futura scilicet retributionis post mortem; quæ vel solo lumine naturali factis innotescit. Refellit Auctor Codicis naturæ, qui docet, mali moralis punitionem pugnare cum idea Entis infinite perfecti, & benefici.

CAPUT V.

Thomasius, ejusque interpres sive illustrator Fleischerus jus naturale vel nimis extenuant, vel prorsus evertunt, dum leges divino-naturales consilii loco habendas esse decernunt.

LIBER SEPTIMUS.

De primo & universali juris naturæ principio.

CAPUT I.

*S*ententia Valentini Alberti asserentis primum juris naturæ principium esse convenientiam cum statu integritatis, in quo conatus est homo, explodenda penitus est: sicut etiam illorum opinio, qui pro primo principio constituunt vel voluntatem divinam, vel convenientiam cum divina sanctitate.

CAPUT II.

Hobbesius absurde statuit, sui ipsius conservationem ut primum integrumque juris naturæ principium, & pro prima, & fundamentali naturæ lege, querendam esse pacem, ubi haberi potest, ubi vero non potest, auxilia belli.

CAPUT III.

Pufendorfus inutiliter fatigatur in statuenda pro primo juris naturæ principio Socialitate, seu hac propositione: cuilibet hominì colenda & servanda est societas.

CAPUT IV.

Juris naturalis principium a Thomasio propositum, videlicet esse facienda, que vitam humanam redant & maxime futuram, & felicissimam, vitanda pariter, que vitam reddunt infelicem, & mortem accelerant, rejiciendum omnino est.

CAPUT V.

Absurde statuitur a Wolfio, velut aequatum Juris Naturalis principium, hæc propositio: Committende sunt actiones, quæ ad perfectionem hominis, atque status ejusdem tendunt: & ea omittende, quæ ad imperfectionem ipsius, & status ejusdem tendunt. Ex hoc principio frustra conatur ille deducere, demonstrareque debitum naturale amandi, colendique Deum, & proximum diligendi.

CAPUT VI.

Si unicum juris naturalis principium statuendum sit, hoc ceteris præferendum videtur: naturalis ordo servandus est. In custodia istius ordinis virtus proprie consistit. Refellitur Martinus Hubnerus, qui intrinsecam virtutis pulchritudinem, amabilitatemque deridet.

CA-

CAPUT VII.

Necesse non est, imo forte minus expedit, unicum in hac disciplina statuere officiorum omnium principium. Hinc reprehensione digni non sunt, qui principium triplex admittunt, vel scilicet cum Barbeyraco, & Burlemaquio religionem, amorem sui ipsius, & societatem; vel cum Heineccio amorem Dei, sui, & proximi: hic tamen in suo triplici asserendo principio minus recte procedit.

CAPUT VIII.

Commentum Jo: Jacobi Rousseau duo hac constituentis juris naturæ principia, amorem sui, & commiserationem erga alios, probari nullatenus potest.

LIBER OCTAVUS.

De fundamento & fine juris naturalis.

CAPUT I.

Qui utilitatem propriam constituunt pro fundamento juris naturæ, jus ipsum a fundamentis evertunt. A quo quidem errore gravissimo Protestantes plerique non satis recedunt.

CAPUT II.

Fundamentum juris naturæ merito ponitur in cognitione ordinis æterni, & incommutabilis, cui actiones nostræ conformari possint ac debeant. Joannes Baptista Vico Verum pro juris fundamento constituens vel sentit nobiscum, vel nullum peculiare fundamentum assignat.

CAPUT III.

Pufendorfius de jure naturæ pessime meritus est, dum ejus finem ambitu præsentis vitæ concludi, docuit.

CAPUT IV.

Absurda est, & ad Epicuræismum vergens sententia Wolfii docentis, ita per legem seu per jus naturale felicitatem nostram tanquam finem intendi, ut ad illam servandam non obligemur, nisi quia ejus custodia felicitatem consequimur, nec sine eadem eandem consequi datur.

CAPUT V.

Proximus intimusque juris naturæ finis est custodia recti ordinis, proindeque vita ad rationis normam exacta. Finis autem mediatus nedum communis, sed etiam propria cujusque felicitas, quam

adipisci propriis actionibus quis potest. Finis ultimus atque perfectus est felicitas vite futuræ, & quæ inde conjungit, supremi Conditoris, & Provisoris gloria.

LIBER NONUS.

De objecto Juris Naturæ.

CAPUT I.

Objectum juris naturæ perperam limitat Schmausius ad illa principia, quæ intimo sensu quisque comperit innata sibi esse, atque congenita; quæ vero ex principiis eisdem deduci per ratiocinationem possunt, ad jus naturæ nequaquam pertinere contendit. Sed adhuc absurdius docet, eadem naturæ principia non in ratione, sed in voluntate duntaxat, tanquam in propria sede esse quærenda.

CAPUT II.

Errat haud leviter Pufendorfius dum hominis erga Deum, & semetipsum officia a juris naturalis objecto, & consideratione sejungit.

CAPUT III.

Juris naturalis objectum sunt omnes actiones hominis liberæ. Perperam interiores excipit Pufendorfius.

CAPUT IV.

Solæ actiones liberæ sunt juris naturalis objectum. Quare Hobbesius Spinosa, Thomasia, & alii, qui actiones omnes humanas necessarias esse contendunt, jus naturale a fundamentis evertunt.

LIBER DECIMUS.

De prima juris naturalis proprietate, videlicet obligatione.

CAPUT I.

Haud recte definit obligationem activam, dum ait, esse eam motivi cum actione.

CAPUT II.

Docet, jus omne ex obligatione oriri; sed contrarium nonem ex ipso jure prodire.

C A.

CAPUT III.

Rejiciendum omnino est commentum Schmausii docentis, fontem obligationis naturalis esse metum mali, ac speciatim privata vindicta.

CAPUT IV.

Admittenda non est Episcopi Gastrelli Sententia docentis, obligandi principium esse desiderium beatitudinis nostræ, seu felicitatem speratam. Magis vero absurda est sententia Thomasi, qui non aliud agnoscit obligandi principium, quam spem ac metum. Negandum tamen non est, spem præmiorum, penarumque metum magnum esse, necessariumque ad virtutem incitamentum.

CAPUT V.

Æque falsa, ac perniciosa est Hobbesii opinio docentis, naturæ leges semper quidem obligare in foro interno, sive conscientia, idest quoad animi dispositionem easdem servandi, quotiescumque videbitur earumdem observantia conducere ad finem quo diriguntur; non semper autem in foro externo, seu quoad actum & exercitium illarum, in eo hominum statu, in quo non exercentur ab aliis, sed solum cum tuto id fieri potest.

CAPUT VI.

Burlemaquius haud recte obligationem naturalem a Ratione absolute deducit: aliquam tamen sola Ratione ingenerari obligationem, negandum non videtur: sed hæc nec propria, nec satis firma obligatio est. Traditur definitio Obligationis cum activæ, tum passivæ; & data occasione dirimitur quæstio de Atheismo per se vel solum per accidens moribus noxiis. Hubnerus qui primas in obligatione Rationi partes tribuit, refellitur.

LIBER UNDECIMUS.

De reliquis proprietatibus Juris Naturæ, nempe de æternitate, necessitate, immutabilitate, & universalitate, certitudine, & claritate.

CAPUT I.

Juri Naturali æternitatem perperam adimit Thomasi, atque inscite asserit, & contendit, Legem æternam esse Scholasticorum figmentum.

CA-

CAPUT II.

Pufendorfius perperam negat, jus natura necessarium esse ante quamlibet legem, contendens, actionem omnem ante legem divinam esse indifferentem. Itaque humanis actibus præconceptis ante Dei legem moralitas aliqua, quæ fundamentalis, & objectiva dicitur, inest; imo etiam formalis, tametsi imperfecta.

CAPUT III.

De immutabilitate juris natura inepte disputat Pufendorfius. Illius immutabilitas nititur immutabilitate divinæ rationis.

CAPUT IV.

Inter Juris Naturalis proprietates adnumeranda pariter universalitas est; nemo quippe mortalium est, qui non semper, & ubique illius vinculis adstringatur. Quapropter immerito a Pseudopoliticis excipiuntur Principes summi, & Belligerantes.

CAPUT V.

Universalitas adeo juris naturalis propria est, ut soli legi naturali conveniat. Hinc nulla datur lex divina positiva, atque universalis, contra ac sensit Grotius, & aliquando propugnavit Thomafius.

CAPUT VI.

Absurdissima est Sententia Hobbesii asserentis, neminem habere posse de præceptis naturalibus certitudinem citra revelationem divinam, eamque sibi peculiariter factam.

CAPUT VII.

Juri Naturali minime, ut par est, prospiciunt, qui primaria ipsius principia tantummodo ex Traditione certo nobis innotescere arbitrantur.

CAPUT VIII.

Præcepta Juris Naturalis non solum suaderi rationibus probabilibus possunt, sed argumentis etiam evidentibus demonstrari. Ad hoc tamen necesse non est methodus mathematica, sive geometrica; imo ea in re nostra ne commodior quidem est, neque utilior; sed Scholasticam methodum in tradendo jure naturæ præferendam censemus.

CAPUT IX.

Juris Naturalis præcepta generatim adeo clara sunt, seu cognitu facilia, ut nemo possit eorum ignoratione excusari.

CAPUT X.

Quum in præceptis naturalibus omnimoda certitudo haberi non potest,
tum

VII
tum id quod probabilius tutiusque videtur, feligendum? Probabilissimum perperam Protestantes Romanae Ecclesiae tribuunt, improbrantque.

LIBER DUODECIMUS.

De Juris Gentium notione, seu idea.

CAPUT I.

Veteres Latini Scriptores, Romanique Juris-consulti nomine juris gentium intellexerunt vel integrum jus naturale, vel potissimam partem illius.

CAPUT II.

Juxta S. Thomam Jus Gentium ratione materiae pars est Juris Naturalis; ratione autem formae distinguitur ab illo. Probabile est, in eadem Sententia fuisse Romanos Juris-consultos.

CAPUT III.

Jus Gentium satis congruenter accipi potest pro ea Juris naturae parte, quae mutua gentium inter se moderatur officia.

CAPUT IV.

Nullum extat jus gentium universale, positivum, & voluntarium, quodque ex parte materiae distinctum sit a jure naturae.

CAPUT V.

Exponitur idea Juris Gentium, quae omnium probabilissima videtur.

CAPUT VI.

Animadversiones in ideam Juris Gentium a Cl. Emanuele Duniò ad mentem Joannis Baptistae Vici propositam & explicatam. Vici commentum de ferino hominum statu refellitur.

NOI

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

A Vendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione. del P. F. *Filippo Rosa Lanzi* Inquisitor General del Santo Ufficio di *Venezia* nel Libro *Manoscritto* intitolato, *De Principiis Juris Natura, & Gentium, adversus Hobbesium, Puffendorhium &c. Auctore Jo: Francisco Finetti* non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica; e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza a *Tommaso Bessinelli* Stampator di *Venezia* che possi essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di *Venezia*, e di *Padova*.

Dat. li 3. Gennaro 1763. M. V.

(*Sebastian Zustinian Ref.*

(*Alvise Valareffo Ref.*

(*Francesco Morosini 2°. Cav. Proc. Reff.*

Registrato in Libro a Carte 190. al Num. 1071.

Davidde Marchesini Seg.

13. Gennaro 1763. M. V. Registrato.

Francesco Gadaldini Seg.

DE

DE PRINCIPIIS
JURIS NATURÆ, ET GENTIUM

ADVERSUS

HOBBSIUM, PUFENDORFIUM, THOMASIIUM, WOLFIUM
ET ALIOS.

LIBER VI.

De Existentiâ Juris naturæ.

Postis iis, quæ hætenus dicta sunt, nihil amplius
obstare videtur, quominus ad quæstionem omnium,
quæ deinceps occurrent, gravissimam, nempe de
existentia Juris naturæ pertractandam acceda-
mus. Quoniam vero naturæ jus spectari duplici-
ter potest; primo, prout solum regula est, &
norma quædam nobis naturaliter insita, ad quam actiones
nostras liberas exigere debeamus: secundo, prout vera lex
est ab autore naturæ descendens, stricteque ad eandem normam
sequendam nos obligans; ideo duplici propositione rem istam
expediemus, in quarum altera regulæ naturaliter insitæ, in al-

Tom. II.

A

tera

tera legis a Deo latæ existentiam demonstrabimus. Deinde vero ostendemus, leges naturales non meram supremi Principis ordinationem esse, sed & congruam *sanctionem* tum pro hac, tum pro altera vita, adjunctam habere: atque adeo *Thomasium*, qui leges divino-naturales *consiliorum* loco perperam habet, confutabimus.

C A P U T I.

Datur aliqua norma seu regula naturalis, ad quam homo actiones suas liberas exigere debet, & quæ Jus naturale vocatur.

SI id, quod modo diximus, ita intelligatur, quasi integrum nobis non sit, indiscriminatim agere quidquid nobis libido suggerat, quin exinde damnum, vel incommodum aliquod incurramus, aut certe amittamus aliquod bonum, quod per actiones ad eam normam exactas nobis comparare possemus; res adeo perspicua est, ipsaque experientia confirmata, ut nemo, nisi ratione, sensuque communi sit destitutus, eam vocare in dubium possit. Quocirca & ipsi *Epicurei* hujusmodi normam ultro libenterque admittebant; immo tanto accuratius præ ceteris illam servabant, quanto majori aviditate quærebant voluptates, vitamque transigere jucundissimam, satagebant. Sed hæc nullatenus est regula illa, pro qua nobis dimicandum in præsentia sit: sublimiorem aliam, ac præstantiorem inquirimus, quæ propria sit hominis, quatenus per rationem ceteris animalibus præstat (nam illa priore vel ipsa bruta pro suo modulo utuntur) & qua servata actiones nostræ laude, præmioque dignæ reddantur, habeanturque, & sint reipsa, moraliter bonæ: ejusmodi scilicet, queis homines probi ab improbis secernuntur. Hanc porro rejiciunt, & negant *Epicurei*, iique omnes, qui docent, bonum, malumque morale vel ex sola hominum opinione, vel ex mutuis pactationibus inter se initis, vel ex legibus publica auctoritate statutis unice dependere; vel demum ex eo, quod bonum omne, vel malum sola sit utilitate metiendum. Contra hos igitur omnes propositionem nostram his evincimus argumentis.

Pri-

Primo. Dantur actiones aliquæ, quæ ab omnibus omnino nationibus tanquam malæ, & vituperatione, ac pœna dignæ judicantur: *quæ enim natio (ut ait Tullius) superbos, quæ crudeles, quæ ingratos non aspernatur, non odit?* At hoc profecto esse non posset, nisi extaret aliqua norma, aut regula naturalis, seu a natura statuta, naturalique lumine manifesta, juxta quam homines actiones suas liberas componere debeant: non enim alia ratione malas hujusmodi actiones judicare omnes homines possunt, nisi quia norunt, eas haud esse, quales esse deberent; quod perinde est, ac eas neutiquam exactas ad eam normam esse, ad quam exigendæ sunt: igitur talis norma reipsa existit.

De Leg.
lib. 1.

Secundo. Quisquis ad intimum proprium sensum parumper attendit, comperit, se ab aliquo facinore naturaliter abhorre, etiamsi occulte, & impune perpretrare illud possit: quod sane indicio est validissimo, esse in nobis aliquam naturalem normam, ac regulam, a qua recedere malum, seu vituperatione, pœnaque dignum sit; ad quam idcirco actiones omnes nostras liberas componere debemus, quamque, *ius naturale* vocamus.

Tertio. Ex actionibus, quas libere exercere possumus, aliæ quidem sunt naturæ rationali consentaneæ, aliæ vero contrariæ: quod aliter esse non potest, cum natura rationalis, sicut ceteræ quæque naturæ sua propria principia, suasque inclinationes sibi proprias, determinatasque proculdubio habeat: quare contrariarum actionum alias oportet eidem convenire, alias adversari. At procul dubio homines debent illas quidem sponte amplecti, has autem sponte omittere: quid enim tam cujusque naturæ individuo debitum, quam consentaneæ ad propriam naturam vivere, & operari; præsertim cum hæ operationes ipsum conservent, ac perficiant; illæ vero in ipsius nocumentum, ac destructionem vergant.

Quarto. Qui naturalem normam, ac regulam liberarum actionum nostrarum inficiatur, perinde facit, ac si homini adimat naturalem rationem: si enim in nobis ratio inest, profecto ea actiones bonas & malas, seu naturæ rationali consentaneas, & adversas, discernere debet, & manifestare; alioquin ratio

non esset: ad ejus vero ductum sequendum nos adstringi, tam certum esse debet, quam certum est, bonum esse amandum, curandumque; malum evitandum, odioque habendum: repugnat igitur, esse in nobis rationem, ac non esse normam aliquam, ad quam actiones nostras liberas exigere debeamus.

Quinto. Natura, ut probavimus supra, hominem condidit socialem, seu egentem, naturaliterque cupidum societatis, non utique qualiscunque, sed tranquillæ, & ordinatæ, qualis nempe homini utilis est, ac necessaria: at si nulla adsit naturalis regula, ad quam hominum actiones sint exigendæ, profecto societas nec tranquilla esse potest, neque ordinata; adeoque nec ullo pacto utilis, imo summe noxia, & exitialis.

Sexto. Evidentius est, quam in dubium vocari possit, cui-cunque homini inesse ordinem aliquem, imo triplicem, nempe ad Deum, ad seipsum, & ad ceteros homines; istumque ordinem esse omnino necessarium: non enim ab hominum opinione, vel voluntate pendet, quod homo sit creatura, ac Deus *ip*sius Creator; & consequenter, quod hic sit Dominus, ille servus, Deus superior, homo inferior, Deus ultimus finis, ad quem homo ordinetur &c. Sic etiam necessarium est, hominem anima, & corpore constare; animam esse corpore præstantiorem, seu naturam rationalem superiorem esse natura animali; indeque hujus appetitum illius inclinationi cedere debere: necessarium demum est, ut omnes homines natura quidem æquales sint; quoad statum vero sint invicem superiores, & inferiores, ut pater & filius, dominus & servus &c. At vero evidens quoque est, nos ordinem istum in actionibus nostris liberis servare debere (exempli gratia, procul dubio debemus Deum ut superiorem agnoscere, & venerari; homines tanquam nobis æquales habere & tractare; appetitum rationalem animali, seu corpus animæ præferre): non potest enim non malum esse pervertere naturalem ordinem; cum ordo ex sua propria ratione quid bonum sit, imo bonum in ordine consistat: extat igitur certissima naturalis aliqua norma, & regula, cui actiones nostras liberas conformare debemus; eam vero *jus naturale* vocamus.

C A P U T II.

Extat divina lex moraliter nos adigens ad actiones liberas eidem regula conformandas, & quæ propriissime dicitur jus naturale. Quare Schmausius plane insipienter ait, Deum creasse hominem ex legem.

HÆc propositio, quæ juris naturalis essentiam, seu essentiali illius exhibet complementum (nam sola ratio regulæ naturalis non est, nisi inadæquatus juris naturæ conceptus) quodque non simplicis regulæ, sed legis proprie dictæ rationem habet, utpote rigorosam obligationem imponens ex Superioris voluntate pendentem; hæc, inquam, propositio complectitur duo. Primum, quod Deus verum jus habeat ferendarum legum, earumque hominibus imponendarum. Alterum, quod reipsa uti voluerit hujusmodi jure ferendi, & imponendi leges hominibus: lex quippe omnis, ut reipsa obliget, præter jus, etiam actum imperandi requirit. Porro Deum summo nobis imperandi jure naturaliter frui, jam superius probatum est. Nunc igitur contra *Schmausium*, qui non dubitavit asserere, hominem a Deo fuisse creatum *ex legem*, luculenter ostendam, Deum O. M. prædicto jure usum reipsa fuisse, legumque naturalium observantiam hominibus imposuisse.

Lib. III.
Cap. 3.

Probatur itaque primo. Deus ex una parte perfectissime possidet prærogativas omnes, quæ legitimo Legislatori conveniunt, ut supra probatum est; ex alia ut sapientissimus Auctor, condidit hominem legibus recipiendis aptissimum, videlicet intelligentem, & liberum, æque boni, ac mali, præmii, ac pœnæ capacem: nullatenus igitur putandum est, has hominibus dotes fuisse a Deo frustra collatas, seu inditam facultatem, quæ nunquam redigenda foret ad actum: præsumendum est igitur, Deum reipsa tulisse, imposuisseque homini leges, quibus prædicta facultas, seu aptitudo ad exercitium, actumque transiret.

Secundo. Finis, ob quem productæ a Deo rationales creaturæ fuerunt, alius esse non potuit, quam ex una parte gloria ipsius Conditoris; ex alia creaturarum earundem perfectio,

Etio, atque felicitas: qui duo fines (si tamen dicendi sunt duo) inter se omnino consentiunt. Nam supremi Numinis gloria sita est in manifestatione perfectionum illius, præsertim vero potentiæ, sapientiæ, bonitatisque divinæ: hæc autem manifestatio obtinetur maxime ex eo, quod Deus & possit, & velit perducere homines ad felicitatem, & beatitudinem. Censendum est igitur, Deum media elegisse, quæ ad hujusmodi finem aptissima sint, & maxime convenientia. Enim vero cum insit homini libertas arbitrii, medium ad obtinendam felicitatem maxime idoneum erit rectus usus ejusdem arbitrii, seu rationis regulam in suis actionibus sequi: igitur dubitandum non est, hoc ipsum velle Deum, adeoque & præcipere; quod est, naturales leges imposuisse.

Tertio. Quilibet artifex vult sui operis perfectionem: igitur & Deus hominis, quem creavit, perfectionem velle, censendus est: at perfectio hominis sita est in recto usu libertatis suæ, seu in actionibus rationis normæ consentaneis: ergo hujusmodi actiones vult Deus; adeoque eas præcipit: præcipit vero non aliter, quam per ipsam naturalem rationem; quod perinde est, ac naturales leges imponere; igitur reipsa imposuit.

Quarto. Si Deus leges homini imposuisset nullas, eum profecto in plena reliquisset libertate sequendi, vel non sequendi datam ipsi rationis regulam. Verum hoc plane absurdum foret: perinde enim esset, ac si Princeps subditis suis Ducem præficeret, eisdemque potestatem faceret obedientiam eidem non præstandi, & quicquid illis luberet, agendi.

Quinto. Sed & aliud quam maximum absurdum ex hujusmodi homini a Deo relicta libertate sequeretur; nempe Deum non magis diligere bonum, quam malum, justum, quam injustum, virtutes, quam vitium; non plus id, quod est creaturæ ab se creatæ consentaneum, quam id, quod est contrarium; demum non magis Deo gratum esse, si eum homines amore, quam si odio prosequantur: qui enim utrumque facere permittit, seu quum possit, neque unum præcipit, neque alterum prohibet; is convincitur minime unum præ altero amare, aut gratum habere: quod est Deo plane indignum; quippe quod cum ejus sanctitate, bonitate, ac justitia

tia aperte pugnat. Neque vero dicas, rationem hanc supponere quidpiam esse ex se, & natura sua malum, vel bonum, vitium vel virtutem; quod nondum probatum est: quandoquidem ita rem se habere, & ex supradictis satis colligitur, & nihilominus suo loco data opera demonstrabitur.

Sexto. Deus homines ad societatem ordinavit, ut supra planum fecimus tum ex summa societatis necessitate, tum quia præcipuæ hominis virtutes extra societatem exerceri non possunt: atqui in hoc ineptissime se gessisset Deus, si leges nullas, quibus homines in societate regi deberent, addidisset: nulla enim societas sine ordine; neque ordo ullus sine legibus esse, aut subsistere potest.

Si dicas, sat fuisse, Deum hominibus rationem, atque intellectum præbuisse, quo possent leges constituere ad societatis conservationem necessarias; hoc in primis firmat legum ad dictum finem necessitatem; adeoque rectæ rationi consentaneum esse, ut ea de causa leges ferantur: igitur dubitandum non est, sapientissimum naturæ Conditorum hoc per sese præstitisse, quum societatem voluerit; alioquin sapientiores dicendi forent homines, qui non societatem voluissent solum; sed etiam ejus conservationi necessario legum præsidio prospexissent. At præterea, vel Deus homines in libertate ejusmodi leges condendi reliquit, vel ad eas condendas reipsa adstrinxit: si hoc dicas; jam legem aliquam a Deo latam fateris: si illud asseras; ergo Deus societatis a se intentæ conservationi nullo pacto consuluit; quod est absurdum. Deinde, si Deus voluit, ut homines pro societate servanda conderent leges; vel eisdem qualescunque luberent, condendi libertatem fecit, vel ad peculiare aliquas sancendas arctavit: si hoc asseras; jam habemus quod volumus, nempe leges plures esse a Deo constitutas: si illud dicas; ergo non satis adhuc Deus societatis conservationi prospexit: nam societas non quibuscunque legibus, sed rectis, sed justis, sed rationi consentaneis subsistit. Adhuc pauca: vel Deus legibus ab hominibus conditis, ac condendis suæ auctoritatis robur addere voluit, vel non: si primum; habemus totidem leges a Deo ipso constitutas, quot ab hominibus recta cum ratione latæ sunt: si alterum; igitur de-
nuo

nuo Deus societatis conservationi, ut par erat, non consulit: leges enim humanæ parum utique firmæ sunt, si interna conscientiæ obligatione non roborentur: imo & nullius omnino roboris forent, quoties illas impune violare liceret.

Septimo. Si Deus homini naturales leges non imposuit, minorem ipsius, quam irrationabilium belluarum curam habuit: has enim ille naturali necessario instinctu ad operationes ipsorum naturæ consentaneas, & ad finem eisdem convenientem adstrinxit. At hominem neque physica, neque morali (quæ scilicet per leges inducitur, atque unice homini, utpote libero convenit) necessitate operandi ea, quæ naturæ propriæ consentanea sunt, suamque felicitatem obtinendi devinxisset.

Octavo. Si ad nos metipsos attendimus, reipsa in nobis comperimus varia dictata practica, quibus haud minore necessitate assentimur, quam evidentissimis principiis theoreticis, v. g. *Parentibus honorem exhibendum, malum pro bono reddendum non esse &c.* Porro ista practica dictata nos ipsi non efformavimus, nec studio, aut labore nostro comparavimus: ea igitur cordi nostro insculpsit, seu menti nostræ impressit ipse Deus; quicquid enim boni a natura necessario est, id ab Auctore naturæ esse censendum est. Vult igitur, ac jubet Deus, ut ad hujusmodi dictata actiones nostras componamus; non enim frustra ea insculpere voluisse putandus est. Et aliunde, quid aliud est hujusmodi dictaminum impressio, nisi quædam Divinæ voluntatis promulgatio, ac denuntiatio? nullus autem Princeps regulam promulgat, denuntiatur, quam non vult observari: vult igitur Deus, hujusmodi dictata ab hominibus servari: igitur reipsa naturales leges hominibus imposuit.

Si dicas, ejusmodi dictata non esse speciali quadam voluntate a Deo impressa, sed esse fructus sponte subolescentes ex natura rationali. Id ego fateor: sed cum Deus libere, & meditato, ut ita dicam, consilio, hanc quæ hujusmodi dictata naturaliter parit, naturam condere decreverit, id argumentum evidens est, eum non solum eadem approbare; verum etiam eorundem observantiam intendere, velle, atque præcipere: perinde enim est, ac si creata primum (si fieri posset) homi-

hominum mente ad quæcunque dictata indifferente, postea in eadem, velut in alba tabula, illa insculpsisset.

Hæc ratio quidem in eorum Philosophorum sententia magis efficax videtur, qui ideas innatas propugnant: sed revera in aliorum quoque Philosophorum communi opinione æquale robur habet: sive enim hujusmodi ideæ, seu, in casu nostro, *dictata practica* nobiscum actu nascantur, sive postea aliquo intervallo temporis, objectorum occasione sobolescant; seu ita mens nostra a Deo condita, ac formata sit, ut eadem suo tempore naturaliter progignat; semper in Auctorem naturæ refundenda sunt, eique tanquam Auctori adscribenda: non dubitandum igitur, Deum per ea nobis loqui, ac suam voluntatem manifestare, hoc est præcipere, legemque nobis imponere.

Nono. Demum, Sacra Scriptura dubitare non finit, naturales leges hominibus a Deo impositas esse: testatur enim, legem aliquam esse scriptam etiam in cordibus eorum, quibus lex nulla extrinsecus data est: sic enim ait Paulus ad Romanos: *Gentes, quæ legem non habent, ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem, nempe extrinsecus datam, non habentes, ipsi sibi sunt lex; qui ostendunt opus legis scriptam in cordibus suis, testimonium illis reddente eorum conscientia.* Cap. II. 14

C A P U T III.

Leges divino-naturales sunt vere, ac proprie leges non ea solum ratione, quod supremi Legislatoris autoritate muniuntur; sed etiam quia sanctionem habent adjunctam, premium nempe vel pœnam custodientibus, aut violantibus rependenda, etiam si præsens tantum hæc vita spectetur.

IN hac propositione supponimus, quod & alibi notatum est, duo in qualibet lege proprie dicta distingui oportere, videlicet *dispositionem*, seu *ordinationem*, ac *sanctionem*. *Dispositio*, seu *ordinatio* est ipsum Legislatoris præceptum, vel interdictum: *sanctio* est decretum, & comminatio punitionis, seu pœnæ violatoribus infligendæ; cui sæpe additur præmii alicujus

jus promissio iis qui legem accurate servaverint . Utraque pars, nimirum *dispositio*, & *sanctio*, legi essentialis communiter reputatur, quia ex conjunctione utriusque illius robor perficitur, completurque. Porro jus naturale, qua parte mandatum Superioris exprimit, veram rationem legis habere, probatum est capite præcedente. Nunc addo, jus illud adjunctam habere sanctionem, adeo ut quæ juris naturalis sunt, hac etiam ex parte sint proprie, & strictissime leges. Jam vero de hujusmodi legum *sanctione* quæri potest, utrum vel ad præsentem solum, vel solum ad vitam futuram, vel simul ad utranque pertineat; seu utrum poena pro legum naturalium violatione statuta luenda sit in hac, vel in altera vita, vel in utraque simul: idque solum inquiritur, prout naturali lumine detegi potest; nam quid ex divina revelatione credendum sit, cuique Fidelium satis compertum est. Porro sanctionem legum naturalium spectare saltem vitam præsentem, hæc luculentissima argumenta demonstrant.

Observantia legum naturalium, spectatis omnibus, est opportunius, immo unicum medium ad comparandam sibi felicitatem sin omnino perfectam, saltem quæ major, puriorque, & magis diuturna in hac vita haberi potest; nec sibi duntaxat, sed & omnibus aliis; nec solum in casu aliquo particulari, sed semper, seu toto præsentis vitæ curriculo. Quæ quidem omnia cum ratione, tum ipsa experientia probantur. Ratione quidem: nam certum in primis est, naturali lege præscribi actiones illas, quæ naturæ hominum rationali consentaneæ maxime sunt, & congruunt maxime fini, quem omnes necessario respiciunt, propriam scilicet felicitatem, & statui omnium, & singulorum, sive seorsim, sive in societate spectentur: proinde fieri nequit, quominus earundem custodia legum, quantum in se est, plura bona, felicitatemque hominibus afferat. (2) Nullum aptius est medium, quo ex. gr. agricola in bono statu conservare arborem possit, eamque optimis fructibus fœcundam reddere valeat, quam si congruam eidem culturam adhibeat: igitur etiam homo non potest melius in prospero, ac felici statu se conservare, quam si actiones naturæ suæ consentaneas exercent: quod perinde est, ac natu-

naturales leges custodire . (3) Dubitari non potest leges naturales a Deo non in sui, sed in nostri commodum, ac felicitatem, ut optimo imperanti, ac benefico Auctori convenit, constitutas esse: oportet igitur, ut earum observantia sit nobis medium ad felicitatem, quantum in nobis est, comparandam quam maxime idoneum.

Experientia vero: nam (1°.) quisque dum conformiter ad leges naturales agit, experitur in sese suavem quandam tranquillitatem, ac pacem; non modicam voluptatem, imo & eximium gaudium ortum ex conscientia, quam habet, sese operandi juxta rationem, ac modo naturæ suæ consentaneo, & se esse qualis esse debeat: quod enim naturale est, nonnisi gratum, ac dulce esse potest. (2°.) perspicimus, legum naturalium custodiam plurimos etiam externos fructus nobis parere: quid enim est nisi ea, quæ & sanitatem nostram magis tuetur, & vitam reddit diuturniorem, & facultates nostras plus perficit, nosque functionibus domesticis, ac civilibus aptiores efficit, & aliorum æstimationem, fiduciam, amoremque magis conciliat? nonne ea est, quæ communem securitatem, familiarum tranquillitatem, communitatum prosperitatem, commercii emolumenta, ac denique bona quæque suppeditat? hæc enim omnia pendent a Religionis cultu, a temperantia, a justitia, a fidelitate, ceterisque virtutibus, quas leges naturales præscribunt. Quod si tot bona ex legum naturalium custodia proficiuntur, dubium esse non potest, quin ex eandem violatione maxima mala, atque infelicitas profluere debeant. Et reipsa experientia satis cuique manifestat, quanta ex vitiis, malisque operationibus & in animis amaritudo, & in corporibus molestia, & in familiis confusio, & in communitatibus pernicies, & in imperiis calamitas velut exitiali ex fonte indefinenter fluant.

Quæ cum ita sint, perspicuum est igitur, legum naturalium violationi mala, earumque custodiæ bona naturaliter adnexa esse, seu malum *physicum* cum malo *morali*, & bonum *physicum* cum bono *morali* esse naturaliter connexa. Quæ res quum nonnisi Auctoris naturæ, ac Supremi Imperantis voluntate, atque ordinatione, seu destinatione contingat, evi-

dens fit, eum hoc ideo voluisse, ut homines ad legum suarum observantiam vel amore præmii, ac pœnarum timore compellerentur: adeoque dicendum est, eadem mala habere reipsa rationem pœnæ a Deo ipso taxatæ, sicut & bona rationem præmii ab ipso constituti; & per consequens ipsum legibus suis *sanctionem* quandam naturalem addidisse. Habent igitur leges naturales divinæ saltem in hac vita *sanctionem* suam; quod probandum nobis erat.

Duo tamen sunt, quæ opponi utcunque hic possunt: nempe (1) etiam vitia suam habere voluptatem; & injustitiam haud raro multum commodi, & emolumenti afferre. (2) esse plurima hoc in mundo mala, quibus boni æque, ac mali obnoxii sunt.

Responsio ad primum. Virtus multo frequentius, ac securius bona explicata parit. Deinde ratio, & experientia docent, si quæ bona ab injustitia, aliisque vitiis afferantur, non esse nec ita solida, & firma, neque adeo pura, ut sunt fructus virtutis: quum enim non sint naturæ rationali, & sociali consentanea, apparentia potius sunt, quam realia; suntque veluti flores destituti radice, qui vix exorti marcescunt.

Responsio ad secundum. (1) Plura ex malis virtute, & sapientia vitari possunt. (2) Virtus vires tribuit ad eadem finem absque molestia, certe multo levius toleranda. (3) In quocunque etiam miserrimo statu innocentia, & virtus non parum gaudii, & purissimæ voluptatis administrat. Denique quanquam virtus non omnia bona suppeditet, neque ab omni malo liberare valeat; ad rem tamen nostram satis est, quod legum naturalium observantia omnium aptissimum sit medium, quo quantum in nobis est, & mala evitare, & felicitatem comparare possimus: hoc enim satis est, ut intelligere debeamus, Auctoris naturæ voluntatem esse, ut leges ipsas custodiamus: hoc est, ipsum Leges naturales reipsa, quoad hanc vitam, præmiis pœnisque *sanxisse*.

C A P U T IV.

Prædicta legum naturalium sanctio vera quidem, sed imperfecta est, atque insufficientis. Sed alia suppetit perfectissima sanctio, futura scilicet retributionis post mortem; qua vel solo lumine naturali satis innotescit. Refellitur Auctor Codicis naturæ, qui docet, mali moralis punitionem pugnare cum idea Entis infinite perfecti, & benefici.

Diffident Auctores in ea propositionis parte, qua statuimus, solo lumine naturali satis innotescere futuræ retributionis sanctionem. Nonnulli quippe contendunt, etiam demonstrari naturaliter posse, omnibusque evidentem esse debere futuram operum sive bonorum, sive malorum retributionem post mortem. Alii contra propugnant, id penitus esse, si sola ratio consulatur, obscurum, nullamque haberi posse, quoad hoc attinet, certitudinem. Verum utrique iudicio nostro falluntur: illi quidem, quod putent, illud demonstrari per rationem posse, quod pendet ex voluntate divina: isti vero, quia certitudinem agnoscere nolunt, ubi ratio solidissima fundamenta suppeditat, quibus refragari nemo, nisi imprudentissime, potest.

Jam vero quoad primam spectat nostræ propositionis partem, videlicet memoratam legum naturalium sanctionem veram quidem, sed imperfectam, & insufficientem esse, his momentis evinco. Sanctio perfecta, quam leges proprie dictæ requirunt, talis sit oportet, ut semper, & in quolibet casu creaturam ratione utentem determinare valeat ad legis custodiam ex propriæ felicitatis amore. Ad id vero necessarium in primis est, quod legum custodiam semper comitetur præmium, & ad violationem legum semper pœna sequatur; & insuper majus præmium sit, majorque felicitas, ubi exactior custodia legis, vel plurium legum observantia intervenit; major pariter pœna, ubi major violatio legum: ut nempe tam bonum physicum, & morale, quam morale, physicumque malum æquo gradu procedant. Hinc tertio loco requiritur tale
tan-

tantumque præmium, ut satis sit ad compensandum quodlibet detrimentum, atque jacturam, quæ subeunda essent ob custodiam legum. Jam vero prædicta legum naturalium sanctio non ita se habet quoad vitam præsentem: quamvis enim generatim ad felicitatem magis conferat virtus, quam vitium; nihilominus in hac vita mortali non semper gradui virtutis, aut malitiæ respondet gradus felicitatis, vel miseriæ: bona siquidem exteriora, ut sanitas, opes, & alia similia, sine quibus ægre admodum vivimus, sæpissime pendent ab eventis accidentalibus, atque fortuitis, quæ in potestate nostra non sunt. Deinde pessimi effectus malitiæ, ac injustitiæ alienæ, publicæque calamitates æque bonos, ac malos premunt, vexantque: imo non raro innocentia ipsa, & virtus malorum invidiorumque odium, adeoque calumnias, & persecutiones excitant: neque leges ad hæc mala ab innocentibus arcenda satis habent roboris; ut experientia nimis constat. Demum, quandoque naturales leges nonnisi cum vitæ ipsius jactura servari possunt; ut cum pro patria, pro bono communi, vel pro custodia justitiæ, alteriusve virtutis, vitæ discrimen subeundum cuiquam est: quodnam vero tunc pro virtute tam eximia, seu pro adeo fideli naturalium legum custodia præmium in hac vita esse potest, si vita ipsa legibus custodiendis amittitur? nullum profecto: *sanctio* igitur legum naturalium spectata solum hac vita, non est omnino perfecta.

Alteram propositionis partem, quæ effert, naturali lumine satis innotescere legum naturalium sanctionem pro altera vita, seu futuram in ea operum retributionem rationes sequentes conficiunt.

Primo. Admittenda est legum naturalium perfectissima, & exactissima sanctio in altera vita, si anima nostra sit immortalis, seu si simul cum corpore non intereat: nihil enim magis supremo Legislatori consentaneum videtur, quam, ut quidquid suarum legum sanctioni in hac vita deest, suppleat in altera, si reipsa altera vita detur; perfectissimi enim Legislatoris est, legum suarum sanctionem, quoad fieri potest, perfectam efficere: atqui ratio, sin omnimoda evidentia, saltem sufficientissima certitudine nobis manifestat, animam nostram
reipsa

re ipsa immortalem esse, adeoque alteram superesse vitam; ut data opera evicimus supra libro IV. capite II.

Secundo. Si futura non esset in altera vita operum nostrorum retributio, id nobis argumento foret, Deum nec velle serio, ut leges ejus custodiremus; nec eum satis amare ordinem naturalem, quem ipse in hominibus constituit: neque enim quisque serio aliquid velle censetur, qui ejus executionem aptissimo, quo potest, modo non urget; nec ille censetur vere quidpiam amare, ad quod obtinendum congrua, si-bique facillima media non adhibet: igitur etiam Deus seclusa retributione in altera vita, legum suarum custodiam, & ordinis naturalis conservationem non satis curaret; cum non illi sufficiens præmium, seu nullum bonum certum, ac durabile alligasset; nec earundem legum violationi malum ullum proportionatum: ut ex superius dictis patet. Sane si quis Princeps non majoribus beneficiis cumularet, vel in eadem miseria obsequentem subditum relinqueret, ac contumacem; jure convinceretur, cum legum suarum observantiam, tum debitum sibi obsequium negligere.

Tertio. Si virtus præmium sibi proportionatum, ac vitium pœnam sibi debitam tandem certo, infallibiliter, exacte, & complete non reciperent, profecto legum naturalium systema imperfectum remaneret; quod in eo leges præcipua vi sua, atque efficacia destitutæ forent: atque adeo ipsum non esset creaturis intelligentibus consentaneum; quarum indoles est, ut ad debitum suum exequendum propriæ felicitatis inritu præcipue moveantur. At vero adeo imperfectum moralitatis systema plane dedecet sapientissimum Legislatorem Deum: non est igitur a nobis admittendum. Ergo cum vitium, & virtus hac in vita congrua retributione non fruuntur, admittendum plane est eam rependendam esse post mortem.

Quarto. Cum anima nostra superstes remanere debeat post mortem, ut supra probavimus; profecto statim ac illa excesserit e vita, mutationem aliquam quoad statum suum subibit: erit igitur hic vel melior, vel pejor; seu felicior, aut infelicio. At vero hujusmodi mutatio nec arbitraria esse potest,

test, nec casu contingere; quippe quæ cum indigna foret sapientissimo Creatore, & Providore; tum enti rationali, & libero, cui actiones suæ merito imputari possunt, ac debent, minime esset consentanea: nec vero esse potest ratio ulla sufficiens hujusce diversæ mutationis in melius, vel in pejus, nisi virtus, aut vitium, in quorum altero in hac vita quis se exercuerit: erit igitur in futura vita præmium pro virtute, & pœna pro vitio, hoc est pro cujuscunque merito retributio.

Quinto. Summi ponderis esse debet, quod vetustissima, atque universalis fuerit etiam apud Gentiles de futura post hanc vitam retributione persuasio: quæ constat vel ex ipsis Poetis cum Græcis, tum Latinis, qui alias ex communi sensu plerumque loquuntur; quanquam omnia fabulis, & figmentis ornare, seu potius involvere, soleant. Nota sunt vulgo, quæ illi canunt, & de *Radamantbo* mortuorum inexorabili Judice; & de locis cum beatorum, tum damnatorum; de bonis, quibus fruuntur justi, & de ærumnis, quibus premendi sint improbi post mortem. Verba eorum, quippe satis nota, & trita, hic referre operæ pretium non duco.

Quæ hic opponi possunt, hæc sere sunt. (1) Ubi nullum est meritum, nullum expectandum est præmium; nullum vero est meritum, ubi quod præstatur, alias est debitum: sed omnes virtutum actus, quos exercemus, sunt plane Deo debiti; nihil enim facere boni nos possumus, quo multo plus Deo non debeamus: non igitur ab eo expectandum nobis est ullum præmium. (2) Retributio supponit quidpiam esse tributum: at nos nihil Deo tribuere possumus: non igitur retributionem ullam ab eo sperare debemus. (3) Virtus non aliud est, quam medium assequendæ felicitatis: quemadmodum igitur generaliter labor adhibendi medii compensatur assecutione finis; ita exercitium virtutum satis assecutione felicitatis compensatur. (4) Si quid insit virtuti meritum, vel vitio demeriti, illud quidem satis rependitur in hac vita, scilicet, tranquillitate animi, intimo gaudio, aliorum æstimatione, & benevolentia, sanitate, rerum sufficientia &c., istud vero animi angore, & tristitia, aliorum contemtu, & ignominia,

minia, corporis doloribus, aliisque ærumnis; quin & ipsa virtus est sibi sufficiens præmium, & ut ait Poeta, *pulcherrima merces*: similiter vitium est sibi pœna: in vanum igitur vel aliud speratur præmium, vel alia timetur pœna. (5) Deus malis actionibus nullatenus offenditur, neque eæ illi displicent ullo modo; hoc enim totum imperfectionis est: non sunt etiam malæ actiones contra, imo nec præter ejus voluntatem; quum si vellet, posset eas plane e mundo eliminare: cur ergo de illis vindictam pœnas infligendo, sumat? præsertim cum (ut ait Auctor *Codicis Naturæ*) *idea entis infinite perfecti, infiniteque boni excludat plane ideam entis vindictam amanti*; neque verisimile est, ens bonum *crudeli* reos torquendi *exercitio oblectari*. (6) Quum Deus sit naturæ plane cuicumque nostro conceptui superioris; adeoque neque ejus attributa a nobis cognosci, aut intelligi valeant ullo pacto; scire plane non possumus, quo loco ipse malum morale habeat, seu quomodo hoc illum afficiat; quamobrem ignoramus an illud aliquando punire decreverit: qui enim hoc ex ejus sanctitate, sapientia, justitiaque deducunt, quum id facere non possint, nisi Dei attributa ad instar humanarum perfectionum, licet gradu superiora, concipiant, ii *incidunt in quendam anthropomorphismum subtiliorem quidem altero, sed æque etiam magis perniciosum*: ut sese exprimit recens auctor libri gallice conscripti *de Natura*, parte I. capite III.

Code de la
Nature, ou
le véritable
esprit
des lois
pag. 155.

Ad hæc paucis respondeo. Ad primum. Etiam si nullum inesset virtuti meritum, eo quod illius exercitium alias debemus Deo; certe maximum inest vitio demeriti, cum per illud ab eo, quod Deo debemus, libere contumaciterque recedamus: saltem igitur retributio pœnæ in altera vita expectanda est, cum ea aut nullo modo, aut non satis pro gravitate culparum luat in hac vita, ut experientia constat. At etiam virtuti procul dubio maximum inest meritum eo ipso, quod homo id, quod debet, libere faciat, ac libero arbitrio suo recte utatur; quod omnium sensu laude, præmioque dignum censetur: *dignum*, inquam, seu, cui, ut præmium aliquod rependatur, maxime congruum, rationique consentaneum est; adeoque indubie rependendum a benignissimi

mo Deo, quamvis ad id ex rigore justitiæ minime adstrictum esse ultro fateamur. Sic parentes filios obsequentes, & domini servos fideles, & accuratos diligunt, remunerantque; quanquam cum filii, tum servi, non nisi quod alias debent, faciant.

Ad secundum. Tametsi nihil reipsa homo per actum bonum tribuit Deo, nihilque ei subtrahit per malum; tamen *quantum in se est, aliquid exhibet Deo, vel ei subtrahit, cum servat, vel non servat ordinem, quem Deus instituit, ut ait S. Thomas; scilicet qui facit actum referibilem in Deum, (cujusmodi sunt omnes actus virtutum,) servat honorem Dei, qui ultimo fini debetur, quem non servat ille, qui facit actum malum non referibilem in Deum: ut idem docet S. Doctor. Deinde is, qui bene, vel male agit, tribuit aliquid, vel subtrahit toti Communitati: quicumque enim agit (verba sunt ejusdem S. Doctoris) aliquid in bonum, vel malum alicujus in societate existentis, hoc redundat in totam societatem, & si agit etiam quod in bonum proprium, vel malum vergit, hoc vergit in commune; secundum quod ipse est pars Communitatis. Cum igitur in qualibet Communitate ille, qui regit Communitatem precipue curam habet boni communis, ad eum pertinet retribuere pro his, qua bene, vel male sunt in Communitatem. Est autem Deus gubernator, & rector totius universi, & specialiter rationalium creaturarum; ad ipsum igitur spectat pro bene, ac male factis retribuere.*

Quod tertio loco objicitur, validum utique est contra eos, qui sustinent, non aliud decus, pretiumve inesse virtuti, quam quod ea sit medium comparandæ felicitatis. At nos hujusmodi sententiam infra libro VIII. cap. IV. data opera refellimus, ejusque patronos ea etiam de causa reprehendimus, quod ita sentientes, argumentum e medio tollunt, quod est adstruendæ immortalitati animæ nostræ quam maxime opportunum. Quarta objectio jam in antecessum probationibus nostris elisa manet. Ceterum Stoicorum error, seu paradoxum de sufficientia virtutis ad felicitatem adeo male audit hoc tempore, ut operæ pretium non sit in eo confundendo operam ullam insumere.

Ad quintum. Verum quidem est, actiones nostras malas
pro-

I. 2. q.
XXII. a. 4.
ad 1.

Ibid. in
corp.

Quæst. cit.
ar. 3.

Ibid. a. 4.

proprie Deum non offendere, nec illi displicere, eo sensu, quod Deo molestiam aliquam, vel animi mœrorem seu fastidium inferre valeant: id sane in Ens perfectissimum cadere non potest. Verum quoque, eas non esse contra, vel præter Dei voluntatem ita, ut eo vel insciente, vel impedire non valente, comittantur; adeoque eas invitus, ac reluctans tolerare cogatur. Attamen negari non potest eas offendere Deum, illique displicere, quatenus sunt contra æternum, incommutabilem ordinem in divinis ideis existentem; quatenus per eas lex æterna, quam Deus cordi hominum insculpsit, & per rationem, ut per clamantem præconem, observandas indixit, violatur; quatenus ei summam inferunt injuriam, surripiendo ipsi quantum est de se, rationem ultimi finis: quod si nihilominus nullam ipsi afferant molestiam, id ex summa & infinita Dei perfectione oritur, non ex defectu malitiæ actionum pravarum. Hinc non possunt ipsæ non esse contra Dei voluntatem, quatenus eas non potest Deus non improbare, ceu legi abs se inditæ contrarias, & rationali naturæ abs se conditæ dissentaneas; adeoque non potest non agnoscere ut malas, pœnaque summa dignissimas. Cur igitur eas in hac vel in altera vita non puniat? Hoc autem non est proprie vindictam agere: vel si vindicta dicenda sit, ea profecto digna Deo est; quippe quæ non ex passione aliqua aut ex crudelitate (scilicet ex oblectatione, & complacentia de miserorum ærumnis & cruciatibus) proficiscitur; sed a sapientia ipsa dicitur, ut scilicet ordo violatus ab iniquis per delicta, refarcia-
tur per pœnam: ordo enim ipse exigit, ut quicumque *contra ordinem insurgit, a principe ordinis deprimatur*; ut scite adnotat S. Thomas. Et sane quinam ordo dignus Dei sapientia fo-
ret, si homines cum boni tum mali eodem modo, cum in hac, tum in altera vita se haberent. Non igitur idea judicis, ac vindicis pugnat ullo pacto cum *idea entis infinite perfecti, infiniteque boni*: cum immo neque infinite perfectus, neque infinite bonus foret Deus, si & hic ordo a sapientia ejus negligetur; & ab ejus bonitate eodem modo cum religiosi legum ipsius custodes, tum contumaces earundem violatores tractarentur. At infinita bonitas quomodo potest aut oblectari

creaturarum suarum cruciatibus, aut saltem eos tolerare, quin commoveatur? Responso prompta est, Deum nec posse oblectari creaturarum cruciatibus, nec iis commoveri, aut ad miserationem flecti; quia utrumque est imperfectionis, & quidem nil minus, quam si Deus iniquis actionibus revera offenderetur, seu molestia aliqua afficeretur, vel tædio. Sed hoc mirandum in adversariis nostris, quod quum Deum quippe infinite perfectum, actionum nostrarum malitia proprie non offendi libenter agnoscant, & velint; velint postea ipsum iniquorum punitione ipsis debita, seu eorum cruciatibus, ac tormentis commoveri: cum æque utrumque imperfectionem involvat. Sed planum est, eos non ob aliam causam sic inconsequenter ratiocinari, nisi ut sopita conscientia criminum, & ejecto pœnæ aliquando saltem subeundæ timore, in suis voluptatibus tranquillo animo conquiescant.

Ad sextum. Tametsi verissimum sit, Dei naturam, ejusque divina attributa a nobis pro dignitate, ac ut in se sunt, cognosci, ac intelligi non posse; certum tamen est multa nos cognoscere de Deo, verissimeque de illo enuntiare, nempe ea omnia quæ imperfectionem nullam in sua idea includunt. Hinc verissime Deo tribuere possumus etiam perfectiones humanas, demptis tamen imperfectionibus, quas illæ ex propria idea, atque notione non habent, sed ex subjecti creati, cui insident, limitatione: quod cum facimus, non tam humanas perfectiones Deo tribuimus, quam alias superioris plane ordinis, quas ex humanarum perfectionum consideratione extrahimus; seu earum occasione quibusdam quidem detractis, aliis vero additis, efformamus: quo profecto nequaquam in *anthropomorphisimum* nullum neque crassum, neque *subtilem* incidimus; quandoquidem hoc pacto Deum minime facimus nobis *similem*, sed eum plane superiore in ordine collocamus. Attamen ex earum perfectionum ideis sic, ut ita dicam, accisis ex una parte per detractionem omnium imperfectionum, ex alia vero parte locupletatis, & adauctis attributione ejus etiam perfectionis, quam nonnisi negative, seu per negationem cognoscimus, nempe immensitatis, & *infininitatis*, si ita loqui licet; clare perspicueque colligimus futurum ut Deus
homi-

hominibus pro operibus quæ gesserint, aliquando retribuat; quandoquidem ideæ vel purissimæ sapientiæ, bonitatis, sanctitatis, justitiæque id certissime a Deo præstandum annuntiant. Quid enim? anne obtentu perfectionis naturæ divinæ superioris omni conceptui nostro, audendum amplius non est affirmare Deum esse *sanctum, iustum, sapientem, providumque*, neque ex hujusmodi attributis quidquam inferre liceat? Profecto præclara ista divini Numinis idea potis est nos in Epicuri sententiam præcipitare; ut videlicet Deum utcunque extare admittamus, sed ita quidem ut nulla ejus nobis habenda sit ratio, eo quod ejus naturam, ejusque attributa nullo pacto cognoscere possumus, aut intelligere. Sed hæc accuratius discutere alterius loci est.

C A P U T V.

Thomasius, ejusque interpres, sive illustrator Fleischberus jus naturale vel nimis extenuant, vel prorsus evertunt, dum leges divino-naturales consilii loco habendas esse decernunt.

Quamvis videatur primo aspectu *Thomasius* præceptis naturalibus non omnino rationem legis adimere, sed fieri potius eadem esse leges simul, atque consilia (*licet inter homines lex, & consilium sibi plerumque opponantur*) nihilominus in id magnopere pendet, ut eas non proprie leges, sed potius consilia reputet; immo tandem eo delabitur, ut mera esse consilia, quamvis non omnino aperte, pronunciet. Qui error est haud parvi pendendus, utpote qui si aufert omnino, magnopere saltem imminuit obligationem naturalibus præscriptionibus obsequendi, cum persuasum omnibus sit, liberum esse adimplere consilia; debitum vero servare leges a Superiore legitimo impositas. Quare *Thomasius* vel tollit omnino, vel saltem maxime extenuat, enervatque jus naturale: quod quidem valde consentaneum est ideæ ab eo constitutæ, quod nempe jus naturale nihil aliud sit, quam ars reddendæ, traducendæque vitæ nostræ, quoad fieri possit, *diuturna, sua-*

Fund. Jur.
Jur. Nat. &
Gen. Lib. I.
Cap. V. §.
34.

visi-

visitæque; quemadmodum ex primo juris naturalis principio ab eodem statuto colligitur. Ex quo sequitur, violatores legum naturalium non *malos*, aut *improbos*, sed *stultos* a Thomasio vocari, ut alibi notatum est: & sane bonis consiliis non obsequi *stultum* reputari solet, non *improbum*. Ecce quantopere morum laxat habenas novus iste juris naturalis restau-
rator, quo nemo *purius* (si fides habenda *Fleischero*) jus tradi-
didit naturale. Sed jam videamus, quibus ille argumentis firmare satagat perniciosissimum hocce commentum: talia pro-
fecto sunt, quæ siquid roboris habent, omnem legis ratio-
nem præceptis naturalibus auferant, necesse est.

Et sane ad veræ rationem legis exigitur, ut ab aliquo vel Rege, vel Principe, vel Domino, uno verbo ab aliquo Legislatore legitimo proficiatur: insuper, quod habeat *sanctionem* adjunctam, seu veram aliquam pœnam violatoribus infligendam: postremo quod debita promulgatione non careat. Hæc porro omnia legibus naturalibus, si sola ratione spectentur, surripit ipse *Thomasius*. Ait siquidem: *ratio sibi relicta nescit, quod Deum concipere debeat ut Regem, aut Dominum*: ulterius, *sapiens magis concipit Deum ut doctorem juris naturæ, quam ut legislatorem*: magna sane sapientia hæc est Deum ex Legislatore facere Jurisconsultum. Insuper pœnam proprie dictam violationi legum naturalium adnexam nullatenus esse, probat, ut
putat, ex eo quod *pœna ex natura sua humana est, & arbitraria, atque omnis visibiliter infertur: at mala, quæ Deus ordinavit transgressoribus Juris naturæ, occulte veniunt*: demum *Philosophus* ait, qui nempe sola ratione utitur, *ignorat publicationem Juris naturalis*. Quod cum ait, persuasus esse videtur sufficientem Juris naturalis promulgationem haberi in sola Sacra Scriptura, adeoque sola revelatione nobis innotescere posse: quo manibus, pedibusque in *Hobbessii* sententiam descendit, asserentis leges naturales non esse proprie leges, nisi prout in Sacra Scriptura continentur. Valeant igitur si sic est, leges naturales quoad omnes, qui revelationis lumine carent: iique se in plenam libertatem assertos, seu *exleges Thomasi*, post *Hobbesium*, beneficio redditos grate agnoscant. Sed quam perniciofa, quam indigna Philosopho sint hæc, quicumque sapiunt, satis intelligunt.

Ibidem §.
XXXVII.

§. XL.

§. XXX.
VIII.

§. XL.

ligunt. Et tamen hujusmodi homines tanquam Juris naturalis illustratores nobis obtrudunt *Protestantes Germani*! An non hinc firmatur suspicio, quam alibi indicavi, ipsos eo data opera tendere, ut Jus naturale specie ejus excolendi a fundamentis evertant? Quam modice enim inter se distant inficiari legum naturalium extantiam, atque asserere leges naturales non esse veras *leges*, sed *consilia*! Quam facilis, ac brevis ex uno ad alterum est transitus! Sed quid verbis hic opus est? cum paucis post *Thomassium* annis Jo: *Jacobus Schmausius* novum Juris *Systema* ediderit, in quo diserte docet hominem a Deo conditum *exlegem*, hoc est nullo naturali jure adstrictum. Non est hoc jus naturale penitus evertere? Nonne vero præclarum est *novum* hoc *Juris naturalis Systema*? Sed *Schmausius* inquit *Hubnerus* pro *heretico* quoad jus naturale, *habetur in Germania*, & fortasse est quid *pejus*. At *Thomassius*, qui proxime ab illo abest & *Fleischerus* *Thomassii* explanator quo loco sunt habendi? Sed jam e diverticulo in semitam regrediamur.

Essai sur
l'ist. du
Droit nat.
partie II.

Quanquam plane futilia sunt, quæ *Thomassius* promit, ut paradoxum suum tueatur, argumenta, tamen quandoquidem haud exigui momenti res hic agitur, ea in medium adducenda sunt, & profliganda. *Ratio*, inquit ille, *sibi relicta nescit*, quod *Deum* concipere debeat, ut *Regem* & *Dominum*, qui pœnas externas arbitrarias velit inferre iis, qui contra præcepta juris naturæ faciunt: quia videt omnes pœnas, quæ sequuntur transgressores juris naturalis esse naturales, adeoque improprie dictas. Sed primo, quid refert, si pœnæ sint naturales, cum etiam leges, pro quarum violatione inferuntur, naturales sint? Sane sicut pœnæ arbitrariæ legibus arbitrariis; ita naturales naturalibus optime congruunt. At pœna, reponit ille, *ex natura sua est humana, & arbitraria*. Quis hoc docuit *Thomassium*? Exinde colligo, inquit ille, quia omnis pœna dicitur ab homine imperante, & *Jus natura dicitur saltem peccantes mereri pœnam*. Ergone *Deus* non potest non modo dicitare, sed infligere pœnas? Quid ergo illi deest? jus ne eas taxandi, vel infligendi facultas? hoc posterius puto, non negaverit *Thomassius*: sed neque illud prius inficiari potest: nisi velit minus juris convenire *Deo* in creaturas suas, quam conveniat humano domino in servos, aut principi

Loco cit. §.
XXXVII.

§. XXX-
VIII.

cipi in subditos suos. Hoc tamen, quod mirandum, afferere videtur ille, cum tanquam ex tripode pronunciat, pœnam omnem *ex natura sua esse humanam, & jus naturæ dictare saltem* (solum) *peccantes mereri pœnam*. Siccine vero Thomafius exsolvit a timore Dei alumnos suos! Nam si omnis pœna, & quidem *natura sua, est humana*: ergo Deus in peccantes pœnam nullam infligit unquam. At non animadvertit ille hoc commento suo ad omne facinus aditum pandere eis, qui calliditate sua nixi sperant, se posse pœnam omnem humanam effugere? Sed si *jus naturæ solum dictat, peccantes mereri pœnam*; igitur scelera pro quibus *humana* nulla taxata est pœna, vel ea, quod occulta sunt, infligi non potest, omnimoda impunitate gaudebunt: honorifica sane Deo omnium provisorio doctrina! Nonne Deo Sapientior per *Thomafium* censendus Imperans *humanus*; si pœna, qua ad coercenda scelera nil est opportunius, *dictatur* a solo *homine imperante*? Melius sane Thomasio sentire Gentiles ipsi, qui Deos suos humanorum scelerum ultores esse, ac vindices non dubitarunt: ex quo tanta trepidatio orta proditur in sceleratis nonnullis, tametsi eo loco essent, ut *humana* nulla pœna timenda illis foret. Similem timorem, natura procul dubio incutiente, sentiunt generatim qui sunt sibi atrocium criminum conscii, etiam cum ab humanis iudicibus tuti sunt: quod vel solum *Thomafii* commentum falsitatis redarguit: præsertim cum ad illud tuendum rationem nullam ille adferat. Quid enim? Anne quod pœna esse debeat *arbitraria*? Sed exinde illud potius inferre debebat, a Deo præter naturales pœnas sæpe infligi extraordinarias alias, easque *arbitrarias*, etiam in hac vita (quod verissimum esse experientia testatur) multoque majores infligendas esse in altera vita: ut qui sapiunt, pro comperta re habent.

Sed quid si pœnas ipsas *naturales* ad Deum respectu habito, *arbitrarias* quodammodo esse ostendero? anne contendet adhuc eas esse tantum *improprie dictas*? at nihil ea re facilius. Certum est enim, Deum liberrime humanam naturam condidisse, & ex innumeris aliis possibilibus naturis hanc sibi creandam selegisse, in qua gravissima mala forent naturali, adeo-

adeoque necessario nexu cum plerisque vitiis, atque criminibus colligata. Libere igitur voluit Deus, ut ejusmodi pœnæ crimina consequerentur: quid enim refert, si illæ hac posita natura, naturaliter, & necessario consequantur; cum ipsa natura sit in hunc ipsum finem, ut nempe nemini leges suas violare impune liceat, libere a Deo constituta? Sane arbitrium id omne censetur, quod ad causam arbitrarie positam necessario consequitur; præsertim dum levi mutatione obtineri potuisset ne sequeretur. Potuisset vero Deus proculdubio, etiam posita quoad substantiam, humana natura, efficere, ne pravas operationes pœnæ naturales consequerentur: satis enim ad id fuisset, si hominem corpore paullo firmiore donasset, ne ex gr. ex crapula, vel intemperantiore libidine læderetur. Sit igitur, quoniam ita placet *Thomasio*, pœna *ex natura sua arbitraria*; id certe non obest, quominus dicamus, pœnas naturales esse proprie dictas pœnas; quandoquidem quoad Deum, sunt plane arbitrariæ: cujusmodi sane non sunt quoad homines; quamobrem perridicula res foret, si Princeps quispiam crapulam, ut hoc insistamus exemplo, prohiberet non alia imposita pœna, quam capitis dolore, aliisve incommodis, quæ eam consequi solent.

Sed *omnis pœna visibiliter infertur*, (aliud est momentum, quo *Thomasius* probare conatur pœnas naturales non esse veras pœnas): at *mala quæ Deus ordinavit transgressoribus Juris natura, occulte veniunt*. Quid inde? sentiuntur tamen, cum adsunt, & secutura prænoscentur. Quid amplius exigitur ad pœnam? An ne ut non solum malum sit *visibile*, sed etiam ut connexio mali cum peccato sit *visibilis*? Apage nugas. Sed nescio, quo loco habendum sit, quod subdit, *Sapientem magis concipere Deum, ut Doctorem Juris, quam ut Legislatorem*. Ergo ne *Thomasius* Legislatoris prærogativam adimit Deo, eumque ad Doctorem juris, seu Jurisconsultorum gradum deprimit? Quid absurdius? Et tamen id, tametsi non asseruisset exerte, satis fluebat ex eo, quod Juri naturæ revera rationem Legis abnegavit. Sed audi Lector perridiculam hujus paradoxii rationem: *Jus enim, inquit, est dictatum rationis tranquilla, nec turbata a cupiditatibus: hoc vero Doctoris est, consilio suo reddere ra-*

Ib. c. XX-
XIX.

s. XL. ①

Tom. II.

D

tio-

tionem tranquillam. Quid hoc ad abnegandam Deo Legislatoris rationem? Ratio tranquilla, nec turbata a cupiditatibus, seu recta ratio dicitur, detegitque, quæ a Deo vel præcipiuntur, vel vetantur. Doct̃or docet, ac suggerit id, ad quod alicujus ratio non pertingit. At Deus jubet vel prohibet, seu leges imponit: adeoque Legislatoris ratio ei perfectissime convenit: ut non sapiens, sed insipientissimus dicendus sit, qui eum ceu talem non concipit. An ne enim Legislatoris munus imperfectionem ullam includit? Non puto quenquam hoc dicturum, cum Leges ferre ad sapientiam non minus, quam ad potestatem pertineat. Sed etsi Sapiens ait Thomafius eum concipiat ut hominem imperantem, tamen magis conciperet ut patrem, quam ut Dominum. Sapiens, ajo ego, concipit Deum & ut Dominum, & ut Patrem: utrumque enim, demptis imperfectionibus, quæ in humano Patre, ac Domino reperiuntur, illi perfectissime convenit. At errat vehementissime Thomafius, dum pro explorato habet, Deum si concipiatur ut Dominus, concipi velut eum, qui legibus hominum cordi inscriptis quæreret utilitatem suam more despotico: nam mos iste eorum tantum est dominorum, qui alienæ opis indigent; vel non domini sunt simul, & patres. Nam Deus, qui nullius est indigus, & non minus est pater, quam dominus, mandatis suis bonum hominum tantummodo quærit; quod non magis ut ait Thomafius, sed unice convenit perfectioni bonitatis Divinæ: nam impossibile est, nedum minus illi convenit, ut quærat utilitatem suam more despotico.

At patris jussa consilia magis sunt, quam imperia; ita Thomafius; ego vero ajo: imo patris jussa sunt validissima imperia, præsertim si pater quis sit simul & dominus: quæ quidem duo raro in hominibus, & solum per accidens; at in Deo semper & necessario copulantur. Sed patris etiam, qua pater est, jussa mera esse consilia, nemo merito dixerit: nam consilium quidem quicumque sapit, dare potest; patri autem jubendi auctoritas communi omnium sensu tribuitur. Cumque pater possit item filiis mandata sua vel spernentibus, vel negligentibus pœnas imponere, & infligere; nulla est ratio, cur ejusdem mandata ceu imperia, ac leges proprie dictæ a filiis haben-

habenda non sint. Neque quicquam obest, quod patris iussa filiorum utilitatem aut semper, aut plerumque respiciant: hoc enim parendi obligationem non tollit, sed auget. Scilicet obligationi *externæ*, quæ paterna nititur auctoritate, adjungitur & alia *interna* orta ex convenientia, seu utilitate rei præceptæ: quæ quidem obligatio in quocunque etiam bono consilio reperitur: sed hæc alteram, ut dixi, non excludit. Quare oppido aberrat Fleischerus Thomasi explanator, dum in iussis Paternis obligationem tantummodo *internam* adesse contendit: quo eum, qui consilium tantummodo dat, (dare vero quisque potest) patri jubenti parem absurdissime facit. Ceterum in eo etiam admodum fallitur *Thomafus*, quod ponit Imperantem quemcunque vel esse *Patrem*, vel *Dominum* proprie dictum: quandoquidem Rex, Princeps, ac Legislator quilibet inter utrumque locum tenet, & ex utroque quidpiam participat, ceu qui omnimoda jubendi auctoritate pollet, ut Dominus; & quæcunque jubet, ac leges quas condit, ad subditorum utilitatem dirigit, aut dirigere debet, velut Pater: quam ob causam Principes boni communi elogio dicuntur *Patres Patriæ*, & *Patres populorum*. Nemo tamen eorundem mandata ad *consiliorum* ordinem ablegat; ut propterea mandata Dei absurde ablegat *Thomafus*. Ex quo colligitur nullum intolerando errore eum agnovisse discrimen inter dominium despoticum, & dominium rectorium, seu inter potestatem paternam, & Legislatoriam. Omnia igitur infeliciter cedunt *Thomasi*, quæcunque adhibet, momenta, ut juri naturali veræ legis rationem adimat.

Unum tamen adhuc æque ac cetera, absurdum opponit; nempe, *Philosophus* inquit, *ignorat publicationem juris naturalis*. Profecto necio an *Thomafus* sciret, quid sibi diceret, quum hoc scripsit; en enim quid inde sequatur: ergo *Philosophus*, seu qui sola naturali utitur ratione, *ignorat extantiam juris*, seu legis *naturalis*: ergo jus naturale naturali ratione non cognoscitur: ergo sola ratione nitendo, negari potest jus naturale: ergo, quod perinde est, non datur jus aliquod naturale: nam absque publicatione lex aut non est, aut nullius roboris est.

D 2

Quo

Quo posito, cur igitur ille librum suum inscripsit: *Fundamentum Juris naturæ*? si ita ajendo illud plane evertit? Et sane paulo ante Legibus naturalibus adimebat sanctionem; modo eisdem adimit publicationem: ubinam igitur leges naturales? At non sunt, inquit leges, sed consilia: pessime hoc quidem: sed quid? si ne consiliorum quidem loco a philosopho haberi possint, si eorum ignorat *publicationem*: nam non solum leges, sed etiam consilia *publicari* debent, seu manifestari: nullum enim est consilium, quod ignoratur. Si igitur Philosophus non cognoscit leges naturales velut leges ob defectum publicationis; easdem neque cognoscet ut consilia ob defectum sufficientis claritatis. Leges itaque naturales juxta *Thomasi* doctrinam, quicquid ipse verbis tenus præferat, non sunt neque leges proprie dictæ, neque consilia Dei: sed sunt consilia, quæ homo a semetipso sumit, vel sibi dat, vel ex naturali instinctu, & propensione, vel ex eo, quod ratiocinio suo, aut experientia comperit, ex actionibus, quas potest exercere, alias utiles, seu boni alicujus conciliatrices, alias noxias esse, atque perniciosas. In hoc ergo *Thomasi* jus totum situm est; ut ex iis, quæ hucusque dicta sunt, satis patet; atque ex iis, quæ hanc in rem differit ejus explana-tor *Fleischerus*, patebit adhuc luculentius.

Hic enim, ut evincat, Deum concipiendum esse non ut *Regem*, aut *Dominum*, aut *Legislatorem*, sed ut *Patrem*; & omnia *præcepta moralia* esse tantummodo *monita paterna* internam, hoc est ex actionis exercendæ conditione ortam *obligationem productiva*, ita differit: *Nam si abs te quero, cur edas, bibas, interdum calorem, alio tempore frigus optes; haud aliud tibi respondere licebit, quam naturam ipsam, & infirmitatem naturalem ad ea impellere &c. Non igitur expectas jussa Domini, non sollicitus de aliqua Lege præcipiente, non quæris aliorum consilia, an edere, & bibere tibi liceat, sed ipsum sequeris naturæ instinctum, qui te docet omnia hæc ad tui conservationem conducere, & pertinere. Ita quidem addo ego primo, si pecudum more vivas; neque altius assurgas ad eum, quæ, quam tibi dedit vitam, vult, jubetque abs te conservari. Deinde ajo: si instinctus naturalis ad hoc suffi-*

Instit. Jur.
Nat. & Gen.
Lib. I. cap.
V.

§. LV.

sufficit, neque ulla lege præcipiente opus est, neque monito ullo: igitur præcepta naturalia non sunt neque leges, neque *monita paterna* Dei: cur igitur idcirco vis Deum non concipiendum ut *Regem, Dominum, aut Legislatorem*, sed ut *Patrem*? cum neque ut *patrem* necesse sit quoad hoc, concipere; nam paternus iste Dei amor in eo solo consistit, quod hominem cum naturali instinctu ad ea, quæ ad *conservationem* sui *conducunt*, creavit: sed hoc ad sapientiam potius Creatoris pertinet, quam ad benevolentiam *Patris*; eodem enim modo se gerit etiam erga bruta animantia, quorum naturales instinctus si *Thomasius* appellare velit *consilia*, vel *monita Dei paterna*, per me quidem illi, qui tot alia absurda profert, liceat. Sed audiamus iterum *Fleischerum*.

Jam considera queso, inquit, *omnes leges naturales, & facile deprehendes te sine illis, neque vitam conservare, neque feliciter vitam transigere posse*. In hoc quidem laudanda est Dei benignitas quod hujusmodi leges homini imposuerit: at non inde colligendum est, non alium esse earundem finem, quam *conservationem*, *felicitemque* hujus vitæ, qua de re nos alibi. *Examina te*, prosequitur *Thomasius*, *cur neminem ledere debeas*? Si me his verbis rogaret *Fleischerus*, ego quidem responderem: quia Deus id prohibet: quia est contra rationem: quia sic invertitur rectus ordo. At is alios ex sese metiens, ita subdit: *Ei statim in te ipso hanc responsionem invenies; ne alii me rursus ledant, atque par pari referant*. En summam juris naturæ *Thomasiæ*, ac *Fleischerianæ*. En cur servanda sit justitia juxta homines istos: his scilicet servandæ justitiæ causa non est neque lex divina, neque saltem consilium Dei; sed timor alienæ vindictæ: quam certe causam æque afferat improbus quisque, *Atheus, Epicureus*. An non igitur *Thomasius* eversi juris naturæ, & instaurati *Epicureismi* merito a nobis postulatur? Hoc adhuc clarius fit ex iis, quæ ex mente ipsius subdit *Fleischerus*: *Regula honesti tibi præcipiunt (verba ejus sunt) ut modereris, & suppressas tuos affectus*. *Jam iterum examina causam, cur hoc tibi sit faciendum*. *Statim natura tibi acclamabit: diu vivere cupio; feliciter vitam transigere desidero; percepta hac acclamatio-*

Loc. cit.
S. 58.

Loc. cit.
S. 59.

matione, & responsione, porro ita colliges: ergo fugienda mihi est vita voluptuosa, quia morbos parit; (nonne qui ita ratiocinatur magno tenetur virtutis amore? Nonne hic, ubi absit morbi periculum, se totum voluptatibus immergat, nil minus quam Epicuri de grege porcus?) vitanda mihi est ambitio, quoniam mortem accelerat: detestanda mihi est avaritia; video enim neminem pauperiorem esse avaro, neminemque, pluribus indigere quam qui omnia cupit; (recte ita sane ad mentem non solum Thomasi, sed etiam Epicuri.) Unde vides, concludit Fleischerus, neque longam, neque felicem inveniri vitam, nisi apud eum, qui honeste vivit: eo scilicet modo, quo Epicurus clamat apud Tullium, non posse jucunde vivi, nisi sapienter, honeste, iusteque vivatur.

Lib. I. de
Fin.

s. LXL.

Hæc igitur, addit Fleischerus, si nobiscum rite perpendamus, nos satis superque convincunt, Deum non ut Dominum, sed ut Patrem se erga nos gerere, & quidem subdo ego, ut patrem benignissimum, & doctorem indulgentissimum, qui suavissimum Epicuri jus naturæ paternis consiliis suis nobis tradit. Hæc vero scribere non erubescit Fleischerus: quin & gloriatur, quasi præstantissimum aliquod dogma proposuisset. Porro multo excellentius, mul-

s. LXVII.

toque convenientius est, inquit, sapienti Deum sibi concipere ut Doctorem, & parentem, quam ut Legislatorem. Sed quæ sapientia hæc est nolle concipere Deum, sicuti revera est, nempe & Legislatorem, & Regem, & Dominum, & Judicem, & Remuneratorem. non minus quam Patrem? Profecto non sapientia est hæc, sed calliditas, sed improbitas, sed malitia; ut videlicet dempto legis proprie dictæ fræno, & timore impendentis pœnæ sublato, liberius affectibus suis indulgere liceat: idcirco scilicet Deum velut patrem, doctoremve indulgentissimum hi concipere amant. Sed quid? si neque ut talem, adeoque nullo modo in præceptis naturalibus ipsum considerant. Si enim homines, ut paulo ante docebat Fleischerus, tantummodo vel instinctu naturali, vel necessitate sui conservandi, vel evitandi alienius incommodi causa, vel vitæ suaviter, feliciterque transigendæ desiderio, ad operationes naturali jure præscriptas exercendas permoventur; nihil opus est consideratione Dei, neque ut patris, neque ut doctoris; cum non solum non confi-

dera-

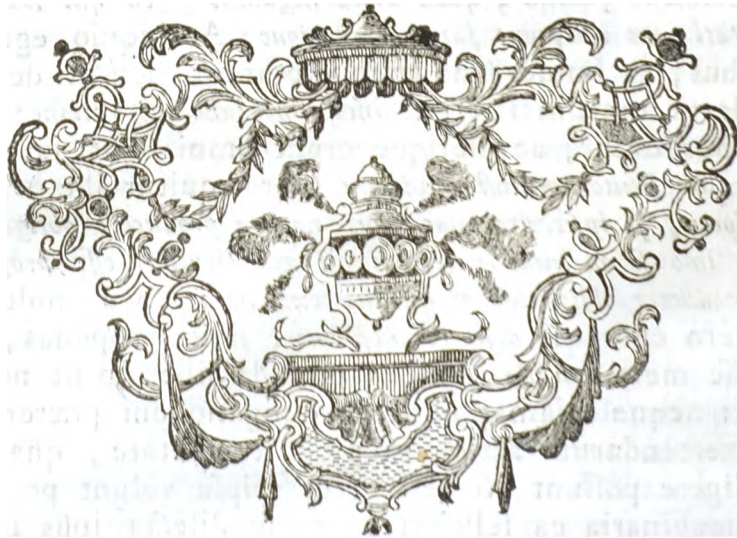
derato Deo, sed etiam negato, ut impie faciunt *Athei*, eadem suppetant causæ, quibus moveantur vel ipsi *Athei*, & *Epicurei* ad speciem quandam servandam justitiæ & honestatis. Externa justitia sufficit ad evitandam alterius vindictam; & non semper inhonestæ actiones morbos, aut alia incommoda pariunt: quandoque etiam occulta injustitiâ ad felicitatem conferre, & furtivæ quædam, quantumcunque inhonestæ, voluptates vitam suaviorem reddere videntur. Exitialis igitur, & summe perniciofa est hæc *Thomasi*, ejusque explanatoris doctrina: quippe quæ gignit libertatem effrenam, magisque homines, atheos, dissolutos, atque contemptores voluntatis Divinae efficit, quam ut eos emendet, & ad veram ducat felicitatem. Vidit hoc ipse, sibi que objicit *Fleischerus*: at quam misere respondet! Verum quæso, inquit, quibus hominibus datum est jus natura? Omnibus quidem, quod baud negamus; sed qui ita debent esse comparati, ut incipiant sana uti ratione. At inquit ego, datur omnibus, ut omnes sana ratione utantur, seu uti debeant: si enim datur tantum iis, qui incipiunt sana uti ratione: igitur non omnibus datur, ac plerique erunt omni soluti jure naturæ. Qui enim brutorum instar vivunt (prosequitur ille) non desinunt desipere, si ipsis proponas, Jus natura producere obligationem internam, imo si maxime exclamas: Leges Divinas esse proprie dictas, & producere obligationem quoque externam. Sed multo minus, regego ego, si desipere desinent, si iis proponas, leges divinas esse mera consilia, quibus proinde liberum sit non obtemperare: neque aliam producere obligationem præter eam, quæ ex exercendarum actionum profluit utilitate; quam idcirco negligere possunt, si velint: ut reipsa volunt permulti, contenti imaginaria ea felicitate, quam dilecta ipsis pariunt vitia. Quam major vero spes est, ut ejusmodi homines respiscant, alii que contineant se, ne in brutorum mores ruant, si ipsis proponantur præcepta naturalia, ceu verissimæ, & strictissimæ Supremi Legislatoris, Regis, ac Domini leges, eæque gravissimam pœnam adjunctam habentes, ab inexorabili iudice violatoribus vel in hac vel in altera, aut in utraque vita infligendam. Hoc igitur est urgendum in jure naturali, si cui

ut

§. LXXI.

§. LXXII.

ut custodiatur (unde cum privata , tum publica felicitas ,
pendet) cordi sit. Qui aliter se gerunt, & Thomafium, Fle-
ischerumque imitantur, certissime de jure Naturæ, ac de to-
ta humana Republica pessime merentur. Qua de re etiam
alibi : scilicet rem hanc tanti momenti esse puto, ut vix cre-
diderim, satis pro merito inculcari unquam posse.

D E P R I N C I P I I S
JURIS NATURÆ, ET GENTIUM
L I B E R VII.

De primo, & universali juris naturæ principio.

QUI compertam exploratamque habet juris naturalis extantiam (habeat autem necesse est, quisquis intenderit animum in ea, quæ capite superiori dicta sunt) is videtur, studium, curamque suam eo convertere debere, ut principium aliquod universale (si fieri possit) veritatemque, seu legem aliquam generalem comperiat, qua officiorum omnium, quæ naturali jure præscribuntur, certam sibi notitiam comparare valeat. In hoc principio (quod vulgo dicitur *cognoscendi principium*, eo quod leges omnes naturales per illud sint cognoscendæ) investigando, determinandoque insudarunt fere omnes, qui de hoc jure hucusque scripserunt, illudque ut peculiarem, ac separatam disciplinam tradere aggressi sunt. Utrum vero ipsi propositam sibi metam attigerint, ex dicendis in hoc libro constabit. Ad examen quippe vocabimus præcipuas de re hac, celebrioresque sententias (nam expendere omnes supervacaneum, & fere impossibile foret) easque impugnabimus, quæ falsæ nobis videbuntur. Deinde vero proponemus veritatem illam, quæ ut primum, & universale principium (si tamen unicum statuendum sit) convenientius haberi possit, ac debeat. Si *unicum*, inquam, juris naturæ principium sit statuendum: neque enim id credimus omnino necessarium; immo ne fortasse quidem utilius, sive commodius ob rationem, quam in libri hujus capite septimo producemus.

C A P U T I.

Sententia Valentini Alberti asserentis primum juris naturæ principium esse convenientiam cum statu integritatis, in quo conditus est homo, explodenda penitus est: sicut etiam illorum opinio, qui pro primo principio constituunt vel voluntatem divinam, vel convenientiam cum divina sanctitate.

Opinio Valentini Alberti modo relata solum ea gaudet ce-
lebritate, quam ei diurnæ ejusdem cum Pufendorffo
hac de re concertationes conciliarunt: alioqui vix esset ope-
ræ pretium, hujus sententiæ hoc loco mentionem facere. Sed
quomodo ille ipse opinionem suam exponat, audiamus.

Compend.
jur. Nat.
Orthod.
Theol. con-
form. Par. I.
cap. I. §. 14.

„ Fons, inquit, ex quo a Christianis pura juris naturalis noti-
„ tia hauriri potest, ac debet, est orthodoxa doctrina de statu
„ integritatis. In hoc enim habuit homo imaginem Dei, in-
„ ter cujus reliquias est jus naturæ. Nam quemadmodum
„ ratione existentiae sequitur, quod in solo homine sit jus
„ naturæ proprie dictum, quia solus ille reliquias imaginis
„ divinæ habet; & ratione essentiae, quod jus naturæ non
„ consistat in primis naturæ (quid enim his cum imagine
„ divina?) sed obscure, & confuse denotetur per secunda:
„ ita & ratione cognitionis quod hæc, si distincta esse de-
„ beat, a notitia illarum reliquiarum dependeat Non
„ igitur homo hoc loco alius, quam sub initium fuit, con-
„ cipiendus est, non ut ἀντίχριστος, aut terræ filius, non ut
„ casu in mundum projectus, aut quæ similes possent esse
„ speculationes; sed ut integer ad imaginem Dei creatus. Id
„ autem unice ex ea ratione fieri debet, quia homini jus
„ naturale non aliter inest, quam prout reliquias imaginis
„ divinæ e statu integritatis in nos traductas possidet
„ Ex hac causa solus hic status dignus est, qui naturalis di-
„ catur: siquidem in eo non tantum natura fuit integra, sed
„ & ad eundem corrupta, quantum fieri potest, formari, &
„ reformari debet. „ Hinc vero generalem hanc regulam sta-
„ tuit: *quidquid ad statum integritatis orthodoxe expositum hodie in*
mora-

moralibus ex aliqua parte recuperandum pertinet, id jure natura præceptum est; adeoque a nobis faciendum. Ita Theologus iste Lipsiensis, cujus in hac parte doctrinam tuctur Joacimus Zentgravius Professor Augustanus in disquisitione de origine, veritate, & immutabili rectitudine juris naturalis secundum disciplinam Christianorum, ad Gentilium tamen captum, edita Augustæ an. 1678.

Commentum istud tam infirmo nititur fundamento, ut Puffendorfio, viro haud prorsus inepto, facile fuerit illud evertere. Ad plenam illius confutationem hæc paucula nobis adnotare sufficiet. (1) Juris naturalis principium naturali lumine notum sit oportet. At status integritatis, in quo conditus homo est, divina solum revelatione innotescit : immo felicissimi illius status nobis admodum pauca vel ipsa Dei revelatione comperta sunt. (2) Non omnia, quæ conveniebant statui integritatis, ea præsentis corruptionis statui congruere possunt : multa pariter in hoc statu utilia sunt, ac necessaria, quæ illi incongrua, vel inutilia fuissent. (3) Per illud principium explicari neutiquam possunt jura belli, civitatum, commerciorum, & id generis alia, quibus fortasse locus in eo statu nullus fuisset. (4) ineptum est hoc principium ad eos qui Scripturarum revelationem non agnoscunt, de naturalibus officiis persuadendos. (5) Ex Scriptura vix quicquam aliud novimus de illo statu, nisi hominem a Deo factum esse *rectum*. Tantum igitur abest, ut ex eo statu actionum nostrarum rectitudinem definire possimus, ut ni prius habeamus ideam, ac noverimus principium ipsius rectitudinis, ne quidem status illius felicitatem, qualisque fuerit, cognoscere utcumque possimus. (6) Status *integritatis* fuit status *supernaturalis*, seu supernaturalibus dotibus ornatus (tametsi *Albertius* perperam velit eum esse *naturalem*) quomodo igitur esse potest naturalis status, naturaliumque officiorum norma?

Principium alterum, nempe *voluntatem Divinam*, idcirco arbitror tanquam primum juris naturæ principium minus recte constitui, quod lumen nullum ad peculiariora officia dignoscenda subministrat. Quanquam enim ambigere nemo potest, divinæ parendum esse voluntati; tamen inquirendum remanet, quid divina voluntas a nobis velit; adeoque aliquod profe-

rendum principium, quod eam nobis valeat compertam facere. Sed & illud principio isti adversatur, quod non est juris naturalis ita proprium, ut non etiam juri positivo æque conveniat: utrumque enim est divina voluntate constitutum; illud quidem necessaria; hoc autem libera: infra etiam a nobis docebitur jus naturale non penitus interire, tametsi Dei existentia, aut ignoretur stupidissime, aut impiissime abnegetur. Profecto, hoc posito, voluntas divina naturalium officiorum norma unica esse non potest. Aliud igitur, & magis clarum, & magis proprium, magisque generale investigari oportet juris naturalis principium.

Hoc profecto esse non potest id quod tertio loco in posita propositione commemoramus, nempe *convenientia cum Sanctitate Divina*; cum quia hoc principium iisdem ac præcedens, vitiis laborat; tum quia quum Deus sit plane alterius, ac immensum superioris naturæ, ejus Sanctitas non potest esse norma actionum ad humanam naturam pertinentium: quælibet enim natura, ut peculiaria sua principia, ita, & propriam normam habet. Et sane non pauca hominibus incumbunt officia, queis non videtur Sanctitas Divina exemplar ullum suppeditare posse; ut sunt gratitudo, reverentia erga superiores, restitutio crediti, redditio debiti &c. quorum materia, vel occasio in præcellentissimam, summeque perfectam naturam cadere non potest. Sed de his ne plura.

C A P U T II.

Hobbesius absurde statuit, sui ipsius conservationem ut primum, integrumque juris naturæ principium; & pro prima, & fundamentali naturæ lege, quærendam esse pacem, ubi haberi potest; ubi vero non potest, auxilia belli.

Quanquam Hobbesius de primo, generalique juris naturæ principio quæstionem peculiarem nullibi instituat, nec un-

(a) Hinc est quod alii aliam ei hac de re sententiam adscribunt. Nonnulli enim putant ejus principium esse potentiam; alii conservationem sui ipsius, ut nos;

unquam fortasse fuerit de eo constituendo sollicitus (*) nihilominus ex definitione ab ipso tradita *juris seu legis naturalis* satis superque colligitur, *conservationem sui* ab illo habitam primi principii loco fuisse. Ait enim: *est igitur lex naturalis, ut eam definiam, dictamen recte rationis circa ea, quæ agenda, vel omittenda sunt ad vitæ, membrorumque conservationem, quantum fieri potest, diuturnam.* Porro si hæc legis naturalis idea rata habeatur, liquido constat, *conservationem sui* esse primum, integrumque *juris naturalis principium*, ex quo proinde peculiariora quævis officia naturæ sint derivanda; ita ut ea solum ratione præscriptum aliquid intelligatur lege naturæ, quatenus propriæ conservationi vel prodesse concipitur, vel obesse. Quocirca in dubium vocari non potest, Auctorem istum pro primo integroque principio habuisse *conservationem sui* ipsius; adeoque & propriam utilitatem: utile enim propriissime dicitur quidquid ad propriam confert *conservationem*. Et hanc reipsa fuisse mentem Hobbesii confirmat tum axioma illud, quo statuit: *quidquid conservandi sui causa fit, jure fit*; tum ea naturæ lex, quam *primam, & fundamentalem* appellat, videlicet, *pacem esse quærendam, ubi haberi potest; ubi vero non potest, quærenda auxilia belli*: nam & pax si haberi possit, sui ipsius conservationi utilis est; si haberi non possit, bellum est ad *conservationem sui* necessarium: & si omnia, quæ conservandi sui causa fiunt, jure fiunt; ejusmodi *conservatio* non potest non esse unica norma, & primum integrumque *juris naturalis principium*, ac veluti fundamentum. Jam vero commentum istud absurdissimum esse, & jus naturæ fere totum evertere, paucis ita demonstro.

De Cive
Cap. I. §. 1.

Cap. cit.
§. 2.

Primo. Si sui ipsius *conservatio* sit primum integrumque *juris naturæ principium*, immo si ipsum naturæ jus nihil aliud sit, quam rationis dictamen circa ea, quæ agenda sunt, vel omittenda propriæ conservationis gratia, quemadmodum sentit Hobbesius; nullum Deo, vel aliis hominibus per se debemus officium: & ita jus naturale duabus præcipuis mutilatur

nos; alii *bellum omnium in omnes*, de quo nos supra; alii demum illud *Servatoris, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris &c.*

latur partibus: quo quid absurdius, universoque generi humano perniciosius esse potest?

Secundo. Si ad nostram conservationem referenda sunt omnia (quod luculenter consequitur ex prædicta idea, prædictoque principio Juris naturæ): Igitur non alia nobis habenda est ratio de ceteris hominibus, quin & de ipsomet Deo, nisi quatenus sunt conservationi nostræ utiles & necessarii: quorum alterum est iniquum; alterum impium. Impium quidem istud; quia Deum, qui sicut est primum principium, ita & ultimus finis; ordinat ad creaturam, ut medium ad finem: iniquum vero illud, quia est contra naturam, qua omnes homines sunt æquales.

Tertio. Si conservatio est unicum juris naturalis principium, legesque omnes naturales ad vitæ membrorumque conservationem unice ordinatæ sunt: ergo nunquam nobis licitum erit pro amicis, pro parentibus, pro principibus, pro patria subire vitæ discrimen: quod dictum est absurdissimum, & ab omnium sensu prorsus abhorret. Omnes quippe plurimum admirantur, efferuntque summis laudibus eos, qui ob dictarum causarum aliquam, vel insignis alterius virtutis gratia, salutem, vitamque ipsam contempserunt.

Quarto. Si jus naturæ nos unice conservationi nostræ addicit, nulla erit actio tam turpis, tam iniqua, tam criminosa, quæ non possit hac ratione honestari; nam facile vitæ propriæ, sin utcunque, saltem congruo in statu conservandæ necessaria existimabitur. Hac de causa homo voluptuosus impura oblectamenta & adulteria; avarus vel prodigus aliorum opes; Princeps ambitiosus alienas provincias propriæ conservationi necessaria judicabit; quod sine illis vita ducenda videatur uni quidem amara, alteri misera, tertio obscura & ingloria: siquidem hujuscemodi vitam æstimare hi homines solent morti parem, quin & illa deteriolem: atque in sui defensionem sacro illo textu abutuntur: *Melior est mors, quam vita amara*. Verum hujusmodi est hoc *Hobbesianum* principium, ut eos etiam, qui moderatiore sunt ingenio, in horrenda possit crimina præcipites agere: ex eo enim haud ægre colligent, non tantum Imperanti, qui in subditorum conserva-

Eccl.
XXX. 17.

tio-

tionem, ut par est, non incumbit, minime obtemperandum; sed concitari etiam in eum a se cives, quin ipsum interfici posse, si vitæ suæ periculum aliquod ejusdem aut socordia, aut pravitate immineat. Scilicet ita quispiam amantissimus vitæ suæ ratiocinari posset: Imperantes in id constituuntur, ut subditorum suorum curam gerant; nec alia ratione privati homines quod cuique per naturam competit, seiplos conservandi jus in Principem transtulerunt, nisi quia se hac ratione melius conservationi propriæ prospecturos existimarunt: alias propriæ conservationi renuntiare nemo potest, quum illa primum, integrumque juris naturalis principium constituat, seu omnium primo a naturali lege præscribatur. Pereat ergo Princeps ille, cujus conservatio cum mei conservatione conciliari non potest: quum enim a pactis ille recesserit, ad me protinus jus rediit conservandi meipsum. Ea quo demum perducit *Hobbesianum* juris naturæ principium, seu legum naturalium idea, quam Auctor sibi iste confinxit. Et quidem haud levi admiratione capior, dum considero, *Hobbesum*, qui, ut in tuto poneret Principum Majestatem, tot figmenta proculdit, & paradoxa; hujusmodi exinde statuisse juris naturæ principium, quo posito nedum solum quodcunque vacillat; sed & ipsa Principum vita, si illud ratum habeatur, in manifestum discrimen adducitur.

Iis, quæ contra *Hobbesianum* principium hucusque delibavimus, satis quoque lex illa refellitur, quæ *prima & fundamentalis* ab ipso vocatur. Pauca tamen addo. Primo, lex illa nec *prima* dici potest, nec *fundamentalis*: non quidem *prima*; quia ante illam est sese conservandi lex (inde enim vel pax quærenda, vel *belli auxilia* paranda:) & ante hanc se ipsum amandi lex est: inde nanque oritur desiderium ac debitum sui conservandi. At neque *fundamentalis*, saltem ratione ad jus naturæ universum habita; siquidem ex ea deduci nequeunt, quæ nobis incumbunt erga Deum, & erga nos officia: at ne quidem colligi actiones omnes possunt, quæ circa proximum versantur; sed illæ duntaxat, quæ ad conservationem nostram ordinantur, nempe quæ pacem, si adsit, non turbent; & sublata pace, quæ *belli auxilia* non impediunt. Sed illud imprimis

mis ac præ ceteris hujus rei absurditatem magis ob oculos ponit; ostenditque, quam inconsulto, insipienterque ea propositio velut prima ac fundamentalis naturæ lex obtrudatur, quod ex ea ita absolute prolata non minus pravæ actiones quam bonæ deduci valent: etenim & pax cum iniquis non nisi pravis actionibus plerumque obtinetur, servaturque; & injustissimæ actiones, cujusmodi sunt furta, rapinæ, violentiæ, innocentum oppressiones nonnunquam promovent *belli auxilia*. Quid quod quæ in ea apponitur propositione, conditio, *ubi pax haberi potest, aut non potest*, occasionem præbet invadendi alium eo prætextu, quod pax haberi non possit cum illo? Et reipsa quidem quis habere pacem non poterit; at sui ipsius non alterius culpa: quod videlicet proprio minime contentus jure, invadit alienum. Primo itaque præscribendæ sunt servandæ pacis leges; & non protinus conclamandum, *ubi pax haberi non possit, paranda esse belli auxilia*. Sed & in parandis belli auxiliis quot, & quæ leges servandæ non sunt, ut ipsum juste geratur? Ex quibus omnibus liquet, quam diminuta & deficiens sit istæc *Hobbesiana* fundamentalis lex: quæ ceteroqui nihil proponit præter id, quod cuilibet, quantumvis rudi, notum sit.

C A P U T III.

Pufendorfius inutiliter fatigatur in statuenda pro primo juris naturæ principio Socialitate, seu hac propositione: cuilibet homini colenda, & servanda est societas.

IAmetsi ex veteribus plures, & aliqui etiam Scholasticorum, ut primum juris naturalis principium statuisse videantur *societatis custodiam*, eorumque sententiam probaverit *Grotius*; nihilominus *Pufendorfius* data opera id evincere, & propugnare primus omnium aggressus est: in ejusque sententiam manibus, pedibusque, ut dici solet, concessere tum ipsius *Pufendorfi*, tum *Grotii* affectæ, apologetæ, & plerique interpretes. Et quidem quoad *Pufendorfi* attinet, hæc sententia ita illius infederat animo, ut pro uno eodemque *leges so-*
cietatis

cietatis, ac *leges naturales* haberet. Hinc lib. I. de Offic. Homi-
nis, & Civis, postquam necessitatem societatis evincere variis
rationibus annisus esset, subdit: *hujus ergo societatis leges, quæ
docent, quomodo quis sese gerere debeat, ut commodum membrum
societatis subsistat, vocantur leges naturales.* Et paulo post, præ-
dictam propositionem appellat *fundamentalem legem naturalem*.
Verum enim vero a veritate penitus recessisse, atque in ea
confirmanda opinione perdidisse oleum, & operam, cum
alia plura, quæ adferri possent, tum hæc præsertim argumen-
ta demonstrant.

Primo. Hoc principium proculdubio adæquatum non est.
Cum enim officia, quibus homines ex naturali lege ob-
stringuntur, dividantur in partes tres, quarum prima tradit,
*quomodo iuxta recte rationis dictamen unusquisque se gerere debeat
adversus Deum; altera, quomodo erga seipsum; tertia quomodo ad-
versus alios homines, ut & ipse Pufendorfius agnoscit; nonnisi*
tertii generis officia ex socialitatis legibus colligi possunt, ut
fatis compertum est.

Loco cit.
§. 13.

At ille reponit, „ *sola quidem præcepta legis naturalis, quæ
ad alios homines spectant, ex socialitate directe derivari;
attamen etiam indirecte officia hominis erga Deum tanquam
Creatorem inde deduci posse, quatenus ultimum funda-
mentum officii erga alios homines a religione, & metu
Numinis accedit: sicut socialis quoque non esset homo,
nisi religione foret imbutus.... Officia autem hominis er-
ga seipsum ex religione, & socialitate conjunctim proma-
nare: ideo enim quædam non pro absoluto suo lubitu ho-
mo circa seipsum disponere potest, partim ut cultor ido-
neus divini Numinis; partim ut commodum, & utile
membrum societatis humana esse queat.*“

Sed hic in primis miramur, Auctorem istum, qui adeo
despicit Scholasticos omnes, & tam elate in eorum subtili-
tates invehitur, modo ad easdem confugere. Nam quo alio
pacto ad hæc responderet Scholasticus quisque gregarius, nisi
pariter distinguendo, *directe, & indirecte*? Sed ne in Pufen-
dorffio condemnem, quod aliis, si res postularet, facile igno-

scerem, hanc, si placet, distinctionem, tanto Philosopho deferente, admittamus. Ergone præclare se habebit illud juris naturalis principium, ex quo duæ officiorum naturalium partes eaque præstantissimæ, magisque necessariæ nonnisi *indirecte* colligi possint, ac deduci? Deinde: quæ tum ad Deum, tum ad nos referantur officia, præter *indirectum*, aliud etiam, semoto quocunque socialitatis respectu, *directum* habent, *immediatumque* fundamentum; ut optime animadvertit *Barbeyracus* in nota ad hunc locum. Etenim homo vel si in orbe esset solus, aut in deserta aliqua insula; nihilo secius, & Deum colere; & seipsum conservare, & facultates suas, quantum fieri potest, perficere omnino deberet. Falsissimum est præterea quod post recitata verba immediate subdit *Pufendorfius*, videlicet: *sola ratio in Religione progredi ulterius nescit, quam quousque illa inservis promovende tranquillitati, & socialitati hujus vita: nam prout Religio salutem animarum procurat, ex peculiari revelatione divina provenit. Ita scilicet Pufendorfus Religionem naturalem socialitati unice alligat, eique subordinat; quod est plane absurdum. Enimvero naturalis ratio unicuique dicitur, Deum vel ea tantummodo ratione colendum esse ab homine, quod ipsum condiderit, multisque eximiis facultatibus, atque innumeris beneficiis cumulaverit: dicitur quoque eadem naturalis ratio, Religionem naturalem felicitatem aliquam parere posse atque debere, ut superius probatum est. Quæ sane res, seclusa etiam qualicunque societatis ratione, summo pere nos impellere deberet ad Deum, ut melius novimus, colendum. Ceterum horum atque similium objectorum difficultate ac pondere *Pufendorfus* pressus, seseque ad incitas redactum jam sentiens, cum tamen ingenita ipsi cupido *semel dicta præfracte tuendi* (quam in eo agnovit vel ejus laudator *Masovius*) manus dare ipsi haud permetteret, ad aliam responsionem confugiens, ferme indignabundus ait: *quicumque* que librum meum de *Jure Natura & Gentium* non solo calumniandi animo inspexit, facileprehendit, mihi præcipue propositum esse, officia hominum erga se invicem tradere, & quid juris inter homines exerceatur: cui finis nullum*

Specim.
Controv.C.
V. §. 25.

lum commodius principium adsumi quam socialitatem posse, in aprico est. Et eam ob rationem caput de Religione naturali nuspiam est.

At ego quidem neque solo, nec ullo prorsus calumniandi animo *Pufendorfi librum inspexi*, perpendique, & nihilominus in ea eram persuasione atque sententia, ei propositum fuisse universa officia hominum tradere. Quod si vero animum ejus accurate non sum assecutus, ipse in causa est, qui tam magnifica, & illimitata inscriptione *de Jure Natura & Gentium* opus ornavit suum: quis enim merito conjectare potuisset, sub pleno integroque Juris Naturæ & Gentium titulo animum latere, tertiam tantummodo tradendi officiorum naturalium partem? Estne res ingenuo Philosopho digna plus polliceri, quam sit animus re ipsa præstandi? Ecce vero in tractatus epigrapha, aut in ipsa præfatione, aut ubi magis libuisset, limitatum hocce propositum non aperuit, non indicavit? Cur semper absque limitatione loquitur, etiam quum legum naturalium indolem, earumque principium explicare aggreditur? Sibi ergo omnino imputet, nec in aliorum calumniandi animum conferat, si ipsum de tali tantaque omissione, deque immutato ac deficientissimo Juris Naturalis principio ab eo tradito reprehendatur. Quid quod ne quidem hoc loco inficiari absolute audet, universa Juris naturalis officia tradenda se suscepisse? quum enim asserat sibi *PRÆCIPUE* propositum fuisse, officia hominum erga se invicem tradere, an non indicat, cetera quoque officia, se suscepisse aliquo modo tradenda? Cur ergo caput de Religione nuspiam est? Et quod magis ad præsens attinet, cur principium non proposuit; unde ea etiam derivari possent, quæ minus præcipue tradenda forent? Caput quidem de Religione inseruit in parvo opere de officis: at ne videretur errorem agnovisse suum, ait, se ex *Theologia naturali*, seu philosophia prima mutuo sumfisse, & in eum libellum transfuisse: quo sese in magis implexas conjecit tricas. Nam si revera ad jus naturale ea officia minime spectant; cur simul varias disciplinas miscet? si vero spectant; cur ait, se ex aliis disciplinis mutuo sumfisse? At *Pufendorfus* ne errorem fateatur suum omnia potius effugia adhibebit atque percur-

ret, ut, *directe, indirecte, præcipue, minus præcipue, proprie, improprie*; atque etiam purum, putumque *calumniandi animum* suis reprehensoribus affinget, prætexens scilicet, se nonnisi aperta calumnia reprehendi posse: sed hic nullum ei patet leffugium. Nam vel propositum ei fuit, integrum naturale jus, seu omnia naturalia officia in suo opere exhibere; & tunc principium prorsus deficiens designare convincitur: vel voluit duntaxat officia tradere hominum inter se; & tunc hoc ipsum summopere improbandum est, quod jus naturæ duabus partibus mutilarit (*a*). Sed hac de re plura inferius. Interim dicta hæc sint, non quidem illius gratia, qui proficere hisce monitis non potest; sed propter illos, qui suis eum laudibus usque in cælum efferunt, & tantum non adorant. Ad alia nunc momenta contra *Pufendorfianum* istud principium proponenda accedamus.

Secundo. Hoc principium non est *primum*. Nititur enim principio alio, nempe amore sui ipsius, quo impellente, quæ ad nostri conservationem, perfectionemque necessaria sunt, quærere debemus, amare, atque implere. Si enim nulla lege ad nosmetipsos amandos adstringeremur, nec fieri certe posset, ut lex esset societatis servandæ ulla; quum ea tantum ratione, Pufendorffio ipso docente, servanda sit societas, quod ad conservationem & perfectionem nostram necessaria videatur: ita enim societatem jure naturali esse præceptam ipse probat; atque diserte ait, hominem a Deo obligatum esse ad legem naturalem, seu *socialitatem* servandam, quod est medium expresse a Deo suæ naturæ incolunitati, atque conservationi procurandæ constitutum: qui enim obligat ad finem, censetur obligasse quoque ad media usurpanda fini eidem necessaria. Igitur, subdo ego, ante præceptum *socialitatis* præintelligitur a Deo impositum se se conservandi præceptum; & ante istud, præ-

(*a*) Ex hoc liquet, quam irritò labore eum hac in re purgandum suscéperit *Barbeyracus* in triplici ipsius declaratione, quam habet L. I. Cap. III. §. 19., Specim. Controv. Cap. V. §. 25. & in Spicileg. Controv. Cap. I. §. 4. Nec est vero quod di-

cat *Barbeyracus*, in potestate cujusvis esse, tractatui, quem aggreditur, quos velit, limites assignare. Nam tametsi cuilibet integrum sit, vel integram disciplinam, vel ejus aliquam duntaxat partem sibi tradendam assumere; nemini tamen

præceptum amandi se : igitur societatis custodia non est primum juris Naturalis principium.

Tertio. Sed neque est principium omni ex parte verum : neque enim locum habet, nisi inita, & subsistente societate. At nullum adest præceptum in societate inita permanendi, ut patet; quum cuilibet per se liceat, modo congrua subsit causa, sese ab aliorum hominum consortio segregare; velut pietatis quidem causa innumeri præstitere primitivæ Ecclesiæ *Anacoretæ* (quod superstitioni cum *Thomasio* adscribere, temerarium, & impium est) & plures quoque ex vetustis Philosophis, ut Philosophiæ commodius vacarent, Quid quod talis erat Adam, antequam ei socia adjungeretur *Eva*? Anne vero hujusmodi homines a naturali lege essent soluti: nullumque eis vel erga Deum, vel erga seipsos officium incumberet, quod eo in statu socialitatem colere & servare nequirent? Quid demum si unum dumtaxat hominem condere Deo placuisset? Anne propterea *exlex* fuisset penitus, eo quod illi imponi minime potuisset colendæ societatis præceptum?

Quarto. Dum ait præterea Pufendorfius, *fundamentalem naturæ legem esse, colendam & servandam societatem*, aut loquitur de societate conjugali, atque familiæ; vel de societate *civili*. Errat porro, de quacunque societate loquatur. Nam in societatem *civilem* libere homines coivere, eamque absolute dissolvere possent, si vellent; quod certe facere nequirent, si societatis cultus atque custodia lex esset fundamentalis naturæ. Colendæ vero societatis conjugalis & familiaris debitum a præcepto non distinguitur propagationis & educationis prolis: quod quidem præceptum totum humanum genus in communi, non singulos homines peculiariter afficit: at illud esse primum totius legis naturalis principium, nemo sanæ mentis dixerit.

Quinto. Si societatis custodia & cultus est prima lex fundamentalis naturæ: igitur homo in statu naturali, seu ante
ini-

tamen licet, unam vel alteram partem pro disciplina integra vendicare; nec parti uni titulum totius imponere ac præferre. Vel igitur mutanda erat inscriptio

operis *Pufendorfiani*, vel supplenda quæ defunt; vel fatendum, illud esse opus imperfectissimum.

initas societates fuisset plane *exlex*; ut vult quidem *Hobbesius*; sed *Pufendorfius*, ceterique omnes negant.

Pag. XII.

Sexto. Præcepta amandi & non lædendi proximi ante qualemcunque societatem esse concipiuntur. Si enim homines vel tanquam fungi e terra orti concipiuntur, sese invicem tamen lædere prohiberentur, & ob naturæ similitudinem sese mutuo amare deberent. Hinc falsum omnino est quod ait *Mascovius* in præfatione ad opus majus *Pufendorfi*: *præceptum Christi, quo proximum diligere jubemur sicut nosmetipsos, in sanctissimam resolvit societatis legem.*

Septimo. Malum est alterum lædere, non præcise quia id societatis tranquillitatem perturbat, sed quia per hoc violatur jus, quod habet quælibet privata persona ad sui conservationem; & quia ob æqualitatem naturæ unus homo nullum in alterum naturaliter dominium habet; sed subsunt omnes immediato dominio, & protectioni Dei Creatoris: qua ratione videri posset, ne licitum quidem homini fore, brutis animantibus vitam eripere, nisi ipse hanc dedisset homini potestatem.

Octavo. Societates humanæ subsistere valent per pacta legesque humanas: eapropter ut summum societatis custodia potest esse principium ac regula juris humani positivi.

Nono. Si societas juris naturæ principium foret, sequeretur, societatis conservationem esse primum, intimumque finem ejusdem juris; adeoque normam juris esse *utilitatem*. Et quidem solius utilitatis, seu mutui juvaminis gratia societates initas esse, communissima sententia est. Hinc *Socialistæ* in utilitatis principium incidunt, quod in *Hobbesio* & *Spinoza* damnavimus, & iterum improbaturi sumus, dum de fundamento juris naturæ fermo erit.

Ex his luculenter consequitur, hoc esse potius *Politicismi*, quam *Juris Naturalis* principium; utpote quod ad externam, temporalemque Reipublicæ felicitatem promovendam est unice accommodatum; ut idcirco qui illud tanquam unicum totius *Juris Naturalis* principium, aut fundamentum summo ardore, omnique conatu propugnant, ferme in suspicionem veniant, non aliam ipsis præter hanc, cordi esse felicitatem. In hoc
fal-

saltem vel maxime peccare videntur, quod hoc eorum dogmate occasio sunt incautæ juventuti, ut ad hujus vitæ felicitatem unice spectandam, habendamque præ oculis affuescant: quam rem non inter leviora Reipublicæ, humanique generis detrimenta referendam censemus. Ceterum prædicta lex ne quidem pro ipsa hominum societate, satis idoneis verbis a *Pufendorfo* exprimitur: siquidem nimis generali constat formula, neque est ad captum cujuslibet accommodata: nullam enim actionem præscribit, aut vetat, qua societas custodiri possit, ac debeat. Si ergo *Pufendorfo* propositum unice fuisset, societati, seu hominum inter se commercium habentium paci ac tranquillitati, uno verbo, felicitati prospicere; multo satius ei fuisset, cum communi Sapientum, ac fere etiam vulgi consensu has leges stabilire: *neminem ledito: suum cuique tributo*: nam ex his simplicibus præceptis facile quisque colligeret, qua ratione sibi humana societas colenda sit, atque custodienda.

C A P U T IV.

Juris naturalis principium a Thomasio propositum, videlicet esse facienda, quæ vitam humanam reddunt & maxime diuturnam, & felicissimam; vitanda pariter, quæ vitam reddunt infelicem, & mortem accelerant, rejiciendum omnino est.

Christianus Thomasius in *Jurisprudentiæ divini institutionibus* *Pufendorfi*anum *factalitat*is principium non male, si ipsi fides habenda, defendit. At in *fundamentis juris nat. & gent.*, ubi opinandi singularitatem affectasse videtur, repudiato *Pufendorfi* principio, tanquam inveniense, actionum omnium, primumque juris naturæ, & gentium principium constituit illud, quod modo in propositione nostra retulimus. Porro si hoc principium præcise, ut a Thomasio proponitur, accipiat, nemo non videt, absurdissimum esse; nosque superius ostendimus, illud vix in aliquo ab *Epicureismo* differre. Et tamen hoc sibi Thomasius ceu scopum finemque præfigit, ubi docet, naturæ principium ita proponi debere, ut sit etiam

Lib. I. Cap. VI.

etiam ad captum, & palatum stultorum; eorum scilicet, juxta Thomasi phrasim, qui ambitioni, luxuria, & avaritiæ student, ut per illud suaviter corrigi, & paulatim perducatur ad sapientiam possint. At mihi contra videtur, maximum subesse periculum, ne, proposito juris naturæ principio insanis eorum passionibus consentaneo, illud quidem excipiant ulnis, ut dici solet, expansis; sed tamen interim tenacius hæreant, & altius defigantur in ipso stultitiæ statu; tantoque obstinatius medicinam respuant, quanto minus proprio desiderio, & præconceptæ opinioni vel ipsa Thomasi principii propositione firmatæ respondere deprehenderint. Sed jam videamus, quo pacto Thomasi suum illud principium explicet, & utrum ita illud attemperet, ut minus habeat absurditatis, quam habere prima fronte videtur.

- Is. §. VIII.
§. IX.
- In primis ille fatetur, principium hoc fore *jane obscurum*, si non palpabiliter explicetur, cum stulti habeant varios, & pugnantēs, immo erroneos conceptus de felicitate ac infelicitate, jucunditate, & dolore &c. Explicationem ergo suam sic orditur. *Vita felicissima est, quæ simul maximam laudem meretur, & suavissime transigitur, & omnium rerum sufficientia prædita est.* Deinde, *est hæc vita*, inquit, *ad palatum omnium hominum, ambitionosorum ob laudem, luxuriosorum ob suavitatem, avarorum ob sufficientiam.* Pape! quibus hominibus principium suum probari desiderat sublimis iste philosophus? Et tamen, subdit, *nihil præjudicat veritati; nam quis neget, virtutem esse maxime laudabilem, suavissimam, & sibi sufficientem?* Utique, ajo ego; sed sapiens non erit ille, qui actionibus suis & laudem & suavitatem quærat, & qui de carentia rerum esse contentus nesciat. Cur ergo Thomasi laudem, & suavitatem tanquam juris naturæ principium proponit; quum, si ipsum audierint, citius sapientes evadent stulti, quam stulti sapientes fiant? Omnes enim suavitatem quærent in eo, quod magis sapiat palato suo: sicque pergunt voluptuosi voluptatem sectari, laudem ambitiosi &c. Sed mox tamen (ait novus hic magister) sapiens stultos in viam rediget, ostendendo, quod hæc tria non nisi in vita quieta conjuncta sint: & quod inquis stultorum omnis generis privet eos vera jucunditate; laude, & sufficientia. Tum vero per plures ambages ostendere nititur,

§. XXXI.

titur, solam virtutem esse, quæ parit felicitatem illam, quam primo sectandam proposuit velut juris naturæ principium. Illud tamen in tria *bonestæ*, *decori*, & *justi* principia resolvit, quæ his verbis exponit: *Primum principium bonestæ: quod vis, ut alii tibi faciant, tute tibi facies. Decoræ: quod vis, ut alii tibi faciant, tu ipsis facies. Justæ: quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Ita ergo se habet *Thomasi* principium, ut ab ipso explicatur. At ita etiam explicatum *Thomasi* Juris naturæ principium non satis ab *Epicureismo* recedere ex iis liquet, quæ diximus citato loco: atque hæc prima esto, atque potissima illius refutatio. Alteram sic propono.

Primum juris naturæ principium sit oportet *per se* clarum atque perspicuum, ut peculiaria ex eo hominum officia deduci queant, iisque deducendis veluti facem præferat: præterea debet esse *adequatum*, ut omnia exinde juris ejusdem officia valeant derivari. At vero hujusmodi non est *Thomasi* principium: primo, quia ipse fatetur, *illud esse sane obscurum, si non palpabiliter explicetur*; quam quidem *palpabilem* (adeoque satis certe crassam, ut *palpari* possit) explicationem exhibet ipse longo decem, aut duodecim paragraphorum circuitu. Secundo, quia ex se lumen suppeditat nullum ad discernenda peculiaria officia; neque illius cum debitis officiis connexio apparet. Tertio, quia hujusmodi est, ut ex eo mali homines æque ac boni actiones qualescunque deducere valeant & elicere: quisque enim felicitatem actionibus quærit suis. Immo quarto, eo semel ut regula posito, arcentur, deterrenturque homines a præcipuis naturæ officiis, summeque Reipublicæ necessariis, quum pleraque summum laborem conjunctum habeant; & aliqua exerceri non possint absque vitæ discrimine. Anne enim quis unquam, dum id Patriæ necessitas postulat, strenue dimicando, vitam suam, periculo ac certæ morti objiciat, qui apud semet statuerit, sibi cuncta, aut ea sola præstanda, quæ vitam suam faciunt *maxime diuturnam, & felicissimam*; eaque idcirco vitanda, *quæ mortem accelerant*? Alia præterea hujusce principii vitia, quæ illi cum socialitatis principio communia sunt; spectare nempe illud præsentem tantummodo vitam, & actus duntaxat externos, nulloque

modo Deum, nisi quatenus ad hujus vitæ felicitatem nobis procurandam, ut ita dicam, conducere potest & inservire: quæ summa profecto recti ordinis inversio est. Hoc unum addo, principium hoc supervacaneè omnino proponi, quum tantum exprimat naturalem hominis propensionem ad felicitatem capeffendam (quam omnes naturaliter sentiunt, noruntque,) & nihil includat, quod ad ipsius affecutionem conferat vel conducatur. Subduntur quidem a *Thomasio* aliquæ explicationes, quæ illud nonnihil purgant: at eæ ad principii commendationem satis esse non possunt: quum eidem deliria sua *Epicureus* quisque superstruere possit, ut vidimus.

C A P U T V.

Absurde statuitur a Wolfio, velut adequatum Juris Naturalis principium, hæc propositio: Committendæ sunt actiones, quæ ad perfectionem hominis, atque status ejusdem tendunt: & eæ omittendæ, quæ ad imperfectionem ipsius, & status ejusdem tendunt. Ex hoc principio frustra conatur ille deducere, demonstrareque debitum naturale amandi, colendique Deum, & proximum diligendi.

§. 43. **H**OC principium, quod exhibet Wolfius in *Instit. Juris Nat.*, & *Gent.* universale esse contendit, quia nimirum, ex eo continuo ratiocinationis filo deducuntur omnia, quæ juris naturæ sunt. Hoc idem principium, sed brevius efferunt ii, qui Wolfii systema, methodumque sequuntur; quos inter *Joachimus Georgius Daries* illud sic exprimit: *fac ea, quæ te perfectiorem reddunt; & omitte ea, quæ te imperfectiorem reddunt.* Deinde addit, *hanc propositionem facile in duas alias deduci; quarum altera affirmans, altera negans. Prior est: fac ea, quæ te perficiunt; quæ est fundamentum præceptorum naturalium. Posterior: omitte ea, quæ te imperficiunt; quæ est fundamentum legum naturalium prohibitoriarum.* Denique subdit, propositiones illas perinde significare, ac significant istæ, quæ vulgo teruntur: *fac ea, quæ bona sunt; omitte ea, quæ mala sunt.* Ita *Daries*.

Jam vero principium illud a Wolfio, Affeculisque propositum
ea

*Instit. Juris
universal.
§. 143.
§. 144.
in corol.*

ea primum de causa improbandum censeo, & penitus rejiciendum, quod cum absurdissimo *Hobbesii*, & *Spinosæ* principio solam utilitatem respiciente, plane consentit. Cujus rei vel illud esse argumento satis potest, quod & ipse *Spinosæ* eodem perfectionis vocabulo utatur ad designandum idem principium; quo tamen vocabulo solam utilitatem intelligit: ut satis constat ex iis, quæ scribit *Ethices* parte quarta: *Cum ratio nihil contra naturam postulet, postulat ergo ipsa, ut unusquisque se ipsum amet, suum UTILE, quod revera utile est, quærat, & id omne, quod hominem ad majorem PERFECTIONEM revera ducit, appetat.* Nonne hæc similia sunt iis, quæ docet *Wolfius*, dum ait: *quæ ad perfectionem hominis, ac status ejusdem tendunt?* Quare dubitari vix potest, *Wolfium* ex impurissimo fonte ipsius *Spinosæ* suum hausisse principium, & sub honestiori perfectionis vocabulo solam intellexisse utilitatem. Eo vel magis, quod sicut *Wolfius* summum hominis bonum constituit in non impedito progressu ad majores semper perfectiones, ita & notissimus *Spinosæ* sectator *Lehnoſius* moralitatem actionum, ipsamque hominis felicitatem reponit in transitu a minore perfectione ad majorem, hoc est ad majorem bonorum possessorum copiam.

Prop. 18.
in schol.

Verum quid opus est aliunde venari germanum *Wolfiani* principii sensum, cum ipse alibi mentem suam apertissime prodat, nimirum propositione illa, quam habet §. 181. *Juris Nat.*, & demonstratione eidem annexa, quæ hisce verbis exprimitur: *Quilibet operam dare debet, ut ea consequatur animi, corporis, ac fortunæ bona, quæ in potestate ipsius sunt.* Quam propositionem hæc ratio confirmat: *Operam enim dare debet, ut eam consequatur animæ, corporis, ac status externi perfectionem, quam consequi in potestate ipsius possum est;* (quod §. 170. ex principio, de quo hic nobis est sermo, deducit.) *Sunt vero bona animi, quæ animum, bona corporis, quæ corpus, bona denique fortunæ, quæ statum nostrum externum perficiunt. Quilibet itaque operam dare debet, ut ea consequatur animi, corporis, & fortunæ bona, quæ in potestate ipsius sunt.* Igitur perfectio hominis, de qua loquitur *Wolfius*, nihil aliud est, quam complexio bonorum animi, corporis, atque fortunæ, adeoque *Wolfii* principium in hanc resolvitur propositionem: *cura, ut, quoad potes, acquiras*

bona animi, & corporis, atque fortuna; quo certe utilitas tantum proponitur; adeoque consequens est, totum illius natura jus soli superextrui utilitati. Idque etiam superius de eodem Wolfio differentes ostendimus, solvimusque nonnulla, quæ in ejus defensionem afferri poterant.

Lib. I.
cap. 10.

Neque hic dixerit quispiam, ex §. 518. *Psychologia* ejus *empirica*, (ad quem in allata probatione Wolfius appellat,) satis constare, per bona animi intellexisse virtutem, cum; per eam anima perfectior evadat, quam sine illa. Et ipse id fateor: at negari saltem non potest, sub perfectionis idea inclusisse pariter utilitatem, cum subdat ibidem: *sanitas est bonum corporis, quod per eam perfectius est, quam absque eadem esset: opes denique sunt bona fortunæ, quod per eas status externus perfectior est, quam absque iisdem foret.* Sed quid, si etiam ostendero, virtutis nomine Wolfium nihil aliud, quam utilitatem, seu bona physica intellexisse? (nam & ego, & alii omnes, ni fallor, nomine utilitatis intelligunt bonum quodcumque physicum (a).) Id autem haud difficile est demonstrare.

Part. I.
§. 321.

Wolfius quippe definit in *Philosophia practica universali* virtutem, quod sit *habitus actiones suas legi naturali conformiter dirigendi.* Quare actus virtutum ex Wolfio sunt *actiones legi naturali conformes; & juxta ejusdem principia sunt moraliter bonæ: nam moraliter bonum illud esse definit, quod legi conforme est.* At, ne forte putes, ab ipsa lege derivari quidpiam bonitatis in id, quod lege præcipitur, animadvertit, eorum, que lege naturali præcipiuntur, bonitatem esse *intrinsicam, nec demum bona fieri, quod præcipiuntur: quin potius præcipi, quia bona.* Hinc, quanquam doceat, retineri posse *receptum vocabulum; cavendum tamen subdit, ne rationem denominandi moraliter bonum erroneam amplectamur; quasi nimirum bonitas moralis in actiones maneret a lege, cum illis intrinseca sit.* Hæc igitur bonitas juxta Wolfium constituit actum virtutis, seu actiones moraliter bonas.

Ibid §. 224.

In not. Ibid.

Quo-

(a) Cicero lib. I. de Off. cap. 3. docet *deliberationem omnem in rationem utilitatis cadere, qua aliqui inquirunt, aut consultant, ad vitæ commoditatem, jucunditatemque,*

ad facultates rerum atque copias ad opes, ad potentiam . . . conducant id nec ne, de quo deliberant.

Quocirca, si ostendero, hujusmodi bonitatem mere physicam esse juxta eundem Wolfium, simul etiam constabit, nomine *virtutis moralis* nonnisi *physicum bonum*, seu quidquid utile est, intellexisse. Jam vero primum illud manifestum videtur ex definitione bonitatis intrinsecæ, quam exhibet; ait enim: *bonitas actionis intrinseca appellatur, qua eidem competit per ea, sine quibus concipi nequit; seu propter determinationes essentialis, & accidentales ejusdem; seu (quod perinde est,) qua rationem sufficientem in istis determinationibus habet; adeoque juxta indolem rationis sufficientis per easdem determinationes, seu principia intelligitur, cur bonitas intrinseca eidem competit.* Porro hæc definitio, si quidquam sapio, solam respicit bonitatem physicam: quandoquidem ex determinationibus, seu principiis essentialibus, vel accidentalibus nihil, nisi *physicum*, profluere potest. Vide quæ in hanc rem diximus supra lib. I. cap. 10.

S. LVII.

Solam pariter bonitatem *physicam* præfert definitio actionis bonæ, quam ex *Psychologia Empirica* citat in *physica practica universalis* part. I. §. 53. quæ definitio talis est: *bona actio est, quæ nos, statumque nostrum externum perficit: in eo enim opere de sola perfectione physica sermonem habet.* Huc etiam facit generalis illa perfectionis definitio, quod sit *consensus in varietate, seu plurimum a se invicem differentium in uno.* Nomine vero consensus, ut se ipse explicat, venit tendentia ad idem aliquod obtinendum, ut scilicet eundem finem plura illa respiciant. Hinc infert, quod si *actiones liberæ per easdem rationes finales determinantur, per quas determinantur naturales, (seu finem eundem, ac naturales inspiciant,) bonæ sunt.* Quis vero non videat, *actiones naturales, & quæcunque homini naturaliter insunt, non tendere, nisi in bonum aliquod physicum?* Igitur etiam actiones liberæ, & bonæ dirigantur oportet in bonum *physicum*, tanquam in *finem*. Ex Wolfio itaque perfectiones physicæ sunt & ipsæ virtutes: virtutes, inquam, non modo intellectuales, (de quibus dubium nullum,) sed etiam *morales*, cum inter utraq; nullum aliud agnoscat discrimen, quam quod illæ priores sint *habitus intellectus*; istæ vero sint *habitus boni*, seu in bonum voluntatis tendentes. Cæterum eadem ratione probat, utraq; esse perfectionem ac-

S. 554.

Ontal. S. 507.

Phil pra et. part. 1. § 55

Jus nat. & gen. part. 1. §. 547.

qui-

quisitam animæ, quia anima facultates (inquit,) perficiuntur acquirendo habitus iis utendi; habitibus enim illa promptæ, & expeditæ redduntur ad actus suos exercendos. Hanc perfectionem non nisi physicam esse quis neget? Igitur ex his omnibus concludendum, eum non habuisse præ oculis, nisi bona *physica*, quæ vulgo *utilitatis* nomine veniunt, dum universale principium juris naturalis constituit hominis *perfectionem*.

Hinc, dum ille videtur admittere *bonum morale* situm in *conformitate cum lege natura*, nullatenus recedere censendus est ab ipsomet utilitatis principio. Nam, præterquam quod *morale bonum* admittunt etiam illi, qui apertissime statuunt solum utilitatis principium, & putant, quod quærere utilitatem propriam sit illud, quod solummodo conforme sit propriæ naturæ; Wolfius contendit, *actiones ipsas legi natura conformes* non eo præcise bonas esse quod sint *tali legi conformes*, sed ob *intrinsecam earum bonitatem*; quia scilicet ad *perfectionem nostram*, *statusque nostri* tendunt per se, seu ex intima sui conditione, eaque non *morali*, sed *physica*, utpote fundata in *essentia*, & *natura hominis*. Solam igitur perfectionem physicam spectat illud omne, quod docet in suo *Jure naturæ* (a) adeoque non minus rejiciendum est illius principium, ac *Hobbesii*, & *Spinosæ* systemata rejiciuntur.

Alia quoque ratione illud *Wolfii* principium improbandum videtur, nimirum quod nimis *generale* sit, & *indeterminatum*. Etenim, ut explicat *Daries* insignis *Wolfii* sectator, perinde valet illud, ac istud: *faciendum est bonum, malum omittendum*: quod plane convenit cum primo principio practico Scholasticorum: *bonum est amandum, malum fugiendum*; proinde tale principium nedum bonis, sed etiam malis actionibus quibuscunque applicari potest, & reipsa applicatur: igitur principium

pro-

(a) Scilicet, si *Wolfii* principium evol-
vatur, & cum idea, quam ipse exhibet,
humanæ felicitatis componatur; hæc de-
mum *Wolfianorum* dogmatum summa est:
curandum cuique esse, ut intellectum
suum scientiis, & artibus ornet, ac re-
cte judicandi habitu; ut voluntatem in-
fruat habitu appetendi duntaxat vera
bona, seu quæ molestiam nullam, nul-

lumque detrimentum sint paritura; ut
corpus servet incolumè, ejusque robur,
imo & pulchritudinem, si fieri possit,
adaugeat; ut statum denique suum sem-
per meliorem reddat comparando opes,
cumulando divitias, commoda extruendo
ædificia &c. Hæc vero omnia, ut ex tri-
plicis hujus perfectionis consideratione,
seu fruitiène summam, ac permanentem

proprium, & intrinsecum juris naturalis esse non potest; quum ex eo non nisi actiones bonæ, legique naturali conformes sint deducendæ: ac præterea, cum lex naturalis non obliget ad prosequenda omnia, & singula bona; quomodo propositio hæc indefinita: *bonum est amandum, sive faciendum*, esse poterit proprium juris naturalis principium? (b) Nec minus indeterminatum esse cognoscitur, si verba ipsa, queis utitur *Wolffius*, retineantur. Quisque enim opinari pro suo genio poterit, quod quidquid agit utilitatis, aut voluptatis causa, aliquo modo conferat ad sui ipsius, propriique status perfectionem.

Aliud, & quidem maximum *Wolffiani* principii vitium in eo positum censeo, quod gravissimam Dei colendi, & amandi proximi obligationem aut nullatenus, aut saltem ut nobis incumbit, ex illo deducere nequeamus. Nam quamdiu ex solo propriæ perfectionis amore proximo exhibeas humanitatis officia, aut vaces cultui Divino; nec diliges proximum, ut diligere debes, neque Deo servitatem debitam, eoque, quo teneris, impulsu præstabis.

Quemadmodum vero hac ex parte imperfectum, mutilumque videtur *Wolffii* principium; ita ex altera immodicum, atque redundans. Si enim lex naturalis nos obligat ad eas omnes *comittendas actiones, quæ nos, statumque nostrum perficiunt*, quam grave nobis onus imponitur! Anne toto vitæ curriculo danda opera scientiis, artibus, disciplinis, opibus, honoribus comparandis, quia hæc omnia semper augere possunt vel animi, vel corporis, vel status nostri perfectionem? Et tamen oppositum ex eodem principio videtur deducere, dum subdit, *nos obligari, ut molestiam quantumvis minimam evitemus*. Non igitur

capiat voluptatem, qua felix constituitur. Nonne vero præclarum, ac sublime hoc jus naturæ? Nonne opus erat, ut *novus* exurgeret *Trismegistus*, qui nos illud edoceret? Et tamen hunc esse *Wolffiani* juris succum, ac veluti compendium, dubitaverit nemo, qui in ejus operis lectione attento, & præ-

judicii vacuo versatus animo fuerit.

(b) Equidem etiam S. Thomas 1. 2. q. 94. a. 2. docet, hoc esse primum præceptum legis naturæ, quod bonum est faciendum, & prosequendum; & malum evitandum. Sed quantum S. Doctoris sententia a *Wolffiano* principio abhorreat, ex capite sequente satis constabit.

tur grave, sed suavissimum est principium illud. Qua vero ratione conciliari possit istud secundum cum studio, curaque perfectionem nostram adipiscendi, judicent omnes, qui sapiunt.

In eo denique videtur deficere Wolfii principium, quod primum non sit, seu prima lex naturalis. Nam ex debito amandi se ipsum oritur obligatio (quæcunque ea sit) perficiendi se ipsum, & statum proprium, ut nemo non videt.

Ob has quidem rationes improbandum videtur principium illud *Wolfianum*. Ceterum mihi persuasissimum est, ut supra innui, Wolfium solis verbis discrepare a ceteris, qui absolute vel *utilitatem*, vel *felicitatem* hujus vitæ pro juris naturæ principio constituunt: quidquid enim nobis utile est, illud & bonum nobis est, & nostrum perficit statum, & præsentis vitæ felicitatem respicit, quatenus illam vel constituit, vel augeat. Igitur ratio, cur *perfectionis* vocabulo hac in re uti voluerit *Wolfius*, esse potest alterutra ex his; vel quia honestiore vocabulo abjectum, tritumque *utilitatis* principium decorare voluerit; vel quia dignius phylosophi gravitate, & ad ea omnia, quæ sibi libuerint, inferenda magis accommodatum existimarit: re tamen ipsa a prædicto utilitatis principio nequaquam recessit, ut supra probatum est.

Adde, quod cum *Wolfius* per tot ambages, tam longa ratiocinationum serie, tam subtili discursu ex suo principio deducat, quæ agenda homini sunt; vel ex hoc constare facile potest, quam inepte fons officiorum omnium juris naturalis illud habeatur. Quis enim non videat, constituendum esse tale principium, ex quo omnes colligere facile possint, quod omnes facere debent? At ex opposito *Wolfius* non vulgo, *sed* *loc. sup. cit.* *iis qui supra vulgus sapiunt, & quorum sententia vulgus stare debet, nempe Viris doctissimis, se scribere profitetur*. Illius ergo principium tale non est, ex quo vulgus, seu maxima hominum pars (nam nomine vulgi, quoad præsentem rem attinet, omnes fere homines intelligi possunt) colligere possint ac debeant peculiariora, quibus obstringuntur, officia. Igitur tale principium non est, quale a sapientibus quæritur in hac juris naturalis disciplina. Insuper modus, quo peculiariora deducun-

ducuntur officia, communem hominum intelligentiam ne transcendat, oportet. At mathematica methodus, subtilitatesque, queis utitur *Wolffius* in peculiaribus deducendis officiis, omnium captui accommodatæ non sunt; nec magis videntur congruere rei, de qua agimus, quam si mathematica methodus adhiberetur in tradenda arte colendi agros, quam rusticus quisque callere debet. Verum de hoc alias.

Illud addere præstat, quod etiam retento, si ita lubet, *Wolffii* principio, (quod alias vulgarissimum est,) omnibus illius subtilitatibus nuncius remitti potest, ac brevissime expediri quidquid ille tam longo ratiocinationum apparatu deducit: nam machina omnis *Wolffiana*, (demptis iis, quæ ratione methodi addita sunt,) ad pauca, & quidem obvia, & vulgaria contrahitur. Non abs re vero fuerit aliquod hoc loci specimen exhibere quoad officia, quæ sunt ad seipsum: sic enim, quod & alibi dictum est, illius methodi nimia prolixitas, ac redundantia magis magisque patebit.

Primum igitur hoc est principium: *bona faciendæ sunt; cauti- que bona, quæ nobis vera bona sunt, nosque vere perficiunt; seu, (quod in idem recidit,) perfectio nostra, statusque nostri comparanda est, per vera utique bona, quæ scilicet in detrimentum nostrum converti aliquando non possint. Porro, cum notum omnibus sit, nos corpore, animaque constare, indigereque rebus quibusdam externis ad nostri conservationem, perfectionemque; colligitur inde, enitendum nobis esse, ut bona triplicis generis comparemus, nimirum quæ animam spectant, & corpus, statumque exteriorem. Jam vero exploratum est, animam perfici per intellectuales, moralesque virtutes; per sanitatem corpus; postremo, per opes statum externum. Igitur nullo negotio colligimus, hæc nobis omnia comparanda; proinde, quoad possumus, colendas esse artes, & scientias; insuper dandam esse operam virtutibus moralibus adipiscendis ex. gr. temperantiæ, sobrietati ec., ne corpus nimia cibi, potusque quantitate gravetur, lædaturque; vehementibus compescendis passionibus, ne animus interioribus agitato tumultibus molestiam subire cogatur: enitendum pariter esse, ut assequamur ea omnia, quæ necessaria sunt, vel utilia ad con-*

servationem nostram, & perfectionem; imo etiam ad oblectamentum, & voluptatem: nam & hanc comprehendere voluit ille suo universalissimo perfectionis principio. Per simplicem quoque rerum comparisonem cum eodem principio colligi & alia possunt, quæ spectant officia erga se ipsum, quæque Wolfius deducit per tot ambages, atque circuitus. Quare satis mirari non possum, cur ille negotium tam breve, & tam facile reddere maluerit tam prolixum, & arduum; nisi forte crediderit emolumentum aliquod ex ipsa difficultate sibi esse obventurum; aut videri voluerit, se magnum aliquid in medium proferre ex hoc ipso, quod rem difficili, maximeque operosa ratione proponat: quasi vero difficultas per se ipsam sufficeret ad utilitatem operis comprobendam. Ex eodem quoque principio sub idea felicitatis proposito possunt tam bona, quam mala omnia deduci, quemadmodum mali homines re ipsa deducunt: quod satis constat ex hæcenus dictis. Frustra igitur illam *Wolfii* propositionem pro legitimo juris naturalis principio quis obtrudere niteretur, ut demonstratum est.

Quia vero diximus supra, ex principio *Wolfiano* recte deduci non posse duo illa gravissima naturæ præcepta, colendi scilicet Deum, & proximum diligendi, (qua de re unam ibi, vel alteram tantum rationem attigimus, ne probationum nostrarum filum abrumperemus,) non abs re fuerit appendicis loco, hic examen subicere ratiocinationis, qua *Wolfius* duo illa præcepta ex suo principio conatur elicere. Hinc enim Lector magis magisque deprehendet nedum illius imbecillitatem principii, sed etiam *Wolfianam* ratiocinandi rationem, (nisi mea me fallit opinio) quandoque non adeo accuratam esse, ut vulgo creditur, neque propositam sibi metam semper attingere. *Wolfius* itaque probaturus debitum naturale proximi diligendi, (ab hoc enim auspiciari libet,) methodo sua synthetica ita procedit. *Nemo hominum* (inquit priori loco,) *solus se, statumque suum perficere potest; sed unusquisque aliorum indiget auxilio, nec nisi conjunctis viribus perfectio ista haberi potest.* Idque tanquam experientia compertum assumit. Ego vero, antequam ultra progrediar, animadverto.

Primo, quod *Wolfius*, cum ex prædicta propositione, five prin-

principio deducat generalem diligendi proximi obligationem, videlicet amandi omnes, & singulos, debuisset hoc modo dicere: *Nemo hominum sine aliorum omnium auxilio se, suumque statum perficere potest*: quod falsum esse, nemo non videt. Nam quisque indiget quidem aliquorum auxilio, nempe parentum, aut tutorum, qui pertinent ad statum ejus naturalem; non tamen indiget omnium auxilio, ut satis evidens est. Quare Wolfius in subjecta nota perperam affert exemplum pueri inter urforum gregem decem circiter annos educati; eo siquidem tempore puer ille in suo statu naturali non erat; quod ex alibi dictis patet: quare hinc male deducit, quod *homines* (nimirum, generaliter omnes,) *per ipsam essentiam, & naturam suam obligantur ad perfectionem suam, statusque sui conjunctis viribus promovendam*; nam vel ipsa experientia constat, necessarium non esse, quod omnes homines velut inita societate, ad perfectionem propriam *conjunctis viribus* enitentur, (licet quisque aliquorum egeat auxilio, ut supra dictum est:) infans enim, ut pariter diximus, solis parentibus indiget; imo alterutro tantum ex illis, ut statum suum acquirat, in quo deinde seipsum perficere queat; quemadmodum contigit filiis Protoparentum, qui horum duntaxat auxilio perfectionem sibi congruam adepti sunt, vel certe acquirere potuerunt. At Wolfius ea verba, *conjunctis viribus*, addidisse videtur, ut exinde posset inferre, *unumquemque aliorum omnium perfectionem procurare debere, quemadmodum suam; proinde & diligere omnes sicut semetipsum*.

Animadverto secundo, voluntatem aliis benefaciendi, quæ originem ducat ex propria indigentia, non esse illum proximi amorem, qui lege naturali præscribitur; sed alium quendam ex tacita conventionem profectum: imo amorem proprie non esse, utpote qui non ex affectu naturali, & intima in alium propensione, sed ex propriæ utilitatis cupiditate promanet; qualis etiam mercatoribus inest, qui lucri causa mutuam ineunt societatem. At homo ideo alteri benefacere debet, quia diligit; non ex opposito proprie diligit, quia beneficium aliquod præstat: quia potest tunc alteri benefacere, cum noverit, id sibi utile fore sine ulla veri nominis dilectione.

Tertio, si hæc tantum *Wolfiana* ratio proximi diligendi suppeteret, sequeretur, hominem solitariam vitam agentem ab ejusmodi debito liberum esse. Quis autem hoc affirmarit?

Quarto, illa ratio *Wolfiana* locum non habet, nisi inita societate, totaque ex societatis conditionibus pendet: igitur amandi proximi ratio primigenia non est, neque esse potest.

Postremo, amor iste minime extenderetur ad alias hominum societates; cum impossibile sit, societates omnes conspirare ad cujusque felicitatem *conjunctis viribus*, promovendam. Proinde ratio universalis esse non potest amandi ceteros omnes, sicut seipsum. Alia de re hac infra dicemus: interim persequi lubet institutam a Wolfio demonstrationem.

S. 222. *Unusquisque hominum, ait ad perfectionem alterius, statusque ipsius conferre obligatur per ipsam essentiam, & naturam suam, quantum conferre valet: In probatione vero nititur iis, quæ antedocuerat, videlicet, homines obligari in universum omnes conjunctis viribus perfectionem suam, statusque sui promovere. At vero nos supra adnotavimus, hanc virium conjunctionem, nonnisi inita societate, & pacto saltem tacito intelligi posse: demonstrare igitur debuisset Wolfus, obligari homines lege aliqua naturali ad ineundam ejusmodi societatem: quod minime præstitit. Quoad id, quod subdit, neminem obligari ad id, quod est impossibile, responderi potest, a natura neminem obligari nisi ad perfectionem, quæ in sua potestate est, obtinendam vel propriis viribus, vel aliorum, quoad suppetit, auxilio. Si reponas, culpandam fore naturam, utpote quæ deficeret in necessariis, si non omnes, singulosque obligaret ad ferendam aliis pro viribus opem; naturam satis consuluisse, respondeo, hoc ipso, quod nascuntur homines in societate domestica, indideritque parentibus adeo vividam erga liberos inclinationem, gravissimamque obligationem addiderit eos tamdiu educandi, ac instruendi, quousque seipsum servare, congruamque perfectionem acquirere possint. Quod si necessarium ad hoc videatur auxilium etiam alienum; poterunt vel inita societate, vel mutuis pactationibus, & officiis id sibi consciscere. Quid quod melius intelligimus, nobis consuluisse naturam, si immediate præcipere, & inspirare dicatur proximi amorem,*
(hoc

(hoc enim facile incitatur ad ferendam aliis , quoad possu-
mus, opem,) quam si dixerimus, prædictum amorem oriri
ex necessitate, vel debito se, atque alios *conjunctis viribus* per-
ficiendi? nam si cui videatur, se aliorum ope non indigere ,
is facile se ab aliis diligendis absolutum putabit.

Non negaverim tamen, necessitatem, cui homines communiter
subiunt, mutua sibi auxilia ferendi, vehemens indicium esse
illius obligationis, qua singuli obstringuntur ad aliis ferendam
pro viribus opem. Quare Wolfii discursus ita reformari pos-
se videtur: *Unusquisque tenetur perfectionem propriam, quoad potest,*
promovere; quumque ad hoc indigeat aliorum auxilio, debet eodem au-
xilio uti. At vero frustranea esset hæc obligatio, nisi alius quisque
illud præstare deberet: igitur censendum est, singulos a natura ho-
mines obligari ad ferendum singulis, quoad possunt, auxilium. Et
fane æquitas postulare videtur, ut qui utitur alieno, quo
eget, auxilio, ipse pariter aliis indigentibus opituletur. Iste,
ni fallor, sensus est ratiocinationis *Wolfiana*. Porro ex hac
argumentatione constat, amorem proximi, & obligationem
prædictam ex propria tantum utilitate deduci: quod certo ab-
surdum est. Sed ultra pergamus.

Ex eo, quod teneatur quisque pro viribus promovere per-
fectionem alterius, infert Wolfius, *quemlibet hominem alteri cui-*
cunque debere quod sibi; quatenus alter id non habet in potestate;
ipse autem citra neglectum officii erga semetipsum præstare potest.
Si primum recte intulisset, haud perperam etiam inferret
uniucujusque obligationem promovendi tum in se, tum in
aliis eandem perfectionem. Sed limitatio illa notanda est:
quatenus ipse citra neglectum officii erga semetipsum præstare potest:
nam inter alia erga seipsum officia istud quoque recenlet,
evitare omnem, quantumvis minimam, molestiam; & curare, ut vo-
luptas nostra quam diutissime duret; & ut commode, & jucunde vi-
vamus; ut supra vidimus: hinc vero nemo non videt, quam
leve onus imponat promovendi perfectionem alterius; cum
vix quidpiam auxilii conferri alteri possit sine labore, & in-
commodo nostro, & *sive ulla quantumvis minima, molestia. O*
præclarum proximi amorem! Oh prævalidam, quæ huic prin-
cipio nititur, amicitiam!

Juris Nat.
Par. 1. §.
608.

Ex

§. 615.

§. 617.
§. 618.

Ex his, quæ præmiserat infert, *unicuique homini constantem, & perpetuam* inesse voluntatem debere promovendi aliorum omnium perfectionem, felicitatemque, semper tamen *citra neglectum officii erga seipsum*: deinde præmissa *dilectionis proximi* definitione, nimirum, quod *sit constans, & perpetua voluntas felicitatem alterius promovendi*; concludit, *unumquemque hominem alterum quemcumque diligere debere, tanquam seipsum*. Si veræ essent præmissæ, admittenda quoque esset illatio: at præter ea, quæ diximus supra, non satis recta videtur definitio dilectionis alterius: nam si voluntas promovendæ felicitatis alienæ oriretur ex benevolentia, & amore, intimaque erga alterum affectione, recta definitio esset; secus vero, si illa voluntas ex propriæ felicitatis amore, & desiderio profluat, ut Wolfius contendit. Facile enim contingere potest, quod velit aliquis alteri benefacere, non ejus intuitu, sed potius emolumentis, & commodi proprii; ac proinde quin illum vero, sinceroque prosequatur amore. Itaque Wolfius solum definire videtur dilectionem externam, (si ita loqui licet,) quæ consistit in eo, quod quis alteri ferat auxilium libere, & voluntarie; solamque operis voluntatem requirit. At in hoc non consistit præcise vera, & germana *dilectio*: ut satis exploratum arbitror tum ipsa experientia, tum omnium communi iudicio.

Quod si Wolfius forte reponat, dilectionem hanc juri naturali sufficere, cum satis unicuique sit, suam consequi posse felicitatem; adeoque neminem esse debere de interna alterius affectione sollicitum: & ipse reponam, ejusmodi amorem nequaquam sufficere ad satisfaciendum vel ipsi rationi, quæ amorem proximi jubet sine propriæ utilitatis intuitu; vel naturæ inclinanti ad amorem aliorum, eo quod sint ejusdem confortes naturæ; vel Deo Legislatore supremo, qui alios diligendos esse decernit, tum quia ejusdem Opificis sunt creaturæ, & communem habent parentem; tum quia ipsi Deo, utpotè omnium provisorum singulorum felicitas curæ est; tum quia demum rationis largitor non potest non velle, quod homo sequatur rationis ductum in proximi dilectione. Ratio autem cuique dicitur, proximum esse ex animo diligendum, etiam seposita, seu præcisa qualibet utilitate.

Sed

Sed unde colligis, (inquiet Wolfianus aliquis,) Wolfium in ea esse sententia, quod solius utilitatis gratia diligendus sit proximus; cum neque in definitione dilectionis proximi, neque in allata propositione mentionem faciat utilitatis? Respondeo, satis colligi ex eo, quod amorem proximi ex utilitatis principio deducit: hoc enim perinde est, ac si definitioni suæ, ultimæque propositioni apposuisset utilitatis impulsus. Nam propositionum sensus pendet ex principiis jam positis, & quod continetur in illis, inesse pariter conclusioni censendum est. Igitur si definitioni, ac propositioni Wolfianæ addatur id, quod ex principio jam posito in ipsis latet, definitio dilectionis proximi ita esset efferenda: est *constans*, & *perpetua voluntas felicitatem alterius promovendi ex propria utilitatis impulsu*. Propositio autem hoc modo: *Unusquisque intuitu propriae utilitatis alium quemcumque diligere debet tanquam seipsum*. Nonne vero iste proximi amor præclarus est & Philosopho dignus? Hoc ne naturale mandatum diligendi proximum, sicut seipsum, quod Christus affirmat esse *simile primo, maximoque mandato* diligendi Deum? Nonne Wolfius rationem virtutis penitus aufert quoad proximi dilectionem? Quomodo vero ille ex suo principio deduceret, *dilectionem* illam, qua major haberi non potest, nimirum ut *ponat quis animam suam pro amicis suis*, rationem virtutis habere? Quomodo ex eodem principio suaderet hominibus ab aliorum societate sejunctis, ut eis impenderent caritatis officia, in quos forte inciderent? Vitiosum igitur, maximeque vitiosum principium illud, ex quo non deducitur verus, & universalis proximi amor, neque etiam proponitur ullus virtutis impulsus; sed sola ratio utilitatis, adeoque tale motivum, quo moveantur etiam *pseudopolitici homines, & improbi, & athei*. Ecce Philosophum, qui quasi e cælo demissus, ut disciplinam moralem e *Democriti puteo* extraheret, res suas, licet plerunque vulgares, magnificis verbis, phrasibusque proponit. Nonne omnia, quæ hoc loco docet, vulgatissima sunt? Certe apud nos non modo sapientum, sed & rusticorum, & muliercularum ore tritum est illud: *oportet, ut alter alteri opituletur, quia alter alterius auxilio eget*. Quid amplius Wolfiana ratiocinatio concludit? Imo habet aliquid

Matth. XXII. 39.

Joann. XV. 14.

quid falsitatis adjunctum, ut demonstratum est. Est etiam ex alia parte deficiens: nam vulgus ipsum apud nos pro illius fundamento statuit non utilitatem solum, sed etiam æquitatem, quæ exigit, ut alieno egens, & utens auxilio, ipse pariter aliis indigentibus opem ferat. At Wolfiana argumentatio sola nititur utilitate, ut constat ex dictis.

Age vero expendamus etiam, an debitum naturale colendi Deum recte colligat Wolfius ex suo perfectionis propriæ principio. Probat ille, *hominem per ipsam essentiam, atque naturam suam ad cultum Deo præstandum obstringi, quia (1) per ipsam essentiam, & naturam obligatur ad actiones suas omnes dirigendas ad manifestationem gloriæ Divinæ. (2) ad eas determinandum per motiva ab attributis Divinis desumpta.* Primum probat hoc pacto: *per essentiam, & naturam suam obligatur homo ad committendas actiones, quæ per se ad perfectionem suam, statusque sui tendunt.* Ex hoc vero, quod & demonstratum supponit ex §. 128., ita subsumit: *sed perfectio hominis consistit in habitudine repræsentandi perfectionem Dei summam. Ergo (concludit,) per ipsam essentiam, & naturam suam obligatur actiones suas omnes dirigere ad gloriæ Divinæ manifestationem.* Propositionem illam subsumptam, in qua vertitur cardo difficultatis, hac ratiocinatione conatur evincere. „ Homo, quatenus est ens, Deum repræsentat, „ tanquam ens a se, & necessarium, quod intellectu, & voluntate, & potentia præditum, & vi immutabilis ipsius „ decreti auctorem sui agnoscit: quatenus vero cum ceteris „ in systema relatum, eum repræsentat tamquam sapientem, „ & bonum, omniscium, ac summa ratione præditum. Quamobrem cum ens sit per determinaciones essentielles, unde „ ceteræ pendent, & vi earundem cum rebus cæteris in systema redigi possit; determinaciones essentielles, ac ceteræ „ inde pendent hominem aptum efficiunt ad repræsentandam perfectionem Dei: quoniam itaque determinaciones „ omnes essentielles, ac ceteræ inde necessario resultantes tandem ad repræsentationem Divinæ perfectionis tendunt, „ perfectio hominis tam essentialis, quam accidentalis, naturalis in aptitudine repræsentandi perfectionem Dei summam „ consistit“. Tantum porro abest, ut hæc mihi ratiocinatio pro-

Jur. Natur.
P. I. §. 1122.

Phil. Pract.
P. I. §. 250.

Theol. nat.
§. 217.

probetur ; ut eam (pace dixerim tanti Viri,) merum paralogismum existimem. An fallar ego, vel Wolfius reipsa erraverit, judicabit æquus, sapiensque Lector, cum exposuero, quæ contra militare videantur. Primo igitur exploratum censeo, *perfectionem hominis propriam* non consistere in *habitudine*, sive *aptitudine representandi perfectiones Divinas* : nam hæc habitudo creaturis omnibus pro suo modulo convenit ; quare ut sacræ litteræ enunciant, etiam *caeli enarrant gloriam Dei* : quamobrem dicendum foret, creaturarum omnium perfectionem in hac habitudine positam esse ; quod utrum alicui in mentem venerit, nescio. Sed hoc etiam admissio, sequeretur inde, solam hominis perfectionem, quam habet ceteris creaturis communem, consistere in prædicta aptitudine. An vero ex perfectione adeo communi recte inferatur naturale hominis debitum Dei colendi, judicent omnes, qui sapiunt (a).

Sed neque communis, ut mihi quidem videtur, neque propria hominis perfectio recte statuitur in *aptitudine representandi perfectionem Divinam* : nam hæc habitudo solum aliquid respectivum importat, ut compertum est. At vero quis dixerit, rei *absolutæ*, qualis est procul dubio natura hominis, perfectionem in solo *respectu* consistere ? nam perfectio afficit naturam, & veluti auget, seu gradum aliquem addit in eadem linea, si perfectio sit *accidentalis* ; vel naturam ipsam in suo esse constituit, & complet, si fuerit *essentialis* : & hæc est ipsa natura in suo esse completa. Hinc, si rei natura sit *respectiva*, quemadmodum est imago, cujus essentia est representare exemplar suum ; illius perfectio est utique *respectiva*. Si vero *absoluta*, cujusmodi est humana natura, nonnisi in aliquo *absoluto* consistere potest. Sic corpus, & anima rationalis, quæ utique sunt res *absolutæ*, constituunt perfectionem hominis *essentialem*. At Wolfius, inquit, *absolutam* hominis perfectionem non negat, sed & *respectivam* admittendam esse contendit. Si ita est, repono, cur ille absolute pronunciat, perfectionem hominis in præ-

(a) In nota ad cit. §. Par. I. Phil. Pract. Probe notandum, ait, *obligationem ad manifestationem gloriæ divinæ ex ipsa hominis essentia, & natura eo loci esse de-*

ductam. Nonne pari ratione ex natura cujuscunque rei creatæ deduci eadem obligatio posset ?

prædicta habitudine, seu relatione consistere? Cur propositionem suam ad solam hominis perfectionem *respectivam* non limitat? Præterea, si duplicem hominis perfectionem admittit, admittat etiam necesse est duplicem naturam, *absolutam* scilicet, & *respectivam*. Si forte dicat, non duplicem naturam admitti oportere, sed unam, eandemque dupliciter considerari; eadem igitur (inquo ego,) perfectio erit, sed diversa ratione spectata. Et sane capacitas illa, seu habitudo nihil aliud est præter naturam ipsam in se: nam ex se habet, ut repræsentare queat perfectionem Divinam. At, inquires, tunc non inspicitur natura in se ipsa, sed prout creatura Dei est. Sit ita; sed humana natura, prout creata est, nullam perfectionem affert, aut exprimit. Nam tantum abest, quod esse creatum, seu esse ab alio, ullam exprimat perfectionem, ut potius videatur aliqua imperfectio opposita perfectioni illi, quam exprimit *esse a se*. Quomodo igitur hominis perfectio constitui in prædicta habitudine queat, si homo spectatur, qua parte dependentiam exprimit, & imperfectioem?

Insuper quæro, quid sit habitudo istæ? aliquidne intrinsicum ipsi naturæ, eique realiter insidens? Minime: sed, ut ajunt Scholastici, *denominatio* tantum *extrinseca* profluens ex eo, quod intellectus humanus per eandem naturam ratiocinando perveniat in qualemcunque notitiam perfectionis Divinæ. Dicendum ne igitur, in hoc positam esse hominis perfectionem? Magna quidem hominis perfectio est, quod is ratiocinando

con-

(a) Wolfius quidem *bonum* definit, quod nos *statumque nostrum perficit*: verum non explicat (quod ipse noverim) quid sit, quidve significet vox illa: *perficere*. Quare notum per ignotum, seu quod notius est, per minus notum explicare videtur. Forte reponet, id jam satis constare ex definitione tradita perfectionis. Verum, præterquamquod definitio illa accommodari vix potest actui, quo quidpiam perficitur; falsa, aut saltem minus accurata videtur. Eam paucis expendere liceat. *Perfectio* (ait Wolfius Inst. Jur. Nat. §. 9.) *est consensus in varietate, seu plurium a se differentium in uno*. In primis hæc definitio non mi-

nus obscura videtur, quam sit definitio *Aristotelica* motus; videlicet, *actus entis in potentia, prout in potentia*. Sed illam sic explicat Wolfius: *Consensus vocatur tendentia ad unum quid obtinendum*: Hinc clarioribus verbis ad *Wolfii* mentem ita posset efferri: *Perfectio est plurium a se invicem differentium tendentia ad unum quid obtinendum*. Ex qua definitione videtur colligi posse, quod si *plures a se invicem differentes tenderent* ad unum quid obtinendum ex bonis alterius furto sublatis, ii vel perfecti evaderent, vel perfectionem causarent. Sed hæc, inquires, crassa nimis subtilissimæ definitionis *Wolfianæ* interpretatio est. Eget igitur explicatio-

consequi possit hujusmodi cognitionem; at quænam humanæ naturæ perfectio est, quod ipsa illius ratiocinii fundamentum esse possit, vel occasio, vel ansa; præsertim cum id commune sit omnibus creaturis, ut diximus supra?

Quarto. Wolfius generatim perfectionem definit, quod sit *consensus in varietate, seu plurium a se differentium in uno, ac tendentia* diversorum ad idem aliquod obtinendum. Si igitur summa hominis perfectio consistit in habitudine repræsentandi perfectionem Divinam; nobis explicet ille, cum quibus, & ad quid obtinendum ea habitudo consentiat. Præterea, cum iste consensus, juxta Wolfium, nihil aliud sit, nisi *tendentia ad unum aliquod obtinendum*; explicet etiam, quomodo aptitudo illa possit esse tendentia; cum hæc denotet actum, illa vero solam exprimat capacitatem.

Ontol. §. 502.

Quinto. Si illa aptitudo summa hominis perfectio esset, deberet hominem proculdubio perficere. Quid vero hominis perficit? Animamne, vel corpus, vel statum ejus externum? (nam ad hæc tria capita revocat Wolfius, quidquid perficit hominem;) Nobis igitur explicet: nam ego haud satis intelligo, vel quid perficiat, vel quomodo perficere possit; cum nihil aliud sit, quam mera capacitas, ut ex hominis consideratione aliquatenus cognoscatur divina perfectio: perficere autem sit aliquid boni conferre, vel augere bonum præcedens, (a) ut consideranti patebit.

Sexto. Aptitudo illa neque *physica*, neque *moralis* esse homi-

catione. Explicat vero (Ontol: Part. I. §. 503. in nota) exemplo oculi, & horologii, quæ perfecta dicuntur, si singulæ illorum partes consentiant, sive *oculus tendat ad delineationem imaginis claræ, & distinctæ objecti visibilis in retina; horologium vero ad reddendum motum indicis motui solis proportionalem, & contemporaneum*. Sed quid si plures horologii, vel oculi partes tendant in unum, sed desit aliqua ex partibus necessariis? Perfectus ne adhuc vel oculus erit, vel horologium? Igitur non sufficit *plurium*, sed requiritur omnium, quæ necessaria sunt, tendentia, & consensus in unum, ut rei perfectio habeatur. Infuper tendentia hæc

non perfectio, sed causa perfectionis esse videtur. Alia autem est causæ; alia perfectionis est idea; sicut aliud victoria, aliud militum ad eam obtinendam necessariorum tendentia, atque consensus. Quid igitur perfectio est? Facilius intelligitur, quam explicetur; sicut olim de tempore *Augustinus* agebat. In concreto melius describitur, quam in abstracto. Illud enim perfectum est, *cui nihil in propria linea deest*: nanque *perfectum* idem esse videtur, ac *factum omnino*, seu ad suum ultimum complementum redactum. Nam particula *per* verbis adjecta prædictam vim habet; sic perlegere librum, est totum omnino legere: quare *perfectius*

minis perfectio potest. Non *physica* quidem, utpote quæ nihil *physicum* affert: non *moralis*, quia omnibus creaturis, licet ratione, sensuque carentibus, communis est, (nam ex omnibus creaturis ad cognoscendam Creatoris perfectionem assurgere possumus;) & quia illa nullatenus a libertate pendet, sine qua moralitas haberi nulla potest. Igitur nullo modo perfectio est.

Septimo. *Ædificium* elegans, atque concinnum proculdubio est idoneum, & aptum ad repræsentandam Architecti sapientiam: & tamen quis dixerit, illius perfectionem positam esse in habitudine ad repræsentandam sapientiam Architecti; vel per se tendere ad manifestationem scientiæ, & artis illius, tametsi forte ad ejusmodi finem fuerit ab ipso Artifice destinatum? Igitur neque etiam ex eo, quod homo sit aptus ad Dei perfectionem repræsentandam, jure poterit affirmari, positam esse hominis perfectionem in habitudine illam repræsentandi; vel hominis naturam per se, & ab intrinseco tendere ad manifestationem gloriæ Divinæ. Tametsi enim quælibet creatura a Deo fuerit ad ejusmodi finem destinata; quia tamen destinatio hæc solum extrinseca est, residetque in mente Divina, non in homine ipso; absolutis illius perfectionibus nihil ad-

tius ait: *qui legit, perlegat*: hoc est totum legat a capite ad calcem. *Perfectum* itaque (si spectetur vis nominis) perinde est, ac *complete factum*, ita scilicet ut nihil faciendum, vel addendum super sit. In abstracto autem definiri perfectio potest: *complexio eorum omnium, quæ ad alicujus rationem pertinent*. Demum si perfectio pro actione perficiente sumatur; definiri potest: *additio, vel incrementum eorum, quæ cuique juxta propriam naturam conveniunt, vel quæ cum ejus essentia, & natura consentiunt*: nam hic consensus satis apte pro *convenientia* usurpatur: perinde enim est dicere, *quæ alicui conveniunt*, ac dicere, *quæ cum ejus essentia & natura consentiunt*; adeoque perficere est vel rem in suo esse complere, vel aliquid illi *conveniens*, seu *cum ejus natura consentiens addere, vel augere*. Hæc est idea perfectionis, quam omnibus esse insitam

puto, & quam ut abjiciam, vel immutem, auctoritas Wolfii a me nunquam impetrabit.

(a) Hinc concidit argumentum, quod aliquis sperare posset in favorem *Wolffii*, ajens, aptitudinem de qua disceptatur hoc loco, *perfectionem* utique *Wolffiano* sensu dicendam esse, quia convenit quoad *rationes finales* cum natura, & essentia hominis; siquidem ratio finalis, cujus gratia conditus est homo, est ut per ipsum manifestetur gloria Dei. Verum cum ratio ista sit homini tantummodo *extrinseca*, quippe quæ tota se habet ex parte Dei condentis, ut potius dicenda sit ratio finalis creationis hominis, quam ipsius hominis creati; hinc non apparet consensus ad perfectionis ideam necessarius, qui esse debet intrinsecus: quantum & si adesset ejusmodi consensus, perfectio sita foret potius in hominis a-

tio-

adjungit. (a) Quæ mihi comperta satis, & manifesta videntur.

Itaque Wolfius paralogizat, imo & subdole loqui videtur, (verbo absit invidia,) dum hac propositione præmissa: *determinationes essentielles, ac cetera inde pendentes hominem aptum efficiunt ad representandam perfectionem Dei, ita pergit: quoniam itaque determinationes omnes essentielles, ac cetera inde necessario resultantes tandem ad representationem perfectionis Divinæ tendunt ec., quasi vero idem esset; aptum effici ad representandam perfectionem Dei, ac tendere demum ad representationem perfectionis Divinæ; aut unum ex alio evidenter, nulla interposita probatione consequeretur. Neutrum ex iis verum mihi, exploratumque videtur, ut satis probant, quæ diximus supra; præsertim vero ædificii exemplum, quod quamvis aptum ad Architecti sapientiam representandam effectum fuerit; inde tamen non sequitur, illud tandem tendere ad manifestationem sapientiæ Architecti. Wolfius itaque nobis illudit, dum sine probatione aliqua statuit, *determinationes hominis essentielles, & accidentales TANDEM TENDERE ad manifestationem perfectionis Divinæ; ut inde inferat, atque concludat, perfectionem hominis naturalem in aptitudine representandi perfectionem Dei summam consistere (b).**

Jam

tionem ad perfectionis divinæ manifestationem directam, quam in aptitudine divinam representandi perfectionem.

(b) Si cuipiam ex Scholasticis Doctoribus proponeretur hæc Wolfii ratiocinatio ad syllogisticam formam redacta; ipse, ut arbitrator, ita eam expediret, ut ad Wolfii propositum nihil concludere luculenter ostenderet. Primam scilicet propositionem, quæ majoris obtinet locum, ita distingueret: *Homo quatenus est ens, Deum representat &c. intrinsece*, seu per ordinem naturalem in ipso existentem, nego; *Deum representat extrinsece*, seu per meram denominationem extrinsecam; quatenus nempe ex hominis consideratione mens assurgere potest in divinæ perfectionis notitiam, concedo. Alteram vero propositionem, videlicet: *Homo est ens per determinationes essentielles &c. concedendam facile arbitraretur: at consequen-*

tiam his verbis expressam: *ergo homo per determinationes essentielles, ac cetera inde resultantes, tandem ad representationem perfectionis divinæ tendunt*, vel absolute negaret, vel ita distingueret: *Tendunt &c. per ordinem aliquem intrinsecum eisdem naturaliter insidentem, nego; tendunt extrinsece*, seu extrinseca Dei ejus opificis destinatione; quatenus nempe creaturas omnes condidit, ordinavitque ad suæ gloriæ manifestationem, concedo. Tertiam denique consequentiam, in quam tota hæc Wolfii argumentatio collineat, & quæ est hujusmodi: *ergo perfectio hominis in aptitudine representandi perfectionem Dei summam consistit*, omnino negaret; & quidem jure, ut mihi videtur. Saltem hæc demonstratio a Wolfio jactata talis non est, ut intellectum impellat, cogatque ad assensum.

Jam vero ruente hac propositione, ruant pariter necesse est aliæ omnes, quæ illi nituntur, ut illa, quæ adstruit *naturale debitum representandæ Divinæ perfectionis*; & quæ *naturale debitum determinandi proprias actiones per attributa Divina*; & quæ inde fluit *circa debitum naturale colendi Deum*: omnes, inquam, ruunt: sicut avulso, vel fracto catenæ annulo, quo illius partes colligatæ tenebantur, & istæ concidant necesse est. Præterea cum Wolfius non modo Dei cultum, sed & alia erga Deum officia, inter quæ primum, maximumque mandatum dilectionis Dei super omnia, ex eodem principio deducat, hæc pariter ruant omnia, necesse est. Principium igitur, de quo agitur in præsentia, ineptum esse cognoscitur ad inferenda quævis officia naturæ, adeoque perperam constructum a Wolfio fuisse. Hinc judicet quisque, utrum Wolficolæ jure, an injuria jactitent, eum demonstrare omnia, atque ab errandi periculo, sicut ille gloriatur, immunem fuisse: postremo, an pretium operæ fuerit, trita, ac veteri relicta via, novam in demonstrandis juris naturalis officiis inire; præsertim cum adeo facile sit evincere debitum colendi Deum rationibus obviis, atque communibus; contra vero difficile, immo forte impossibile, *Wolfiana* methodo, Wolfique principiis hoc ipsum ostendere, saltem ad communem hominum intelligentiam.

Sed quia jam inchoavi *Wolfianæ* methodi examen, qua præcipua naturæ officia demonstrare suscepit; animus non finit manum e tabula subducere, nisi ante perpendero ratiocinium, quo naturale Dei super omnia diligendi præceptum demonstrare, ex suoque universali principio deducere conatur. Itaque dilectionem Dei super omnia probaturus, definitionem amoris Dei præmittit his verbis: *amor Dei est dispositio animæ ex summa ejus perfectione voluptatem maximam percipiendi*. Cujus definitionis hanc rationem assignat: *alio amore homo Deum prosequi nequit: cum enim sibimetipsi sufficientissimus sit, nec ente quodam alio, nec re quadam alia extra se indigeat ad sui conservationem, vel voluptatis percipiendæ gratia; nihil est, quod ab homine ipsi superaccedere possit. Atque adeo appetitus ad nihil tendere potest, quo conservetur, & augeatur summa illa, qua Deus fruitur, voluptas*. Itaque amor Dei nihil aliud est, aut esse po-

Jur Nat.
Par I. §.
1171 in
nota ad
hunc §.

potest, quam voluptas ex eius perfectione percipitur. *Quemad-* in nota ad
§. 1170.
modum enim (verba sunt, quæ paullo ante habet) *res inanimatas* amamus, quatenus in iis quidpiam deprehendimus, quod nobis multam affert voluptatem pro gradu istius voluptatis; ita non absolum videri debet quod Deus dicatur amari, dum ex perfectione eius summam voluptatem percipimus, seu eadem delectamur; & amari supra omnia, dum ex re nulla alia tantam percipimus voluptatem, quantam ex Dei perfectione percipimus; seu re nulla alia tantopere delectamur, quantum nos delectat perfectio Dei summa. Quod ut amplius declaret, subdit: Cur aliquo modo amor Dei accedere videatur ad amorem rerum inanimatarum, ratio hæc est: res inanimata cum sint felicitatis incapaces, nil a nobis ad earum felicitatem conferri potest, quo tendit amor, quo homines prosequimur; Deus cum sit ens felicissimum, cuius felicitati nihil a nobis accedere potest, amor quoque, quo eundem prosequimur, tendere nequit ad felicitatem eius amplificandam: quomobrem sicuti amor rerum inanimatarum terminatur in voluptate; ita quoque amor Dei terminandus est in voluptate omnium maxima, quam ex summa eius perfectione percipimus. Hæc omnia excribenda erant, ut clarius innotesceret divini amoris idea, quam sibi Wolfius procudit, & quæ utrum probetur aliis, ignoro; mihi certe non omnino probatur. Si enim hic solum de amore concupiscentiæ ageretur, haud equidem inficiarer, aliquid analogi esse inter amorem Dei, & inter amorem rerum inanimatarum. At neque ipse crediderim unquam, neque alium quempiam sensisse arbitror, Deum O. M. solo amore concupiscentiæ esse ab homine diligendum. Omnes quippe consentiunt, æque Deum, atque homines, amari posse amore amicitiae, seu tanquam personam amicam, cui intima affectione conjungi, & mutua benevolentia obligari possimus; proindeque fieri Deo grati, & accepti: per quæ satis distinguitur amor amicitiae ab amore solius concupiscentiæ. Iste enim nullatenus sistit in re, quam aliquis amat, vel amare videtur; sed re ipsa respicit solum amantem: & ideo amare aliquid amore concupiscentiæ nihil aliud est, quam nobis velle optareque bonum, quod objecto inesse deprehendimus; vel eo frui, ac delectari, si jam possideatur. Et quamvis in more positum sit, ut amari dicantur res etiam inanimatas,

mes, quibus delectamur, & fruimur, sive, ut loquitur Wolfius, ex quibus capimus voluptatem; nihilominus distinguendus omnino est *amor rei* (claritatis gratia sic voco) ab *amore persone*. Dum amantur res inanimatæ, primo tantum, non altero amoris genere amantur, ut patet. Quare amor concupiscentiæ maxime differt ab amore amicitiae, quemadmodum in confesso apud omnes huc usque fuit; nec velim has communes probatissimas ideas, duplicemque speciem amoris omnino diversam a Wolfio confundi, atque perverti, dum agitur de amore divino. Voluptatem quidem maximam ex rei perfectione, puta ex pulchritudine viridarii, vel ædificii elegantia percipimus, nec tamen proprie dicuntur a nobis amari; vel si aliquo modo amari dicuntur, solum amantur ut res, non ut personæ, sive pro amore duntaxat, qui concupiscentiæ vocatur. Uno verbo earum bonitatem, si absit, concupiscimus; eaque fruimur, si possidemus: non vero illis *bene volumus*, quod proprie est amare, seu diligere. (a)

Neque Wolfius opponat, *appetitum nostrum ad nihil tendere posse, quo conservetur, & augetur summa illa, qua Deus fruitur, voluptas, sive felicitas; & amorem, quo Deum prosequimur, tendere nequire ad felicitatem ejus amplificandam*. Quid enim hinc inferat? An forte, quod Deum amore benevolentiae prosequi, eique bonum velle non possimus? Quid absurdius? Certe cum diligimus Deum; ei bonum volumus, non quo careat, sed quo jam fruitur: videlicet de illius felicitate gaudemus, quia Dei felicitas est, seu quia illa jam fruitur; tantoque magis gaudemus, quanto minus augeri potest, minusque indiget re aliqua exteriori qua conservetur. Anne de viridarii, aut ædificii perfectione eodem modo gaudemus, cum voluptatem ex illa percipimus? Quænam igitur analogia inter Dei O. M., rerumque inanimatarum amorem? Sed præterea dico, ad aliud tendere appetitum illius qui Deum amore benevolentiae prosequitur, nimirum ad amplificandam non quidem ejus felicitatem, sed gloriam: hoc est ad majorem divinarum perfectio-

num

(a) Ille proprie dicitur amicus, cui ali-
quod bonum volumus: illud autem dicimur
concupiscere, quod volumus nobis. S. Th. 1.

2. q. 26. a. 4. ad 1. In amore concupiscentiæ
amans proprie amat se ipsum. Idem part. cit.
q. 27. a. 3.

num manifestationem, ejusque inter homines beneplaciti executionem; ex quibus concipitur, non quidem *intrinsece* (quod fieri nullatenus potest) sed solum *extrinsece*, ei aliquid felicitatis accedere: quod satis est, ut suam quisque benevolentiam in illum exerere, atque exercere possit. Quid huic analogum in amore rerum inanimatarum reperias? Certum præterea est, nos multa velle, & facere posse, quæ Deo grata, & accepta esse cognoscimus. Porro ne istud quidem locum habet in ordine ad res inanimatas, quæ a nobis amari lato modo dicuntur. Nihil autem refert, quod per ea, quæ volumus, agimusque, felicitas Dei crescere nequeat, si affectus noster ita feratur in Deum, ac si reipsa eandem augere possemus. Hæc igitur idea amoris est, quo Deum amare super omnia debemus; frustra que Wolfius eam nobis conatur eripere. Sed notum est artificium, quo Wolfius definitiones suas non ad veras, omnibusque infitas exigit ideas; sed eas plerumque demonstrationibus, quas efficere sibi præfigit, accommodat. Verum neque hoc artificium semper illi feliciter cedere deprehendetur, si vel breviter expendamus ratiocinationem, qua Deum super omnia amandum esse, nititur demonstrare.

Deum, inquit, agnoscere, ac operam dare debemus, ut certa nobis sit Dei cognitio. Cum vero Deus sit ens perfectissimum absolute tale, qui Deum agnoscit, summa ejusdem perfectionis sibi conscius est; & consequenter ex ea tanto majorem percipit voluptatem, quo certior est ea cognitio, & quo major perfectio. Quoniam itaque Deum super omnia amat, qui ex perfectione ejus summam voluptatem percipit; Deus super omnia amandus est. Wolfius itaque debitum amandi Deum super omnia colligit ex eo quod ex Dei cognitione, quam sibi quisque comparare debet, necessario simul oriatur hujusmodi amor. Mentem suam clarius patefacit in subjecta nota inquit: Fluit nimirum amor Dei necessario ex cognitione ejus, modo certa sit, adeoque viva cognitio: quamobrem cum obligemur ad Deum cognoscendum, ab ejus autem cognitione viva amor Dei separari nequeat; necesse omnino est, ut etiam obligemur ad Deum amandum. Sed mihi imprimis non satis recta videtur illatio, qua ex obligatione cognoscendi Deum, etiam amandi debitum infert, & quidem ea sola ratione, quod amor Dei necessario

loc. cit.
S. 1171.

ex ejus cognitione fluat. Nam aliud est, quod illud, ad quod obligamur, pariat necessitatem, & aliud quod pariat obligationem agendi: ad primum sufficit necessaria connectio unius rei cum alia re; ad secundum requiritur, quod præceptum obligationem causans extendatur etiam ad aliud cum priore connexum, suoque ambitu essentiali (si ita loqui fas est) complectatur: quæ duo sane differunt inter se. Plura siquidem præcipiuntur, aut præcipi possunt, ex quibus & alia necessario sequuntur; quin tamen hæc præcipi intelligantur. Exemplum esto in comestione, quæ jure naturali præcipitur ad vitam, sanitatemque tuendam, quin tamen voluptas, quæ ex comestione necessario percipitur, censeatur esse præcepta; quia scilicet ratio, qua nititur præceptum edendi, non respicit, neque complectitur voluptatem: cum præceptum illud ad solam corporis, sanitatisque conservationem referatur. Hinc sine ulla voluptate, immo etiam cum molestia (ut in ægrotis plerisque usuvenit) præceptum edendi, & bibendi omnino subsistit. Non igitur recte colligit *Wolffius* obligationem naturalem diligendi Deum super omnia ex obligatione illius cognoscendi; sed ad summum, quod amor sequatur ad cognitionem, ad quam naturaliter obligamur. Quis vero ambigere possit, dari naturale præceptum, quod per se, & directe Dei amorem respiciat? Hoc igitur demonstrandum illi erat ex suo perfectionis principio: quod tamen nec præstitit, nec præstare forsitan potuit.

Insuper nonne ipsa experientia constat, amorem Dei ex Dei cognitione necessario non fluere? Quot homines reperiuntur, qui Dei, ejusque perfectionum cognitionem habent, & quidem certam, nitidam, claram; & tamen Deum super omnia non diligunt? Contra vero quot homines rudes, ac simplices, qui Dei, ejusque attributorum notitiam admodum tenuem habentes, eum tamen ardentissime diligunt? At, inquit *Wolffius*, cognitio Dei unde amor oriatur, debet esse *certa*, & *viva*. Quid sit *certa* cognitio jam novi; eamque multos habere constat, qui Deum super omnia non diligunt. Quid autem hoc loco significet cognitio *viva*, non satis intelligo, cum eam non explicet *Wolffius*. Fortene cognitionem
vivam

divam appellat, quæ frequenti assiduaque meditatione, seu contemplatione excitatur, perficitur, vegetatur? Si hoc velit, prius illi probandum erat, nos ad hujusmodi contemplationem teneri, non qualicumque modo, sed ita ut per eam in nobis excitaretur Dei dilectio.

Præterea aliud est ex re cognita, aliud ex cognitione rei voluptatem percipere. Etiam si voluptas percepta ex re cognita vocari amor possit; anne etiam voluptas, quæ ex sola cognitione percipitur, amor dicenda erit? Cognitione ipsa bonitatem in se aliquam habet, qua oblectare animum valeat. Quamobrem etiam cognitio malorum nos quandoque delectat; quin tamen malum ipsum amemus; & cognitio rerum alienarum sæpenumero voluptatem parit; quin tamen affectus noster rebus ipsis adhæreat. Cur voluptas, quæ ex *Dei cognitione fluit*, talis esse non possit? Sed quod necessario sequatur ex cognitione voluptas, non adeo perspicuum apparet, ut probatione non egeat: veruntamen hanc probationem, immo & demonstrationem tradendam sibi Wolfius assumit in *Psychologia Empirica*, quam paulo inferius expendemus. Hic interim considerare breviter præstat sequentem Wolfii propositionem: *Qui Deum agnoscit, summa ejusdem perfectionis sibi conscius est*. Hæc propositio mihi falsa videtur, aut saltem probationis egere, quin tamen vel aliquam afferat, vel more suo, ad alium locum remittat. Falsa, inquam, videtur: nemo enim proprie dicitur, & *est sibi conscius*, nisi propriorum actuum, & sensationum, quibus intime afficitur. Quare, dum quis quidpiam intelligit, suæ quidem cognitionis *sibi conscius est*; non vero rei abs se cognitæ, quæ extra ipsum est. Qui igitur Deum cognoscit, conscius sibi est non perfectionis divinæ, sed solum cognitionis propriæ, qua Dei perfectionem attingit: nisi dicere velis, eum esse conscium perfectionis Dei, quatenus cognitæ (res enim ut cognita intra cognoscentem quodammodo est;) sed hoc nihil aliud est, quam esse conscium sui actus, qui est ipsa cognitio. Utrum autem Wolfius ea loquendi ratione nobis illudere aliquo modo voluerit, fateor, me ignorare. Sed illius mens fortasse patebit ex duobus paragraphis, quos citat ex libro laudato. Demon-

strationes eo loco confectæ omnino nituntur definitione voluptatis, quam his verbis præmiserat: *Voluptas est intuitus seu cognitio intuitiva perfectionis cujuscunque, sive veræ, sive apparentis.* Quam definitionem, seu distinctam voluptatis notionem Cartesio se debere fatetur, qui in epistola ad Elisabetham Principem Palatinam: *Tota nostra voluptas, inquit, posita est tantum in perfectionis alicujus nostræ conscientia.* Quamvis hæc definitio accuratior fortasse videretur, si voluptatem non in ipsa conscientia, sed in intimo sensu, qui oritur ex conscientia, reponeret; nihilominus modo illam admittere non detrecto: solum animadverto, *Cartesium* ponere voluptatem in conscientia perfectionis non cujuscunque, sed nostræ: quæ duo inter se maxime differunt. Cartesii doctrina admitti potest ut vera: sed quod asserit Wolfius, falsum esse videtur, ipsique experientiæ contrarium: nam intuitus perfectionis, seu felicitatis alterius creat immo molestiam in homine inimico, vel invidio; & in ordine ad alios indifferenter se habet: solum in homine amico pro gradu ipsius amicitiae causa est voluptatis. Sed Wolfium ad experientiam pariter appellantem audiamus. *Nemo non novit, inquit, nos voluptatem percipere ex imagine v. g. uvæ quam prototypo suo adeo similem deprehendimus, ut idem adesse existimemus. Neque enim hic voluptas percipitur ex objecto, quod representatur, veluti in præsentis casu ex uvæ, cum gemina voluptate non perfundamur uvæ conspicientes, licet earum nobis probe conscii scimus, judicantes quod uvæ sint, quas videmus. Neque voluptas inde est, quod ad imaginem propius accedentes agnoscamus, nos minime ex veritate judicasse, dum uvam pictam pro naturali habebamus; cum tædio potius afficiamur, quando certiores reddimur, iudicium nostrum nos fefellisse. Ideo igitur voluptas oritur, quod similitudinis uvæ pictæ cum naturali nobis conscii simus, & ejus inde convincamur, quod pictam cum naturali confuderimus. Enim vero in similitudine imaginis cum prototypo perfectio ejus consistit. Quamobrem voluptas tota sita est in eo, quod perfectionis imaginis tibi conscius es, seu quod perinde est, eam intuitive cognoscas.*

Quod cognitio intuitiva mirabilis artefacti, cujusmodi est imago adeo similis exemplari, ut subintuentium oculos fallat, ingentem parere valeat voluptatem, nullatenus mirandum

Psych. Em-
pir. § 112.

dum est: humani siquidem animi ea indoles est, ut rebus pulcherrimis, ac mirabilibus oblectetur. Sed hinc inferre, quamlibet cognitionem (modo certa sit) perfectionis cujuslibet rei extra nos existentis, & ad nos minime pertinentis, necessario voluptatem parere, juxta gradum perfectionis illius, judicium mihi præceps videtur; aut saltem illius, qui in judiciis ferendis mathematicam evidentiam non desideret. Quævis pulchritudo, venustas, artificium, & concinna rei dispositio suum habet illicium, adeo ut intuitive perspecta animum per se in illa proclivem voluptate perfundat. At non omnia, quorum perfectionem cognoscimus, eodem modo se habent.

Quantam enim capimus voluptatem ex eo, quod noverimus, ex gr. Salomonem fuisse omnium sapientissimum, pulcherrimum, quod ædificavit templum, ac summo consilio ordinatam ejusdem Principis aulam? At, inquiet Wolfius, hæc minime intuemur, seu intuitivam cognitionem de his non habemus. Si hoc reponat ille, profecto ex sua voluptatis definitione nihil præsidii referre poterit, ut demonstret, cognitionem Dei quantumvis perfectissimam (quoad comparari in hac vita potest) necessario parere voluptatem. Nam impossibile est, *intuitum*, seu *intuitivam* Dei cognitionem, quamdiu in hac vita sumus, nos consequi posse; cum hæc in futura vita, seu Patria cælesti diligentibus Deum reservetur, in qua *videbimus eum sicuti est, & facie ad faciem; nunc autem per speculum in enigmate*, solumque *ex parte* cognoscimus. Alterutrum itaque eligat Wolfius: aut cognitionem, ex qua necessario *fuit amor Dei, intuitivam* esse debere; aut aliam quamlibet cognitionem, quam Scholastici vocant *abstractam*, sufficere ad amorem necessario excitandum. Hoc postremum asserere nequit, utpote experientiæ omnino contrarium: igitur primum eligat, necesse est: idque fortasse innuere voluit, dum addidit conditionem illam; videlicet Dei cognitionem non solum *certam*, sed etiam *vivam* esse debere; & dum remittit ad definitionem a se traditam voluptatis. Verum si hæc est ejus sententia, admittat etiam oportet, Dei *intuitum*, seu cognitionem *intuitivam* non solum possibilem esse in hac vita, &

i. Joan. 3. 2.
1. Cor. 13. 12

ab

ab ipsa beatitudine posse sejungi (quod tamen communi sensui adversatur;) sed etiam naturalem hominis, tametsi vulgaris, & ex infima plebe, facultatem non excedere; cum ex lege naturali teneantur omnes, & singuli Deum super omnia diligere. Hoc autem si dixerit, simul asserat necesse est, omnem Dei cognitionem eo ipso quod certa sit, esse pariter *vivam*, seu *intuitivam*: quod & absurdum esse nemo non videt, & contra eundem Wolfium probaret, ex cognitione *certa*, *viva*, & *intuitiva* Dei amorem necessario non sequi, cum omnes illi, qui Dei existentiam, ac perfectiones certo cognoscunt, cum super omnia non diligant: si autem admiserit, ad ejusmodi cognitionem non necessario consequi amorem, tota ejus demonstratio concidit. Si enim ex cognitione Dei, qualis haberi in hac vita potest (sive *intuitiva*, sive *abstracta*, seu quocunque vocetur nomine) non necessario sequitur Dei dilectio, sed quamdiu in hac vita sumus, semper libere amatur; profecto ex Dei cognitione perperam demonstrare contendit ejus amorem: sicut etiam ex debito cognoscendi Deum male colligitur obligatio illius super omnia diligendi. Quocunque se vertat Wolfius, ego sane non video, quo pacto tueri demonstrationem suam ut legitimam possit.

At recte ne vero deducit ille naturale debitum *cognoscendi Deum*, & *operandi*, ut *certa nobis sit Dei cognitio*? Illud quidem demonstrare planum, atque expeditum videbatur; cum ad hominis perfectionem procul dubio pertineat cognoscere res suapte natura præstantissimas, præsertim vero D. O. M. ipsius hominis conditorem. At via tam brevis, & trita giganteis Wolfii gressibus minime congruebat. Quare ad demonstrandum aggreditur, *quemlibet hominem, Deum agnoscere debere, quia quilibet obligatur ad determinandum actiones suas per motiva ab attributis Divinis desumpta*. Nonne ordo iste præclarus est? Prius demonstrat debitum determinandi *actiones suas per motiva ab attributis divinis desumpta*, deinde debitum *agnoscendi Deum*: cum illud fieri nullatenus possit, nisi Deus præcognoscatur? Sed ordinem istum exigebat perfectissima methodus *mathematica geometrica, & sola scientifica*, qua Wolfius jus suum naturale digessit; quod quidem, inquit, *tentarunt multi, per-*
cit

Lib. cit.
§. 1129.

erit nemo. Utinam vero ne ipsi quidem in mentem hoc unquam venisset : sic fortasse haberemus jus naturæ minus niulcum, atque rimosum. Deinde demonstrare nititur hominem obligari ad *determinandum actiones liberas per motiva ab attributis divinis desumpta*, quia obligatur dirigere actiones suas ad *manifestationem Dei gloriæ*. Quæ demonstratio nititur principio illo, quod falsum esse superius ostendi; videlicet quod *perfectio hominis consistat in aptitudine representandi perfectionem Dei summam, seu manifestandi gloriam ipsius*. Proinde hoc etiam ex capite concidit demonstratio Wolfiana, qua scilicet ex propriæ perfectionis principio inferre nititur obligationem diligendi Deum super omnia. Quid interim tibi videtur, optime Lector? Arbitratus ne unquam fuisses, Wolfianas de rebus gravissimis demonstrationes tot, tantisque obnoxias esse difficultatibus, rimasque tot in partibus agere? Nonne supra præmonui, plerasque *Wolfii demonstrationes sophisticas esse magis, quam solidas; irretire potius, quam illuminare; ac sæpe demum in paralogismos abire?* Specimen habes, unde iudicium ferre aliquatenus possis; & quo tibi persuadeas velim, magni etiam hujus ac celeberrimi viri demonstrationes non sine justo examine excipiendas: præsertim postea quam etiam D. de Vattel in gallico libello, quem hac super re conscripsit, (a) eum in multis pravi ratiocinii accusavit. Ceterum ego hæc omnia mea peritorum iudicio libenter submitto.

Phil.Pra&. Part. I. §. 251.

Ibid. §. 250

C A P U T VI.

Si unicum juris naturalis principium statuendum sit, hoc ceteris præferendum videtur: naturalis ordo servandus est. In custodia istius ordinis virtus proprie consistit. Refellitur Martinus Hubnerus, qui intrinsecam virtutis pulchritudinem, amabilitatemque deridet.

Ratio, cur hanc propositionem non absolute, sed adjecta conditione statuerim, ex capite sequente constabit.
Nunc

(a) Questions de droit naturel, & Nature de M. Le Baron de Vvolf. a Ber- observations sur le traité du droit de la ne. MDCCLXII.

Nunc morem iis gerens, qui unicum, integrumque principium juris naturæ statuendum existimant, illud quod ceteris anteferendum mihi videtur, produco, videlicet: *naturalis ordo servandus*. Quibus verbis significare id unum velim, quod omnes affectus, actusque nostros ita moderari debeamus, ut ordo, qui naturaliter inest sive rebus, sive personis, circa quas versamur, integer, inviolatusque servetur. Ut vero rationem primi principii, seu primæ, & universalissimæ legis huic vindicem propositioni, duo mihi probanda sunt: primo, verum adesse debitum servandi hujusmodi ordinem naturalem; secundo, ex eodem ordine officia omnia, seu leges quaslibet peculiare derivari posse.

Porro debitum servandi ordinem naturalem oritur ex duplici capite: primo ex ipsa ordinis idea; secundo ex Dei naturæ auctoris, supremique Legislatoris imperio, & voluntate.

Quoad primum. Idea *ordinis* in se complectitur etiam ideam *boni*: etenim bona omnia ex ordine profluunt; quemadmodum & omnia mala ex ordinis perversione: ille rationi maxime consentaneus est; quum ad solam rationem pertineat vel inducere ordinem, vel jam constitutum agnoscere atque probare: neque ratio ipsa quidpiam melius ipso ordine reperit; adeoque non potest non præcipere, ut ordo servetur. Hæc omnia si ad infinitas ideas, & ad ea, quæ in se quisque experitur, attendat, certa, explorataque sunt. Nullatenus igitur dubitandum, nos ad ordinis custodiam obstringi: & sane quis per se malum non judicet, ab ordinis custodia recedere? Quis dignum vituperatione non ducat qui eundem violet, atque pervertat?

At ne illud quidem revocari in dubium potest, quin Deus (quod alterum est, præcipuumque obligationis principium) a nobis servari naturalem ordinem velit. Nam si Ductor exercitus nullatenus patitur turbari ordinem a se constitutum; si ægre fert Artifex, operis a se constructi dispositionem everti; si Architectus merito indignaretur in partes ædificii sui, puta statuas, columnas &c. si movere seipsas possent, & locum ordinemque sibi præstitutum desererent; quanto magis censendus est Deus homini prohibere, ne ordinem sapientissime
me

me constitutum pessudent, vel audeant ab illo recedere? Quum itaque hoc per se notum & evidens videatur; solum reliquum est, ut ostendamus, omnia hominum officia ex ordine naturali posse deduci. Sed & labor iste inutilis ferme videri potest, quum exploratum sit, in quovis officio ordinem aliquem elucere; nullumque ex opposito crimen esse, in quo non appareat ordinis perversio. Majoris tamen claritatis gratia ita rem explico.

Ordo naturalis, quem homines pro norma habere in suis operationibus debent, vel ipsis inest hominibus, vel partibus, quibus constant, vel actionibus, quas exercent, vel denique rebus, quibus utuntur. Quoad primum, si quis oculos in hominem ipsum conjiciat, statim intelliget, eundem ad tria referri posse, primo ad Deum rerum omnium auctorem; secundo ad alios homines ejusdem naturæ consortes; tertio ad seipsum. Hinc triplex ordo resultat, primus *inferioris* ad *superiorem*, secundus *aqualis* ad alios *aquales*; tertius *sui* ad *seipsum*; nam & hic ultimus ordo admitti debet, quum homo cogitationes suas reflectere in seipsum possit, sibi que sive bona, sive mala consciscere. Et ut rem clarius, licet minus latine, explicemus, primum vocare placet ordinem *inferioritatis*, alterum *aqualitatis*, tertium *identitatis*: neque enim vox aptior videtur ad hunc postremum ordinem exprimendum suppetere.

Ex hoc triplici ordine triplex officiorum genus exurgit; scilicet ex ordine *inferioritatis* qui est ad Deum, deducitur submissio, reverentia, cultusque, quæ illi debentur: *aqualitatis* ordo exigit, *ne alteri faciamus, quod nolumus fieri nobis*; adeoque ne proximum ullo modo lædamus. Denique ordo *identitatis*, peculiarem erga seipsum amorem postulat, sui que conservandi ac perficiendi curam, studiumque.

Huic triplici officiorum generi moderando tres præcipuæ, vel ex præcipuis virtutibus, incumbunt; nempe religio, quæ circa Dei cultum versatur: justitia, quæ æqualitatem servat, unicuique quod suum est,tribuendo: & temperantia, quæ interiores animi affectus, usumque rerum moderando, uniuscujusque conservationi bonoque statui prospicit. At quia potest contingere, quod homines malorum impendentium for-

midine a recto ordinis tramite avocentur; virtus fortitudinis addenda est, quæ contra ejusmodi difficultates erigat animum, atque corroboret. Postremo ut virtutes singulæ propriis muneribus tuto, & sine errore fungantur, opus habent aliquo dirigente, nimirum virtute prudentiæ; cujus proprium est dictare, atque præscribere, quid in qualibet circumstantia recto ordini sit consentaneum. Igitur vel ex hoc capite habemus virtutes quinque præcipuas, scilicet *religionem*, & quatuor *cardinales*, ut vocant, nempe *prudentiam*, *justitiam*, *temperantiam*, & *fortitudinem*, quæ humana quævis officia suo ambitu complectuntur. Jam vero quum istæ omnes, & singulæ in ordinis custodiam incumbant; inde oritur generalis idea Virtutis, quod nempe in ordinis custodia proprie consistat, quemadmodum vitium in ordinis perversione. Quamvis autem virtutes omnes, omniaque officia derivari possint ex ordine, qui resultat ex cujusque ad se, vel ad alios homines comparatione; nihilominus prætereundi non sunt & alii ordines, qui sæpe concurrunt ad idem præscribendum officium; præsertim quum sæpe promptior occurrat unus, quam alter; qui proinde facilius pro actionum norma arripi potest. Horum itaque peculiarium ordinum seriem ita paucis expedio.

Quum homo diversis partibus constet, variisque instructus sit facultatibus, ex quibus aliæ aliis sunt præstantiores; inde nascitur ordo, quem *preferibilitatis* appello: vi cujus magis excolere, majoreque habere in pretio debemus animam, quam corpus, rationem, quam sensus; & ex quo plurima erga nos officia definiri facile possunt. Ordo, qui actionibus naturalibus, rebusque, quibus utimur, inest, solum est ordo *medii ad finem*. Quandoquidem humana ratio hujusmodi actiones expendens, & cum illarum effectibus comparans, facile intelligit, easdem referri ad certos aliquos fines: ratio pariter dictat, servandum hunc ordinem esse, proindeque malum esse, & homine indignum, prædictis actionibus ad alios fines veluti extraneos abuti. Hinc plura determinari possunt officia, quæ ad virtutem temperantiæ pertinent; actiones nimirum, quibus vel propagatur genus humanum, vel vita cujusque individui per cibum, potumque servatur. Ex his vero confici
 posse

posse videtur, nullum hominis officium esse, quod ex ordinis idea derivari, definirique non possit: idque secundo loco demonstrandum erat, ut quod initio capituli tanquam universale juris naturalis principium proposuimus, vindicaretur. Nunc alia nonnulla, quæ animadvertenda supersunt, breviter persequamur.

I. Ordo cum juris naturalis, tum *Ethicæ* universæ (si placeat, *Ethicam* a jure naturali distinguere) tanquam universale principium haberi merito potest: quum *Ethica* omnis versetur circa virtutes & vitia; virtus autem in ordinis custodia consistat, ut supra dictum est; & vitium in ipsius ordinis perversione. At quemadmodum in aliquo ex. gr. ædificio alius est ordo, sine quo illud consistere nullatenus potest, alius vero qui ad solam pertinet perfectionem & ornamentum illius; ita & ordo naturalis, quem virtutes respiciunt, alius omnino est homini necessarius, cujus nempe perversio in detrimentum cedit, atque perniciem vel universæ speciei, vel alicujus individui; alius vero qui auget tantummodo vel privatam vel communem hominis perfectionem. Prior ille, cujus custodiam lex naturalis præscribit, pro juris naturalis principio statui merito potest; secundus est *Ethicæ* relinquendus, si tamen fas sit, alterum ab altera separare: quid enim prohibet, unicam ex utroque disciplinam conflare, quam sive *Ethicam*, seu *Moralem*, sive *jus naturale* appellare placuerit; eamque pro diversa ordinis gravitate graviolem, leviolemque obligationem injicere, seu continere, dicamus? Certe Doctor Angelicus omnem talis ordinis custodiam referre videtur ad jus naturale, dum ait: *omnes actus virtutum, sunt de lege naturali: dicitur enim hoc naturaliter unicuique propria ratio, ut virtuose agat.* I 2. q. 94.
a. 3.

II. Ordo *inferioritatis* ad Deum plane immutabilis est; secus ordo *aequalitatis*, qui inter homines intercedit. Nam per mutuas pactiones, atque contractus induci inter homines potest *superioritas*, & *inferioritas*, salva æqualitate naturæ; quemadmodum nemo nescit, re ipsa invec̄ta hæc fuisse in statu civili. Ordinem, qui ex hac inæqualitate suboritur, inductum in humani generis utilitatem, ab unoquoque servandum, humana ratio dicitur, atquæ præscribit.

nis, & obedientiæ Principibus, Magistratibus &c. Præter superioritatem, quæ inducitur per mutuas pactiones, ipsa etiam natura aliquam tribuit superioritatem parentibus in filios eo ipso, quod eorum sint causa, atque principium. Hinc ordo inferioritatis istorum ad illos. Ex parte parentum servatur hujusmodi ordo per amorem & curam erga filios: ex parte vero filiorum per obedientiam, & pietatem erga parentes.

III. Præter æqualitatem inter homines, extat etiam inter eos relatio similitudinis cum in natura, tum in ratione effectus ejusdem causæ; partis ejusdem totius; servitutis ad eundem Dominum, ac demum ordinationis ad eundem finem.

Nam homines omnes habent & eandem naturam, & causam, eundem Dominum, & finem ultimum, videlicet Deum. Jam vero hæc multiplex similitudo exigit, & quantum in se est ingenerat erga alios amorem, & quidem similem illi, quo quisque amat seipsum: & inde præceptum naturale *amandi proximum sicut seipsum*. Immo hujusmodi debitum vel ex ipsa inclinatione hominis naturali colligi potest, ut suo loco dicemus. Quoad amorem vero erga seipsum, quum sit plane necessarius, solummodo, ut recte ordinetur, nobis enitendum est. Ordinabitur autem, si & rerum & actionum naturalium servetur ordo, ut dictum est alibi.

IV. Ad nostrum de ordinis custodia principium revocari possunt, seu per illud explicari aliqua propositiones, quæ a quibusdam statuuntur primi principii loco; cujusmodi sunt præsertim hæc duæ: *in omnibus vitam age consentaneam rationi: convenienter nature tue vive*: nam neque ducitur vita consentanea rationi, neque conveniens humanæ naturæ, nisi quatenus rectus ordo servatur. S. Thomas tanquam juris naturalis principium, seu *primum præceptum legis naturæ* hanc statuit propositionem: *bonum est faciendum, & prosequendum, & malum vitandum*. Deinde subdit: *& super hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ, ut scilicet omnia alia facienda pertineant ad præcepta legis naturæ, quæ ratio practica naturaliter apprehendit, esse bona humana*. Quibus verbis aperte concinit nostræ sententiæ: nam ratio apprehendere nequit ut *bona humana*, quæ ordine careant, seu in quibus prosequendis non servetur debitus ordo; quin

1. 2. q. 94.
a. 2.

quin ex ipso ordine habent, quod proprie sint hominis bona; quum sine eo bona solum animalia, sive brutalia forent.

Quocirca, ut idem subdit Angelicus, *omnes inclinationes quarumcunque partium natura humana, puta concupiscibilis, vel irascibilis eatenus pertinent ad leges naturæ, quatenus regulantur ratione, seu quatenus ratio debitum in illis ordinem videt, diciturque, illum esse servandum; subdit enim: ratio est ordinativa omnium, quæ ad homines spectant: & secundum hoc sub lege rationis continentur omnia ea, quæ ratione regulari possunt.* Ratione autem regulantur omnia, si ordo seruetur. Ex mente igitur S. Thomæ bonum, quod est faciendum & prosequendum, ceu primum legis naturalis præceptum, est bonum ordinatum; ut perinde sit dicere hoc sensu, bonum esse faciendum, ac ordinem esse servandum. Satis igitur congrue hæc propositio pro primo juris naturalis principio a nobis constituitur.

At quia virtutis mentionem fecimus, statuimusque, in ordinis custodia positam esse, non abs re, ut arbitror, erit, in ejus idea enucleanda immorari. Quærere præsertim hoc tempore solent nonnulli, in quo proprie consistat pulchritudo virtutis, quam tantopere commendarunt antiqui Philosophi; adeo pronuntiaverit Plato, quod si videri oculis posset, omnium in se amorem converteret, raperetque. Nobiliores veterum Philosophorum, & maxime Stoici ratum habuere, pulchritudinem intrinsecam esse virtuti; adeoque in se & propter seipsam amandam, expetendamque præcisa qualibet utilitate, emolumento, vel commodo, quod profluat, & sit distinctum ab illa; quamvis nemo unquam dubitaverit, vel dubitare queat, eam summæ utilitatis esse, maximeque ad felicitatem nostram conferre. Ex recentioribus vero non pauci, præsertim qui excolendo juri naturæ post Grotium se dedidere, contendunt, nullam virtuti per se, & proprie pulchritudinem, vel amabilitatem inesse; adeoque non alia de causa expetendam esse, atque excolendam, nisi quia ad felicitatem nostram (& quidem præsentis vitæ) per bona aliqua ex virtutis exercitio fluentia & ab eadem distincta conducit. Hinc Pufendorfius statuit, excolendam esse virtutem, præsertim justitiæ, ob societatis tranquillitatem servandam; Thomafius eo quod

quod vitam nostram felicissimam, ac suavissimam reddat; *Wolffius*, quia nos, statumque nostrum perficit animæ, & corporis, & fortunæ bonis, ex quibus voluptas exurgit humanam felicitatem constituens. Ita & alii fere omnes, qui postremis hisce temporibus jus naturæ excoluere, quantumvis diversa ratione loquantur. Hos ego omnes virtutis ideam corrumpere, ac de medio tollere arbitror; immo & indignos esse, qui Philosophorum moralium numero habeantur. Propugno itaque, pulchritudinem, amabilitatem, præstantiam, decusque virtutis distingui & separari debere a quavis utilitate, emolumento, vel commodo inde manantibus; & quæ solius utilitatis gratia expetitur, & exercetur, veram virtutem non esse, sed *Epicuream*, sed *Hobbesianam*, sed *Spinozicam*, sive umbram & simulacrum virtutis: nam & *Epicurei*, & *Hobbesiani*, & *Spinozistæ*, & alii, si qui sunt, pejoris notæ Philosophi, immo & agrestes, & barbari omnes fatebuntur, virtutes esse colendas ob utilitatem & commodum, quod inde promanat. Horum tamen omnium causam perorandam suscepit paucis ab hinc annis *Martinus Hubnerus*, publicus Hafniensis in Dania Juris Professor, in *Specimine Historiæ Juris naturalis* gallice scripto, qui non modo negat, sed & deridet intrinsecam pulchritudinem, amabilitatemque virtutis: *asserere*, inquit, *virtutem habere ex se ipsa intrinsecam pulchritudinem, quæ nos ad illam exercendam impellat; & contra, vitium sua turpitudine validam in nobis sui aversionem excitare, non est aliud, nisi asserere, rationem suppetere aliquam unius alteri præferenda; modo in moralem disciplinam qualitates occultas jamdudum e Physica ejectas revocare non velimus, ac virtuti, vitioque tribuere arcanam quandam vim fascinandi homines. Si quis hoc velit, is hoc saltem tempore, quo magicis incantationibus fides omnis abrogata est, qui suam amplectatur opinionem, inveniet neminem: Sic ille, quem de re hac ex animo locutum fuisse, satis constat ex ipsa loquendi ratione. Verum argumenta, quæ congerit in suæ probationem sententiæ, nullius roboris sunt, semel admissa virtutis idea, quam supra exhibuimus.*

Quod ut planum fiat, argumenta ipsius *Hubneri* verbis latine redditis adferam, & refellam. Ait itaque: *si nihil est absque ratione sufficiente, oportet item extare rationem sufficientem, cur*

vir-

Essai sur l'Étude du Droit naturel. Part. II §. 13.

virtus sit amabilis . Ratio vero ista necesse est , ut sit vel in ipsa virtute per mentem sejuncta a quacunq̄ relatione ; aut extra illam in ea relatione , quam habet ad naturam hominis , ejusque finem . Hic sistamus paulisper : dico, rationem sufficientem, cur virtus amanda sit, ipsimet inesse virtuti . Verum ut hæc ratio sufficiens censeatur inesse virtuti, falsum est, a quacunq̄ relatione sejungendam esse, si hæc intime, & suapte natura virtuti conveniat : sed ea solum sejungenda est a quolibet bono, vel utilitate, vel commodo, quod licet ex illa profluat, est tamen ab illa distinctum : proinde falsum est, rationem sufficientem, cur amanda sit virtus, esse extra virtutem ipsam, si ratio sufficiens posita sit in ea relatione, quam ipsa habet cum natura, & sine hominis : nam ista relatio eo ipso, quod virtutis est, est ei intrinseca ; quum virtus, qua virtus, præciso quovis effectu, seu bono eam consequente, est conveniens & proportionata naturæ, & fini ipsius hominis, ut satis constat ex dictis, & clarius ex dicendis infra constabit. Interim audiamus rursus *Hubnerum* : ratio, inquit, *sufficiens esse non potest in ipsa virtute, quia nihil aliud in ea reperitur, nisi ad summum quidpiam ignotum, & occultum, seu, ut vulgo dicitur, unum nescio quid (un je ne sçais quoi) ad quod confugiendum esset .* At nos non confugimus ad aliquid occultum, sive ad illud nescio quid ; sed ex hætenus tradita virtutis idea intrinsecam ejus pulchritudinem, bonitatemque faciliter explicamus, asserentes, ordinem ipsum, quem virtus in sui idea complectitur, intimam ejus pulchritudinem, & bonitatem constituere : nam pulchritudo, & bonitas vel est ipsemet ordo, vel ex ordine necessario confurgit. Qua in re provocamus ad ideas omnibus infinitas : quidquid enim ordinatum est, illud omnes ut pulchrum, bonumque concipiunt. En igitur *rationem sufficientem*, cur virtus amabilis sit : hæc autem ratio tantum intranea virtuti censenda est, quantum est intrinsecus ordo, in cujus custodia consistit essentia virtutis. En igitur illud, quod, secluso alio quolibet bono ab ipsa virtute distincto, determinare hominem potest ad exercitium illius : quandoquidem servare ordinem rerum, ex. gr. pluris æstimare quæ majore in pretio habenda sunt, puta præferre animum corpori, honestatem utilitati, lu-
cro

cro justitiam, quemadmodum per se bonum, & pulchrum est, ita & amore & laude & præmio dignum, adeoque per seipsum idoneum ad appetitum hominis rationalem determinandum ad sui ipsius prosecutionem. Mirum sane, quod *Hubnerus*, alioqui vir doctus, & prudens, ista non viderit. Mirum, quod neque viderint *Pufendorfiani*, *Thomafiani*, *Wolfiani*, aliique christiani Philosophi id quod plerosque gentilium Philosophorum non latuit: nam homo suapte natura fertur in bonum, honestum, & pulchrum, uno verbo in virtutem, & quidem ut virtus est; unde illam miramur, atque suspicimus etiam in aliis, tametsi nullum inde commodum, vel emolumentum in nos redundet. Et sane quam humiles animos, propriisque utilitatibus addictos esse oportet, qui virtutis in seipsa spectatæ non sentiunt illicium! quam hebetes oculos, qui venustatem ejus, decusque non vident, & opus habent satelitio alicujus emolumenti, vel commodi, ut eandem amore dignam existiment! Hi sane non minus indigni sunt virtutis amore, quam indignus esset pulcherrimæ sponsæ amplexibus qui eam nonnisi phaleratam, & auro, gemmisque circumdatam sibi esse diligendam arbitraretur. Verum hæc differens novas *Hubneri* objectiones pene anteverto. Eum itaque præeuntem sequamur.

Aliunde, inquit *Hubnerus*, *virtus absque ulla relatione spectata non est nisi abstracta quadam idea, quæ, quum realis non evadat nisi in concreto, non potest talem effectum producere, cujusmodi est obligatio*. Sed jam præmonui, ideam virtutis ab omni relatione sejungi non posse, solumque ab omni utilitate, emolumento vel commodo ex illius exercitio manante, ab eaque distincto posse præscindi. Ceterum haud satis intelligo, quid significare velit *Hubnerus* nomine *ideæ abstractæ, quæ nonnisi in concreto realis evadit*. Idea virtutis per ipsum exercitium, seu per actus virtutis fit realis. Falsum est autem, ideam virtutis causare non posse realem obligationis effectum, animumque ad sui prosecutionem allicere: nam bonum mente perceptum excitat ad amorem, & desiderium sui; proinde & voluntatem movet, atque determinat ad illud agendum, quod necessarium est ad boni consecutionem. Ut itaque virtus rea-

lem

lem parere obligationem possit, satis est, illius ideam mente percipere: nam intima bonitas, ac pulchritudo virtutis pertrahit animum recte dispositum in sui amorem ac desiderium: idque experientia, licet non adeo frequens (quum pauci sint, qui moveantur solo virtutis amore) satis ostendit. Sed iterum audiamus *Hubnerum* ita causam suam persequentem.

*Secundo, hac doctrina asserens, virtutem habere in seipsa rationem sufficientem cur amanda sit, adversatur naturæ hominis, ejusque voluntatis, quæ quum nunquam determinet sese, nisi generatim ob bonum, velle non potest virtutem, nisi quia aliquod est bonum, & quia eam ut talem agnoscit; (quis de hoc dubitaverit?) exinde sequitur, rationem sufficientem, cur virtus sit pulchra, & amabilis, esse debere extra illam. Nos contra jam ostendimus, rationem sufficientem illi intime inesse. At in quo tandem consistit hæc ratio sufficiens? In relatione, inquit *Hubnerus*, sive proportione, quam habet cum natura, & fine hominis. Sed ista relatio, repono ego, sive convenientia, sive proportio cum natura & fine hominis inest virtuti in seipsa spectatæ, & sejunctæ a quolibet bono distincto ab ipsa fluente. Quomodo igitur hæc ratio sufficiens censenda est extra virtutem? Probandum *Hubnero* manet, solum bonum extrinsecum, & a virtute distinctum eandem amabilem reddere, ex. gr. sobrietatem ea solum de causa expetendam, quod sanitatem vel restituat, vel servet; justitiam ob solam tranquillitatem societatis, quam fovet; liberalitatem nonnisi ratione amicorum, quos acquirit, amandas esse, atque colendas. At *Wolfus* & hanc ipsam bonitatem virtuti intrinsicam esse contendit; nec prorsus immerito: nam cibi moderatus usus suapte natura sanitatem juvat; justitia tranquillitatem, liberalitas amicitiam &c. Sed bonitas ista, sive intrinseca, sive extrinseca virtuti dicatur, solummodo physica est, non moralis, nec propria virtutis, quatenus virtus est; ut sæpius alibi demonstravimus. Sed hoc prætermisso, certum mihi videtur, haud levem virtuti injuriam inferre qui asserit, ut asserere videtur *Hubnerus*, eam quidem & pulchram, & amabilem esse, sed pulchritudine tantum extrinseca, adscititia, & aliunde quæsitæ; scilicet instar illius pul-*

V. Cap. X.
Lib. I.

chritudinis, quam fœmina de se invenusta sibi extrinsecus comparat alcititiis ornamentis, ac fucis. Hocne loco habenda pulchritudo, decorque virtutis?

At regerit ille, *vanum est*, quoad hominem attinet, *velle abstrahere ab omni utilitate*. Cur quæso? *Quia*, subdit, *bonum generatim est perpetuum objectum ejusdem voluntatis, & spes obtinendi aliquod bonum est unicum incitamentum, quo ipsa moveri potest, ac se determinare ad quidpiam alteri præferendum. Si spes ista præcideratur homini, omnis illi adimitur impulsus ad agendum, omni spoliatur activitate, & ad indifferentiam reducitur; quod fieri non potest, quin destruat*. Sed hæc inaniter regeruntur. Nam si virtus in se bona & pulchra est, ut supra probavimus, & amplius probabitur infra lib. VIII. cap. IV.; jam adest in ipsa virtute bonum, ob cujus consecutionem voluntas se moveat, & ad agendum determinet. Neque animadvertit *Hubnerus* hæc scribendo, se, ut ajunt, ponere, quod est in quæstione, & quod a nobis negatur, nempe virtutem in se pulchram, & bonam non esse, ut exinde concludat, eam amari a voluntate non posse, nisi ob aliquod bonum eidem extrinsecum. Hæc ratiocinandi ratio minime decere videtur virum sapientem; sed magis adhuc dedecet, quod deinde innuit, raturque videtur habere, videlicet in rerum natura aliud bonum non esse, nisi quod utile est, seu quod aliquod emolumentum, oblectationem, vel commodum adfert. Quam ego sententiam Philosopho indignam existimo, & vix in rudioribus tolerandam; eamque profligavi supra lib. VI. cap. IV. asserere vero, quod homo non possit ab omni utilitate abstrahere (*de tout interet*) videtur humano generi injuriosum, ipsique experientix contrarium: nam & amicus amico (si vere talis sit) & sponsus sponsæ, & filius quandoque parentibus, & qui sublimiore sanctitate præfulgent, Deo inserviunt solo caritatis impulsu, nullius gratia utilitatis, *sans aucun interet*. Verum dum dico, *nullius gratia utilitatis*, hoc nomen stricte sumo, nimirum pro bono ab actione, & objecto, circa quod versatur, & ab iis, quæ ipsis intrinseca sunt distincto: nam si nomine utilitatis omne omnino bonum, atque ipsius etiam boni amati fruitionem intelligas; quis neget, nos omnes, ac semper utili-

lita-

litatis gratia operari? Nam quilibet determinatur ad agendum ratione boni, ut sæpius dictum est: exemplis rem illustro. Servus Domino famulatur ob pactam sibi mercedem; is servire dicitur causa utilitatis (pour interet) quia servit ob bonum a Domino suo, & a propria actione distinctum. Amicus autem servit amico, & sponsus sponsæ, eisque benefaciunt, nulla ratione habita ad mercedem vel præmium ab objecto, quod amant, diversum; hi amare & operari dicuntur *gratis*, & *amore*, ut fert commune proloquium; & tamen nec ipsi agunt, nisi ob aliquod bonum; quia scilicet amare amicum, vel sponsam propter seipsos, iisque gratuito inservire est bonum conveniens amanti; immo ipsamet servitus grata, & jucunda iisdem est, seu ex ipso servitutis actu gaudium purissimum hauriunt, ortum ex eo, quod sit conformis inclinationi naturæ rationalis, adeoque intime sentiunt, se recte honesteque agere, dum rationi obsequuntur. Et sane si operari juxta naturalem sensuum inclinationem voluptate & delectatione non caret; qui fieri poterit, ut agere juxta præscripta rationis, quæ hominem proprie constituit, & rationali inclinationi parere nullam adferat voluptatem? En itaque intimam pulchritudinem, amabilitatemque virtutis: en *rationem sufficientem* eidem intraneam, ob quam diligatur, seu diligi debeat: en denique bonum virtutis proprium, quo voluntas ad ejus amorem propter seipsam determinatur. Neque enim puritati amoris illius officit voluptas, & gaudium, quod ex illa percipitur, & quod allicit ad exercitium virtutis; quum talis voluptas profluat ex ipsa virtute, quatenus virtus est; sicut puritati amoris Dei non obest, quod aliquis ex eo capiat voluptatem, Deumque possidere se gaudet, eoque perfecte frui desideret: impurus utique amor esset, si diligeretur Deus ob aliquod bonum ab ipso distinctum atque diversum. Quamobrem qui sub puritatis prætextu vult etiam, quod ab ipsa fruitione rei amatæ abstrahatur, & a delectatione, quæ ex tali amore percipitur; ille vult puritatem chimericam, & amorem sibi ipsi repugnantem: vult ex. gr. quod amicus erga amicum, & sponsus erga sponsam, & qui amore Dei flagrat, erga eundem indifferenter se habeant;

quod perinde est, ac amorem ipsum destruere; quum alias quilibet necessario delectetur de eo, quod amat. Verum jam sentio, me ultra id, quod postulabat *Hubneri* objectio, excurrisse: nec tamen omnino me pœnitet; quod haud paucis hæret aqua, dum explicare volunt, quid sit diligere aliquem amore puro, sive illum propter seipsum amare.

Ceterum ex doctrina hæctenus tradita corrui & aliud *Hubneri* argumentum, quod quidem primo loco ille proponit; sed nos ad hunc locum opportunius reservandum existimavimus. Opponit itaque: *quamnam ideam sibi quis efformare potest de pulchritudine virtutis, & de deformitate vitii, de proportione, & convenientia illius, de perturbatione, & turpitudine alterius, si non utrunque referatur ad ipsum hominem, ad ejus perfectionem, & ad felicitatem, ad quam destinatus est?* Fateor, virtutem (idemque de vitio, servata proportione, dicendum) ad hominem referri debere, & ad perfectionem, & felicitatem illius. At nostra hic quæstio est, utrum virtus in se, & per seipsam habeat cum homine convenientiam, ejusque perfectionem, & felicitatem ex seipsa promoveat; vel potius id habeat ratione boni, quod profluat quidem ex illa, sed tamen sit ab illa diversum, eique extrinsecum. Hoc posterius affirmat, vel affirmare videtur *Hubnerus* (non enim mentem suam satis luculenter patefacit); nos primum asserimus, & quomodo illud verum sit, pro nostri ingenii modulo demonstravimus. Quamobrem frustra regerit ille: *desiderium propriæ felicitatis, illud nempe desiderium adeo firmum, & naturale homini, idipsum tandem esse debet, quod obligationem producat conformandi actiones nostras regulis incommutabilibus, quas eidem dicitur ratio; quandoquidem non minus homo moveri potest ex propriæ felicitatis desiderio ad amandam virtutem propter seipsam (quippe quam in se bonam, & pulchram, & amabilem esse cognoscit, & cujus exercitium eidem sapit, & oblectationem adfert) quam moveatur ex eodem felicitatis suæ desiderio ad prosequendum, expetendumque aliud quodcunque bonum. Cur enim desiderium propriæ felicitatis inclinet hominis voluntatem ad corporis bona, puta ad sanitatem, ad delectationem sensibilem; & non inclinet ad bona animi, atque rationis, cujusmodi est*
virtus

virtus spectata in seipsa? Toties igitur homo ob propriam agit felicitatem, quoties bonum aliquod, cujuscunque generis sit, amplectitur: quum enim humana felicitas ex bonorum omnium, quorum ille sit capax, aggregatione consurgat, & compleatur; ideo quodlibet bonum est veluti pars humanæ felicitatis: proinde propriæ felicitatis amor includitur in amore cujuslibet boni. Itaque qui virtutem in se, & propter se diligit, propriam diligit felicitatem, quia diligit illud, quod bonum sibi est, ut supra explicavimus. Non negaverim tamen, posse etiam amari, & quidem recte, virtutem ob bonos, qui inde consequuntur, effectus, seu propter bona distincta, quæ adfert, ex quibus pariter promovet felicitatem humanam; ex. gr. sobrietas recte diligitur etiam ob valetudinem corporis, justitia ob tranquillitatem &c. At colere sobrietatem, justitiam &c. hac tantum de causa, nulloque amore virtutis in seipsa spectatæ fieri, hoc *Spinosisticum* censeo, hoc *Hobbesianum*, hoc *Epicureum*: nam hoc pacto virtutes habentur, ut olim habebantur ab Epicureis, ceu meri *satellites* voluptatis, seu, quod in idem recidit, felicitatis: & quod pejus est, sæpe ansa præbetur deserendæ virtutis, quum scilicet (ut aliquando contingit) separata cognoscitur ab emolumento, vel commodo, quod solet alias adferre; & dum vitium virtute utilius videtur; quod haud infrequens est. Accidit etiam sæpe sæpius, exercendæ virtutis causa nedum plures tolerandos esse labores, sed & odia malorum, & persecutiones identidem sustinendas. Tunc, amabo, quid faciat, aut quo pacto se gerat qui alte imbiberit animo, nullam per se inesse virtuti intimam pulchritudinem, & amabilitatem; sed a bono tantum extrinseco ex illa manante, atque diverso amabilitatem mutuari suam, solumque bonum istud extrinsecum ad felicitatem conferre? Nonne cum *Bruto* moriente dicturus est, non ^{Flor. lib. IV. cap. 7.} *in re, sed in verbo esse virtutem?* nonne vitium pro virtute amplectetur? En quo tandem ducat hæc de virtutis pulchritudine, & amabilitate doctrina, quæ tantopere arridet hominibus de jure naturæ scriptoribus, maxime *Thomasianis*, sed & ipsi *Wolfianis*, tametsi quod alii vocant extrinsecum, isti dicant intrinsecum; vel potius quod virtuosæ actioni in esse phy-

physico intrinsecum est, intrinsecam virtutis bonitatem vo-
 cent eo modo, quo supra explicavi. Sed hac de re hoc loco
 ne plura, præsertim quum doctrinæ a nobis hætenus tradi-
 tæ, sine qua totum jus naturæ vacillat, iterum confirmandæ
 opportuna recurret occasio, nimirum Lib. VIII. Cap. IV.,
 ubi de fine juris naturæ contra *Wolffum* differemus.

C A P U T VII.

*Neesse non est, imo forte minus expedit, unicum in hac disciplina
 statuere officiorum omnium principium. Hinc reprehensione digni non
 sunt, qui principium triplex admittunt, vel scilicet cum Barbey-
 raco, & Burlamaquio religionem, amorem sui ipsius, & socie-
 tatem; vel cum Heineccio amorem Dei, sui, & proximi: hic
 tamen in suo triplici asserendo principio minus recte procedit.*

QUO ex tempore jus naturale ad peculiaris disciplinæ
 formam redigi cœpit, separatimque doceri, fere omnes,
 qui in illud excolendum, perficiendumque incubuere, conati
 sunt unum aliquod generale principium invenire, atque sta-
 tuere, rati vel necessarium omnino esse, vel saltem conferre
 plurimum ad disciplinam hanc perficiendam omnia naturæ
 officia ordinatim ex uno, eodemque principio deducere. Quo-
 circa cum Grotius *socialitatem* ut idoneam huic obeundo mu-
 neri proposuisset, Pufendorfius in adferenda eidem hujusmo-
 di prærogativa nervos omnes intendit; eumque velut agmi-
 ne facto sequuti postea fuere plerique præceptores, studiosi-
 que istiusmodi disciplinæ. Sed cum illius insufficientia prin-
 cipii clarior esset, quam ut diu posset latere, alii alia exco-
 gitavere pro suo quisque genio principia; aliorumque princi-
 piis ante impugnatis, atque rejectis, suum quisque statuere,
 & rationibus confirmare contendit. Ex quo factum est, ut
 ea mirum in modum excreverint sine ullo profectu, imo
 cum aliquo detrimento ob confusionem ex illorum multitudine
 invecam. Nullum autem adhuc inventum est, quod omni-
 bus probaretur, fueritque communi doctiorum Juristarum con-
 sensione receptum. Porro tot, ac tam insignium virorum irri-

to conatu perspecto , sibi tandem persuasere quamplures , nullum reipsa dari , inveniri que posse principium generale , adæquatum , & integrum juris naturæ : qua in re an recte sentiant , nec ne , aliorum esto judicium ; neque enim pretium operæ censeo , id accuratius investigare . Imo per me liceret , totam hanc de primo juris naturæ principio disputationem ommittere . Quare nisi nos ad refellendos errores , & quidem gravissimos , *Hobbesii* , *Thomasii* , & *Wolffii* necessitas compulisset , ut summum , nonnulla duntaxat majoris eruditionis gratia de hac celebri controversia attigissemus .

An ergo unum aliquod generale , integrumque Juris naturalis principium reipsa habeatur , aut excogitari possit , in medio relinquimus . Illud nobis citra errandi periculum affirmari posse videtur , minime necesse esse , immo neque fortasse expedire , unicum ejusmodi principium statuere , ex eoque vel le officia omnia naturalia continuo veluti filo deducere . Illud enim in scientiis momenti maximi est , ut omnia earum effata certo , evidenterque demonstrantur ; atque ut nihil dubii incertique permaneat : quod vero theoremata omnia ex unico , aut ex pluribus principiis certis utique & evidentibus deducantur , perinde prorsus est : ac si alicujus rei ratio habenda sit , præter certitudinem & evidentiam , ea certe non est generalis cujusdam principii unitas ; sed potius methodi facilitas & brevitatis : ne scilicet aut absterreantur studiosi , aut longioris itineris causa lentius progrediantur , tardiusque propositam sibi metam attingant . Deinde , si percurrantur disciplinæ omnes , reperietur vix aliqua , cujus omnes conclusiones unico nitantur primo , generali que principio : cur illud ergo in scientia juris naturalis necessarium asseratur ? Certum est demum , eandem ex variis diversisque principiis conclusionem deduci posse , quod vel ex ipsis juris naturalis scriptoribus manifestum est : quum enim ii in primo principio statuendo quammaxime dissideant , alii que unicum , alii que plura constituent ; attamen in conclusionibus , seu in officiis naturalibus definiendis plerique consentiunt . Non est igitur multum de qualitate , aut numero principiorum hujus disciplinæ laborandum ; modo quæcunque ad
id

id muneris obeundum proponantur, certa sint & indubia, apteque ex iis naturalia hominum officia erui ac definiri queant.

Illud vero signate adjeci, *fortassis etiam minus expedire*, si unicum statuatur hac in disciplinam principium. Ex unico nanque principio vix, ac ne vix quidem sine multo labore, sine proluxa, subtilique ratiocinatione, ac sine profunda meditatione tam varia, tamque multiplicia juris naturæ officia deduci possunt: quo hujuscemodi studium nequit non magis arduum, diuturnum, laboriosumque evadere; quum ceteroqui, si in qua alia disciplina, in hac potissimum, quæ ut ad omnes spectat, ita ad omnium captum sit oportet, claritas, facilitas, brevis, perspicuitas inquirenda atque sectanda videatur. Si cum his omnibus generalis cujusdam primique principii unitas conciliari possit, utique fateor, illud & sedulo inquirendam, & inventum grate excipiendum: id enim ad majorem quandam perfectionem disciplinam istam eveheret. Verum num ejusmodi sit illud, quod ipse proposui, ut ferme mihi videtur; vel an saltem spes sit, aliud aliquod adeo commodum reperiundi, constanter affirmare ipse non aulam.

Ut ut tamen res hæc se habeat, ex hucusque dictis sponte fluit, iis, qui tria juris naturalis principia prima constituunt, defectum unitatis principii non esse aut criminis, aut magni alicujus erroris loco imputandum; sive illi ad id præstandum desperatione unius detegendi omnino idonei principii, sive majoris claritatis, & facilitatis studio adducti sint. Porro non abs re fuerit, de his etiam saltem pauca eruditio- nis gratia adnotare. Duas tamen tantummodo sententias hoc loco commemoratione dignas existimavi, quarum altera Bar-

(1) AdCap. *beyraci* (1) & *Burlemaquii*, (2) altera *Joan: Gottliebi Heineccii*:
 III. Lib. I. de Off. Pu-
 iend. stituunt: nempe illi *quidem* primo *Religionem*; *quæ omnia homi-*
 (2) Par. II. *num* (verba sunt *Barbeyraci*) *erga Deum officia complectitur*; se-
 Cap. IV. *cundo Amorem sui*; *ex quo quidquid idem homo directe servare te-*
netur, fluit: & *tertio Socialitatem*; *unde quæ aliis hominibus de-*

Elem. J. N. *benitur, resultant*. Heineccius vero statuit *triplicem amorem, nempe*
 Lib. I. Cap. *Dei, sui, & proximi*. Inde tria colligit axiomata, e quibus
 III. *omnia,*

omnia, ad quæ homines adstringuntur, officiorum genera deduci queant. Axioma primum de amore Dei ita se habet: *Deus tanquam ens perfectissimum, & a quo toti pendemus, omnibus animi viribus colendus, eique perfectissimum, ac internum quoque obsequium præstandum est.* Alterum: *Homo nihil eorum, quæ ad perfectionem, felicitatemque assequendam, conservandam, amplificandamque pertinent, prætermittere tenetur, dum id sine amoris divini violatione fieri possit.* Tertium: *Homo hominem non minus quam seipsum tenetur amare, nec alteri quod sibi fieri non vult, facere; contra, illi facere quæ ab altero sibi fieri cupit.* Triplicis deinde huius principii prærogativas explicat his verbis: „ Nihil illo „ potest esse *verius*, quum ex ipsa voluntate divina, naturæ- „ que humanæ indole fluat; & quo ego magnopere delector, „ in ipsis sacris Literis præsidium reperiat. Nihil *evidentius*, „ quum omnes, quæ illud ingrediuntur, notiones sint compa- „ ratæ, ut ex sola recta ratione, etiam ab homine literarum „ rudi, immo & a pagano, cognosci facillime possint. Nihil „ denique magis *adæquatum*, quum reipsa paullo post nos de- „ monstraturos putemus, nullum esse vel hominis, vel civis „ officium, quod non ex his principiis, tamquam ex uberrimo, limpidoque fonte, promanet “. Hactenus *Heineccius* satis recte.

Addere potuisset, triplex hocce principium specie quadam unitatis donari posse, si triplicis amoris loco dicatur cum *Richardo Cumberlando*, verum, adæquatumque juris naturæ principium esse *Benevolentiam universalem*, seu *amorem erga omnia entia intelligentia*. Dixi *quadam specie unitatis*: nam *benevolentia istæ universalis* non est nisi triplex amor erga *Deum*, erga *se*, & erga *proximum* diversimode enunciatus, Hinc non est cur Auctor ipse de unitate principii sui valde sibi blandiatur. Rectius gloriatur, principium suum cum doctrina *Servatoris* congruere de *diligendo Deo*, & *proximo*, adeoque & seipso: nam quisque est, ut aiebat quidam Poeta, *proximus ipse sibi*. *En benevolentiam universalem, en amorem erga omnia entia intelligentia. En triplicem amorem.* Nihil ergo vetat, Dominum nostrum *Jesus Christum* cum cælestium dogmatum, tum juris etiam naturalis *magistrum unum* agnoscere; illiusque duplex, & vir-

Traité Philo-
sophique
des Loix
Naturel.
Cap. I. §. 4.

Matth.
XXIII. 8.

tute triplex, de amore *Dei*, *sui*, & *proximi* præceptum velut primum disciplinæ nostræ principium, & fundamentum stabilire. Objicit quidem *Pufendorfius*, *Amoris fundamentum magis sapere Theologiam* (a); sed immerito: quum nihil magis naturale sit, quam ipsemet amor. Si vero id asserat propterea quod ejusmodi fundamentum propositum legatur in *Evangelio*, eadem ratione ipse affirmabo, etiam præcepta non *occidendi*, non *furandi*, non *mæcandi* &c. Theologiam sapere, quod in *Sacra Scriptura* haud semel proposita inveniantur. Non ergo id omne quod in *Scriptura* legitur, Theologiam sapit; sed id duntaxat, quod nonnisi gratuita revelatione innotescere nobis potest. Anne hoc *Pufendorfius* dicere ausit de triplicis amoris debito? non puto. Cur ergo ipse amori potius, quam *Socialitati* suæ legis fundamentalis honorem non detulit; præsertim quum in præfatione ad suum *de Officiis* libellum fateatur, *societatem commode in dilectionem proximi resolvi posse*? Sed jam tunc illi sententia capta erat: ab ea autem recedere erat ejus indoli minus consentaneum.

s. XII.

Sed ut ad *Heineccium* revertar, illud mihi in ipso probandum non videtur, quod in triplici suo principio constituendo, non ipsemet triplici amori, sed amori potius generatim vel propriæ felicitatis amori honorem, gradumque principii ac fundamenti juris naturæ videatur tribuere. Ita enim differit: *Deus veram hominis felicitatem intenait, ad eandemque consequendam jus naturæ comparatum est. At vera felicitas in fruitione boni, malique absentia consistit: & vero bono perfrui non possumus, nisi per amorem. Igitur nos Deus obligat ad amorem; isque & principium juris naturæ est, ejusdemque veluti compendium. Perspicuum videtur, hoc ratiocinio, si quidpiam in eo est roboris, vel amorem tantummodo generalem, vel peculiariter amorem propriæ felicitatis concludi. Uterque porro (ille quia nimium late patet; hic quia nimis est determinatus & coarctatus) ineptus facile intelligitur ad triplicem eum amorem, ut par est, inferendum; amor siquidem generatim potest esse*
& bo-

Loc. cit. §.
79.

(a) In *Spicileg. J. N. Cap. I. §. 13.* postquam dixerat, *Zentgravium* Caritatem pro fundamento legis ex *disciplina Christiana*, se neutiquam repugnante substituisse.

& bonus, & malus, & tum hujus, tum illius objecti: amor vero felicitatis propriæ amorem Dei, & proximi inferre non valet, nisi ut summum, quatenus ad felicitatem nostram uterque conducit: qui quidem amor non ejusmodi est, ut esse debet. At vero si *Heineccii* verba attentius dispiciantur, ea amori generatim accepto favere videntur; præsertim quum in marginali compendio ita se exprimat: *felicitas in fruitione boni per amorem posita est; adeoque principium J. N. est amor*. Si res vero ita se habet, plane non video, quo jure in subjecta statim nota sic sibi plaudat: *En mirificum religionis revelata, ac naturalis concentum. Illius summam Servator bis paucis comprehendit: diliges Dominum Deum tuum ec. & proximum tuum sicut te ipsum*. (*Matth. XXII. 36. Luc. X. 27.*) *additque: ab istis duobus præceptis tota lex pendet*. Sed intempestive sibi plaudit *Heineccius*: quandoquidem inter amorem generalem & amorem Dei ac proximi magnum adeo intervallum positum est, ut non videam, quomodo concentum ullum faciat, nedum *mirificum*, cum lege divina revelata. Sed quid quod ne recte quidem probat *Heineccius*, amorem qualiscunque is sit, esse principium juris naturæ? Vult, inquit, Deus nos esse felices, adeoque perfrui vero bono; atqui vero bono perfrui nequimus nisi per amorem: igitur nos Deus obligat ad amorem. Hoc ratiocinium haud absimile mihi videtur huic: *Deus nos obligat ad parandum nobis congruum victum labore; at laborare non possumus sine manibus: igitur Deus nos obligat ad habendas manus*: scilicet amor est entis intelligentis naturalis proprietas, ut manus sunt naturale membrum corporis: quæ idcirco quoad substantiam, vel existentiam sui non sunt materia legis; sed quoad usum tantummodo: adeoque non amor absolute; sed peculiaris determinatus *amor Dei, nostri, & proximi* prima lex fundamentalis, seu principium juris naturæ dicendus est. Deinde & illud reprehensione non vacat, quod amorem cum fruitione confundat: nam nos fruimur quidem re amata; sed nec amore fruimur; nec amor est ipsa fruitio: quod vel ex eo liquet, quod rem etiam absentem amamus; fruimur vero tantummodo præsentem. Demum (ut alia præteream, ob quæ *Heineccii* ratiocinatio continenter vacillat) si idcirco, ipso au-

Etore, Deus nos obligat ad amorem, quia bono perfrui non possumus nisi per amorem, jam inde conficitur, nos non obligari nisi ad amorem, quo perfrui valemus: at vero nec nobis, nec proximo frui possumus: igitur amor ille, quem Heineccius principium juris naturæ constituit, neque nostri, nec proximi amorem complectitur; ipsum immo excludit. Minus ergo recte auctor iste ex generali suo amoris principio deducit, amorem triplicem, videlicet *Dei, nostri & proximi*, esse principium triplicis partis hujus disciplinæ.

C A P U T VIII.

Commentum Jo: Jacobi Rosseau duo hæc constituentis juris naturæ principia, amorem sui, & commiserationem erga alios probari nullatenus potest.

Præf. pag.
79.

INter eos, qui non unicum sed plura constituenda juris naturalis principia putant, adnumerari potest etiam Jo: *Jacobus Rousseau*, qui gradum hujusmodi tenere commentus est hæc duo: *Amorem sui, & naturalem commiserationis sensum erga alios*. Primas, inquit, *simplicioresque animæ humanæ operationes perpendens mihi videor, duo rationem antevertentia principia detegere; quorum unum efficit, ut felicitatem nostram, nostrique conservationem ardentissime procuremus; alterum magnam nobis ingerit molestiam, atque tristitiam, quoties entia sensibilia, ac præsertim nobis similia, interire, vel graviter torqueri videmus. Ex duobus hisce principiis, subdit, seu ex eorum combinatione, quam mens nostra facere potest; etiam secluso socialitatis principio, fluere mihi videntur regulæ omnes juris naturalis. Hæc duo principia esse subinde declarat amorem sui, & naturalem commiserationis sensum erga alios, ut mox videbimus: sed interim adnotanda oppido sunt verba, quæ hoc loco mox subjicit: quas, inquit (regulas), ratio postmodum instaurare cogitur supra alia fundamenta, quando scilicet illa evolutionibus suis sibi succedentibus demum ad naturam præfocandam pertingit. Ex quibus verbis videtur colligi, ipsum duplicis generis admittere regulas, primo nempe naturales, quæ antevertant rationem, & sponte fluant ex dictis principiis: deinde vero*

vero alias minime naturales, sed factitias; quippe quæ formantur a ratione, & quidem *super alia principia* (quæ ei non placuit nobis prodere, sed fortassis innuit principia socialitatis) *quando illa* (quod maxime notandum) *jam perfecte naturam præfocaverit*. Miraberis fortasse Lector, hoc potuisse dici a viro philosopho, humanam naturam a ratione præfocari, quasi ratio ad humanam naturam nequaquam pertineat, & dictata rationis non sint naturalia. Sed *Roussseau* in hoc firmus ac constans esse videtur, ut humanæ naturæ nomine solam animalitatem intelligat: hanc ille respicit unam; ea solummodo oblectatur, hanc unice amat: Ratio, eo iudice, corrumpit, *depravat, suffocat* naturam humanam. Quænam, quæso, est hæc philosophia? Hæc in isto adeo illuminato sæculo proferuntur audacter & impune! At persequamur ejus hac de re qualecunque systema.

Adnotat ille, *amorem sui* non esse cum *amore proprio* confundendum; *sed duas hasce passiones valde inter se tum natura, tum effectibus differre. Amor enim sui, inquit, est sensus naturalis, qui hominem incitat, ut propriae conservationis curam habeat. At amor proprius est sensatio quedam relativa, & factitia orta in societate, quæ impellit peculiaves homines, ut sese magis æstiment, curentque, quam alium quemlibet. Ait, effectum esse amoris sui (si tamen ratione regatur, & commiseratione) humanitatem parere & virtutem. At amoris proprii effectum asserit, instigare ad ea omnia mala, quæ homines sibi mutuo inferre solent. Hæc distinctio, utcunque arbitraria, admitti facile potest. Ceterum nihil obstat, quominus communem retinentes dicendi modum dicamus, amorem sui, & amorem proprium unum esse eundemque amorem; & bonum quidem esse, si ratione regatur; malum vero, & malorum omnium fontem, si rationis fræno intra æquos limites minime coerceatur. Amor pro-*

pag. 186.

proprius, pergit ille, in statu primitivo, in vero statu naturæ (hoc est juxta ipsum in solitario, ac mere animali) nullatenus existebat; quia sensus, qui in homine ex sui ad alios comparatione, quam homo solitarius facere non poterat, profuit, in ipsius animo germinare nequibat. Solus ergo amor sui eo in statu vigeat commiserationi conjunctus.

pag. 287.

Hunc

Hunc porro commiserationis sensum esse omnibus communem probat, quia *antecedit omnem reflexionem*: esse item *naturalem*, tum quia *quandoque sensibile aliquod ejusdem indicium exhibent vel bestia ipsa*; tum quia nos ipsi experimur, quam vehementer tragico alterius infortunio commoveamur, etiamsi ipsum tantummodo in theatro vivide repræsentari intueamur. Ex commiseratione virtutes omnes sociales manare hoc ratiocinio confirmat: *quid enim est generositas, quid clementia & humanitas, nisi commiseratio debilibus, vel reis, aut toti generatim humanitati applicata? Benevolentia etiam, & amicitia, si recte sumantur, nil aliud sunt, nisi effectus cujusdam miserationis permanentis ac firmæ erga personam aliquam peculiarem: nam desiderare, ne malum aliquis patiatur, quid aliud est, nisi desiderare, eum esse felicem?*

pag. 77.

Hoc idem validius confirmari putat, *si miseratio tantum sumatur pro affectione quadam, quæ nos ponat loco illius, qui cruciatur.... nam, inquit, eo efficacior erit miseratio, quo magis miserans identificat se cum eo, qui torquetur. Evidens est vero, subdit, identificationem hanc magis arctam in statu nature esse debuisse, quam in statu rationis: siquidem ratio est, quæ amorem proprium gignit, eumque reflexio corroborat: ratio est, quæ hominem supra seipsum complicat: ea est, quæ ipsum separat a toto eo, quod ipsum torquet, affligitque: philosophia est, quæ facit, ut sese homo, velut si solus in mundo esset, consideret; atque quum aliquem torqueri videt, dicat in corde suo: peri, si tibi pereundum est, ego securus sum ac tutus ec.* Hæc præclarus hic philosophus de philosophia sentit: atque hac præsertim in re præfert philosopho hominem sylvestrem, qui *defectu sapientie & rationis semper obsequitur primo sensui humanitatis*. Hinc vero tanquam certum elicit, *commiserationem esse naturalem quendam sensum, qui temperans in quocunque individuo efficaciam amoris sui, concurrat ad mutuam totius generis conservationem. Ea est, quæ nos ante omnem reflexionem impellit ad auxilium eorum, quos videmus torqueri. Ea est, quæ in statu nature locum tenet legum, morum, & virtutis; & hoc quidem majore commodo, quod nemo dulci ejus voci obedire facile respuat. Ea est, quæ sylvestrem hominem continebit, ne puero imbecilli, aut infirmo seni alimenta ægre sibi parata surripiat, si ipse speret, aliunde sibi posse comparare. Ea est, quæ loco sublimis istius ratiocinatione*

pag. 78.

justi-

justitia regula : fac aliis quod tibi vis fieri ; hanc aliam hominibus inspirat naturalis bonitatis regulam , minus quidem illa perfectam , sed fortasse utiliore : fac quod tibi bonum est minore , quo potes , incommodo alterius . Uno verbo in hoc sensu naturali potius , quam in subtilibus ratiociniis querere oportet causam ejus repugnantia male agendi , quam homo , seclusa institutione , experitur . Hæc est integra hac de re hujus Auctoris doctrina . Nunc quæ mihi in ipsa improbanda videantur subjicio .

Illud vero imprimis mihi summopere displicet (quodque præcipuum errorum , in quos *Rousseau* lapsus est , fontem existimo) quod is leges alias naturales agnoscere nolit præter eas , quæ omnem antevertunt rationem , adeoque eas repetat ex parte hominis *animali* , quæ illi cum ceteris animantibus communis est . Cur enim potius ex parte ipsius rationali , quæ est in eo potissima , & ipsius constituit specificam differentiam , eruendæ non sunt ? An ne timet , quod istæ leges , si sint rationales , non sint amplius naturales ? Ego autem censeo , leges istas , si mere animales sint , ut velle videtur *Rousseau* , vere *humanas* dici non posse . At , inquit , si ea constituit ratio , jam non sunt naturales & congenitæ , sed factitiæ . Sed hoc est , quod ego nego , ac pernego : nam ratio minime eas primo constituit , minime ex se invenit , non cudit , non creat ; sed jam præexistentes detegit , involutas evolvit , & explicat , inculptasque ab Auctore naturæ legit , ut ita dicam , & dicat . Quare non magis hæ leges rationi tanquam auctori tribuendæ sunt , quam legum auctor dicendus sit præco , qui eas a legitimo Legislatore præscriptas recitat populo , promulgatque .

Ceterum leges naturales a ratione ipsa proponi oportere , nec eas esse meras congenitas inclinationes , propensionesque , ut statuit *Rousseau* , inde planum , clarumque fit , quod esse debeant humano agendi modo consentaneæ . Porro modus agendi hominis proprius est agere libere & ex electione , non vero ex mera naturali inclinatione ; siquidem ratio hæc operandi propria brutorum est . Oportet ergo , ut hujusmodi leges in ratione resideant , ab eaque proponantur ; quandoquidem ad rationem proprie pertinet liberarum directio operatio-

tionum. Perperam igitur a *Rousseau* leges naturales ad eas determinantur inclinationes, quæ rationem omnem, & reflexionem antevertunt; alioqui naturæ conditor eodem modo ac bruta animantia, hominem in suis operationibus dirigi voluisset: quod profecto non est dicendum; quanquam ad suavem ipsius providentiam pertinuit, inclinationes etiam homini impertiri rationi ipsi consentaneas; sive ne deficeret omne operandi principium, quum nondum ratio regulas suas evolvere potuit, & explicare; sive ut, accedente naturalis inclinationis stimulo, homo facilius ad obtemperandum rationi induceretur.

Quod commiserationis sensum attinet, ego quidem esse illum homini naturalem, atque rationem omnem & reflexionem posse antevertere, facile assentior; attamen puto, eum a *Rousseau* haberi non posse ceu naturalem, quin suis ipse principiis repugnet. Si enim natura, ut ait ipse, vitam præscripsit homini *solitariam*, cur ei indidit atque inferuit inclinationem, ac sensum, qui per se societatem respicit; quippe qui ex aliorum malis & ærumnis excitatur, & ad remedium aliquod ipsis afferendum inclinatur, aut saltem ab injuria illis irroganda revocat, & absterret? At licet demus contra ipsius principia, sensum hunc esse naturalem, & non ex statu societatis in statum naturalem ab ipso translatum; merito saltem possumus ambigere, an ille in sylvestribus hominibus adeo vividus futurus esset, & quidem etiam vividior, quam sit modo in societate, ut ipse contendit: quum enim sylvestres homines & primitivi ex crebro cum bestiis ferocioribus conflictu, *æque*, ut docet ipse, *feroces* evadere debuissent, jam vividum esse potuisse in ferocibus animalibus commiserationis sensum; non video. Profecto inter sylvestres Americæ homines, qui ferociores sunt, & ad statum naturalem, qualis a *Rousseau* describitur, propius accedunt, non quidem viduæ commiserationis, sed truculenti ac crudelis animi exhibent argumenta: nam ii populi crebris inter se intestinisque bellis ferociunt, pugnantque inter se finitimæ civitates, nec prius finem faciunt, quam alterutra omnimode destruat; & quod majus est, dictuque horrendum, miseros captivos exquisitissimis

tor-

tormentis coram excruciatos sine miseratione morti tradunt; vel etiam, quod adhuc horribilius est, sibi alii reservant, sanguinantque, ut eos demum contra omnem humanitatis sensum mactent ac devorent. Neque hoc quidem in solos captivos bello captos, sed aliqui in extraneos etiam exercent, siqui in eorum manus infeliciter cadant: sunt insuper, qui non minus venandis hominibus, quam volucribus & quadrupedibus operam dant. Quin de ipsis *Groenlandensibus*, quos alias *Ander-sonius* summa inter se tranquillitate vivere testatur, refert tamen ipse, eorum aliquos, quum in extraneum hominem incidissent, eum humi dejectum pluribus in locis confodisse, scaturientemque sanguinem admoto ore exfluxisse. Quid tibi videtur, *Rousseau*, de hoc præclaro commiserationis sensu? (a) An vero potior exitisset commiserationis sensus, & an magis valuisset in statu naturali, qui juxta *Rousseau* systema sylvestris ac solitarius esse debuerat, ut minimum incertum est, præsertim quum tunc quisque unicuique utpote solitarie viventi fuisset extraneus. Quare absque ullo fundamento asserit *Rousseau*, in statu naturali abs se excogitato vividiorum fuisse commiserationis sensum, quam esse soleat in societate; & tunc gerere potuisse vices *legum*, *morum*, atque *virtutis*: ut nihil dicam de calumnia, quam hic in Philosophiam promit, quasi ea naturalem commiserationis sensum tolleret ac præfocaret: quod sane falsissimum est.

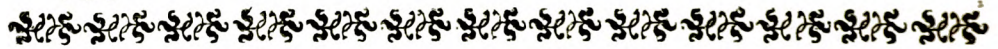
Verum utut sit de commiserationis sensu in statu naturali, & quomodocunque in eo vigerit; illud perspicuum videtur & certum, hujusmodi commiserationis sensum perperam statui juris naturalis principium: quandoquidem ex eo non tantum justæ, sed æque, sin etiam magis, injustæ actiones deduci valent. Quin regula, quam juxta *Rousseau* commiseratio ipsa suppeditat, nempe *fac quod tibi bonum est, minore, quo potes, damno alterius*, per se continet injustitiam: huic enim propositioni æquivalet: *fac quod tibi bonum & utile est, etiam cum damno*

(a) *Rousseau* ipse disertè ait: *Sylvestra se gerunt in homines, sicut in ursos. feres homines sunt crudeles pergunt ad bellum sicut ad venationem, &*
Emilii Tom. I. pag. 332.
Tom. II.

*damno alterius; quando scilicet aliter facere non potes: quod profecto injustum est: nam nunquam licet bonum sibi facere cum damno alterius. Hac itaque regula instructus sylvestris homo, fame pressus, si in infirmum senem, vel in puerum imbecillum incidisset, victum, quem ipsi magno fortasse labore sibi paraverant, tuta conscientia surripuisset: & non quidem tantummodo si alium sibi victum comparare desperasset; sed etiam si de hoc tantummodo dubitasset, vel etiam duntaxat ne præsentem, qua angeretur, famem diutius toleraret. Siccine vero se habere potest principium juris naturæ? Siccine inter homines servatur æqualitas a *Roussseau* tantopere commendata? Hæcine est regula, quæ supplere vices possit *legum, morum, atque virtutum?* Sed illud multo pejus, quod eam præferre audeat, sin perfectione, saltem utilitate, illi Christi Domini: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: hanc vero nimix sublimitatis incuset, quum tamen ea sit unicuique sanæ mentis obvia, utpote quæ ab auctore naturæ cordibus hominum insculpta est; sicut & altera: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: quæ quidem regula opportunior hoc loco videtur, quum non de bono faciendo seni & puero, sed de malo illis non inferendo agatur. Quare non video, cur hujus hic mentionem non fecerit, atque cum sua regula eam minime contulerit; nisi dicere velimus, quod admodum verosimile est, eum alterius tantummodo meminisse, quod ad producendam suam de sublimitate ejus accusationem opportunioram judicavit.*

Quod demum ait, *ex commiseratione* virtutes omnes sociales fluere, nemini probandum censeo, qui veram earum virtutum notionem habuerit. Vera quippe ipsarum idea sat indicat, eas a sola ratione, independenter a quocunque commiserationis sensu, dictari posse. Verum hac de re differere hujus loci non est. Dicam tamen id unum: si *humanitas, benevolentia, & amicitia* naturalis commiserationis, ut ipse docet, effectus sunt; qui fieri potuit, ut per plura annorum millia (quod tamen contendit *Roussseau*) status solitarius fuisset duraturus? Quomodo non cito sylvestres illi homines in societatem aliquam coaluissent? Finge enim, quod plane fingit *Roussseau*, sylvestrem aliquem hominem obvium habuisse vel puerum imbecil-

becillem, vel senem infirmum, non quidem qui paratum habeant cibum, sed qui ad eum, sibi parandum laborent, aut ob virium debilitatem aut ægre aut nullatenus sibi valeant comparare; an non juxta ejus hypotesim homo ille ex vivido commiserationis sensu ad auxilium illis præstandum excitabitur? non ne hæc & alia benevolentiae signa, eodem commiserationis sensu extimulante, eis exhibebit? Facile ergo cum eis amicitiam inibit: nam non est ambigendum, quin illi vicissim & benevolentiam & gratitudinem testarentur, ut possent. Hisce porro amoris ac benevolentiae signis ultro citroque exhibitis, aliqua statim amicitia consurgeret, quam confestim fore, illis sine mora in diversas partes abeuntibus, dissolvendam, inverisimile est: quin æquum est credere, puerum illum, ac senem, tum jam conceptæ benevolentiae gratia, tum ulterioris auxilii spe, viro illi strenuo ac robusto adhæsurus; ipsumque, eodem commiserationis sensu permovente ab eis minime discessurum, ne eos in proximo relinqueret periculo aut fame pereundi, aut in ferarum escam evadendi. Facilius adhuc sylvestris homo cum obvia fœmina amicitiam iniret, difficiliusque & ægrius ab ea recederet, aut eam abs se discedere pateretur: quo vel uno domestica statim societas conflaretur. En quam parum cohæreat secum iste philosophus, dum hominem natura solitarium esse constituit, & tamen contendit, ex naturali commiserationis sensu omnes fluere virtutes sociales. Alterutrum ergo eligat oportet, aut statum naturalem non esse *solitarium*; aut commiserationis sensum non esse naturalem, nec virtutum socialium fontem; adeoque neque juris naturalis principium. Fatendum tamen, commiserationem esse a natura inditam hominibus in subsidium rationis, ut dixi; sive ut ejus dictata redderet efficaciora, sive ut rationis vices pro data occasione suppleret; atque hominem rationi immorigerum modo aliquo demulceret, humanioremque efficeret: at pro principio juris naturæ a nemine admitendum: pro principio, inquam, saltem morali; nam si quis velit, esse aliquod principium physicum in actiones influens physice bonas, ego nolim cum eo contendere; modo principio illi, quod Christus Dominus nobis proposuit, illud non audeat quomolibet anteferre.

DE PRINCIPIIS

JURIS NATURÆ, ET GENTIUM

LIBER VIII.

De fundamento, & fine juris naturalis.

CUM primum principium in qualibet scientia tanquam fundamentum ipsius scientiæ habeatur (unde propositio illud continens a quibusdam dicitur *fundamentalis*); ideo postquam superiore libro disputavimus de primo principio juris naturæ, supervacaneum videri posset, sermonem de illius fundamento instituere. Verum quia plura a Scriptoribus Juris etiam sub hac fundamenti notione discuti solent; ne mens Tyronum perturbetur, & hæreat, haud inutile fuerit, hoc libro luculenter exponere, quid fundamenti nomine veniat in jure naturæ. Prius tamen nonnulla scribere præstat in eos, qui perniciosissimo errore utilitatem pro integro juris naturalis fundamento constituunt. Cum autem in moralibus fundamentum maxime cum fine conveniat, ac sæpe sit idem; idcirco nobis opportunum videtur, de fine juris naturæ brevem, sed quæ maximi momenti est, disputationem hic adtexere.

CAPUT I.

Qui utilitatem propriam constituunt pro fundamento juris naturæ, jus ipsum a fundamentis evertunt. A quo quidem errore gravissimo Protestantes plerique non satis recedunt.

PLures ex veteribus docuere, utilitatem propriam esse unicum fundamentum juris naturæ, & quidquid utile est, illud etiam esse justum, & æquum; vel sola utilitatis causa jus constitutum fuisse. Porro si hæc tantum de jure positivo, civilique dixissent, levioressent reprehensione digni. At maxime execrandi, qui hoc indefinite, & absolute pronunciant, neque

neque aliud esse justum, & æquum præter utilitatem propriam agnoscunt. Ad horum doctrinam respexisse videtur Horatius, dum tritum illud cecinit: *utilitas iusti prope mater*, & Serm. lib. I. Sat. 3. v. 98. *aqui: jura inventa metu injulsi fateare, necesse est, tempora si fastosque velis evolvere mundi.* Et ne quis putet, eundem loquiduntaxat de jure positivo, atque civili, subdit: *nec natura potest julto secernere iniquum.* Jam vero Hobbesium huic perniciosissimo errori adhæsisse constat, illius dogmata vel leviter perpendenti; ex. gr. quod *civitates metu fuerint constituta: in statu natura nihil esse justum, aut injustum: quidquid conservandi sui gratia fit, jure fieri;* aliaque ejusdem generis plura.

Eos porro omnes, qui ita sentiunt jus naturale profus evertere, per se evidens est. Nam asserere, utilitatem propriam esse unicum juris naturalis fundamentum perinde est, ac asserere, nullum extare jus, quo coerceamur a propria utilitate in omnibus, & singulis perquirenda; nos ceteris omnibus semper & posse, & debere anteferre; nullam de aliis habendam esse rationem, nisi dum cura aliorum cum nostra est utilitate conjuncta; nullam denique actionem suapte natura, vel ex præcepto cujuscumque Legislatoris naturalis bonam esse, vel malam. Quocirca qui hujusmodi jus naturale solum admittunt, hi profecto non rem ipsam, sed solum retinent nomen. Et sane si utilitas propria sit unicum juris fundamentum; cum diversa pro cujusque conditione utilitas sit, nullum jam erit jus naturale; quippe quod idem esse apud omnes oportet. Demum utile per se a julto honestoque distingui, immo & sæpe eidem opponi, norunt omnes, qui recte sapiunt. Itaque utilitas propria fundamentum juris esse non potest; seu ea pro fundamento posita, jus ipsum naturale funditus evertitur.

Dolendum vero, plerosque ex protestantibus juristis, eosque præsertim, qui de jure naturali sese optime meritos putant, jaçantque, non satis ab hac maximo errore recessisse, si tamen in ipsum omnino prolapsi dicendi non sunt. Et *Pufendorfius* quidem sin unicum, præcipuum saltem Juris, quo de agimus, fundamentum in amore propriæ utilitatis, quæ rebus corporeis continetur, reponit; licet subinde moneat, non oportere,

Lib. II.
Cap. III.
§ 14.

tere, *quemlibet seipsum solum reliquis omnibus ubique præferre, aut omnia propria utilitate metiri*. Interim quisque videt, cum valde ad præfatum errorem accedere: siquidem quod est præcipuum non multum abest ab *unico*. Nec satis bene præfatum ejus monitum cohærere videtur cum ipsius doctrina: nam si non quidem unicum, sed tamen præcipuum juris fundamentum sit amor propriæ utilitatis, nihilosecius conficitur, *quemlibet seipsum solum reliquis omnibus præferre* posse, aut debere, quam ipsi habenda sit aliorum quoque utilitatis ratio.

Loc. cit.
§. 15.

Utut vero *Pufendorfius* videri velit, non solam utilitatem propriam pro fundamento juris naturalis habere; tamen non aliud eum agnovisse & admisisse ex iis ipsis persuasum mihi est momenti, quibus ipsemet pro *fundamento*, seu pro primo juris naturalis principio *Socialitatem* constituit. Quum enim ad id adstruendum hoc uno utatur argumento, quod *ejusmodi animalis*, cujusmodi est homo, *ut salvum sit, bonisque fruatur, que in ipsius conditionem heic cadunt; necessarium est, ut sit sociabile, idest ut conjungi cum sui similibus velit, & adversus illos ita se gerat, ut ne isti ansam accipiant eum lædendi, sed potius rationem habeant eiusdem commoda servandi, ac promovendi; planum est, ac manifestum, ex ipsius mente atque sententia societates solius necessitatis, seu utilitatis gratia & primo constitutas & postmodum colendas esse; adeoque primum omnium juris naturalis fundamentum fore utilitatem, & quidem propriam, quum propria cujusque egestas condendarum societatum integra ratio sit. Promovendæ ergo utilitati jus totum naturæ addicit *Pufendorfius*. Nec sublimius de ipso sentiunt plerique alii protestantes Juristæ, ac præ ceteris *Thomasius*, qui, ut constat ex primo ejus principio, juri isti id tantum tribuit, ut vitam nostram *quammaxime diuturnam & felicissimam* efficiat: quod proculdubio est, pretium in eo nullum, præterquam utilitatis agnoscere. Nam quidquid ad *vita commoditatem, jucunditatemque, ad facultates rerum, atque copias, ad opes, ad potentiam* (quibus vita redditur *suavissima*), id totum in *rationem utilitatis* cadit, ut ait *Tullius*. Neque ab hac juris naturalis idea abhorret vel ipse *Wolffius* sua illa primaria, universalique lege, *facienda esse, que nos statumque nostrum perficiunt*.*

Lib. I. de
offic. cap.
III. n. 9.

Qui-

Quibus verbis utilitatem solam significari, alibi demonstravimus. En vero quam præclare, sublimiterque de præstantissima hac disciplina sentire hi, si diis placet, eximii juris naturæ *Instauratores*. Quid enim quæso discriminis est inter hos, illosque, qui nonnisi utilitatem agnovere velut humanarum actionum normam, nisi ferme hoc unum, quod illi id quod sentiebant aperte, candideque professi sunt; isti honestiorum phratium, vocumque involucris tectius insinuant. Ceterum nec illi adeo insipientes putandi sunt, ut vel qualemcunque utilitatem, nempe etiam illam, quæ majore damno excipienda foret, persequendam putarent; vel non eam potissimam agnoscerent, quæ vitam nostram *maxime diuturnam & suavissimam*, ut loquitur *Thomasius*, seu nos, *statumque nostrum perfectiorem reddunt*, ut inquit *Wolfius*. Hoc porro asserere non est ab utilitatis principio recedere; sed utilitatem maximam determinare, quod illi quidem unicuique prudenti intelligendum relinquebant.

At inquiet fortasse quispiam: Nonne jus naturæ utilissimum est? Cur ergo statui non potest utilitas ejus esse fundamentum? Quia, respondeo, ut antea innui, idæ *utilis, honestique* sunt omnino diversæ: nec utile exprimit quidpiam ad gradum virtutis pertinens, & ab honestate non raro sejungitur, quin sæpe eidem etiam adversatur. Eapropter si ejusmodi fundamento jus naturæ superstruatur, corruet illud omnino, aut evadet in artem, quæ tum bonis tum improbis erit communis; quæque aliquando hominem utcunque felicem in hac vita reddere poterit, bonum autem nunquam. Sed quidnam ergo juri naturæ fundamenti locotribuendum est? Nostra hac de re sententia tum ex iis, quæ superius diximus, patet; tum magis adhuc ex sequente capite manifesta fiet. Sed illud adhuc hic animadvertere præstat, catholicos etiam doctores aliquos in errorem quem huc usque improbavimus, imprudentes impingere; nempe eos omnes qui virtuti non aliud pretium adscribunt, quam quod sit medium assequendæ felicitatis hujus vitæ: nam ratio medii nonnisi utilitatem exprimit; ut alibi diximus.

CA-

C A P U T II.

Fundamentum juris naturæ merito ponitur in cognitione ordinis æterni, & incommutabilis, cui actiones nostræ conformari possint, ac debeant. Joannes Baptista Vico Verum, pro juris fundamento constituens vel sentit nobiscum, vel nullum peculiare fundamentum assignat.

Is jam præstitutis, quæ cap. VI. superioris libri dicta sunt de primo juris naturalis principio in custodia ordinisposito, hic nobis vix ulla opus est probatione, ut evincamus, istiusce juris fundamentum esse *cognitionem ordinis æterni, & incommutabilis*; ordinis, inquam, non jam illius, qui ad solam pertinet contemplationem, sed cui *conformari possint, ac debeant actiones hominum liberae*. Ratio in promptu est. Nam ex una parte in actionibus liberis eo ordine dirigendis, seu in eisdem actionibus huic ordini conformandis (quæ actiones ita ordinatæ pro diversitate materiæ vel honestæ, vel justæ dicuntur, ut adnotavimus supra) totum impenditur jus naturæ; ex alia parte, tali ordine ignorato, id obtineri nullatenus potest. Igitur cognitio hæc censenda est fundamentum, cui totum juris naturæ ædificium superextrui debeat; seu fons, unde haurienda sint officia quælibet naturalia. Sed cuiquam fortasse videbitur potius dicendum, quod ipsemet ordo, non ordinis cognitio sit juris naturalis fundamentum. Per me quidem, si ita quis loqui voluerit, licet: dummodo fateatur, necessariam esse hujusmodi cognitionem saltem ut conditionem, sine qua in hac disciplina ædificari non potest. Verum si adhuc accurratius quis loqui voluerit, dicere, ut ego arbitror, poterit, quod *cognitio ordinis* sit fundamentum juris naturæ, prout disciplina quædam, & scientia est: ipse autem ordo sit fundamentum juris ejusdem, prout jus istud officiorum omnium naturalium complexio est, proindeque facultatis, ac scientiæ moralis objectum.

Sed quomocunque id demum se habeat, certum exploratumque est, huic ordini convenire dotem fundamenti propriam,

priam, aut certe præcipuam, videlicet firmitatem, seu stabilitatem quæ totam disciplinæ hujus amplissimæ molem sustinere valeat: quam quidem ordinis dotem tunc expressi, cum illum *æternum*, & *incommutabilem* dixi. Neque vero hic opus est, fusius de firmitate ordinis disputare, tum quia per se ipsam in omnium incurrit oculos (quis enim non videat, ex. gr. ordinem dependentiæ Creaturarum a Creatore, & subjectionis hominum in ordine ad Deum, æqualitatis vero inter eos, qui ejusdem naturæ sunt, esse penitus necessarium?) tum etiam quia hac de re & aliqua diximus supra, & inferius plura dicemus, cum de immutabilitate juris naturalis sermo erit.

Sed nec proprietatem aliam, quæ ad constituendum moralis disciplinæ fundamentum plane necessaria videtur, ut sit videlicet fons & causa obligationis moralis, ipsimet Ordini deesse constat ex sæpe citato loco, ubi hominem ad ipsius ordinis custodiam per se obligari demonstravimus tum ex eo, quod Ordo in se contineat rationem boni, ad quod naturali constitutione fertur nostra voluntas; tum ex eo, quod existentia ipsius auctor sit Deus; tum demum quia ejusdem custodia est unicum, quod nobis suppetat, præsidium, quo felicitatem, in quam ferimur naturali impulsu, possimus nobis utcumque comparare.

Ab hac sententia, quam hic ego propugno, minime quoad rem differre puto eam, quam celebris Philosophus, Philologus, ac Jurisconsultus Jo: Baptista Vicus tradit in libro suo *de Juris naturalis principio uno & fine uno*; et si verbis diversam, novamque proponere videatur. Placet verbis eam referre Viri doctissimi Nicolai Concina O. P. publici olim in Academia Patavina *Metaphysices* Professoris, qui primus, quem sciam, eam adoptavit, proposuitque in aureo libello, cui titulum fecit: *Origines, fundamenta & capita prima Juris Naturalis & Gentium*, eumque Patavii in lucem edidit Anno 1734., & ita quidem proposuit, ut etiam lucem ei aliquam fœneraverit. Ait itaque: *Juris naturalis fundamentum quærendum est: quod ego cum ingeniosissimo atque eruditissimo Viro Joanne Baptista Vico positum esse contendo in cognitione Veri, non qualiscunque quidem, sed ejus*

tantum, quod hominum officiis persolvitur. In cuius rei qualemcumque facit confirmationem, quod, quemadmodum vir laudatus observat, locutio vulgaris latina erat, sed origine satis sapienti, ut vere vivere pro recta natura convenienter vivere diceretur; sicut extat apud Terentium, qui, pro Comici stylo, communi vulgi sensu loquebatur. Recta autem natura, hominis propria, est Ratio recta, cuius proprium est Verum nosse. Homo igitur recta suae naturae convenienter vivit, quando ex vero, aut vere vivit: id quum facit, honeste quoque, bene, ac iuste vivit. Quod namque est verum, dum mente aut ratione cognoscitur, idipsum est honestum, bonum, ac iustum, dum animo seu voluntate eligitur, atque perficitur. Verum enim, seu veritas nihil est, quam mentis, vel Rationis cognitio cum ordine rerum consentiens: in cuius proinde ordinis amore, delectu, usque consistit omnis animi nostri honestas, bonitas, atque iustitia. Ergo Verum, quod actionem officiumque respicit, primum est fundamentum juris naturalis. Hæc dum attente considero, nihil in iis quoad substantiam video, quod non sit illud ipsum fundamentum a nobis paullo ante propositum & explicatum. Etenim Verum, quod actionem officiumque respicit, quid demum est, nisi naturalis ordo rerum, cui actiones nostrae conformari possunt, ac debent? Favent profecto verba, quibus verum, seu veritas hic definitur esse mentis vel rationis cognitio cum ordine rerum consentiens. Non potest sane huiusmodi Verum ac Veritas aliter actionem officiumque respicere, nisi quatenus cognitio, quæ cum ordine rerum consentit, actionem ipsam, officiumque regit ac dirigit iuxta eundem ordinem, præscribendo nimirum, vel indicando, quænam actio eidem ordini conformis sit, quodve officium sit ipsi consentaneum: quod perinde est ac statuere, ordinem esse regulam omnium officiorum moralium; adeoque fundamentum totius juris naturæ esse ipsummet ordinem, seu cognitionem ejusdem. Verumtamen, ut quod hac de re sentio, libere dicam, quid necesse erat, si res ita se habeat, cum Vico rem apertissimam, clarissimamque, ac pene vulgarem vel verbis obscurioribus involvere, vel ita proponere, ac si novum quid in lucem esset productum? Quumque specialis suppetat & aptissima Ordinis appellatio, cur illum sub generali Veri nomine proposuit, & adjunctis tantummodo defini-

In Heauton-
timorume.
no. Act. I.
Scen. I.

nivit? *Verum* enim esse alioqui fundamentum cujuslibet scientiæ, adeoque & ipsius juris naturalis, quis ignorat? Omnis utique scientia versatur circa *Verum*; omnisque veris constat propositionibus, quæ non nisi ex *vero*, seu juxta consuetum loquendi modum, ex veris principiis deduci possunt: ac disciplinam quoque moralem non qualicumque *vero*, sed eo, quod *hominum officiis persolvitur*, seu *vero morali* niti, æque manifestum est, ac *Metaphysicam verum metaphysicum*, & *Mathesim verum mathematicum*, & quamcunque demum scientiam *verum* sui generis hac ratione pro fundamento habere.

Ceterum non placet omnimode quæ hic proponitur *veri* seu *veritatis* idea: nam si hic *verum* generatim accipiatur, definitio nimis arcta videtur: quemadmodum enim non solus ordo rerum, sed res ipsæ quoque in se objectam sunt mentis, & cognitionis; ita conformatio mentis atque rationis non in solo ordine locum habet, sed etiam in rebus ipsis, sive non tantum respicit ordinem in rebus positum; sed & res ipsas: & idcirco non videtur, universam, omnemque veritatem consistere posse in consensu mentis seu rationis cum ordine. Si autem de *vero* tantummodo *morali* sermo sit, tunc definitio nimis ampla videtur: extat enim etiam ordo, qui *actionem officiumque* respicit nullum, eo quod actiones ei libere conformari non possunt; cujusmodi ex. gr. est ordo, qui in maximis hujus Universi partibus, Cælo, Terra, Planetis, etc. relucet: qui quandoquidem solius contemplationis subjectum est, de eo propterea dici non potest, in ejus *ordinis amore, delectu, usuque consistere omnem animi nostri honestatem, bonitatem, atque justitiam*. *Verum* igitur *morale* coarctandum est ad id generis ordinem, cui actiones nostræ liberæ conformari possint, ac debeant; prout nos quidem in hujus paragraphi epigraphæ coarctamus.

Sed neque illud plene satisfacit, quod *verum*; ac *veritatem* absolute in *consensione mentis*, seu rationis reponat. Quum enim duplex distinguatur *verum*, aliud quod rebus ipsis insidere concipitur, & aliud quod menti; nam & dicitur *verus homo*, & *vera hominis idea* (illud *verum objectivum* & *transcendentale*, hoc *formale* Scholastici vocant), posterius tantummodo in de-

fnitione illa exhibetur, quæ notionem veri per mentis seu rationis consensionem, seu per *cognitionem cum ordine rerum consentientem* tradit: nam quod alterum *verum* attinet, illud potius reponendum est in consensione ipsarum rerum cum mente divina, seu cum archetypa Dei *idea*, quam in consensione, vel conformatione mentis, seu rationis cum ipsis rebus. Et hæc dicta sint de *Vici* doctrina a *Concina* relata, salva semper mea in utrunque æstimatione.

Non multo post quam hæc scripsissem, Roma perlata mihi est elegantissima, & eruditissima dissertatio a viro Cl. *Emanuele Duni* Neapolitano *Jurisprudentie* in Romana Academia publico Professore, italico idiomate exarata (a). Quumque ex ejus epistola nuncupatoria intellexissem, hoc in libello, duce prælaudato *Vico* (quem non tantum *æternum nationis suæ decus*, sed etiam *sublimium ingeniorum, quotquot fuerunt, quin & Philosophorum omnium, Magistrum* appellat) proponendum sibi fumere, *fracto, disjectoque opinionum vulgo obtinentium aggere, integrum, accuratumque jurisprudentie universalis eo magis ruinosæ, quo pluribus suffulta est adminiculis, systema, illudque omnibus, quæ hucusque tradita sunt, systematicus longe dissimile; magno incensus desiderio solidam hanc, novamque addiscendi doctrinam, avide, attenteque perlegi quidquid ille imprimis ex mente Vici circa juris naturæ fundamentum tradit, cetera commodius postmodum visurus. Verum ut ingenue quod sentio, fatear, nihil in ea comperi, cujus causa ab iis, quæ hæctenus scripsissem, mihi recedendum existimarem: miratus sum potius eum inter systemata, quæ *subsistere non possint*, illud etiam enumerasse, quod *ordine rerum* nititur; quum ipse non aliud possit, meo quidem judicio *veri* nomine intelligere; nisi velit, juris naturalis principium ac fundamentum esse aut *verum* abstracte sumtum; aut vagam aliquam, indeterminatamque veritatem. Ceterum quæ adnotavi in *Vicum*, ea quoque quadrant in *Dunium*, qui ipsius doctrinam explicandam*

(a) Integra hujus dissertationis inscriptio hæc est: *Saggio sulla Giurisprudenza universale, in cui si propone altresì la Metodo, colla quale sarà pienamente trat-*

tata da Emanuele Duni Professore di Giurisprudenza nella pubblica Università de' Studj di Roma. In Roma MDCCLX.

dam propugnandamque suscepit. Hic vero diu anceps hæsi mecum ipse deliberans, num ulterius aliquod eorum, quæ in rem, qua de agimus, proponit & differit ille, examen instituerem; an potius cetera omnia intacta præterirem. Demum quum ipse profiteatur solemniter, se libenter aliorum iudicium de assumpto sibi opere auditurum, rem ei gratam me facturum putavi, si sincere, si candide, si liberaliter, pro ingenii mei tenuitate nonnulla proponerem, quæ, ut minimum, majoris alicujus elucidationis indigere videantur.

Itaque illud primo loco præfatur, omnia nutare adhuc in disciplina morali; *non quod istac doctrina suapte natura incerta sit ac dubia; sed quia hæctenus erratum est in constituendo fundamento, quo niti debeat, sustentarique hoc ædificium:* (qua de re nescio quid dicturi sint *Wolfiani*, qui omnia a celebri eorum *Coryphæo* demonstrata contendunt); *hinc non mirum, subdit, si systemata omnia ad hæc usque tempora procusa difficultatibus & contradictionibus implexa comperiantur.* Quibus certe verbis, tum quid de tot auctorum, qui in illustrando jure naturæ insudarunt, studio ac labore sentiat, satis indicat; tum certam spem facit, non probabile tantum, aut verisimile, sed certum, dilucidum, evidensque juris hujus systema se daturum; quo & *omnis probabilitas, ac verisimilitudo scientifica certitudini locum dare cogatur, & auctorum hæc de re dissidia penitus sopiantur:* quo nihil veritatem amantibus carius, nihilque contingere potest optatius. Utinam vero hoc illi tam feliciter cedat, quam liberaliter pollicetur.

Principio illud sibi *constituendum, & a nemine inficiandum,* putat, *unicum esse debere omnium omnino, quæ homo scire potest, universale principium; quia unica est, inquit, facultas intelligendi, & unus usus (seu modus utendi) talis facultatis in quacunque cognitione, cujus capax sit homo:* hoc vero proculdubio *aliud non esse, quam VERUM.* At illud hic displicet, quod *Vir Cl.* non præmonuerit, quid hic intelligat *universalis principii* nomine: nam quicumque hæc caret notione, de hujus ratiocinii rectitudine judicare non potest. Si enim *universalis principii* vocabulo quidpiam intelligat, unde veritates omnino omnes, quas cognoscere homo valet, deducendæ sint, ut ipsa *principii* vox vide-

videtur innuere; nihil proficit: nam ex vero absoluto, abstractoque nihil deducitur; verum autem *unicum* in concreto, seu propositio aliqua vera, unde omne scibile deduci possit, ac debeat, nulla datur; ac si daretur, ea potius proponenda foret tanquam *universale* scientiarum omnium *principium*, quam *verum* generatim acceptum. Si autem per *universale principium* significare velit, unicum esse scientiarum *objectum* (quod solummodo colligi videtur ex eo, quod unica sit *intelligendi facultas*, & *unicus ejus utendi modus*) illudque esse *verum*; hoc imprimis est vulgatissimum, nulliusque indiget probationis: quis enim ignorat aut ignorare potest, quemadmodum unicum est objectum visus *color*, quemadmodum auditus *sonus* ec. ita facultatis intelligentis, omniumque ejus actuum *objectum* esse *verum*? Sed ut præteream, non satis apte nomine *principii* designari *objectum*; cuiusmodi usui id esse potest, quum de firmo scientiarum & præsertim disciplinæ Moralis fundamento quæstio versatur? Sed *verum*, ait ille, est *unicus universalis character* cujuscunque cognitionis scientificæ; quia tunc dicitur *verum*, quum *res perfecte cognoscitur*: & perfecte cognoscere illud proprie est quod dicitur *Verum*. Haud ita mihi videtur: universalis enim character scientificæ cognitionis non est *verum*, sed *evidentia*, qua certo cognoscitur *Verum*: nam & cognitio tantum probabilis sæpe vera est: & perfecte cognoscere non est proprie *verum*, sed certa & evidens cognitio veri. Hinc quum dicere pergit: *Adeo ut, quando mens ita persuasa est de percepta cognitione, ut nullus relinquatur dubitationi locus, tunc dicitur cognitio vera*: rectius, ut puto dixisset: *tunc dicitur cognitio CERTA*. Et sane illud admiratione dignum est, quod *Dunius* certum seu indubium cum *vera* confundere videatur.

At saltem claram *Veri* notionem, quæ præmittenda videbatur, nobis aliquando tradidisset *Dunius*: sed eam fortasse ut nimis notam, præterire voluit; idque unum sibi explicandum proponit: *Unde oriatur cognitio Veri?* Respondet ex mente *Vici*: *Conformatio nostra mentis cum ordine rerum, id proprie est, quod producit in mente Verum*. Sed hoc ipsum verum in mentem productum, ajo ego, quid demum est? Hoc non explicat ille: sed paullo post indicat neque ab illa quidem conformatione

men-

pag. 6.

pag. 6. ad
ca. ccm.

mentis proxime verum gigni, sed a cognitione, quæ ab ea conformatione oriatur. Ita enim ait: *ista conformatio cum ordine rerum proprie dicitur RATIO, & cognitio, qua ex ea conformatione oritur, illud est, quod in mente producit Verum*: atque ita Verum non nisi mediate ex ea conformatione oritur. Fateor hæc me non intelligere, præsertim quum etiam innuere videatur, Verum esse rem ipsam: nam hæc habet proxime ante: *Mens cognoscendo realitatem rei, cognoscit per consequens verum*. At res, vel realitas rei non est quidpiam ab ea mentis conformatione, sive a cognitione productum. Non satis ergo videtur sese explicare Dunius; neque enim aliud ex ejus dictis colligere valemus, nisi hujusmodi principium esse id, quod in mente producit conformatio ejusdem mentis cum ordine rerum, sive ex eadem conformatione orta cognitio. Hactenus igitur non multum profecimus in indagatione fundamenti juris naturalis. Nec magis fortasse proficiemus, si Veri nomine intelligamus vel ipsam conformationem, vel cognitionem ex ea ortam, vel in ea potius sitam esse Veri notionem; nam illud tantum ex hoc colligitur, dictum universale principium esse cognitionem aliquam veram. Itaque fortasse sub his involucris nil aliud intelligit Dunius, nisi principium universale, seu fundamentum esse cognitionem ordinis rerum; quod equidem uti falsum est quoad alias plerasque scientias, ita verissimum de scientia Morali ac juris naturæ; ut supra exposui, & probavi.

At si hoc intellexit, & significare ille voluit; illud ego non capio, cur determinato vero in ordine sito subrogare voluerit genericum nomen Veri. Et, quod amplius est, cur inter nuntantia systemata juris illud etiam, quod ordine rerum nittur, connumerarit, & a ceteris omnibus longe diversum appellarit suum: sed parumper progrediamur.

Quid sit Verum morale, explicare volens, id a vero mathematico & metaphysico secerni asserit, quod illud in sola cognitione sibat (quod tamen non est undequaque verum, nam plures mathematicæ veritates utcunque rediguntur ad praxim); Morale autem actiones humanas dirigit. Hoc omnibus notum est. Sed hinc, animadverto ego, sequitur, verum morale esse ipsas regulas & præscripta, quibus mores conformandi sunt: atque adeo quum

jus

jus naturale pro disciplina aut scientia sumtum esse non pos-
 sit, nisi certa ejusmodi regularum præscriptorumque cognitio,
 perinde videtur dicere, juris naturalis fundamentum esse
 verum morale, atque asserere, cognitionem eorum, quæ hu-
 manas dirigunt actiones, fundamentum esse cognitionis regu-
 larum actionum: quod quis intelligat? Fortasse tamen volue-
 rit ille, *verum morale* cognitum, seu cognitionem regularum
 moralium esse fundamentum executionis earundem, quia vo-
 luntas, ut ait paullo post, *non eligit quidquam incognitum*; nam
 voluntas natura sua est *pedisequa intellectus*, quod quidem est vul-
 go notissimum: verum in eo vertitur difficultatis cardo, ut
 statuatur principium seu fundamentum illud, ex quo ipsum
verum morale dignosci possit: ad quod nihil omnino confert,
 si affirmetur, *verum electum esse verum morale*; & quum ejus-
 modi *electio ab anteriore pendeat cognitione, necesse esse, ut princi-*
pium fundamentale scientiæ moralis sit ipsum *verum*, quod est prin-
 cipium universale omnis cognitionis scientificæ. Explicandum
 porro est ipsum VERUM, demonstrandumque, illud esse di-
 stinctum, ut esse omnino debet, ab ipsis regulis morum;
 quum earum cognitione moralis ipsa scientia confletur. Hinc
 istud *verum* aliud esse non potest, quam *Ordo*, cui actiones
 nostræ debeant conformari. Nec aliud puto in mente habuisse
Vicum quem magistrum sequitur Dunius: saltem illud ei
 nunquam in mentem venisse arbitror, ut istud *verum* velut
 fundamentum a ceteris omnibus diversum proponeret; ac mi-
 nus etiam ut fundamentum nostrum *in ordine rerum* positum
 uti non satis firmum rejiceret. Sed illud etiam in utroque
 mihi minus probatur, quod modum loquendi hucusque tri-
 tum velle videantur invertere, quum dicunt, illud *ipsum ve-*
rum, quod agnoscit mens, eligere voluntatem; nam melius commu-
 ni, ac recepta phrasi diceretur, intellectum cognoscere verum,
 ac bonum sub ratione veri; & voluntatem bonum eligere,
 quod intellectus tanquam verum bonum proponit.

Pergit vero Dunius sigillatim explicare, qua ratione tum
bonestas, tum *iustitia* oriuntur ex *Verò*: quod nonnisi per mul-
 tas ambages tandem utcumque concludit: quæ res multo bre-
 vius, meo quidem iudicio, confici potest ex rerum ordine :
 ad

ad quem tamen ille non potest non postremo confugere: ut quum æquales esse debere *utilium distributiones inter omnes* ultimo ex eo probat, quod *utile cognitum tanquam æquale, quia* ^{PAG. 19.} *conformatur rerum ordini, producit illud verum, quod actionem reddit justam*: quod clarius obvia locutione diceretur; actionem, qua utilitates æqualiter distribuuntur, quia ordinem servat æqualitatis, quæ est inter homines tum quoad naturam, tum quoad indigentias, esse justam. Quomodo enim aliter per *verum* efformari vel reddi potest actio *justa*, nisi quatenus dignoscitur conformis esse ordini, adeoque a ratione dictatur? Eapropter paullo ante ait: *Æquum & justum in utili ex eodem* ^{PAG. 18.} *principio necessario oriri debet, in quo fundamentum habet humanarum actionum honestas, & justitia, hoc est ex recto usu, rectaque distributione. Qui autem rectum usum, rectamque distributionem dicit, aliud per hoc intelligere non potest, nisi usum, aut distributionem directam a ratione aeterna.* Subsumo vero ego: atqui hujusmodi usus & distributio dirigitur a *ratione aeterna*, quatenus redditur conformis æterno rerum ordini: ergo in conformitate cum æterno rerum ordine (qui in usu commensuratur *necessitati*, & in distributione *æqualitati*) sita est rectitudo ejusdem usus & distributionis: ex qua oritur, ut sit actus vel *honestatis* vel *justitia*. Uno verbo: usus *ordinatus*, seu conformis ordini, qua talis, rectus est: & quia rectus est, præscribitur a ratione, & est actus virtutis. Neque *verum* hic quidquam supra illam conformitatem addit; sed tantum exprimit, conformitatem ipsam revera actui inesse. Conformitas porro istæc cognita sit oportet, non quod hæc cognitio sit causa rectitudinis, sed quia actus exerceri nequit ut rectus, nisi rectitudo ipsa cognoscatur. Hinc conformatio mentis cum rerum ordine, vel cognitio cum ordine consentiens, seu cognitio vera, vel ut loquitur *Dunius*; *verum producens*, ipsumque demum *verum cognitum* conditio est exercitii actus, non forma *honestatis* ejusdem. Nescio an satis mentem hic aperuerim meam; eam certe explicare conatus sum: nihil enim magis Philosopho, post falsitatem doctrinæ, cavendum arbitror quam locutionis obscuritatem. Concludo itaque: *Conformatio*, seu *conformitas* mentis cum rebus est *verum*, seu *veritas* in mente; si-

cuti conformatio, seu conformitas rerum cum idea archetypa Dei est *Verum*, seu *veritas* in rebus. *Conformatio* seu *conformitas* mentis cum rerum ordine in rebus agibilibus est *Verum morale*, seu *moralis veritas* humanarum actionum directrix. *Conformatio*, seu *conformitas* voluntatis cum rerum ordine est *bonum morale* seu *moralis bonitas*, vel *honestas* in iis quæ sunt ad se; & *iustitia* in iis, quæ sunt ad alterum. Facile mihi persuadeo, neque *Dunium*, neque alium quempiam posse in his propositionibus mecum pugnare & dissentire. Quæcunque ergo *Dunius* ad tuendum suum VERUM, ceu principium & fundamentum Jurisprudentiæ universalis in medium profert, fundamentum a nobis in *Ordine* repositum nullo modo concutiunt, sed potius confirmant.

pag. 18.

Quum autem eorum, quæ hic scribo, scopus tantummodo sit, prædictum nostrum fundamentum tueri; lubens brevitatis etiam causa, prætereo quæ objici possent vel contra ejus definitionem *iustitiæ*, quam esse ait *rectam distributionem utilium*, vel contra ipsius *divisionem Societatis*, ut altera sit *Societas Rationis*, altera *Societas utilis*; quarum illam spectare ait *regnum intelligentiæ*, hanc *corporis conservationem*: & societatem generatim nihil aliud esse, quam *communicationem utilis*. Quæ omnia ex *Vico* depromsit; sed vereor an ad mentem quoque *Vici* semper explicarit, in suumque systema transtulerit. Prætereo denique quæ habet pag. 21. quippe quæ ad nos non pertinent; assignamus enim, ut ille exigit; *regulam constantem ac immutabilem disciplinæ moralis*, nempe *Ordinem*: qui certe quidpiam amplius exprimit, quam simplex *Verum*; quo quidem, ait ille, *nullum esse posse in morali disciplina principium certius atque securius*: sed ajo ego, nullum quoque esse, quod minus morali disciplinæ lucis adferat, & claritatis. Donec ergo firmitus aliud, clariusque indicetur, nos quod posuimus & hucusque propugnâvimus, fundamentum retinebimus.

CA-

C A P U T III.

Pufendorfius de jure natura pessime meritus est, dum ejus finem ambitu præsentis vitæ concludi, docet.

Pufendorfius doctrinam hanc, ut mihi videtur, erroneam data opera tradit in prætatione minoris sui Operis, ubi discrimen juris naturalis a morali theologia sibi explicandum assumit: *discrimen, inquit, longe maximum est, quod finis disciplina juris naturalis tantum ambitu hujus vitæ includatur, adeoque ea hominem format, prout hanc vitam cum aliis sociabilem transigere debeat. At Theologia moralis hominem christianum informat, cui propositum esse debet, non hanc solum vitam honeste transigere, sed quia fructum pietatis post hanc vitam maxime expectat.* Deinde rationem subjicit inquit: *quamquam enim animus hominis ardenti cum affectu immortalitati velut imminet, sui que destructionem vehementer aversetur; atque inde apud plerosque Gentilium inoleverit persuasio de animæ a corpore separata duratione, & quod tunc bonis bene, malis male sit futurum: ejusmodi tamen circa hæc persuasio, in qua animus hominis plane, & firmiter adquiescere possit, ex solo Dei verbo hauritur.* Barbeyracus haud equidem probat, Pufendorfius *ex-* In not. ad ep. cens. an. §. 6. *clusisse a jure naturali omnem futura vitæ considerationem; veruntamen hanc levem esse omissionem existimat.* Ego vero errorem gravissimum puto, præsertim cum ille non *omiserit* solum, sed etiam *excluserit* considerationem vitæ futuræ, ut ex verbis allatis luculentissime patet. In hujus tamen erroris censura videtur mihi excessisse Leibnitiu, si velit, ut quidem videtur, quod remota consideratione vitæ futuræ, *multa vitæ hujus officia penitus tollantur.* Cur enim, inquit, aliquis pro caritatibus pro patria, pro rep., pro recto, & justo discrimen fortunarum, dignitatum, vitæque ipsius subeat, si everfis aliorum rebus, ipse consulere sibi, & in honore, atque opulentia vitam ducere possit? Nam vani nominis immortalitati, famæque postumæ, idest rumoribus, unde nihil ad nos perveniat, vera, ac solida bona posthabere, quid aliud, quam splendida stultitia fuerit? Negari non potest, quod præmio, ac pœna futuræ vitæ sublatis, adhuc justa aliqua ratio

Q 2

su-

superesset, cur homines prædicta officia, tametsi perardua, implere deberent, nempe vel ipsa rei honestas, vel Dei naturæ auctoris voluntas, & jussio. Hæc tamen minime labefactant assertionis a nobis positæ veritatem, quam sic evinco.

Is male, immo & pessime meritis de jure naturæ, ac de republica censendus est, qui validissimum incitamentum ad custodiam ipsius juris, unde salus reipublicæ, & cujuslibet societatis tranquillitas pendet, supprimit ac de medio tollit. Quis autem ignorat, futuræ vitæ vel præmia, vel pœnas validissimum esse ad ejusmodi officia incitamentum? Nam ex una parte non multi sunt indole adeo præclara, ut solo honestatis, voluntatisve divinæ motivo inducantur; ex alia parte quidquid præstolari in hac vita possumus pro custodia juris naturæ, vel quidquid pro violatione veteri, cum futuro collatum & breve, & exiguum est; quin & incertum: nam sæpe improbi juris naturæ violatores iis, qui illud, diligenter custodiunt, & ne latum quidem unguem ab eo recedunt, feliciores sunt: quin aliquis non aliud ejusdem custodia assequitur præmium, nisi vel præproperam necem, vel vitam ærumnarum miseriarumque plenam. Igitur *Pufendorfius*, qui omnem futuræ vitæ considerationem a Juris naturæ disciplina removet, pessime tum de ipso jure, tum de omni humana societate meritis est.

At non tantum validissimum ad juris naturæ custodiam impulsus, qui suppetere hominibus potest, suppressa futuræ vitæ consideratione, retudit, sustulitque *Pufendorfius*; sed etiam præcipuum illi decus ac pretium, maximamque atque potissimam ademit laudem. Quid enim ad juris naturæ decus & laudem potest esse præstantius, quam quod ipsius custodia post hanc vitam nos perpetuo felices reddere, beatosque possit? Quam male igitur vel ex hac tantum ratione de jure naturæ ille meritis dicendus est?

Quod

(a) Digna sunt, quæ hic referantur hujus auctoris verba hac de re; sunt vero: Si vel possibilis tantum esset animæ immortalitas, rationem ejus haberi in jure naturæ nostrâ intererat; quia per eam ad-

stringitur obligatio interna, qua Dei reverentia in officio continentur homines: tantum abest, ut in tanta gravissimorum argumentorum copia, ommissis palmariis, elevatis ceteris, animæ immortalitatem tan-

quam

Quod rationem attinet, qua ille non ultra hujus vitæ terminos extendendum putavit Juris naturæ finem, jam alibi adnotavimus, quam levi hoc concluderit momento; ex eo videlicet, quod *certa & firma* de futura vita *persuasio ex solo Dei verbo hauriatur*: nam etiamsi hoc verum esset, probabilitas ipsa tamen, & verisimilitudo, quin & sola *possibilitas*, ut ait vel ipse *Pufendorffii* laudator *Mascovius* (*), satis esse deberet, ut ejus rei consideratio in Juris naturæ disciplina haberetur: quandoquidem vel ipsa tenuis spes summi alicujus boni, vel sola gravissimi impendentis mali suspicio ad magna, atque præclara aggredienda facinora excitare hominum animos solet. Ecquid vero si non tantum suspicio & probabilitas, sed & firma *persuasio* de altera vita, expectandisque in ea vel summis præmiis, vel maximis pœnis haberi sola ratione possit humana? Id nos superius non tantum ex consensu Gentium, insitoque immortalitatis desiderio (quæ duo duntaxat argumenta non utique spernenda *Pufendorffius* delibat) sed præcipue ex infinita Conditoris nostri potentia, sapientia, æquitate demonstravimus. Quid vero refert quod hic profert *Barbeyracus*, postremum hoc *argumentum omnium quidem validissimum* haud detectum Gentilibus fuisse, si tamen illud una humana ratio valeat suppeditare? (b) ecur illud minime proferendum? Ecur non illo aliisque similibus argumentis ante omnia futura vita demonstranda, ac fundamenti loco ponenda ab iis præsertim, qui disciplinam hanc iis etiam qui a Christiana Religione alieni sunt, fidemque Verbo Dei non habent, sese tradere & explicare profitentur? Interest certe humanæ Reipublicæ, hoc persuasum esse omnibus, quibuscum negotii aliquid habendum est, ut ad officia implenda arctius adstringantur. Mirabiles profecto isti homines sunt; qui quum a revelatione omnino abstrahendam juris naturæ disciplinam contendunt, eamque totam Societati devoveant; negligunt deinde

Præfat.
pag. XVI.

quam sententiam minus necessariam semovere deberet.
(b) Errat etiam in re facti *Barbeyracus*: nam certum est, præmium, pœ-

namque vitæ futuræ innotuisse Gentilibus, adeoque solo naturali lumine fuisse detecta, vel saltem a majoribus naturali aliqua traditione accepta.

de ex naturali ratione ea subsidia depromere, quæ juris ejusdem custodiam urgeant validius, firmitusque Societatem ipsam tueantur. At hæc tamen omissio *levis* videri potuit *Barbeyraco*: quod certe admiratione dignum est, quum ipse paullo post fateatur, *Rationem, qua homines ad observanda illa, quæ pertinere ad officium suum intelligunt, validissime possint permoveri, esse imprimis intuitum pœnarum & præmiorum alterius vitæ.* Qui ergo hæc non proponunt, nec expectanda edicunt, male juri ipsi & societati consulunt, quæ absque illius custodia subsistere nullatenus potest.

Neque vero disputare hic attinet cum *Barbeyraco*, an *nobiliore motu officii partes expleant ii*, qui solo virtutis amore, quam qui etiam præmiorum spe, vel pœnarum, timore operantur? nam quum salus Reipublicæ pendeat ex vigente juris custodia, is melius eidem consulit qui illud proponit & inculcat, quod ad ipsius custodiam promovendam censetur validissimum, nempe una cum dignitate virtutis & turpitudine vitii perpetuam aut felicitatem, aut miseriam, quæ pro vitæ diversitate consequi debeant. Duo hæc sejungenda non sunt. Et ut nobilior sit, operantique honestior solius virtutis impulsus, tamen utilius est Reipublicæ præmiorum, pœnarumque incitamentum, quod ad ejusdem felicitatem, magis firmata juris custodia, confert uberius. Deinde vero ipsum Jus naturæ, præmiis pœnisque adjectis, ut validius, ita perfectius rationem legis consequitur: nanque ad rationem legis, eamque proponentis sapientiam spectat, non tantum præcipere, verumetiam ad præcepta implenda præmiis, pœnisque propositis excitare, impellere, adstringere. Lex enim duabus veluti constat partibus, *ordinatione & sanctione*, ut alibi dictum est; & sapiens quisque Legislato utranque simul partem conjungit. Sic plane se gessit Deus ipse tum in vetere, tum in nova lege promulganda: quam enim multa, quam eximia præmia legem implentibus repromisit; quam magnas, dirasque pœnas comminatus est violatoribus; quam frequenter, quam fortiter, utraque inculcavit! Non itaque metuendum, ut metuere *Barbeyracus* videtur, ne doctrina Moralis, præmiis, pœnisque adjectis impurior, ignobiliorque evadat: exploratum est

est potius, eam disciplinam, iisdem præmiis pœnisque semotis imperfectam fore; quum unam tantummodo partem, nempe *ordinationem*, seu *jussionem*, non item alteram, nempe *sanctionem* proponat, explicetque. Et quidem aliud est quærere, num nobilius operetur qui sola *ordinatione*, seu *jussione*, quam qui etiam *sanctione* permovetur; aliud est quærere, num perfectior sit disciplina, quæ solam *jussionem* legis, non item *sanctionem* proponit. Ut enim concedamus, nobilius operari priorem illum, non est tamen ambigendum, disciplinam, quæ præterea *sanctionem* ob oculos ponit, ob rationem dictam esse perfectiorem. Quanquam ne illud quidem concedendum est, eum ignobilius operari, qui officii sui exequitur partes etiam ut eximia assequatur promissa præmia, comminatasque effugiat pœnas: hoc enim & rationi apprime congruit, & supremi Legislatoris intentioni consentaneum est: ipse namque quæ in altera præsertim vita naturales, idest suas, custodientibus leges paravit, præmia desiderari a nobis, intendique non tantum patitur, sed etiam vult; quemadmodum vult etiam a violatoribus pœnas in hac frequenter, in altera vero vita certissime infligendas timeri. Nullus est enim sapiens Legislator, qui æquo ferat animo, aut promissa a se præmia, aut comminatas pœnas despici, aut pro nihilo haberi. Eapropter hac etiam in parte valde peccat *Pufendorfius*, Juris Naturæ finem *hujus vite ambitu* concludens: hac siquidem ratione alterius vitæ bona & mala aut se negligere ostendit, aut aliis negligenda aliquatenus insinuare.

C A P U T IV.

Absurda est, & ad Epicureismum vergens sententia Wolfii docentis, ita per legem seu per jus naturale felicitatem nostram tanquam finem intendi, ut ad illam servandam non obligemur, nisi quia ejus custodia felicitatem consequimur, nec sine eadem eandem consequi datur.

Sententiam hanc, quam modo impugnandam suscipimus, exprimit citatis verbis parte I. cap. II. Juris Nat., & Gent. S. 466. in not.

Gent. ubi præmittit, *legem naturalem esse medium consequendi felicitatem*, quia *legis naturalis custodia felicitatem consequimur, & S. 396. 397. acquisitam conservamus*; idque ut demonstratum assumit ex Philosoph. Pract. Univ. parte I. Huc etiam facit quod, scribit in nota ad §. 280. videlicet *in philosophia morali præcepta moralia ex Felicitate, tanquam ex FINE, deducere licet; nec a vero aberrat, qui Ethicam habet pro ea Philosophia parte, qua modum consequendi felicitatem docet. Imo ex notione felicitatis totum quoque jus naturæ deduci, & obligatio naturalis deduci poterat ex naturali felicitatis appetitu. Tum paucis interjectis, subdit: nec inconsultum foret, si quis doctrinam juris naturalis, immo totius Philosophiæ præcticæ ad captum populorum compositurus hac via incederet, cum felicitatis notio communior, & captu faciliior sit notione perfectionis.*

Hæc omnia, ni fallor, luculenter ostendunt, Wolfium concessisse in eorum sententiam, qui docent, jus naturale nihil aliud esse, quam disciplinam acquirendæ felicitati accommodatam, legesque naturales nonnisi documenta, sive præscripta ad illius consecutionem necessaria; adeoque virtutes aliud non esse, quam media obtinendi hujusmodi finem, nec aliud in se pretium habere, quam quod felicitatem afferre valeant, seu ad eam consequendam utiles sint, ac necessariae. Et cum ab ipsomet Wolfio felicitas definiatur: *status, in quo voluptas (a) perdurat*, hoc est, stabilis, permanensque voluptas; consequens est, decus omne virtutis in eo positum esse, quod tanquam medium permanenti voluptati assequendæ deseruiat, seu virtutes sint *ministræ voluptatis*, quemadmodum olim sensisse Epicureos, docet Tullius, ut & alibi dictum est. Igitur Wolfius idem sentit, ac Thomasium sensisse, jam vidimus, & sicut recentiores plerique ex Juristis Protestantibus sentiunt.

De Fin. lib.
II.

loco cit.

Ego autem existimo (verbis utor Tullianis) si honestum aliquid ostendero, quod sit ipsum vi sua, propterque se expetendum, & jace-

(a) Dicit quidem Wolfius: *Voluptas vera*; sed *verum* nihil addit ad rei existentiam: quare nonnisi ad fucum faciendum particulam illam addidisse videtur.

(b) Ne sicut ego aliis objicio *epicureismum*, ita ii me vicissim de *Stoicismo* accuset, monitos omnes velim, me ea

tantum ratione verba Stoicorum adoptare & adhibere, quatenus significant & probant, Virtutem esse propter se expetibilem, seu habere bonitatem intrinsicam, & propriam, id est distinctam diversamque a voluptate, & utilitate, quæ ab actione, qua virtus exercetur, pro-

ma-

jacere horum philosophorum omnia, qui virtutem omnem, honestatemque volunt esse expetenda tantummodo propter felicitatem, seu voluptatem, quam pariunt: a qua amplectenda sententia eos saltem revocare debuisset dedecus, quod ex consensu cum Epicureorum Secta in eosdem redundat: at illi proprio quidem honori se satis consuluisse putant, si negent (sicut & ego ex apertis Torquati Tulliani verbis superius ostendi) Epicurum pro summo bono ac felicitate solas habuisse corporis voluptates, sed maxime atque præsertim voluptatem animi; quippe quæ latius patet, & firmior est, longiusque perseverat. Horum opinionem *Wolffius* (postquam demonstraverat, *summum hominis bonum vera voluptate constanter conjungi*) absque ulla reprehensione refert, inquit: *Inde omnino est, quod quidem ipsum summum bonum in voluptate consistere existimaverint, quam fuisse sententiam Epicuri docuit Gassendus, quamvis vulgo ei tribuatur notia omnino opinio, quasi summum bonum in voluptate corporis consistat.* At vero etiam sic temperatam Epicuri sententiam aspernati sunt cordatiores gentiles Philosophi, & imprimis *Tullius* ipse, cujus verba & argumenta hic nonnulla subjiciam, ut pudeat tandem, Christianos Philosophos humiliter & abjectius, quam ipsi Gentiles, de virtute sentire.

In not. ad
S. 393. par.
1. Phil.
prac. uni-
vers.

Honestum, seu opus virtutis, inquit ille, *id intelligimus, quod tale est, ut detracta omni utilitate, sine ullis præmiis (b) fructibusque* (licet suapte natura ex eo profluentibus) *per se ipsum possit jure laudari: quod quale sit, non tam definitione, qua usus sum, intelligi potest (quanquam aliquantum potest) quam communi omnium judicio, & optimi cujusque studiis & factis, qui permulta ob eam unam causam fecerunt, quia decet, quia rectum, quia honestum est, etsi nullum consecuturum (vel etiam naturali consecutione) emolumentum vident.* Huic porro communissimæ *Honesti*, seu *Virtutis* generali notioni adversatur *Wolffius*, quippe qui

manat, aut consequitur; non vero quantum expriment vel indicant, virtutem esse summum, & unicum bonum, adeoque eam solam appetibilem; nec ad ulteriorem aliquam finem ordinabilem. Ab hoc me errore plane abhorre, quan-

quam ex iis quæ hucusque dixi, satis plenum est, tum vero ex infra dicendis apertissime constabit: nihilominus hic data opera monuisse, fortasse ad præcavendas aliquorum accusationes non inutile erit.

qui *Honestum* ipsum, seu virtutes eam tantum ob causam expetendas docet, quia *ad nostri, statusque nostri perfectionem tendunt*, vel quia aliquod physicum sive animi, sive corporis, sive fortunæ conferunt bonum; uno verbo, propter utilitatem aliquam, vel voluptatem præter eam, quæ ex ipsa virtute, ut virtus est, naturaliter fluit; ut nos supra demonstravimus. Igitur Wolfii systema decus omne virtutis, præteritumque tollit.

Et reipsa quidem Virtutis, seu justitiae, rectitatis, honestitatisque decus in eo situm esse intelligitur, quod rectæ rationi, adeoque & divinæ legi conforme sit, seu quod eo rectus servetur ordo, ut supra lib. VII. cap. 6. explicuimus; non vero in eo, quod qualemcunque, & qualicumque modo adferat utilitatem. Exemp. gr. non exercet proprie temperantiæ virtutem ille, qui solo conservandæ suo corpori valetudinis, amovendique ab eo morbi cujusque studio vescitur moderate: id est enim medicinæ potius quam legis naturalis rationem habere; sed qui sese a nimio cibo, potuque propterea continet, quod moderatus eius rationi rectæ conformis est, eaque rectus servatur ordo (a); unde & lege naturali seu divina præscribitur: hic vere operatur *virtutis amore*, alter vero agit potius *formidine pœnæ*. Quid enim refert, an hæc pœna positiva aliqua lege imposita sit; vel potius ex insita inordinatæ comestioni vi naturaliter consequatur? semper enim pœnæ, malique rationem habet id, quod inde consequitur: illudque esse quidem incitamentum potest ad temperate vescendum; sed istud tamen incitamentum a virtutis impulsu diversum est manifeste.

Adde, Virtutem esse omnium omnino sensu summe laudabilem, & laude quidem sibi uni propria, nullique alteri rei communi. At Utilitatis laus quibusvis etiam vilioribus artibus communis est: laus vero ex voluptate ejusmodi est, *quæ etiam ex macello peti possit*; ut ait *Tullius*.

Loc. cit.

Omnium quoque sensu omniumque judicio Virtus est, quæ
ho-

(a) Quod hic ajo, plane congruit cum Vir *Franciscus Maria Zanotti* exhibet in doctrina, quam Clar. & præstantissimus aureo suo libello italicico idiomate conscri-

hominem facit *bonum*, & *probum*, quemadmodum vitium *malum* reddit, ac *improbum*. At quæ bonitas, ac probitas est suæ tantum vacare felicitati, seu utilitatem tantum captare aut voluptatem; indeque iis tantum incumbere operationibus, quæ earum alterutram, vel utranque consciscere possint? Profecto si Virtutis pretium non aliud est, quam ut medium sit comparandæ felicitatis, corrumpit omnis distinctio hominum *malorum*, & *bonorum*, seu *proborum*, & *improborum*; atque adeo juxta Epicuri præscriptum, duo tantum genera admittenda sunt hominum, nempe *sapientum*, & *stultorum*; scilicet, eorum qui scite curant propriam felicitatem; & illorum, qui eam negligunt, aut sibi comparare nesciunt: quod est absurdum.

Præterea, Virtutis prærogativa est parere meritum. Sed quis in eo meritum ullum concipiat, quod quis omnia ad utilitatem suam referat, vel voluptatem? An non hujusmodi merito ornati sunt omnes, ac etiam ii qui iniquissime operantur? Omnes enim actionibus suis propriam felicitatem ceu scopum præfigunt. Nullum igitur peculiare meritum erit in virtute, si tota ac unice in promovenda felicitate versatur. Nulla igitur in altera vita retributio speranda, quæ tantum pro merito datur. Errant igitur omnes, atque immane falluntur qui animi immortalitatem ex debito hujusmodi retributionis demonstrare enitentur. En quot ex sententia quam impugnamus, consequuntur absurda.

Sed illud etiam æque absurdum consequitur, nullam admittendam esse virtutem, præter solam *Prudentiam*. Si enim non aliud præstandum est homini, nisi ut felicitatem suam assequatur; sufficit illi *Prudentia*, cujus est apta media ad finem assequendum adhibere. Ceteræ virtutes, ut summum, tanquam ancillulæ, & ministræ felicitatis seu voluptatis juxta *Cleantbis* tabulam a *Cicerone* memoratam, admitti poterunt.

De Fin. l. II. I. 2. q. 55. a. 1.

Denique, negari non potest, Virtutem *nominare*, ut ait *St. Thomas*, seu ex se afferre *potentiæ*, cui insidet, *perfectiorem*, qua-

scripto de *Philosophia Morali juxta sententiam Peripateticorum*, part. II. cap. 12. ubi docet, non esse actum virtutis sumere medicinam intuitu solius sanitatis.

quatenus scilicet Virtutes morales, (de quibus tantummodo hic nobis est sermo) *potentias rationales, quæ sunt propriae hominis, determinant ad actus sibi convenientes, seu rationi consentaneos; est igitur per se expetenda Virtus; cum in confesso sit apud omnes quamlibet perfectionem per se expetendam esse (a).*

Verum dum hæc edissero, quispiam fortasse ex illorum numero, qui utilitati propriae, voluptative addicti sunt, continere se amplius non poterit, quin reponat: si ex virtutis cultu fructus expectandus est nullus, jam nomen virtutis vox erit vacua, & inanis: quique operam illi navant, *nubem pro Junone amplectuntur*. In hunc fere sensum *Wolffius* ipse loquitur in nota ad laudatum §. 353.

Verum enimvero quisquis hæc loquitur is certe cum *Epicuro* consentit, qui *omnino ignorare se dicebat*, Cicerone teste, *quam aut qualem esse velint formam virtutis, qui honestate summum bonum metiuntur. Si enim ad honestatem omnia referuntur, nec in ea utilitatem, vel voluptatem dicant inesse, ait, eos inani voce sonare, his enim ipsis verbis utitur; neque intelligere neque videre, sub hac voce honestatis, seu virtutis, quæ sit subjicienda sententia. At nos quæ voci virtutis subjicienda sententia sit, jam supra diximus. Verum audiamus Torquatum Epicuri causam perorantem apud eundem Tullium: Qui in una virtute, inquit, summum bonum ponunt, & splendore nominis capti, quid natura postulat, non intelligunt, errore maximo, si Epicurum audire voluerint, liberantur. Iste enim vestra eximia, pulchraque virtutes, nisi voluptatem, vel utilitatem efficerent, quis eas laudabiles, aut expetendas arbitraretur? (b) Ut enim medicorum scientiam non ipsius artis, sed valetudinis gratia probamus, & gubernatoris ars, quia bene navigandi rationem habet, utilitate, non arte laudatur; sic sapien-*

Loc. cit.
Lib. VII.
cap. VI.

(a) Clemens Baronius ex March. de Cavalcabò Vir doctissimus, & Academiae Roveretensis Secretarius, quem ego hic honoris causa nomino, hac S. Thomæ ratione se adductum fatetur, (in quarta ex elegantissimis epistolis, quas ad Cl. Zanotti conscripsit) ut admitteret Virtutem esse propter se, seu ob intrinsicam bonitatem suam expetibilem. At

quod hoc ad Virtutem abstracte sumtam ipse limitet, velitque eam in praxi nunquam ad sui prosecutionem efficaciter movere posse, nisi quatenus quis videat consideretque, ex cognita ejusdem possessione sibi animum gaudio, voluptateque complendum; id (quod pace tanti Viri dixerim) mihi satis non probatur: videtur enim mihi hoc abunde refelli vel solo

piencia, quæ ars vivendi putanda est, non expeteretur, si nihil efficeret: nunc expeditur, quod est tamquam artifex conquirenda, & comparanda voluptatis, vel utilitatis. Videant vero, quibuscum sentiant, qui utilitate vel voluptate virtutem universam contineri sibi persuadent, aliisque persuadere conantur: vel, quod eodem recidit, qui contendunt, virtutes esse tantummodo consequendæ felicitatis subsidium.

Ceterum haud ego inficias iverim, Virtutem summam parere utilitatem suavissimamque voluptatem & gaudium; at quod nego ac pernego illud est, tum non aliud ei decus insidere vel pretium, nisi quod sit utilitatis vel voluptatis effectrix; tum nonnisi utilitatis, quam parit, voluptatisve causa expetendam esse, atque colendam. Scilicet Virtutis ratio, ab ejus effectu secernenda est; quemadmodum amicitia ab emolumento plerumque etiam maximo, quod ex ea consurgit: nam alioqui quemadmodum concidente emolumento, amicitia ipsa concideret; ita sublata, ut non raro contingit, utilitate vel voluptate, quæ aliunde solet a virtute profluere, nulla ejus amplius ratio habenda esset; quin ei vitium foret præferendum, quoties majorem ex eo utilitatis, sive voluptatis fructum sperare liceret. Et quidem quoties utilitas, voluptas quoties, ut virtus teneatur, abjicienda est? Quam enim utilitatem capit ille, qui aut debitum solvit, aut depositum reddit, quod abscondere, quod servare tuto potuisset? Quam quoque voluptatem exinde decerpit præter illam, eamque purissimam, quæ ex recte facti conscientia in intimiore animi parte sobolescit? Sit quoque adeundum mortis periculum, aut certa mors oppetenda vel militi ne stationem deserat suam, vel civi ut patriam servet; quam isti, rogo, ex præcellentissimæ exercitio virtutis vel utilitatem, vel voluptatem

solo facto alicujus, qui ob virtutis amorem mortem oppetere elegerit; quem profecto sperata ex virtutis possessione voluptas movere non potuit. Alios etiam licet fortasse non multos reperiri, pro certo habeo, qui aliquem virtutis actum exercent, quin ullo modo voluptati ex ea postea percipiendæ animum intendant:

quibus se ipsum accensendum facile, ut puto, agnoscet vel iste Cl. Auctor, si nobilem animum suum, stimulumque quo plerumque ad agendum incitatur, paullo diligentius excusserit.

(b) Ovum ne ovo similius est, quam huic dicto allata Wolfii propositio?

tem sperabunt? Videant ergo qui juris naturalis vel Ethices id generis finem faciunt, ne vel virtutem in integrum evertant, vel solum illi ignobilem quendam locum ab opposito vitio non raro furripiendum concedant. Plura in rem hanc differuimus supra Libro VII. Cap. VI.

Quod hic opponi ex principiis *Wolfianis* potest, ferme istiusmodi est. Explorata res est, juris naturalis, seu cunctarum ipsius legum custodiam aptissimum esse medium, quo contendere ad felicitatem possimus: felicitas ergo, adeoque & constans, qua illa continetur, voluptas, est juris naturalis, officiorumque nostrorum finis. Neque enim aptius aliunde virtutum finis definiri, quam ex effectibus valet: ad id namque virtutes destinatae a natura censendae sunt, quod producant. Itaque omnino a ratione abludivit, alium in earundem cultu sibi scopum, finemque praestituere praeter emolumentum ipsum, seu utilitatem, vel felicitatem, quam ipsae pariunt.

Hæc tamen hoc pacto facile dispelluntur. Quinam actionibus nostris liberis praestituendus sit finis, & quo scopo, quove incitamento nobis sit operandum, non tam ex naturalibus actionum effectis, quam ex insitis rationi principiis dijudicandum est. Rationis est enim, finem, quemadmodum respicere, ita & praestituere. Ipsa porro ratio, uti supra omnia animalia bruta nos evehit; sic excellentiorem, praestantiorumque præ illis finem operantibus nobis indicit. Hinc quum etiam ipsamet bruta ferantur natura ipsa impellente, in utilitatem, ac voluptatem, sui generis felicitatem; ratio id quod altius est & sublimius, persequendum hominibus praescribit, rectum nimirum ordinem, quo virtus quæque & honestas continetur. Finis itaque Juris naturæ, ut rationalis creaturæ proprius sit, censendus est recti ordinis custodia, & vita rationali creaturæ conveniens, seu conformis regulæ rationis (quæ omnia eodem recidunt): quæ quidem plerumque felicitatem parit maximam, prout in hac vita consequi nobis licet; sed hæc recte vitæ dicenda est potius præmium, quam finis, immediatus scilicet & proximus, quo nempe ad recte operandum proxime permoveamur, quemque in operatione
ipsa

ipsa unice respiciamus. Si enim proxime felicitatem intendimus, cum amittimus virtutis meritum, tum periculum subest, præsertim si felicitatem nostram metiamur utilitate, vel voluptate, ne & vitium præferamus virtuti, & ab ipsa, quam consequi optamus, felicitate excidamus. Quanquam igitur virtutum actus sæpenumero ex insita sibi vi aliquod adferant emolumentum, & fructum; non tamen in eo præcise figendus est intentionis obtutus; sed altius asurgendum est, rectiusque, qui in illis est, ordo respiciendus, honestas, rectitudo, uno verbo pulchritudo virtutis consideranda, *qua si videretur, quam illa ardentis amores excitaret sui!* ut inquit Plato: hujusque præsertim intuitu ac cupiditate operandum, si, ut homines decet, operari optamus; ac præterea, ne si aliquem quemcunque scopum, utilitatem puta, vel voluptatem tantummodo persequamur, ut primum illarum alterutra, vel utraque, (quod frequenter contingit) nos deserit, ipsi virtutem quoque deseramus; quod est indignum. Ceterum felicitatem quoque nostram posse aliquo modo dici finem juris naturalis, sequente capite docebimus.

Apud Tul-
lium lib II.
de Fin.

C A P U T V.

Proximus, intimusque juris natura finis est custodia recti ordinis, proindeque vita ad rationis normam exacta. Finis autem mediatus nedum communis, sed etiam propria cujusque felicitas, quam adipisci propriis actionibus quis potest. Finis ultimus, atque perfectus est felicitas vita futura, & qua inde consurgit, supremi Conditoris, & Provisoris gloria.

HÆc propositio, quæ finem omnem juris naturæ complectitur, vix ulla indiget probatione: quippe quæ ex hætenus dictis satis luculenter consequitur; & vix in dubium vocari ab aliquo potest, qui juris naturæ indolem fructus, effectusque parumper expenderit. Scilicet finis cujusque disciplinæ censetur bonum illud, quod eandem consequitur, (ut Wolfius etiam docet) seu quod per ejus exercitium, cultumque obtinetur: quemadmodum finis ferendarum arborum sunt fru-

fructus, quos illæ producunt, & finis agriculturæ est com-
moda humanæ vitæ traductio. Quidquid igitur boni ex jure
naturæ, sive ex ejus custodia in homines profluit, totum il-
lud censendum est aliquo modo finis juris naturæ, scilicet
magis, vel minus proximus, aut remotus, quo magis, vel
minus intima est effectus juris cum ipso jure connexio, seu
prout remotius, aut propius ab ipso dimanat. At vero quod
proxime, & intime præstat custodia juris, procul dubio est
recti ordinis conservatio; quin ipsa juris custodia nihil aliud
in seipsa est, quam custodia ordinis recti, proindeque & vi-
ta juxta rationis normam traducta, & quæ hominem ratione
præditum decet. Iste igitur est illius primus, & intimus cum
effectus, tum finis. Porro ordinis accurata custodia, seu vi-
ta rectæ rationi conformis primo quidem communem Reipu-
blicæ sive societatis humanæ felicitatem progignit; tum pro-
prium uniuscujusque, quoad potest humana industria compara-
ri. Et sane quid ea republica, regnoque feliciter, in quibus
naturalia juris præcepta ad amissim ab omnibus, singulisque
servarentur? Cum enim quisque ab injuria alterius abstine-
ret, vigeret utique tranquillitas summa; & rursus cum om-
nes se mutuo diligenter, eos inter regnaret gaudium, læti-
tia, jucunditasque perennis; & cum sese omnes invicem ju-
varent, unanimiterque ad promovendum commune bonum
incumberent, omnia quæ ad vitæ necessitatem, animique
cultum, ad oblectationes honestasque delicias conferre pos-
sunt, mirum in modum efflorescerent. Nemo autem non vi-
det, in hac communi felicitate privatam pariter uniuscujuslibet
contineri; quam præterea singuli augerent privatis officiis, quæ
exercere erga seipsos debent. Cum igitur tum communis,
tum privata felicitas sit fructus legitimus juris naturæ, con-
sequitur, utranque pariter esse illius finem, mediatum tamen,
si ad priorem illum ipsi intimiorem, quem explicavimus, com-
paretur. Quum vero communis felicitas felicitate privata po-
tior sit, atque præstantior; eam præcipue a sapientissimo Le-
gislatore intendi asserimus, contendimusque; ita tamen ut be-
nevolentissimæ ejus Providentiæ curam atque sollicitudinem
etiam ad singulorum felicitatem extendi non dubitemus.

Dixi

Dixi autem humanam felicitatem, *quatenus hominum industria comparari potest*, fructum esse, adeoque & finem juris naturalis; ut indicarem, quod alioqui plane exploratum est, eam in hac vita semper esse imperfectissimam, & valde quandoque exiguam, vel etiam nullam; quod vel adversæ fortunæ casibus perturbatur, vel aliorum hominum nequitia minuitur, nisi etiam extingatur penitus; vel ipsa quoque custodia juris in occasionem miseræ convertitur; quod non raro contingit. Quam ob rem multum profecto de præstantia juris, multum de existimatione supremi Legislatoris adimeretur, si humana felicitas in hac vita esset ejusdem juris & Legislatoris adæquatus & ultimus finis. Quam frequenter enim uterque aberraret a scopo? Vidit hoc sapientissimus ac providissimus Legislator, tantumque damnum, ut repararet, decrevit, eos qui ad suarum legum præscripta vitam composuissent suam, plena atque perfecta felicitate in altera vita donare: hinc ejusmodi felicitatem ac beatitudinem ipse constituit ultimum certissimumque juris naturalis finem, a quo nemo proinde nisi sua excidere culpa possit. Qua ratione pro sua sapientia tum sui ipsius velut Legislatoris honori, tum juris naturalis dignitati, tum etiam insito abs se homini perfectæ felicitatis desiderio plenissime consuluit, atque prospexit. Ex his vero omnibus conficitur, verissimam esse quoad suas partes omnes eam, quam initio posuimus, propositionem.

Quid adversus sic constitutam assertionem nostram objici possit, non video; nisi fortassis illud cuiquam in mentem venerit, eam minus cohærere cum præcedente propositione, qua tantopere in *Wolffo* reprobavimus quod ipse docuerat, per jus naturale *felicitatem nostram tanquam finem intendi*. Si hoc quis objiciat, mentem ille nostram, quantumque ea a *Wolffiano* sensu differat, nondum est assecutus. Aliud est enim, unicum, primariumve juris naturalis finem esse felicitatem nostram, & quidem hujus vitæ; aliud vero eandem felicitatem finem esse *mediatum & secundarium*, ita ut adsit & alter, ejusdem finis, qui prior isto sit, ipsique juri omnino intimus, proximusque, ac veluti essentialis; & alter quoque suppetat, qui illo quidem sit consecutione posterior, attamen præstan-

tissimus, perfectissimus, ultimus, & adæquatus. Insuper aliud est docere, ut nos quidem dicimus, custodiæ juris naturalis fructum hujus etiam vitæ felicitatem esse, adeoque & tanquam finem, utique *secundarium*, intendi posse; aliud contendere nos ad ipsum jus *implendum non obligari nisi*, quia *eius custodia felicitatem consequimur, nec sine eadem ipsam consequi datur*, adeoque *præcepta moralia ex felicitate tanquam ex fine deducere licere*; & ex notionē *felicitatis totum jus naturæ deduci*; neque alio *sine Ethicam adiscendam*: quæ & alia his similia docet *Wolfius*. Illud & verum est, & nulli pravæ obnoxium consecutioni; quin ad excitandum erga illud affectum nostrum, promovendamque ipsius custodiam haud modice confert: hoc vero & pravis deductionibus viam parat, & in *Epicureismum* facile ducit, ut nos quidem probavimus, si quid probavimus. Itaque in *Wolfio* illud minime reprehendo, quod hujusce vitæ felicitatem disciplinæ nostræ utcunque fecerit finem; sed quod nullum alium vel priorem admiserit, vel potiore. Hoc est sane disciplinam præstantissimam expoliare præcipuo decore suo, hominesque infimis hisce bonis plus æquo ceteroqui addictos, altius infigere atque firmare: qua vel una de causa jus *Wolfianum* omnibus, qui sapiunt, minus probari debet.

Neves Sy-
stema des
Rechts
der Natur.
Cap. I. §. 5.

juris naturæ principiiis, non ad ipsum jus naturale, sed ad positivam jurisprudentiam pertinere. Ait enim: *natura inter cetera opponitur arti: ex quo sequitur, jus humane naturæ non unam ex inventis hominum studio scientiis reputandam esse; sed nudum, nullaque arte elaboratum opus naturæ, quatenus tantummodo hominibus innatum est.* Huc spectat notum illud Ciceronis effatum, quo *Lex Naturæ dicitur non scripta, sed nata Lex, quam non didicimus &c.* „ Sunt equidem multæ scientiæ (pergit ille) quarum „ origo ex ratione hominibus aliquatenus innata profluit; sed „ quæ revera meditatione, observationibus, atque experienciis „ non unius tantum, sed plurium hominum ad scientiæ gra- „ dum evectæ sunt, v. g. *Arithmetica, Astronomia* ec., quæ „ plurium seculorum cultura, atque experienciis tandem ad „ floridum hodierni temporis statum pervenerunt. Eadem „ non est juris naturæ conditio. Hoc non extenditur ultra „ id, quod unusquisque in se ipso, absque labore, multave „ consideratione per sentit, deprehenditque sibi innatum esse. „ Hic sistit, neque ultra progreditur: quare nullo indiget „ ulteriore labore, diligentia, arte, cultura, aut demonstra- „ tione per alia principia. Hac ratione hoc jus ab aliis per „ homines inventis juribus secernitur: quæ quidem omnia, „ quo ad primam eorum originem attinet, supra innata prin- „ cipia æquitatis naturalis fundantur; sed præterea multo lon- „ gius extenduntur pro variis circumstantiis, quæ in societa- „ tibus occurrunt, & pro beneplacito eorum, qui leges con- „ diderunt. Hinc omnia jura humana positiva laboriosam ali- „ quam culturam exigunt, & propriam aliquam scientiam, „ quam adiscere primum oporteat, conficiunt. Etiam jus „ quidem nobis innatum conscribi, certoque ordine digeri, „ ac uno verbo, sub forma aliqua artis proponi potest. At- „ tamen si id fiat, nihil addendum ei, quod in simplici na- „ tura hominis reperitur: quidquid superadditur, in Juris- „ prudentiam humanam, aliamve disciplinam degenerat, at- „ que ad Jus Naturæ non pertinet „. Hactenus *Schmaufius*: „cujus verba etsi paullo fusiora referre libuit, quod fere inte- „ grum novi ipsius systematis fundamentum, ideamque conti- „ nent, palamque faciunt quid, eo auctore, de tot a Juristis Pro-

Protestantibus ad instaurandum, perficiendumque Jus naturale exantlatis laboribus, totque tamque confertis in rem hanc præsertim a *Wolffo* conscriptis libris sentiendum sit. Annon enim ii omnes aut sese supervacaneo contrivere labore, aut putido in errore versati sunt omnes, dum de naturali jure se scribere arbitrantur, non nisi *jurisprudentiam humanam positivam*, aliamve disciplinam tradiderunt? Verum illos non parum certe extra juris naturalis limites vagatos esse, dudum alii observarunt: at ego quoque *Schmausium* angustioribus, quam par est, limitibus jus ipsum circumscripsisse pro certo habeo; nec dubito, quin ad jus naturæ pertineant quæcumque ex ipsius per ratiocinationem deducuntur principiis; ut effert posita propositio: quam sic evinco brevissime.

Primo. Quæcumque ex principiis legitime deducuntur, non sunt nisi ipsa principia explicata, & evoluta; neque enim potest quidpiam ex iis derivari, nisi quod in iisdem continetur virtute. Ergo si hæc sint juris naturalis principia, quæcumque ex ipsis fluunt, seu ratiocinatione deducuntur, ad ipsum pertinent jus naturæ.

Secundo. Quæ ex principiis juris naturæ per rationem colliguntur, sunt eo ipso aut vetita, si cum vetantibus principiis, aut debita, si cum principiis jubentibus, aut licita, si cum permittentibus connexa sunt. Non sunt vero aut *debita*, aut *vetita*, aut *licita* jure aliquo humano positivo; vel quia nullum adhuc de iis extat hujuscemodi jus; vel quia ante ipsum jam fuerant vel vetita, vel debita, vel licita: igitur talia sunt jure naturali; atque adeo ad ipsum spectant.

Hæc plane sufficerent ad propositionem nostram evincendam. Verum ut fundamentum quoque, quo *Schmausii* hac de re nititur singularis sententia, funditus diruamus, placet unam vel alteram objectionem ponere, ac diluere.

Obiectio prima. Quæ ex principiis deducuntur, per rationem excogitantur; quæ per rationem excogitantur ad artem pertinent, non ad naturam: igitur quæ ex principiis naturalibus deducuntur, non spectant ad illud jus, quod est *naturæ*, sed ad illud, quod *artis* est.

Ref-

Responſio. Quæ ex principiis naturalibus deducuntur proprie non excogitantur; nam excogitari eorum eſt, quæ nullo modo ſunt: at veritates, quæ ex naturalibus principiis ratiocinatione colliguntur, ſunt virtute ſaltem, in ipſiſmet principiis, unde rationis ope dimanant: non igitur hæc proprie ad artem pertinent. Inſuper, licet etiam per artem e principiis naturalibus veritates aliæ eruerentur; ejuſdem nihilominus conditionis forent ac ſunt principia; quemadmodum ſuccus ex aliquo corpore vi artis expreſſus ipſius corporis pars eſt, ejuſque ſuo modo naturam retinet, ac proprietates.

Objeſtio ſecunda. Naturale non eſt, quod non ineſt rei ipſa naturæ; non inſunt vero rei ipſa hominis naturæ, quæ ex principiis præctiſis deducuntur ratione: igitur non pertinent ad juſ naturale.

Reſpondeo primo, veritates, quæ ratione deducuntur, virtute, ut dixi, eſſe in principiis, unde fluunt: ſi ergo principia æquitatis, auctore *Schmauſio*, inſunt, immo & innafcuntur hominis naturæ; fatiſ eidem ea quoque inſunt, quæ ex ipſiſmet principiis ipſa elicit ratiocinatio. Secundo, gratis omnino illud a *Schmauſio* ſumitur, juſ naturale ex eo præciſe dici, quod hominis naturæ innatum ſit, atque in ortu ipſo inſitum: ut enim naturale dicatur, fatiſ eſt, quod ipſam ſequatur naturam; quodque naturali ratione deprehendatur, colligaturve e quocunque principio lumine naturali noto: ſcilicet juſ naturale opponitur tantummodo juri *poſitivo*, ac *revelato*. Tertio, ſi liſtamus in ipſa natura, nil in ea deprehendimus aliud præter inclinationes, propenſiones, atque inſtinctus: ſed hæc fatiſ non ſunt ad conſtituendum juſ, ut alibi docuimus; & manifeſtum eſt vel ex eo, quod conſimiles inclinationes atque inſtinctus etiam in ipſiſ Brutis reperire eſt, in quibus tamen juſ eſt nullum proprie dictum.

Objeſtio tertia. Arithmetica, Aſtronomia, aliæque id genus ſcientiæ *aliquo modo ex innata homini ratione prodierunt*; nec tamen idcirco ſunt aut dicuntur ſcientiæ naturales. Cur ita? niſi quia labore & experientia & adinventæ ſunt, & excultæ: pari igitur pacto etiam juſ illud, quod multa medita-

tio-

tione, assiduoque labore ex principiis deducitur & cognoscitur, non est jus naturale, sed jus aliquod humanum vel quævis alia disciplina.

Responsio. Scientiæ enumeratæ, & id genus aliæ prodierunt utique ex innata homini ratione, seu ex naturali hominis facultate; at non sunt, saltem omnimode, ex principiis ex una parte naturæ insitis, & ex alia illarum scientiarum propriis deductæ; cujusmodi sunt omnia, quæ nos ad jus naturale spectare arbitramur. Adde, ad deducendas ex principiis practicis naturalibus conclusiones, neque multo labore, neque exquisita opus esse industria: satis est, si Ratio fuerit sana, animusque revera æqui rectique amans, atque in virtutem sincere propensus. Præterea, quod aliqua opus sit ratiocinatione ad veritates hujusmodi eliciendas, conficit ut summum, easdem veritates non esse reipsa innatas, seu in ipso ortu insitas: quod omnino non obstat, quominus eadem veritates non patefaciant nobis officia, ad quæ naturaliter obligamur; adeoque ad jus vere naturale pertineant; nisi *Schmausius* velit, *jus natura* duplex distinguere, aliud scilicet *innatum* ipsique naturæ inditum; & aliud acquisitum, seu ratiocinatione partum, naturaliter tamen obligans: quod perridiculum esset. Demum dum *Schmausius* a naturali jure usum rationis removet, & ad solos instinctus, quos in nobis experimur, restringit; nonne nos ad brutorum conditionem demittit, quæ solis feruntur instinctibus, iisque ad operandum unice determinantur?

Quod alteram attinet propositionis nostræ partem; quum communissima, ac ferme perpetua doctorum sententia fuerit, principiorum juris naturalis propriam primariamque sedem esse intellectum, seu Rationem; *Schmausius* ut novum conderet *Systema*, sustinet, *jus Naturæ non in Ratione, sed in Voluntate, & instinctibus naturalibus querendum esse*: sic enim mentem aperit suam in compendio Capitis primi opellæ suæ, qua ejusmodi systema explicare aggressus est. In ipso autem Capite hæc habet: *Indidit Deus hominum voluntati, quæ omnium humanorum ætuum fons est, principia justæ & æquæ: quare jus humanæ naturæ, ejusque obligatio in voluntate querenda sunt. Sed præterea ani-*

mad-

advertendum est, voluntatem humanam regi variis inclinationibus; quæ affectus, aut passiones appellantur, in ea plurimas innatas, intimasque sensationes amoris, odii, invidia, ira, vindicta, lætitia, tristitia, timoris, spei ec. reperiri. Hujusmodi inclinationes instinctus nominantur; atque adeo in his innatis instinctibus puto ipse, innata principia juris, & æquitatis naturalis inesse. Errorem hunc perniciosissimum puto, nihilque minus, quam ad totius juris naturalis eversionem tendere existimo; adeoque accurate refellendus est: quod magis tamen præstabimus ejus fundamenta diruendo, quam rationes pro thesi posita multiplicando. Unicam ergo rationem hic proponere satis superque fuerit; quæ ita se habet.

Jus naturale est Lex naturæ, seu norma, ad quam actiones exigere nostras debeamus. Porro legem, normamque cognoscere, atque proponere ad intellectum, seu rationem spectat, non ad voluntatem: igitur propria atque primaria juris naturalis sedes est intellectus, seu Ratio, & non voluntas; saltem si sejuncta consideretur a Ratione ipsam dirigente: nam alioqui etiam in voluntate ipsa quæri jus naturæ posse minime inficias iverim; instinctus enim naturales, quum a natura ipsa proficiscantur, esse valent juris naturalis indicium: principia tamen juris nonnisi in ipsa Ratione resident, cujus solius est, veritates practicas percipere, ac propositiones, quibus mores conformandi sunt, ex ipsis quoque naturalibus instinctibus efformare; & quod majus est, ipsos vere naturales instinctus a spuriiis & illegitimis segregare.

Loc. cit.
S. IX.

Objectio prima. Humana ratio varia est pro vario hominum genio, ac indole, vel pro locorum ac temporum diversitate, ut experientia ipsa compertum est. Igitur non potest fundare jus aliquod universale, uniforme, atque perpetuum pro omnibus hominibus. Sic Schmausius. Eodem fere modo ratiocinatur Auctor libri de Natura par. III. ut sextum suum sensum, nempe moralem evincat: de quo fortasse nos alibi.

Responsio. Non minus quam ipsa Ratio, variæ sunt hominum inclinationes. Si vero dixeris inclinationes, seu instinctus vere naturales esse in omnibus uniformes; respondeo primo, hoc absolute negari posse: experientia enim constat, alios

alios a natura promptissimos, tardissimos alios ad amorem; odium, iram, aliosque similes affectus; immo nonnullos aliquo vel pluribus ex hisce affectibus omnino videri expertes. Sed, ut eos etiam in omnibus uniformes esse concedam, non idcirco quoad hoc ipsi Rationi præstant; nam *recta* quoque *Ratio* in omnibus uniformis est, ut supra docuimus. Neque reponas, certos nos esse non posse, quænam & quando *recta* sit *Ratio*: nam falsum hoc esse demonstravi superius. Si dicas, id saltem arduum esse; non minus arduum fore, respondeo, naturales inclinationes, seu *innatos instinctus* a non naturalibus, spurisque secernere: ad *quod magna* opus esse *prudencia* Schmausius ipse fatetur. At præterea, si *magna* ad id *prudencia opus est*; igitur, inquit ego, non in sola voluntate, seu in solis innatis instinctibus juris principia quærenda sunt; sed potius ac maxime in ea quæ ipsos dijudicat, secernitque, Ratione. Et reipsa quidem hujuscemodi instinctus juris naturalis indicium esse non valent, nisi quatenus *rectæ* rationi congruunt, ab eaque probantur: & quatenus inter cetera *rectæ* rationis dictata unum hoc est, instinctus, qui vere sunt naturales, non esse malos; quippe qui non minus quam ipsa, unde profluunt, natura, Deum habent auctorem: ac consequenter, juxta illos agere licitum esse, nisi excessu aliquo, defectuve perturbetur rationis ordo. Ex quo etiam conficitur, jus naturale, seu ejus principia in Ratione velut in propria sede statui debere, & reipsa residere; in voluntate vero, seu in naturalibus instinctibus tantummodo velut in ipsius juris indicibus.

Loc. cit.
S. XI.

Objectio secunda. Jus naturale, ejusque principia debent esse innata, seu in ipsamet hominis nativitate velut insculpta atque inscripta. Igitur propria illorum sedes non potest esse ratio, seu intellectus, qui ex sui natura est mera capacitas, nec innatas ideas habet ullas: quærendum igitur jus est in sola voluntate, in qua innatos instinctus residere, nemo inficiatur.

Responsio. Ideas innatas nullas esse, nondum demonstratum est; quanquam ita ferat communissima extra Scholam Cartesianam sententia. Hinc satis apparet, quam infirmo ni-

Tom. II.

T

tatur

tatur fundamento novum hoc *Schmausii* systema, utpote quod apud eos, qui innatas ideas nascenti homini infusas putant, locum habere nullum potest. Illud porro plane novum, planeque mirandum est, in re summi momenti Systema condere ac statuere, quod a sententia pendeat adhuc omnino in controversiam posita. Deinde vero, ut jus naturale innatum, ejusque principia menti dicantur insculpta, necesse non est, ut vel in ipso ortu insint ei reipsa ideæ, queis exprimantur; sed est satis superque, si præsto sit prompta quædam & expedita facultas, facilitas, & habitudo, aut etiam propensio ad hujuscemodi ideas, data prima occasione, efformandas, & ad veritatem principiorum practitorum percipiendam, & ad constituendas propositiones, quæ principia ipsa continent, aut si ab aliis proferantur, ad promte eis assentiendum eo, quod veritas in illis adeo clare fulgeat, ut ejus lumine mentis acies nequeat non percelli, & ad assensum rapi. Humanæ hanc mentis habitudinem, ac veluti cooptationem, & non aliud significare intendunt Scholastici Doctores, dum ajunt, *principia practica infantibus per modum habitus esse impressa*; quorum quidem sententiam, quod eam non capit, ridet incite *Thomasius*. Scilicet ajunt illi *impressa* non per *habitudinem* quendam superadditum, sed *per modum habitus*, ut innuant nimirum, inesse hominum menti ab ipsa nativitate ad ea principia vel formanda, vel percipienda facilitatem summam, eique consimilem, quam quisque habere solet ad ea percipienda, quorum sibi habitum dudum comparavit. Satis esse ejusmodi facilitatem, ac propensionem, ut jus naturale menti, seu rationi dicatur insculptum, non video, quomodo possit *Schmausius* inficiari; quum non majus aliquid requirat ipse in voluntate, ut ei juris principia innata dicantur: æque enim, si magis est voluntas in suo ortu pura volendi potentia, quam sit mens pura capacitas intelligendi; siquidem in neutra facultate quidpiam initio est præter meram potentiam & capacitatem: nullus in neutra actus (juxta vetustam loquor sententiam) priusquam sensuum occasione aliquis exciteretur. Aliunde vero inclinationi, quæ ad quidpiam volendum inesse voluntati concipitur, ex æquo respondet in mente facilitas,

tas, promptitudo, ac cooptatio ad veritates practicas percipiendas, in eisque acquiescendum: quoad hoc igitur hæc duæ facultates sunt pares; at intellectus præstat voluntati ob alias, quas diximus, rationes.

Objectio tertia. Sensus æquitatis in nobis ante ratiocinationem omnem reperitur. Igitur est prius in voluntate, quam in ratione.

Responsio. Æquitatis sensum, seu sensationem ante omnem ratiocinationem in nobis esse, utcunque concedi potest; non item vero esse ante omne iudicium. Nam quod ego ex. gr. *obvium habens hominem minime antea notum* (*Schmausii* exemplo) *qui nec armis, nec viribus valeat, a quo proinde nihil mihi metuendum sit, v. g. aliquem puerum, e cuius nece præterea neque emolumentum, neque damnum sperare possim, nullam in me sentiam inclinationem ipsius quoquo modo lædendi, sed potius benevolentiam complectendi; indeque ipsi salutem dicam, interrogem unde veniat, & quo pergat; eidem felix apprecer iter: aut si ipsum nam alloquar, saltem me indifferenter erga eundem habeam: quodque si in aliquem miserum, infirmum, aut infelicem incurram, experiar in meipso commiserationis sensum, in eumque pro data opportunitate opera caritatis, & officia humanitatis exerceam; id ex eo oritur, quod ad conspectum huiusmodi objecti ob insitam a natura menti meæ seu Rationi proclivitatem, atque ob commiserationis sensum, quem conspectus infelicitatis hominis mei similis excitat in me, illud statim iudicium efformo, talem hominem nullo pacto esse lædendum; sed exercenda potius in eum humanitatis pietatisque officia: & id quidem non ex eo (saltem præcise) quod inclinatum me sentiam ad ea præstanda; sed quia id rectæ esse rationi conforme, clare, distincteque percipio; ac ipsa Ratio mihi eo in casu quenquam lædere, vel ei humanitatis officia denegare velut absurdum, & a natura rationali alienum, vituperio, ac detestatione, immo & pœna dignum repræsentat. Quare etsi occasio efformandorum principiorum juris naturalis possit esse aliunde; tamen ipsa principia, ac velut earundem legum naturalium denunciatio in Ratione ipsa quærenda sunt. *Schmausius* duo hæc in unum confudisse videtur, aut non fatis distinxisse; idemque dicito de Auctore libri *de natura*.*

Lib. cfc.
Cap. III.
S. 1.

C A P U T II.

Errat haud leviter Pufendorfius, dum hominis erga Deum, & semetipsum officia a juris naturalis objecto, & consideratione sejungit.

PLures inter, ac varios, quos docuit Pufendorfius, errores haud levis est ille, quo tradidit, hominis erga Deum, & semetipsum officia ad naturalem jurisprudentiam minime pertinere; nisi forte quatenus *Deus legis naturalis, & societatis civilis est auctor, ab eoque legum naturalium origo, & firmitas manat*; & quatenus hominis erga seipsum rectitudo cedit in emolumentum & commodum societatis. Dixi: *fortasse*; nam quoad hominis erga Deum officia spectat, eas etiam propositiones, quas modo produxi, fatetur, *ex Theologia naturali se mutuo sumfisse*. Si vero quidpiam addidit de officiis erga seipsum, non dubito, quominus ex Theologia morali se pariter mutuo sumfisse fateatur. Illud saltem compertum est, in majori suo Opere utrunque officiorum genus, nempe erga Deum, & erga seipsum fere penitus prætermisisse, quanquam in Opere suo minori amicorum monitis, & suasionibus pauca de hominis erga Deum officiis addiderit. Jam vero errorem hunc Pufendorfi plures amplexi sunt, præsertim ii omnes, qui *Socialitatem* pro juris naturalis fundamento constituunt; vel *justum*, seu quod justum est, habent tanquam adæquatum juris naturalis objectum. Hujus erroris occasio multis fuisse videtur consideratio juris civilis: cum enim hoc totum in societate recte instituenda, adeoque in eo, quod justum est, definiendo versetur; etiam jus naturale iisdem finibus circumscribendum putarunt, haud satis animadvertentes, naturæ, sive ejus Auctoris præscripta latius patere, quam mandata legislatoris humani ad hoc instituti, ut societatis sibi concreditæ bonum promoveat, procuretque. Hinc limitatio illa Pufendorfi, Affeclarumque adeo absona est, & in oculos omnium incurrit, ut vix ulla impugnatione indigere videatur. In eam nihilominus hæc brevissime animadverto.

Cum

Cum juris vocabulum, quoad præfens attinet institutum, duplici in sensu, nimirum vel pro lege, vel pro facultate sumatur; jus naturale vel est lex naturalis, vel naturalis facultas quidpiam agendi, salva rectitudine actionis. Porro sive uno, sive altero modo jus naturale sumatur, officia hominis cum erga seipsum, tum maxime erga Deum ambitu suo complectatur oportet: quis enim negare audeat, legem naturalem adesse, eamque gravissimam, seu gravissimam obligationem ab ipsa natura manantem amandi, colendique Deum conditorem nostrum omniumque bonorum auctorem; proindeque actiones aliquas, quæ rectæ sunt, Deumque respiciunt, edendi; alias vero non item? quam immaniter igitur Jus mutilat naturale, qui duo hæc officiorum genera a naturali jure segreganda decernit! & quam imperfecte illud tradit, qui prædicta officia aut penitus, aut fere integre omittit!

Objectio. Si jus naturale etiam circa officia erga Deum, & semetipsum versari dicatur, tollitur ejus ab *Ethica* & a *Theologia* tum naturali, tum morali discrimen; indeque & diversarum facultatum, nempe *Theologica*, *Philosophica*, ac *Juridica* confunduntur munera: quæ quidem confusio alia ratione auferri non potest, nisi dicendo, jus naturale versari tantummodo circa *justum*, *Ethicam* vero *honestum* respicere, adeoque & officia erga semetipsum; *Theologiam* naturalem de Deo agere, ejusque perfectionibus, atque de officiis hominis erga ipsum; demum *Theologiam moralem* de his omnibus disputare, sed ex principiis revelatis.

Responsio. In statuendo disciplinarum discrimine, earundemque objecto definiendo ad duo præcipue respicere debemus, nempe ad cujusvis disciplinæ nomenclaturam (hæc enim plerumque imponitur ex ejus objecto) & ad fines, quos eidem veterum Auctorum usus definivit, seu ad notionem, quam de eadem tradidere primi Auctores. Porro quum *jus* perinde sit ac *Lex*, ut dictum est, liquet, appellatione hac *Pufendorfianam* limitationem non indicari. Veterum etiam usus eidem adversatur; quicumque enim *Ethicen* tradere aggressi sunt, ii de virtutum omnium officiis, adeoque & de *justo*, sermonem habuere. Præterea, ad disciplinarum discrimen ha-

ben-

bendum, necesse non est, ut iis diversæ omnino tradendæ res assignentur; satis enim est, ut res etsi eadem, sub diversa tamen ratione tradantur: sic *physica* diversa disciplina censeatur a *Medica*, quamvis utraque idem corpus consideret; quia scilicet utraque peculiarem sibi rationem, qua illud respiciat, habet. Sic igitur eadem quoque officia, eademque actiones possunt esse & *Theologiæ naturalis*, & *Ethices*, seu *Philosophiæ moralis*, & *Jurisprudentiæ* etiam *Naturalis* objectum: prioris quidem sub ratione pietatis, quæ cultum respicit, venerationemque supremi Numinis; alterius sub ratione Virtutis, seu conformitatis, ad regulam Rationis (a); tertiæ demum sub ratione justitiæ, quatenus hæc suum unicuique tribuit debitum: debita enim sunt proculdubio, quæ erga Deum, & nosmetipsos exerceri valent officia; nam & Deum & nosmetipsos debemus, natura ipsa præscribente, diligere; illum, colere, nosque ipsos curare, conservare, atque perficere. Demum quæ est tot disciplinas distinguendi necessitas, si potest una complecti singula? Magna est, inquit Thomasius; nam alioqui confunderentur munera Theologicæ, Philosophicæ, ac Juridicæ facultatis, quarum unaquæque a diversis Professoribus edocetur. Magna profecto necessitas! nam periculum est, ne inter eos jurgium oboriatur non ei dissimile, quod olim inter pastores *Jacobi*, & *Labani* factum est: at qualicumque huic necessitati occurri facile potest, si dimissis generalibus, ambiguisque nominibus, ita eis pensa distribuatur, ut unus quidem de Deo agat solummodo; alter tantum de *justo*, sive de eo, quod naturaliter justum est; tertius de honesto. Postremo huic poteris & Decorum assignare, nisi velis peculiarem etiam pro eo cathedram erigere. Sed hæc nugæ sunt.

CA-

(a) *Wolffius* pro suo arbitrio ita Ethicæ a jure naturali distinguit, ut jus naturale doceat, quid homo esse debeat, nempe justus, temperans, fortis, sobrius, liberalis ec. Ethicæ vero doceat, quomo-

do talis esse possit; videlicet quomodo possit ac debeat homo esse justus, temperans, fortis, liberalis ec. non male fortasse, si distinctionem hanc alii probare velint, & in usum redigere. Illud ceteroqui

C A P U T III.

*Juris naturalis objectum sunt omnes actiones hominis liberae.
Perperam interiores excipit Pufendorfus.*

Nemo, qui actiones liberas in homine agnoscit, absolute inficiatur, jus naturale versari circa actiones humanas, quæ illius arbitrio subsunt. Pufendorfus tamen ab earum numero, quoad hoc spectat, quamplurimas excipit, eas scilicet omnes, quæ sibi visæ fuerunt minus cum socialitate connexæ; quam cum semel adoptasset ceu primum, & universale juris naturalis principium, propugnare constantissime pergit, licet eam ob causam adeo jus naturæ mutilare cogatur, ut truncum quendam præcipuis, imminutum membris nobis reliquerit. Non modo enim officia hominis erga Deum, & semetipsum, sed etiam interiores actus juri naturali surripiendos putavit: *quia forum, inquit, humanum circa externas tantum hominis actiones occupatur, ad ea autem, quæ intra pectus latitant, nec aliquem effectum, aut signum foras producunt, non peneret, adeoque nec circa eadem sit sollicitum; jus naturale magnam partem circa formandas hominis externas actiones versatur. At Theologiæ morali non sufficit, exteriores hominis actiones utcumque ad decus composuisse; sed in eo maxime laborat, ut animus, ejusque motus interni ad placitum Numinis fingantur, & illas ipsas actiones improbat, quæ extrinsecus quidem recte se videntur habere, ab animo tamen impuro promanant.* In his Pufendorffii verbis duo mirabitur Lector; primum, quod absolute non dixerit, *ius naturale versari circa formandas hominis externas actiones*, sed limitationem illam addiderit: *magnam partem*; cum & paritas juris naturæ, & fori humani a Pufendorffio adhibita, & assignatum inter Theologiam moralem, & jus naturale discrimen, siquid valent, evincant, nullam actionem, quæ profus interna sit, dirigi

Præf. Op.
de Off.
Hom. &
Civ. §. 7.

ab

roqui videtur certum, scientiarum distinctionem, indeque sequentem multiplicationem multum ab hominum arbitrio pendere. At illud ipse probare non

possum, terminos scientiarum Auctorum præstantiorum consensu probatos a quorum voluntate variari, aut restringi.

ab ipso jure naturæ. Alterum, quod Pufendorfio in mentem venerit, collocare juris naturalis a Theologia morali discrimen in eo, quod ista actiones etiam internas, illud duntaxat externas moderetur, & dirigat; cum alia vera disparitas in omnium incurrat oculos, nimirum quod Theologia revelatione, jus naturæ sola ratione nitatur. Sed insuper unde didicit Pufendorfius, jus naturale pro foro tantum humano usui esse debere, ut inde definiret pro indole, & genio ejusdem fori, quænam actiones essent juri naturali subjunctæ? Non alio sane fundamento niti potuisse videtur, quam vulgari acceptione, & intelligentia juris. Verum animadvertere debuisset, forum humanum eo spectare, ut pacem, & tranquillitatem, quæ externis solum actionibus turbari potest, in societate custodiat, & exerceri per homines, quos cordis penetralia latent; jus vero naturale constitutum a Deo esse, cui nihil esse valet occultum; esse vero constitutum, non ut homines viderentur, sed ut reipsa essent probi; cujusmodi dubio procul absque internorum affectuum, intimæque voluntatis rectitudine esse non possunt. Ei ergo nequaquam sufficit, *hominis actiones utcumque ad decus composuisse*, ut sufficere, Pufendorfius putasse videtur, dum in eo statuit ejusdem a Theologia morali discrimen; quasi ad *ius naturale* spectaret potius hypocritam, quam virum revera probum efficere. Sed demum, ut paucis me expediam, *si juris naturalis scita ad forum duntaxat humanum adaptantur*, ad quam disciplinam spectabit directio actuum internorum? Ad Theologiam naturalem, respondet Pufendorfii defensor Barbeyracus; idque ad mentem ipsius esse asseverat. „ Nonne auctor, „ inquit, tradit, *circa forum divinum*, ad quod actus interiorum res pertinent, *Theologie maxime curæ esse*? Est ergo ex ipsius „ mente altera quæpiam disciplina, ac disciplina quidem naturalis, quæ internorum istorum actuum leges non negligit „. At fallitur, vel fallit Barbeyracus: nam Theologia, cui eo loci actuum internorum directionem tribuit Pufendorfius, non est naturalis, sed *revelata*, eadem scilicet, quam & *Theologiam moralem* appellat. Quod adeo clarum est, si ea expendantur, quæ in præcedentibus Pufendorfius scribit, ut mirum plane sit, Barbeyracum aut rem non vidisse, aut ab

Loc. cit.
§. 6.

Adnot. in
Ep. cenfor.
Anonymi
nempe,
Leibnitii
§. 7.

aperto eum errore excusare voluisse. Nam vel ipso statim §. primo mentem prodit suam *Pufendorfus*. „ Manifestum est, inquit, ex tribus veluti fontibus homines cognitionem officii sui, & quod in hac vita sibi tamquam honestum agendum sit, tamquam turpe omittendum, haurire: ex lumine rationis: ex legibus civilibus: & ex peculiari revelatione divini Numinis.... Inde tres separatæ disciplinæ proveniunt: quarum prima est *Juris naturalis*: altera *Juris civilis*.... Tertia *Theologia moralis* habetur, illi parti Theologiæ contradistincta, qua credenda exponuntur. „ Est ne vero hujuscemodi *Theologia moralis* disciplina naturalis? Ut rem hanc constituam extra omnem dubitationis aleam, ea addo, quæ habet sequentibus paragraphis. §. 2. *Theologus*, inquit, *moralis in eo ultimo adquiescit, quia Deus in Scripturis sacris ita jussit*. §. 4. *Si aliqua sint, quæ divinis literis agere, aut omittere debeamus.... ea ad Theologiam Moralem proprie spectare &c.* Et proxime ante dixerat, primum discrimen, quo istæ disciplinæ jus Naturale, & *Theologia Moralis* separantur, resultare ex ipso fonte, unde sua dogmata utraque derivat; nempe illa ex *Ratione*, ex *Revelatione* ista. §. 5. absolute pronunciat, *Theologiam a peculiari Dei revelatione proficisci*. Similia habet initio paragraphi sexti, quæ exscribere supervacaneum est. Qua ergo fronte sustinere potuit *Barbeyracus*, *Theologiam*, de qua loquitur *Pufendorfus* in ejusdem paragraphi fine, aitque, *maxime curæ illi esse circa forum divinum: (ad quod, subdit Barbeyracus actus interiores pertinent,)* esse ex ipsius *Pufendorffii* mente disciplinam naturalem? Merito itaque, quidquid contendat *Barbeyracus*, miratus est *Leibnitius*, talia *Pufendorffio*, in hac eruditionis luce excidere potuisse, nempe *Theologiæ morali non sufficere, exteriores hominis mores utcumque ad decus composuisse; quasi vero, subdit Leibnitius, hoc Philosopho morali, aut juris naturalis datori sufficiat; unde recte colligit ipse, veterum Esbicorum magis, quam Pufendorffii & severam, & sublimem Philosophiam fuisse: quod productis Platoniorum, Stoicorum, immo & Poetarum testimoniis palam facit.*

Quæ *Barbeyracus* ad purgandum Auctorem suum profert, ad hæc fere recidunt. Primo *Pufendorffus* non omnem actuum internorum, sed potiolem tantummodo, aut æque primariam a

100. cit. jure naturali abtrahit considerationem: ait enim, *MAGNAM* illud *PARTEM* circa actiones exteriores versari: & id quidem recte, subdit *Barbeyracus*: „ Nam solus ipse actionis alicujus auctor dignoscere & adjudicare tuto valet, an intrinsecus, æque „ ac extrinsecus moraliter bona sit: ceteris omnibus super hoc „ nonnisi indicia facile æquivoca suppetere unquam possunt. „ jam addiscitur jus naturæ, ut de actionibus alienis æque „ ac propriis judicari queat: adeoque scitorum juris naturalis „ applicatio ut plurimum, exteriori actionum habitu debet „ terminari „. Secundo, Quum „ nihil magis arbitrarium sit (ejusdem *Barbeyraci* verba sunt) „ quam disciplinarum divisio; „ modo illud omne, quod ad eas, quæ nexum aliquem habent, pertinet, in alterutra deprehendatur, atque in tradenda peculiari aliqua scientia, cujus constitueris limites, „ nihil eorum omittatur, quæ ad definitum spatium necessario requiruntur, non est quod præterea quisquam desideret „. Non est ergo culpandus *Pufendorfus*, quod juris naturalis limites actionibus externis definierit: nam illi præcipue propositum fuit, ut ipse declarat, officia hominum inter seipsos tradere, & quid juris inter homines mutuo exerceatur.

Specim.
controvers.
Cap. 5.
S. 25.

Præf. cit.
S. 6. & 7.

Quamquam hæc levia sunt, & jam ferme præoccupata, lubet tam adhuc pauca ad plenissimam eorum refutationem adjicere. Itaque ad primum dico, 1. asserere, juris naturalis scita ad forum DUNTAXAT humanum adaptari, illudque circa externas TANTUM hominis actiones occupari; & postea Jus naturale MAGNAM PARTEM circa formandas hominis exteriores actiones versari, est, ut mitissime loquar, hominis nitidam ejus quod ait, ideam minime tenentis. 2. Si aliqua sui parte jus naturale etiam circa actiones internas occupatur, quænam est hæc ejus pars? & quænam ejusmodi actiones internæ? an tantummodo quæ sese opere externo produnt, ut in homicidio occidendi voluntas? At cur non etiam actiones mere internæ, ut amoris, odii &c. quibus adeo & tam frequenter contra legem naturæ, rectam rationem, ipsumque Deum peccamus? Hæc non explicat, nec explicare *Pufendorfus* potest. Nec vero ullius momenti sunt suppetiæ, quas ei præstare conatur *Barbeyracus*: nam certum est, jus naturæ esse primo & vel maxime addi.

discendum, ut sciamus, quomodo omnes actiones nostræ, adeoque etiam internæ ad normam rationis, & legis naturalis divinæ exigendæ sint; tum vero ut hoc ipsum alios edoceamus quoad per nos fieri poterit: ac demum (si contingat iudicis munus exercendum a nobis esse) ut de externis aliorum actionibus, atque etiam de internis, quæ nempe cum ipsis connexæ sunt, recte iudicemus.

Ad alterum ajo 1º. *Si nihil magis arbitrarium est, quam disciplinarum divisio*; cur ergo *Pufendorfus* adeo adlaboravit, ut *juris naturalis* a *Morali Theologia* discrimen traderet? Sane ita ille præfatus est, ac si id *molis* haud minoris esset, quam *Romanam condere Gentem*: aliqua ejus verba, quæ alicujus comœdiæ prologo satis congruere quis dixerit, hic audire non pigeat. Hac *super re*, inquit, *paucis sententiam exponam: non quidem pro auctoritate papali* (mirum plane fuisset, si homo iste vel parvam præfatiunculam conscribere potuisset absque aliquo in Romanum Pontificem scommate: his nempe gemmis amat ille cuncta sua illustrare) *acsi ab omni errore privilegio aliquo mihi cautum foret*; neque qui ex *somniis divinitus, aut irrationabili aliquo instinctu, singularis cujusdam illuminationis fiducia animetur* (quot nugæ?) *sed tanquam talis, cui &c.* 2º. Etsi utcunque arbitraria est disciplinarum divisio; non licet tamen unicuique, earum fines, quos vel Ratio præscripsit, vel Sapientum firmavit auctoritas, pro suo arbitrio dimovere, & quantum libuerit ampliare, vel constringere: hinc si quis operi suo angustiores, quam disciplina aliqua pati videatur, velit limites constituere (quod quidem per nos cuique licet) æquum est, ut & lectores de scopo suo præmoneat, & generali titulo opus suum haud insigniat. Fuerit igitur *Pufendorfio*, si fides ipsi habenda, *præcipue propositum, officia hominis inter se ipsos tradere, & quid juris inter homines exerceatur*; cur ergo splendida de *Jure Naturæ & Gentium* inscriptione opus exornat suum? Cur generatim de Naturæ legibus acturum se pollicetur? Cur vel in ipso exordio operis mentem suam non declarat, si non de universo Naturæ jure, sed de ejus solummodo parte agere sibi *propositum* erat? Quanquam præterea, quum non dixerit *unice*; sed *præcipue*, jam ex propriis ejus verbis omnes ejus-

Præf. clt.
S. 4.

dem partes complecti voluisse convincitur, licet non æque, neque eadem omnes animi sedulitate. Plane ergo aberravit a scopo, dum internas actiones vel omnes, vel plerasque, & generatim cuncta erga Deum & semetipsum officia segreganda putavit. Erravit etiam, ut hic obiter quod alibi dixi, refricem, quum ex *principio* suo illo *proposito* recte se pro primo juris naturæ principio constituisse *societatem* propugnat; quia ei *fini*, ait, *nullum commodius principium adsumi, quam socialitatem posse, in aprico est*. At quodnam erit principium pro aliis, quæ ad sui operis integritatem sibi, licet minus *precipue*, proposuit pertractanda? Vere hic quoque, ut in aliis multis, eam prodit, quam in illo agnovit Mascovius, *semel dicta præfracte tuendi cupidinem*. Sed de his hætenus.

C A P U T I V.

Sole actiones liberae sunt juris naturalis objectum. Quare Hobbesius, Spinoza, Thomafius, & alii, qui actiones omnes humanas necessarias esse contendunt, jus naturale a fundamentis evertunt.

HÆc assertio certissima, & clarissima est. Illud enim, quod est necessarium, ita determinatum est, ut flecti in partem alteram nequeat. Si igitur actiones omnes humanæ sint necessariae, proinde & voluntatis nostræ facultas; jam homo non poterit, actiones suas ad rationis normam componere, seu flectere voluntatem juxta legis præscripta. Nulla igitur rationis regula admittenda est, proindeque nulla naturæ lex, nisi inutilia, atque superflua admittere velis. Igitur qui actiones omnes humanas necessarias esse contendunt, integrum naturæ jus tollunt de medio.

Præterea, quisquis docet ea, ex quibus consequitur, jus naturale & sine laude custodiri, & violari sine crimine posse, is naturæ jus profus evertit. Porro id sine dubio consequitur, si omnes hominum actiones sunt necessariae: nam quæcunque illæ sint, si necessatio fiant, nobis imputari non possunt. Quomodo enim imputari queat, quod in nostra potestate non est, ut ita, vel aliter fiat? Igitur & juris custodia sine laude foret,

foret, & violatio sine crimine: quod maxime absurdum est.

Denique Princeps, qui in necessarias subditorum actiones dirigendas incumberet, vel improbandus esset tanquam tyrannus, vel deridendus esset ut demens. Itaque deridendi pariter, & improbandi tanquam juris naturæ eversores *Hobbesius*, *Spinosa*, *Thomastus*, aliique, qui ex una parte multa præscribunt pro humanis actionibus dirigendis; ex alia vero actiones omnes necessarias esse contendunt.

Objectio. Humana voluntas eatenus dicitur potentia necessaria, seu necessario operari, quatenus & majus bonum amore necessario prosequitur, & majus malum necessario averfatur; adeo ut in ejus potestate non sit, vel minus bonum eligere in comparatione majoris, vel majus malum in comparatione minoris: scilicet humana voluntas quemadmodum semper vel spe alicujus boni, vel metu alicujus mali cietur, duciturque; ita semper vel spe majoris boni, vel metu mali gravioris abripitur, & expugnatur: si igitur & majus bonum in custodiendo jure naturæ, & in eo violando deterius malum semper adesse ostendatur, necessario quidem, sed hoc ipso efficacius, ac certius ad juris custodiam impellitur, adigiturque. Non igitur ludunt operam suam, multoque minus jus naturæ evertunt, qui demonstrare contendunt, summum hominis bonum, seu beatitudinem ipsam ex ejus pendere custodia, summumque malum, seu miseriam maximam semper ex ejus violatione promanare. Hinc Principes, etiamsi persuasum habeant, nulla subditos suos indifferentiæ libertate gaudere; prudenter tamen, utiliterque ad eos dirigendos leges ferunt, earumque custodiæ præmia, violationique adjiciunt pœnas; norunt siquidem nihilofecius, eosdem subditos, quantumvis necessario velint quidquid volunt; posse tamen & majoris spe boni ad earum custodiam abripi, & majoris metu mali ab earundem violatione absterreri. Quid quod & ipsamet bruta, quæ sane libertate potiuntur nulla, metu & terrore, quin & brutorum sui similibus punitione, supplicioque a damnis inferendis arcentur, deterrenturque? Itaque cum ipsa voluntatis necessitate consentit Naturæ jus; adeoque hoc minime evertunt qui illam propugnant.

Ref-

Responsio. Hoc ipsum, quod postremo in objectione dictum est, demonstrat, si quid juris una cum necessitate voluntatis subsistere dicendum sit, illud esse *belluinum* potius, quam *humani*, seu hominis proprium; quum & ipsæ belluæ spe boni ad aliquid impellantur, metuque absterreantur a malo. Hujusmodi ne Jus propositum est iis auctoribus tradere? Deinde si proposito majore bono, necessario in illud rapitur voluntas, quæ laus obvenire poterit, etiamsi ea egerit quæ Juri conformia sunt? Ut summum, totum quantum est meritum foret proponentis: & quum fortuita sit ea propositio, per accidens ille operaretur bonum, pari ratione operaturus malum, si sub ratione majoris boni proponeretur. Sed dices, ipsum sibi quod æquum & justum est velut majus bonum repræsentare, ut suam voluntatem ad ejusdem prosecutionem impellat: in hoc saltem omnino laudandus. In hoc, inquis, omnino laudandus! Sed qua ratione, aut quo jure, quum ea quoque repræsentatio necessaria sit, si actiones omnes necessariæ sunt? Ac demum, quodnam quæso bonum sibi proponit ille? Anne justum qua justum, honestum qua honestum, uno verbo bonum virtutis? In horum sententia nil minus; sed tantummodo bonum physicum, majorem nempe utilitatem, voluptatemve & quidquid vitam juxta *Thomasium diuturniorem, feliciorum, jucundiorumque* valet efficere. Hoccine vero docere & constituere non erit jus omnino evertere? Qui enim est reliquus virtuti locus? Quodnam honestati pretium, si tantummodo a majore bono physico voluntas permoveatur?

DE PRINCIPIIS
 JURIS NATURÆ, ET GENTIUM
 LIBER X.

*De prima juris naturalis proprietate,
 videlicet obligatione.*

QUæ hætenus de jure naturæ disserui, ea fere omnia vel originem spectant, vel existentiam, vel substantiam illius. Nunc rectus ordo postulare videtur, ut ad ejus proprietates explicandas progrediar. Ex his primum sibi locum vindicat *obligatio*; quam nemo inficiabitur, essentialem esse proprietatem juris naturæ; adeout ubi verum jus adsit, ibi pariter veram, strictamque obligationem adesse censendum sit: & vicissim ex qualitate obligationis sit de juris conditione dijudicandum. Hinc errores circa obligationem juris recta impetunt ipsummet jus; ipsaque obligatione vel de medio sublata, vel perperam intellecta, explicataque, auferri pariter jus, vel perperam intelligi, explicarique necesse est. Quapropter hæc juris naturalis proprietas accurate, diligenterque expendenda est, ut qui jus naturæ solo nomine tenus admittunt, ab aliis secerni, atque internosci facile possint. Eorum numero accensendus *Schmausius* videtur, quippe qui non aliam juris naturalis obligationem agnoscit, quam quæ ex formidine oritur privatæ vindictæ. *Hobbesius* autem de legum naturalium obligatione sic scribit, ut nullam reipsa agnovisse legem naturalem satis ostendat. *Wolffius* obligationem activam præpostera, inverfaque ratione definiens, saltem ingerit suspicionem, germanam juris naturalis ideam minime habuisse. Denique *Burlemaqui*us naturalem obligationem haurire non ex proprio fonte videtur. Horum omnium sententias in hoc decimo libro ad examen vocabimus, eosque refellemus errores, quos in prædictis scriptoribusprehendimus.

CA-

CAPUT I.

Wolfius haud recte definit obligationem activam, dum ait, esse connexionem motivi cum actione.

Allatam definitionem exhibet Wolfius in Philosophia practica universalis ubi, etiam *passivam* obligationem definit: *necessitatem moralem agendi, vel non agendi.* Definitionem vero obligationis *activæ* affert etiam in Instit. J. N. ubi explicans, quid *motivi* nomine intelligat, inquit: *consistit motivum in representatione boni ex actione positiva, & mali ex negativa fluentis.* Totius vero definitionis rationem assignat his verbis: *cum non velimus, nisi quod nobis tanquam bonum representamus, ex natura voluntatis patet, hominem aliter obligari non posse, nisi motivum cum actione connectendo.*

Jam vero definitio hæc *obligationis activæ* cur mihi non placeat, imo & summe displiceat, hæc ferme in causa sunt. (1) Quod multa operamur ex prædicto motivo, ad quæ tamen nulla obstringimur lege. (2) Imo ex eodem motivo homines mali scelera quæque committunt; nam & voluptatibus dediti adulteria perpetrant, vel incestus ex *repræsentatione boni voluptatis*; & fures aliena furripiunt ex *repræsentatione boni utilitatis*. (3) Non in quavis actione ex naturæ lege præscripta deprehenditur aliquod bonum ex illa dimanans; neque in actionibus vetitis semper habetur malum consequens easdem actiones. (4) Quapropter si obligatio naturalis activa in connexionem actionis cum ejusmodi motivo consisteret, tunc solum teneretur aliquis sobrie bibere, cum ex intemperantia sanitatis læsionem prævideret; vel ex concubitu illicito se continere, cum aut corpus debilitandum, aut contagiosa lue inficiendum timeret. (5) Illud etiam sequeretur, quod ex. g. servus tunc solum domino suo obtemperare ex naturæ lege deberet, cum vel fuste se cædendum, ni pareat; vel contra, si obtemperet, præmio afficiendum se fore cognosceret. Demum cum ex Wolfii definitione *obligatio passiva* posita sit in *necessitate morali agendi, vel non agendi*, & cum juxta eundem

Aucto-

Auctorem tunc habeatur moralis ista necessitas, cum ejus contrarium *impossibile moraliter est*, seu fieri nequit *salva rectitudine actionis*, consequens est, *obligationem activam* aliud esse non posse, quam moralis hujus necessitatis productionem. At moralis ista necessitas nequaquam inducitur per solam connexionem *actionis cum motivo*, seu per connexionem actionis cum repræsentatione boni, vel mali ex ipsa actione fluentis; hæc siquidem repræsentatio cum pravis etiam actionibus connexa identidem reperitur. Hinc ex eo, quod *non velimus nisi quod nobis* tanquam bonum repræsentamus, sequitur tantummodo, nos nonnisi intuitu alicujus boni impelli ad agendum posse; minime vero, in ea repræsentatione obligationem *legis propriam* consistere. Et id sane advertere debebat *Wolffius*, præter bonum, malumve ex actionibus ipsis *profluens*, posse nos, immo & debere ad agendum permoveri repræsentatione ipsa debiti, quod nobis incumbit, officio nostro satisfaciendi, puta parendi ei, qui legitime imperat; adeoque repræsentatione boni, non quidem illius, qui ex ea actione *fluat*, sed quod ipsimet actioni inest; quatenus eadem ipsa actione nostrum recti servandi ordinis debitum explemus. Igitur distingenda omnino est obligatio agendi ab incitamento, & impulsione *ad agendum*: hæc a repræsentatione vel acquirendi boni vel mali vitandi proficiscitur; a Superioris illa auctoritate descendit: repræsentatio boni excitat voluntatem, ut velit agere; obligatio præstat, ut agere debeat, seu inducit agendi debitum; ac probos homines, se etiam sola, seu nullius boni alterius intuitu & adminiculo, nisi ejus, quod in proprii debiti executione involvitur, ad agendum impellit: quamvis alia persæpe bona aut naturali profluant connexionem, aut libera Superioris voluntate consequantur. Ideas ergo miscet, confunditque *Wolffius*, dum *obligationem* definit *connexionem motivi cum actione*.

Dicet tamen fortasse *Wolffianus* quispiam, nullam aliam præter hanc ex *natura* posse fluere *obligationem*: atque idcirco, si naturalis admittenda sit obligatio, eam hoc omnino pacto esse definiendam. At respondeo primo, hoc plane idipsum conficere, quod contendimus contra *Wolffium*, nimirum non extare veram *obligationem* (adeoque nec *legem naturalem*) *cujus*

Tom. II.

X

ratio

Phil. præd. v.
univ. S. 112.

ratio sufficiens sit in ipsa natura. Est enim quidem in ipsa natura, saltem frequentissime motivum aliquod ea quæ legis sunt, agendi, nempe bonum *fluens* ex recta actione; at nisi ulterius assurgas, nempe ad ipsum Auctorem naturæ, ad quem solum spectat, obligationem veram naturalem inducere, seu naturalibus agendi *motivis* robur legis adjungere, obligationem veram moralem non invenies. Hinc rejicienda est velut falsa, & inepta Wolfiana definitio tum *legis*, tum *obligationis naturalis*, quod utraque sit, quæ *rationem sufficientem habet in natura*: nego enim, sola natura veram ullam *legem*, aut *obligationem* posse constitui; nanque utriusque idea Superiorem aliquem exigit imperantem. Neque vero tantæ apud nos auctoritatis est *Wolfius*, ut putemus, ipsum pro arbitrio suo rerum ideas posse invertere, aut pro lubitu constituere. Est vero penitus arbitraria, quemadmodum aliæ ejus quamplurimæ, definitio producta, quæ non alio fine videtur conflata, quam ut posset jus naturale ipsis etiam *atheis* commune, velut ab Auctore naturæ prorsus independens, statuere. Sed frustra laborat *Wolfius*, frustra que arbitrariæ definitioni tam ingentem molem inædificat. Quid enim demum tam proluxa demonstrationum serie obtinebit ille? Anne evincet, nos reipsa moraliter obligari ad ea quæ inibi proponit? nil minus. Conficiet solummodo, aliquod extare motivum ea operandi, quatenus ex hujusmodi actionibus aliquod plerumque sequitur bonum, quod nos ad ita operandum possit impellere, ac determinare; quod nemo ignorat: idque ii maxime norunt, qui voluptatibus, commodisque suis dediti sunt. Nemo enim ex: gr. ignorat, temperatum esum plurimum sanitati conducere & prodesse: verum si nulla alia obligatio adsit præter eam, quam ejusdem boni repræsentatio valet inducere; lege nulla, nullaque obligatione se adstrictum putabit, qui molestius sibi judicaverit, præsentem se voluptate continere, quam futura incommoda tolerare. Quid, si quis ex iis fuerit, qui (ut cum *Tullio* loquar) *primum ita non religiosi, ut edant de patella: deinde ita mortem non timentes, ut illud in ore habeant ex Hymnide*

Lib. 2. de
Fin. 6.

Mibi sex menses satis sunt vitæ: septimum orco spondeo?

Ade-

Aderit ne in eo obligatio naturalis? Et quidem quisque poterit hujusmodi *Wolfiana* obligatione se liberare, qui cupiditate alterius boni, quod ei magis arridet, nuntium voluerit bono remittere ex actione *fluente* lege naturali præscripta. Quin ad agendum eo pacto se *obligatum* censebit ex repræsentatione boni juxta opinionem, inclinationemque suam, majoris. Ex quibus illud mihi videtur concludi posse, hac vel una *Wolfiana* obligationis definitione, jus naturale totum everti: siquidem ea definitione pervertitur & evertitur *obligationis* idea, quandoquidem obligationi *Morali* substituitur obligatio (si ita loqui licet) *physica*, seu quodcunque agendi motivum, aut impulsus: subversa autem *obligatione*, tollitur substantia legis, quæ absque vera obligatione consistere non potest. Sublata vero lege, ubi *jus naturale*, quod aliud non est, nisi *lex naturalis*? En quo demum recidunt immensi, quos *Wolffius* devoravit, labores in tot ingentibus voluminibus de *jure naturali* elucubrandis, atque in demonstrando, has vel illas actiones esse lege naturali præscriptas, vel ad certas nos actiones naturali lege *obligari*. En quo eum perduxit pruritus construendi *jus naturale*, quod *atheis* etiam commune foret.

At præter hoc, quo percitus videtur *Wolffius*, desiderium commune ipsismet *atheis* constituendi naturæ jus (erat enim magnus admirator, & encomiastes antiquorum *Sinensium*, quos omnes fuisse *atheos* pro certo habebat ipse) ad definiendam, explicandamque ea ratione legem, obligationemque naturalem, illud eum quoque impulisse videtur, quod nimium hæserit voci *naturalis*, eaque, plusquam par esset, nixus fuerit. Verum animadvertere oportebat, obligationem, ac legem dici *naturalem*, non quod ea fluat præcise ex ipsa *natura*, vel ab ea constituatur; sed quia naturali lumine, ejusdemque naturæ consideratione nobis innotescit; vel quod Deus voluntate ab ipsius naturæ constitutione nequaquam diversa eam condiderit; neque aliter, quam per insitum naturæ lumen eam manifestaverit, promulgaverit, indixerit. Quare non *obligatio* ipsa *naturalis*, neque *naturalis* ipsa *lex* habet rationem sufficientem in natura; sed tantummodo ipsius manifestatio & promulgatio. Quum vero totum *Wolfiani* juris naturalis ædificium hac obligationis, legisque naturalis idea velut fundamento nita-

tur, ea, sublata ut falsa, ipsum universum ædificium corruat, ut jam innuimus, necesse est.

Dicet tamen aliquis, *Wolsum* hac in re minime vituperandum, sed esse potius laudandum, nam eo suo hoc labore respexisse constat, ut *atheis*, quorum indies numerus augetur, frænum injiceret aliquod, quo a pravis actionibus retrahantur, ne, quum supremum aliquem Legislatorem ac vindicem non agnoscant, sese a lege quacunque liberos putent, solutosque. Respondeo, me *Wolffi* propositum, si quidem in jure naturæ conscribendo hujusmodi fuerit, quod præsert, minime vituperare; rem tamen ipsam probare non posse. Primo enim haud credibile est, *Atheorum* numerum adeo ingentem esse (sunt qui ne unum quidem verum *atbeum* putent) ut in jure naturali tradendo eorum potius, quam ceterorum fere omnium hominum habenda ratio sit: Deinde vero si *Wolffo* *atheorum* quoque felicitati in ea lucubratione prospicere lubebat, poterat ille, quin & debebat, a demonstranda supremi Numinis extantia initium facere, vel eam ut alibi demonstratam isthic ponere. Quod si sua illa Dei demonstratione, quam clarissimam, evidentissimamque, ac plane *cogentem* se dedisse gloriatur, eos nihilofecius minime revincendos putavit, vel dubitavit saltem; multo magis oportebat ipsum dubitare, immo & habere pro certo, id generis homines subtilibus illis, implexisque, quibus naturalia officia demonstrare conatur, rationibus reipsa nullatenus revincendos; idque vel magis ex eo, quod ut plurimum ipsius demonstrationes arbitrariis nitantur definitionibus atque principiis; & aliunde adeo proluxa tædioque plena proponantur methodo, ut vel lectorem constantissimum valeant deterrere. Tertio, nimum bene de *atheis* sensisse *Wolffus* videtur; hos enim certum est, siqui tales sunt, ea potissimum ratione supremi Legisla-

(a) Quum triplici impulsu possit homo ad legem naturalem servandam impelli, nempe *Deo*, *Ratione*, & *Utilitate*, postremum duntaxat *Wolffus* generatim urget: quod est absurdum. Si primo uti impulsu noluit, ut *Atheis* indulgeret; occur altero, qui Philosophi est maxime proprius, prætermisso, ad tertium, qui *Epicureorum* est, statim confugit? Deo

per mentem præciso, impulsum alterum, scilicet *Rationis* dictamen, ut saltem philosophicæ virtuti locum relinqueret, vocare in subsidium debebat. At *Wolffus* philosophicæ virtutis humilem nimis, abjectamque ideam habebat, ut alibi adnotavimus.

(b) Quum *Wolffus* Deum agnoscat & profiteatur, idcirco in *Jure Naturali* etiam

gislatoris & Vindicis extantiam negare, ut possint eo liberius vivere. Et sane quomodo sibi blandiri ac persuaderi potuit Philosophus iste, eos, qui divini Numinis jugum, adeoque præcipuum naturæ debitum excussissent, legibus a se subtilissimo ratiocinio deductis continendos in officio esse? Quarto, si ipse hac sese lactavit spe, poterat, ac debebat, primo quidem verum jus naturale, seu ex vero principio, nempe Auctore naturæ deducto proponere, tum vero ipsos quoque aggredi *Atheos*, eosque edocere, si propriæ velint naturæ, ac præsertim Rationi convenienter vivere, veræque utilitati, ac felicitati propriæ consulere, a pravis sibi operibus temperandum esse; quod saltem in pluribus verum est, ut hac de caussa vel ipsi *Epicurei* aliquam virtuti operam sibi dandam putarent: at in *Atheorum* gratiam jus naturale vel falsum vel prorsus imbecille tradere, *legis obligationisque naturalis* ideas invertere atque pervertere, & officia demum, quæ etiam *Epicureis* sapiant, velle deducere, hoc est, quod absurdum, & Philosopho minime condonandum arbitramur (a).

Nec illud satis est, ut ab omni culpa absolvatur, quod etiam doceat (1). *Virtute præditum actiones bonas committere & malas omittere, ut satisfaciat voluntati divina: ac propterea (2) Legem natura nos servare debere, ut obedientiam Deo debitam præstemus. Nam Deum nos obligare ad servandam (3) legem natura non probat ille ex principio Juris naturalis proprio; sed ex principiis Theologia: & obligationem obediendi Deo ab obligatione naturali secernit, eique superadditam esse innuit his verbis: Non sufficit servare natura legem, ut obligationi naturali satisfiat, verum etiam requiritur, ut eam servando nos obediens Deo præstare velimus (b).* Hinc semper verum est, *Wolfium* jus naturale omnino independens ab Auctore Naturæ efformasse:

iam officia hominum erga Deum explicat; inter quæ debitum recenset legis naturalis servandæ ad obedientiam ipsi Deo præstandam. Sed hoc non obstat; quominus quæ hucusque dicta sunt contra ipsum, vera sint: ea enim spectant ideam juris & obligationis naturalis, qualem ipse proponit, sicut etiam ejus primarium juris naturalis princi-

quod
pium, variasque absonas propositiones exinde deductas. In proponendis officiis erga Deum ea tantum ratione reprehendendus videtur, quod non ex vero legitimoque principio, & quod non nisi ad captum difficillime, & per multas ambages vix & aliquando ne vix quidem, deducat, ut supra vidimus.

(1) Phil. prac. univ. p. 1 § 342.
(2) Jur. Nat. Par. 1. §. 167.
(3) Phil. prac. univ. p. 1. §. 276. In Not. ad §. 1167. J. N. & G. Par. 1.

quod absurdum esse non dubito. Res est sane satis festiva; leges primo naturales ex arbitrario principio, & ad libitum sibi confecto deducere, tum vero addere, Deum *ad eas servandas nos obligare*: qua profecto industria agendique ratione conficit *Wolfius*, ut *Deo nos obedientes præstemus, curandum nobis esse, ut voluptas nostra quamdiuturna sit, & omnem quantumvis minimam molestiam evitemus, & ut commode & jucunde vivamus*. Nonne Deo valde grata hujuscemodi obedientia putanda est? Sed magis eam illis puto hominibus gratam, qui in *Epicureisum* paullo fuerint propensiores. Quid enim optatius ipsis contingere potest, quam in eam persuasionem adduci, sese iis ipsis actionibus, quibus suis appetitionibus indulgent, *debitam obedientiam*, atque etiam *obsequium* præstare Deo? Eapropter posita *Wolfiana* legis naturalis notione, obedientiæ Deo præstandæ consideratio vix ad aliud deservire posse videtur, quam ad homines in voluptatibus & commodis suis altius validiusque defigendos.

Sed illud quoque hic prætermittendum non est, docere *Wolfum* non debuisse, siquidem vellet *Atheis* quoque frænum aliquod injicere, *naturales leges* ea solummodo ratione obligare, quod ad nostram conferunt felicitatem (nam proprio illi genio felicitatem metientes suam, inde potius sapissime ansam arripiunt eas ipsas leges infringendi;) sed quatenus naturali sunt ratione præscriptæ, ita ut indignum sit homine, quippe ratione prædito, eas violare eo, quod parti ipsius principali, qua brutis præcellit, nempe Rationi, id contrarium est ac repugnans. Hac ratione fortasse fieri potuisset, ut qui meliore indole sunt aliquantulum in officio continerentur. Verum nunquam ad hoc *Wolfius* assurgit: felicitatem ex bonorum omnis generis copia conflata, proindeque utilitatem, voluptatemque tanquam motivum agendi proponit: quod illud unum consequi potest, ut jam sua sponte currentibus & properantibus ad voluptatem, sive ad quamlibet sibi illi perfixerint felicitatem, calcaria addat. At vero aliter se gerere non poterat *Wolfius*, qui eam animo, ut videtur, imbiberat sententiam, non aliam Virtuti inesse bonitatem & pulchritudinem, non aliud decus & ornamentum, nisi quod ad nostram

stram

stram hujus vitæ conferat felicitatem. Et huc demum se recipiant, oportet quicumque in eadem sententia sunt, quorum hoc tempore numerus jam fere in immensum excrevit.

Quod attinet ad obligationem *passivam*, eam tradit *Wolffius* definitionem, quæ si sano rectoque sensu intelligatur, facile admitti potest. Ait enim, ipsam esse *Moralem necessitatem agendi, vel non agendi. Moraliter vero necessarium* asserit, cujus oppositum est *moraliter impossibile*. Si *Wolffius* per *moralem necessitatem agendi* intelligat impossibilitatem non agendi salva moralitate actionis, seu qua actio est moraliter bona, hoc est rationi præscripto consentanea (ut intelligi posse videtur tum ex vulgari sensu hujus vocis *moralis*; tum ex eo quod alibi explicet *moraliter impossibile* esse quod *salva actionis rectitudine fieri nequeat*; & eo vel maxime, quod ibi *actionis rectitudinem* in conformitate cum *mandato Dei* constituere videtur) sic ea definitio admitti utique potest (nosque eam hoc sensu superius admisimus); congruit enim cum communi intelligentia obligationis moralis.

Phil. pract.
Par. I.
§. 216.

Phil. pract.
Par. I.
§. 15. in
nota.

At vero, seu minus constans ille fuerit in semel posita obligationis idea tenenda, sitque pro diversa opportunitate diversimode locutus; seu perinde esse existimavit quæcunque demum statuatur sive moralis sive physica obligationis causa; illud exploratum videtur, per *necessitatem moralem* non aliud eum plerumque intellexisse, quam efficacem, aut validum ad agendum vel non agendum incitamentum (ita ut moralis necessitas non sit ea, quæ morali motivo, sed quæ quocunque bono ex actione fluente inducitur) cujus posita *representatione*, difficile sit non agere; adeoque hujusmodi necessitas non includat moralitatis ideam, sed physicam necessitatem tantum excludat, vulgari nempe sensu, quo *moraliter* illud dicitur necessarium, quod non nisi cum difficultate aut damno potest omitti. Hoc sensu intelligendam esse *Wolffianam moralem necessitatem* haud facile dubitabit, qui animadverterit, *obligationem passivam* esse effectum obligationis activæ, atque adeo respondere eidem, eidemque commensurari debere. Quum ergo illa, ex *Wolffo*, posita sit in connexionem *motivi cum actione*, seu in propositione alicujus *boni ex actione, malive ex ejus omissione fluentis*;

is; necessitas ab ea inducta aliud esse non potest, præterquam impossibilitas omittendi actionem, salvo & incolumi illo, quod ex eo debet fluere, bono; aut eam admittendi absque eo, quod ex ea consequitur, malo. Rem ex *Wolffio* ipso explicemus oportet tum in obligatione positiva seu legis positivæ, tum in naturali. *Quomodo*, inquit, *Princeps obligat subditos suos ad non committenda delicta? Nonne decernendo & exequendo pœnas in transgressores? Quinam est effectus pœnæ? Nonne ob pœnam, quam evitari non posse cogitat delictum patraturus, hoc ipsum sibi representat tamquam malum; & ideo idem patrare non vult, etsi ob rationes alias, per quas idem tanquam bonum representatur, patrare mallet? Representatio delicti tamquam mali, scilicet ob pœnam illud secuturam, est motivum id non committendi. Princeps adeo obligat subditos ad delicta non committenda motivum cum actione connectendo. Vides hic apertissime, necessitatem moralem, & obligationem passivam, de qua loquitur in eo paragrapho, totam in impossibilitate vitandi mali pœnæ, si actio prohibita committatur, consistere. Sic in jure naturali probat obligationem naturalem temperate edendi ex bono sanitatis per naturam ipsam cum temperata comestione connexo; ac pari pacto obligationem naturalem demonstrat abstinendi a crapula ex connexionione in natura ipsa fundata pœnæ cujusdam naturalis, nempe doloris capitis aliorumque morborum cum crapula. In his clarum est, nihil moralitatis propriæ attingi (cujusmodi foret debitum obediendi Principi, & conformitas cum regulis rationis); sed tantummodo connexionem boni vel mali physici cum actione, necessitatemque agendi vel non agendi ex hoc resultantem: quod quidem obligationis ac necessitatis genus agnoscunt, fatenturque *Athei*, *Epicurei*, & *improbi* quique homines, qui ad aliqua agenda vel omittenda permoventur non virtutis sed utilitatis amore, vel formidine pœnæ. Hac ergo in re *Wolffius* non est audiendus; quin & quædam ejus verba, quæ in rem hanc saniora videntur, merito esse debent suspecta, seu potius juxta sensum explicatum interpretanda: ut quum ait, illud moraliter necessarium, cujus oppositum impossibile est salva actionis rectitudine, censendus est loqui non quidem de rectitudine morali, seu de ea, quæ ad virtutem spe-*

Theol.
Nat. Par. I.
S. 973. in
in Not.

spectat, sed de rectitudine, ut ita dicam *physica*; quæ scilicet idonea causa sit aut consecutionis *boni* ex illa actione *fluentis*; aut vitandi mali, quod ex eadem, aut ex ejusdem omissione *fluere*: ut perinde sit illud, salva *rectitudine actionis*, ac *salvo bono*, quod ex ea fluere debet, aut sublato malo, quod ex ipsa *fluere* potest; quo sensu moderata comestio est actio recta, si talis fuerit, ut ex ea *fluat* conservationis sanitatis bonum, evitenturque morbi, & incommoda, quæ fluunt ex nimio esu: quæ sane bonitas est plane *physica*, atque vulgo *utilitatis* nomine designatur.

Ex his colligere pronum est, quomodo definienda sit, & explicanda obligatio vere *moralis*, & legis propria, & illa quidem obligatio, quam *Wolfius passivam* dicit, quæque absoluto *obligationis* nomine vulgo intelligitur, quamque solummodo nostra interest cognoscere & declarare. Quam ob causam alium est apud Veteres de *activa* obligatione silentium; non quod eam cum *passiva* confunderent (quod iis immerito exprobrat *Wolfius* loco citato); sed quia explicatam ejus ideam aut non necessariam, aut ex definitione *passiva* satis manifestam arbitrabantur. Igitur dicta Obligatio sic potest defini: *Necessitas agendi, vel non agendi ex actionis moralitate, seu bonitate vel malitia morali orta*. Illudque hoc sensu necessarium *moraliter* dici potest, *cujus oppositum, salva actionis rectitudine morali, seu conformitate cum regulis rationis, aut cum lege divina, impossibile est*. Hujusmodi *necessitatis* impositio seu productio, quæ est vel a Natura, vel a Deo, vel a Principe, dici potest obligatio *activa*, si hæc speciatim definienda & explicanda censeatur. Hæc ex dictis clara sunt, & hac de re satis.

C A P U T II.

Wolfius perperam docet, jus omne ex obligatione oriri; sed contra dicendum, obligationem ex ipso jure prodire.

JUS oriri ex obligatione, docet citatus Auctor in Instit. Jur. Nat. quod hac ratione conatur evincere: *cum quilibet obligationi sua satisfacere teneatur, cuique liberum est ea facere, sine quibus* s. 45.
Tom. II. Y obli-

s. 46. *obligationi naturali satisfacere non potest. Deinde concludit, nullum jus esse, si nulla esset obligatio.*

Hæc sententia, quæ Wolfii propria videtur, ex eo potissimum nobis non arridet, quod inde sequatur, nullum haberi jus, nisi ad quæ obligamur; adeo ut perinde sit, *habere jus, ac habere obligationem, seu debitum*. Id vero falsum esse, constat ex eo, quod *jus pro facultate sumptum* (quemadmodum hoc loco sumitur) defini communitè soleat: *facultas moralis agendi, vel habendi &c.* proinde tantum extenditur jus, quantum potentia moralis agendi, seu usquedum impotentia moralis non adest: hæc autem tunc solum adesse censetur, cum aliquid recte, seu salva rectitudine actionis, executioni mandari non potest. Ex quo sequitur, jus ad ea omnia, quæ facere non prohibemur, extendi. Hæc autem multo latius patent, quam ea, quæ præstare tenemur. Nam etiam indifferentia, de quibus nulla est obligatio, licita sunt, adeoque jus habemus ad illa. Idque vel ipse Wolfius agnovit, ut ex definitionibus obligationis, & debiti, liciti & illiciti ab ipso traditis constat. Ait enim:

s. 49. *debitum est, ad quod agendum obligamur. Illicitum, ad quod non agendum, seu omittendum obligamur. Licitem, ad quod jus tantummodo habemus.* Igitur jus habemus ad aliquid, ad quod minime obligamur; proinde non omne jus ex obligatione promanat: neque Wolfius oppositum asserere potest, quin secum ipse pugnet, ac *debitum, licitumque* confundat. Itaque tantum abest, quod licitum oriatur ex debito, ut imo licitum concipiatur hoc ipso, quod nulla ei obligatio, seu debitum adverteretur: quemadmodum concipitur aliquid moraliter liberum eo ipso, quod nulla obligatione afficiatur: hæc enim libertatem non tribuit, sed potius restringit, atque coarctat. Quapropter illa facultas, quæ nobis inest, agendi ea, quæ præcipiuntur, jus proprie non est, cum sit veluti ligata facultas, & absque libertate morali: tametsi ea tantum ratione vocari jus possit, quatenus nemo ab iis exercendis prohibere nos licite potest.

Obligationem vero omnem (passivam intellige) a jure, si hoc quidem pro lege sumatur, oriri exploratum est: a lege enim pendet omnino, quod aliquid fieri debeat, vel omitti, seu quod contrarium, salva actionis rectitudine, fieri possit, nec

nec ne; in quo plane sita est obligationis ratio. Quum autem nulla lex fieri possit, nisi ab eo, qui facultate imperandi polleat, jam liquet, ex ipso jure pro hujusmodi etiam facultate sumto obligationem profluere. Ceterum quum *ius*, & *obligatio correlativa* sint, ut ajunt Logici, ut proinde unum sine altero nec esse possit, nec intelligi; & insuper *correlativa*, ut hujusmodi, non sint proprie alterum alterius causa (v. g. Pater, qua Pater filium non generat, sed habet); hinc quum agitur de jure, vel obligatione unius erga alterum, absolum videtur quærere, num jus ex obligatione vel obligatio oriatur a jure: hisce in casibus potius attendenda est actio ipsa, quæ jus & obligationem fundat; nam si ea sit per se obligans, ex ea immediate quidem fluit obligatio, mediate autem jus alterius: si vero sit actio per se jus conferens, ex ea jus immediate oritur, mediate autem obligatio. Sic ex. gr. si quis alteri obedientiam promittat, immediate quidem in eo obediendi oritur obligatio, in hoc vero mediate jus oritur imperandi: si vero rex quempiam constituat alicujus civitatis præsidem, immediate in eo imperandi jus oritur, & mediate in populo obligatio obediendi: at eodem plane temporis momento & est, & concipitur cum jus in uno, tum obligatio in altero; neque enim jus imperandi concipi potest, absque obligatione obediendi in altero: solum ergo in officiis, quæ sunt erga seipsum fieri quæstio potest, num jus ex obligatione oriatur, vel e contrario ex jure obligatio: sed hac de re satis dictum est. Unum hic addo, potuisse *Wolffium* absque dispendio ullo multos in Opere suo juris Naturæ & Gentium paragraphos prætermittere; eos nempe omnes, in quibus, postquam ad aliqua nos obligari probavit, demonstrare aggreditur, ad eadem nos jus habere: hoc enim ex prioribus illo satis remanet demonstratum, si verum sit quod ille docet, jus ex obligatione profluere. Sed *Wolffius brevitatem*, quæ una est ex præcipuis quemadmodum orationis, ita & scriptio- nis dotibus, nusquam agnovisse videtur.

C A P U T III.

Rejiciendum omnino est commentum, Schmausii docentis, fontem obligationis naturalis esse metum mali, ac speciatim privatæ vindictæ.

Joannes Jacobus Schmausius consiliarius & juris Professor ordinarius *Göttingæ* quum in ea persuasione esset, omnes qui illum præcessere, de jure naturæ Scriptores a scopo aberrasse *Novum* sibi hujusce juris *systema* procudendum existimavit: quare hoc ipso titulo libellam germanico idiomate in lucem emisit. (a) Mentem ille suam hac de re aperit §. 7. & 8. Cap. III. Integra, quæ eo in capite habet, verba referam latine reddita; & primo quidem ea, quibus de *vindicta* disserit, utpote quæ ceteris lucem affundent. „ Vindictæ, ait, „ desiderium est cuique homini naturaliter insitum; quod quidem ex accepta injuria excitatur, neque quiescere quenquam ullo modo sinit, priusquam satisfactionem aliquam consequatur. Quemadmodum igitur quilibet in seipso desiderium hoc deprehendit, ita ex se ipso cognoscit, non se solum, sed homines omnes, qui perinde ac ipse affecti sunt, idemque quod ille, jus habent, acceptas injurias ulcisci, seu jus sibi reddere velle. Quare qui alium lædit, time- re semper debet, ne læsus vindictam sumat „. His viam sibi *Schmausius* parat, ad ea quæ postea dicturus. Et primo §. VII. quidem hæc pauca latine habet: *Inest cuique homini metus mali, quo voluntas ejus flectitur, & impetus affectuum freno quasi & vinculo cobibetur, & reprimitur; subdit vero item latine: inde oritur obligatio in animo hominis, que fundamentum est juris altero sensu §. VIII. (pro lege) accepti, quo libertati hominis fines pronuntur, ne in aliorum injuriam erumpat. Tum vero germanice ita propositionem probare suam aggreditur.*

„ Voluntas hominis, velut quæ fons est actionis omnis & „ omif-

(a) Titulus hujus libelli germanice *und Prof. Juris ordinarii Neues Systema des est: Johann Jacob Schmaussens kofraths Rechts der Natur. Göttingen, 1754*

omissionis, duobus præcipuis affectibus regitur *spe & timore*:
 scilicet *spe boni consequendi, & metu mali imminentis*. Ex his
 postremus efficit, ut homo desideria sua moderetur, frænet,
 reprimatque ad instar viatoris, qui profunda fovea vel tor-
 rente, aut periculo latronum, vel ferarum, iter abrumpere,
 vel alio convertere cogitur. Metus iste pro varia hominum
 indole, proque diverso periculi genere ac mali majoris vel
 minoris, incerti, remoti, vel proximi, aut inevitabilis, ma-
 jorem, minoremve efficacitatem sortitur; attamen certum
 est, liberam hominis voluntatem in suorum desideriorum
 cursu metu, quasi a compede detineri, impediri; aut
 veluti fræno torqueri, flecti, atque compelli, ut cupiditates
 moderetur suas, vel omnino contineat. Humanæ iste volun-
 tatis conatus ex ipsa voluntatis natura profluit, illique in-
 nascitur æque ac desideria ipsa; adeoque voluntas libere ac
 sponte vim hanc promit a seipsa, ut quod timet periculum,
 seu impediens malum effugiat: & per hoc conatus iste ro-
 bur suum, & efficaciam consequitur. Quodcunque enim
 illud sit quod ratio suadere valeat, id sæpenumero ad de-
 sideriorum voluntatis impetum retardandum nimis est im-
 becille. Vulgo dicitur: *Video meliora, proboque, deteriora sequor*.
 Neesse est igitur, ut metus alicujus mali sese in animum
 hominis insinuet, illumque tangat, ut voluntas ipsum sen-
 tiens, ab ipso moveri se sinat; aliter **NULLA** sequitur
OBLIGATIO.

At hic (subdit) quærendum superest, qualisnam in statu
 naturali sit metus mali, qui hominem, ne offensam alteri,
 vel injuriam inferat, obligare valeat, quandoquidem eo in
 statu nullus est Judex, qui pœnam possit ei imponere. Ex-
 tant quidem pro quibusdam vitiis naturales pœnæ; ex. gr.
 crapulam immediate excipiunt capitis & stomachi dolores
 &c. . . . At injustitiæ actum nulla sequitur naturalis, visi-
 bilis pœna: quin experientia docet, injustos sæpissime, præ-
 sertim si potentes sint, in summis divitiis, honore, volup-
 tatibus, & pace vitam transigere. . . . Attamen si res soli-
 dius excutiatur, adest profecto semper pro admessa injuria
 naturalis aliqua pœna, quæ etiam acerbior, graviorque est,
 quam

„ quam omnes pœnæ in statu civili: quæque sita est in priva-
 „ ta personæ offensæ vindicta. Hæc est judex in statu natura-
 „ li millies magis timendus, quam legislator quisque, vel ju-
 „ dex in statu civili. Hac enim ratione is, qui læsus est,
 „ adeoque inimicus ipse constituitur judex, offensori procul-
 „ dubio non parciturus: immo die, noctuque vindictam is
 „ cogitabit; neque quiescet, quousque acceptam ultus fuerit
 „ injuriam. Pœna istæ & statim timenda est, & est inevi-
 „ tabilis. Quare metus mali & pœnæ hoc in statu multo cer-
 „ tior, fortior, validiorque est, quam in civili esse possit.
 „ Hæc pœna itidem ut in statu civili, circa corpus, vitamque
 „ versatur; eamque timere etiam robustior a debiliore debet:
 „ nam etiam imbecillior quisque pluribus modis valet fortiori
 „ vitam eripere. Et hoc est totum, quod circa pœnam dici
 „ potest.

„ Ex his patet summa *privata vindictæ* utilitas in statu na-
 „ turali: gerit enim vices judicis, cujus est in statu civili
 „ exercere vindictam. Si ea præsto non foret, profecto plu-
 „ res homines essent in statu naturali omnino *intractabiles, in-*
 „ *sociabiles, & implacabiles*; ac injuriæ mutæ, cædesque &c.
 „ infinitæ forent: *privata vindicta* (quemadmodum in statu
 „ civili Magistratus) ceu *judex, custos, & vindex juris, & ju-*
 „ *stitiæ* haberi potest.

„ Id unicum est hac in re cavendum, ne læsus nimium
 „ sibi indulgeat, vindictamque ultra quam par est, extendat:
 „ vitium hoc in statu quoque civili haud raro in judices ir-
 „ repit. At quemadmodum judex in statu civili non ad suum
 „ arbitrium, sed juxta legum præscripta pronunciare senten-
 „ tiam debet; ita in statu naturali æquitas naturalis pro nor-
 „ ma habenda est. Pœna cum magnitudine offensæ commet-
 „ tienda est; ac qui offensus est, debet semper præ oculis
 „ habere regulam illam: *quod tibi non vis fieri, alteri ne fece-*
 „ *ris*. Hæc regula docebit semper, quousque læsus in usu
 „ vindictæ procedere possit“. Hæc *Schmausius*, cujus verba
 „ etsi fusiora, integra exscribere libuit, ut ejus mens tanto cla-
 „ rius percipiatur.

At vero commenti hujus absurditas, ita, ni fallor, in oculos
 sua

sua sponte incurrit, ut vix egeat refutatione ulla: breviter tamen sic refelli potest. Primo, *Schmausius* obligationem confundit cum ratione movente, seu motivo impellente ad actionem exercendam vel omittendam; quod quidem nos jam plus semel improbavimus. Secundo, Jus naturale funditus evertit: si enim solus metus est obligationis fons, sublato metu, tollitur obligatio; obligatione vero sublata, licita omnia sunt. Tertio, Virtutes omnes e medio tollit, bonorumque a malis discrimen: nam proprium iniquorum est, solo metu ab injustis actionibus absterri: & metus pœnæ externum quidem cohibere actum potest, non vero ipsum animum moderari. Quin quarto, homines ad brutorum conditionem dejicit, quæ & ipsa terrore injecto, absterrentur a præda rapienda. Quinto, Obligatio naturalis immediate profluere debet ex ipso jure naturali, sicut pariter positiva ex lege positiva: ad metum vero spectat, hominem cogere ad satisfaciendum obligationi, non vero ipsum primo obligatum constituere. Sexto, Metus insufficiens est ad arcendas injurias; nam & callidus ita sperat inferre injuriam posse, ut se auctorem ejus non prodatur; & fortis ita confidit se posse debiliorem opprimere, ut is nullatenus valeat acceptam injuriam ulcisci: quinimmo metus ipse pœnæ erimina auget; nanque avarus, si cui vellet bona surripere, vitam prius latronum instar eriperet, ne is aut rem repetere aut illatam ulcisci injuriam posset; & iracundus pariter, qui alioqui solam alapam contentus esset infligere, ut alteri sumendæ vindictæ facultatem eriperet, ipsum vita privaret. Septimo, *Schmausius* ipse agnoscit, plures modo injustos homines feliciter vivere, & nulla mulctatos pœna ex hac vita migrare: quantum erit ergo pro iis imbecillis hic metus ad avertendas injurias? Octavo, juxta eundem *Schmausium*, major fuisset privatæ vindictæ metus in statu naturali, quam sit publicæ in statu civili: igitur jus naturale debilius est modo, & obligatio continendi se ab injuriis minor est, quam in statu naturali fuisset: quod est sane absurdum. Nono, *Inest* (*Schmausio* ipso docente) *animo cujusvis hominis connatus sensus æquitatis*: igitur, concludo ego, obligatio naturalis quemcunque timorem præcedit:

Cap. cit.

§ 2.

dit: frustra enim connasceretur homini hujusmodi sensus, nisi ei obsequendi adesset obligatio. At experientia docet, inquit *Schmausius*, quamcunque rationis suasionem non satis habere virium, ut valeat semper humanas cupiditates reprimere: sed experientia etiam docet, subdo ego, nec ipsum sæpe timorem sufficiens esse humanis cupiditatibus frænum: vel igitur nulla datur obligatio naturalis, vel etiam connato sensui æquitatis, rationisque dictatis vis obligandi concedenda est. Quod si homines *meliora sæpe videant probentque, deteriora sequantur*; non inde sequitur, eos ad meliora sequenda non obligari (quum eo ipso obligentur, quod *meliora videant, probentque*) sed quod plerique obligationi suæ minime satisfaciant. Quod si etiam *Schmausius* obligationis nomine nil aliud intelligendum velit præterquam efficacem ad aliquid agendum, omittendumve impulsione; admittere deberet, non solo timore naturalem induci obligationem: nam certum est, multos egregia indole præditos solo *æquitatis sensu*, & ut rationi morem gerant, ab inferendis alteri injuriis se continere. Quid quod *Schmausius* id quod multo quam neminem ultro lædere, difficilius est, nempe iratum in sumenda vindicta non excedere, sed eam ad acceptæ injuriæ mensuram adtemperare, sola ratione, & æquitatis sensu omnes posse ac debere supponit; ut constat ex ejus verbis paullo ante recitatis? igitur in statuenda obligationis naturalis origine secum ipse minime consentit.

Attamen in concordiam secum ipse redire videtur, dum conclusionem ex iis, quæ antea dixerat, colligens, *ex sensu igitur*, ait, *æquitatis naturalis, pœnitentiæ, & pudoris, & metu vindictæ alterius qui leditur, oritur jus obligatorium, sive præceptivum naturale, pacis, atque tranquillitatis inter homines in statu naturali vinculum*: quibus verbis videtur obligationem naturalem ex tribus recensitis capitibus derivare, ita ut omnia illa integrum obligationis fontem constituent. Fortasse igitur putat ille, homines in statu naturali juxta varium cujusque genium ac indolem, potuisse ne injuriam aliis irrogarent, aliqua ex dictis rationibus in officio contineri; nempe probos homines, seu egregia optimaque indole donatos *naturali æquitatis sensu*;
alios

alios vero non adeo egregiæ bonæque indolis, sed tamen nec admodum malæ, infito pudore; ac eos demum qui violentis cupiditatibus aguntur, *metu vindictæ* sibi a læso homine subeundæ. Quæ si *Schmausii* mens est (arbitror meliorem sibi ab amico adscribi non posse) eximium plane commentum hoc est, videlicet pro genii ac indolis diversitate, quam in hominibus reperire est, diversos naturalis obligationis fontes assignare, atque statuere! At ne quidem hac ratione scopum suum assequitur: nam obligationis naturalis nomine vel id intelligit, quod omnes homines ab injuria alteri irroganda re ipsa continet; vel id tantummodo quod ipsos continere debet: si hoc secundum intelligat; jam satis est vel ipse unus *connatus sensus aequitatis*; adeoque cetera supervacanea: si vero illud primum; neque singula, neque omnia illa simul juncta sufficiunt; quum experientia constet, modo etiam homines plurimos ab injuriis inferendis nullatenus abstinere: nisi dicere velit, hoc detrimentum induci a præsentis statu civili, in quo *privata vindicta* potestas sublata est: quod perabsurdum esset, & satis ridiculum.

Ceterum, dum ait *jus obligatorium*, seu *præceptivum*, videtur mihi verbis ludere; tum quia obligationis nomine non aliud, quatenus ex ejus dictis colligi valet, intelligit, præterquam motivum ad agendum impellens, vel ab agendo retrahens; tum quia *jus* tanquam *præceptivum* non potest agnoscere, quum illud veram verique nominis *legem* esse inficietur, atque hominem *ex legem* naturaliter esse, audacter pronunciet; quod est funditus evertere jus omne naturale. Sibi ergo modo plaudant Protestantes Juristæ de instaurato abs se naturali jure; eoque ad perfectionis apicem perducto: id modo per me illis licet. Sed verius ac potiore jure gloriari ipsi poterunt, de plena libertate, in quam *Schmausii* ope asseruerunt se: scilicet jampridem Ecclesiastici Juris excusserant jugum: jus quoque divinum infirmarant propriæ illud subjicientes interpretationi: quid demum reliquum erat, ut in plenam se assererent libertatem, nisi ut juris quoque naturalis jugum excuterent? Ii certe in hoc jam multum profecerant duce *Thomasio*, qui leges naturales ad mera consilia redegit: profecerunt au-

Ib. cap. 4.
§. 2.

Etore *Schmaufio*, seseque *exleges*, adeoque plene liberos declarare. Jus tamen remanet civile: ne istud quoque aperte impetant, *Schmaufianum* obligationis naturalis principium, nempe *metus pœnæ* verosimiliter eos continēbit: quid clam & per cuniculos contra istud conari possint, alii videant, & qui possunt, provideant. Sperare tamen præstat, plerisque inter eos saniore mente esse, qui *Schmaufianum* execrentur systema: & execrari quidem reipsa colligo ex eo, quod ait *Hubnerus*, ut alibi adnotavi, *Schmaufium* ceu *hereticum* quoad jus naturale, in *Germania* haberi. Nescio autem, an quidpiam in *Germania* actum sit, ut tanta, tamque perniciosa istius in Jure naturali novatoris audacia reprimeretur. Væ autem *protestantica* Germaniæ, si sinat impune efferri in vulgus perniciosissimum atque damnabilem hunc errorem. Et quidem licet apud illos communis doctrina hæc sit, *neminem* (ut habet idem *Schmaufius*) *alteri negotium facere, aut eum persequi debere ob eam rationem, quod alterius Religionis sit, etsi omnium pessima ex gentilium Religionibus adbereret; execrandumque, ceu reſta rationi, suavique Christi Spiritui contrarium censeant, in Christianum aliquem vel igne, vel ferro prætextu hereseos animadvertere;* puto tamen, non eousque eorum progrēdi tolerantiam, ut jus quoque naturæ cuique per eos liceat evertere: nam quicumque hoc molitur, is totius humani generis hostis censendus est. Parcat vero Cl. *Schmaufius*, cujus ceteroqui doctrinam, & quem tenet, gradum suspicio, si eum hoc ferme loco habeam: quid enim esse potest cum privatorum hominum, tum imperiorum & rerumpublicarum incolunitati magis infestum, quam dogma istud, aliam non esse naturalem obligationem, ab aliorum læsione se continendi præter eam, quæ oritur ex metu pœnæ, seu vindictæ, *privatæ* quidem in statu naturali, *publica* vero in statu civili? At horum ille alterum! docet disertè, alterum ex illo sua sponte consequitur apertissime. Sed *Schmaufius* fortasse vel amicis monentibus jam a tanto errore resipuerit. Id ego illi corde apprecor.

Hist. I II.
S. XXIX.
pag. 370.

C A P U T IV.

Admittenda non est Episcopi Gastrelli sententia docentis, obligandi principium esse desiderium beatitudinis nostræ, seu felicitatem speratam. Magis vero absurda est sententia Thomæ, qui non aliud agnoscit obligandi principium, quam spem, ac metum. Negandum tamen non est, spem præmiorum, pœnarumque metum magnum esse, necessariumque ad virtutem incitamentum.

Sententiam suam *Gastrellus* Episcopus Anglus tradit in libro cui titulum fecit: *veritas, certitudo ac necessitas Religio-* Cap II §.8.
nis, ubi jus præcipiendi, quod habet Deus ex ejus facultate, qua nos reddere beatos ac miseros potest, oriri existimat; atque adeo felicitatem, quam ab ipso speramus, primum esse fundamentum obligationis nostræ, qua ipsi tenemur obedientiam præstare. Falsam esse arbitror sententiam hanc. Nam primo, si ad nobis insitas æquitatis ideas attendamus, facile animadvertimus, quidpiam nos Deo veluti conditori nostro, ac benefactori summo debere, etiamsi nihil nobis foret ab eo post mortem sperandum, aut timendum. Quis enim dixerit, hoc posito æque fore justum, ac laudabile, eum odisse, ipsique conviciari, ac eum diligere, & laudibus celebrare? id vero plane dicendum foret, si unicum aut primum nos obligandi principium esset sperata felicitas. Hac nanque spe demta, obligatio omnis concideret; atque, obligatione sublata, nostræ omnes actiones indifferentes forent. Secundo, desiderium felicitatis nostræ potest quidem nos ad ea, quæ eidem conferre putantur, agenda impellere; at non potest efficere, ut eæ actiones sint *moraliter* bonæ, sicut nec quod earum omissiones sint *moraliter* malæ. Ex eo enim, quod quis consentaneis actionibus felicitatem non persequatur suam, non injustus vel iniquus, sed ut summum imprudens, aut stultus censetur. At hujusmodi esse debet obligandi principium, ut si quis obligationi suæ non satisfaciat, injustus, vel iniquus, aut improbus merito censetur. Tertio, Ipsa, quam speramus, beatitudo conferenda nobis a Deo est in
Z 2 præ-

præmium; supponit ergo meritum: hoc vero repositum est in eo, quod nos moralibus nostris obligationibus satisfaciamus; præsupponuntur ergo illæ ad beatitudinis spem: igitur beatitudo sperata non est unicum vel primarium fundamentum obligationis. Quarto, Filius teneretur obsequi & obedire parentibus, etiam si ab iis neque hæreditatem, nec aliud præmium deinceps speraret, videlicet ob collata sibi beneficia tum procreationis, tum educationis; præsertim si alimenta quoque in dies, quibus sustentetur, accipiat: multo ergo magis teneretur homo obedire Deo ob beneficia creationis & actualis conservationis, etiam si nullam ab eo post mortem beatitatem speraret. Quinto, quum desiderium felicitatis, ac beatitudinis spes in amore nostri fundetur (quod enim amamus, id unice speramus), sequeretur, fundamentum obligationis esse ipsum amorem nostri; nam is nos impellit ad persequendam felicitatem: at hoc non admittit ipse *Gastrellus*, nec ullatenus potest admittere; amor quippe nostri impellere nos ad quidpiam valet, obligare nequaquam. Sexto, vel ipso fatente *Gastrello*, nos ita natura comparati sumus, ut sponte nos Deo obligatos atque devinctos credamus, etiam citra futuræ nostræ felicitatis spem, vel antequam cogitatio in nobis de ea aliqua enascatur: igitur desiderium felicitatis non est verum, primariumque obligationis principium, aut fundamentum.

At, inquit *Gastrellus*, si quis sciret, aut sibi persuaderet, nullam, vel miseram sibi obsequii Deo præstiti futuram esse mercedem, ab eo statim descisceret, viamque iniret aliam, quæ ad felicitatem ipsum perduceret. Respondeo, hypothesein hanc esse impossibilem & absurdam: impossibilem quidem; neque enim fieri potest, ut nostris erga Deum obsequiis respondeat infelicitas vera: absurdam vero; quippe quæ ponit Deum voluisse, ut essemus tantummodo, non ut nobis bene esset; quod est falsissimum, nec ab eo istud sejungi potest ullatenus. Igitur *Gastrelli* ratiocinium id unum conficit, obligationem, qua Deo obstricti sumus, non ex una & sola ejus oriri potentia; verum etiam ex bonitate: quod nos ultro, lubenterque admittimus, utpote iis plane consonum, quæ superius de vero divini in homines imperii fundamento fuse disputavimus.

mus. Non est igitur separanda bonitas Dei ab ejus potentia, quum de principio obligandi agitur: enimvero quum dicimus, nos quidpiam Deo debere tanquam conditori nostro & benefactori summo, non nudam creationem, qua sumus, accipimus; sed eam, qua sumus quales sumus, seu qua ut bene sit nobis, sumus; alioqui creatio non esset beneficii loco habenda: quod enim esset beneficium, donare existentiam alicui, ut miser foret & infelix; quum melius ei fuisset, si natus non esset, neque e nihilo educus? Est ergo absurdissima hæc *Gastrelli* hypothesis, in qua Deus ipse sibi contradiceret, si hominem ad miseriam destinasset, quum ei alioqui necessarium indiderit & inevitabile felicitatis propriæ desiderium, naturalemque inclinationem ac stimulum: quo certe ipsum ab obsequii sibi præstandi obligatione absolvisset, si pietati non felicitatem, sed veram miseriam, ac infelicitatem copulasset. Scilicet, stimulus naturalis, quo ad Deo obsequendum impellimur, non omnino purus constringendus est, sed semper cum felicitatis propriæ desiderio copulatus: atque hic ab illo, nullatenus separandus ex eo ipso intelligitur, quod utrunque Deus homini inseruerit; atque adeo voluntas ejus est, ut utrunque persequamur, atque hunc in finem utrunque quoad effectum copulavit, & junxit. At inde nequaquam sequitur, desiderium beatitudinis primarium esse principium vel fundamentum moralis obligationis, quum ante ejusmodi spem concipiatur, & sit homo Deo maxime obligatus, arctissimeque devinctus. Itaque desiderium beatitudinis, seu perfectæ felicitatis, ejusque spes non est nisi incitamentum, aut principium impellens ad juris naturalis custodiam. Quare si quis nullam a Deo (quacunque de causa) felicitatem speraret, isque idcirco a Dei obsequio recederet, non id quidem ex obligationis defectu oriretur, sed ex carentia stimuli & efficaci impulsus. Eapropter hic quoque Auctor *impellendi principium*, ut ajunt, cum *principio obligandi* confundit & miscet; quæ tamen semper & naturaliter conjuncta, summopere invicem differunt: sola siquidem lex, aut voluntas imperantis proprie obligare potest, seu actiones reddere moraliter bonas vel malas; felicitas vero duntaxat impellere, allicere, & excitare

re ad agendum, legemque implendam; vel ad pœnitentiam pro actionibus eidem minime consentaneis exercendam. Hinc si quis obligandi principium esse internum velit, seu ipsi homini inditum, is non felicitatis stimulum, sed insitas nobis in ipso ortu ideas honestatis, & æquitatis in id muneris deputabit: quum hujuscemodi ideæ recta nos ducant ad Deum ceu nostri causam primam, cui per consequens parere debitum est strictissimum: at vero stimulum felicitatis ad nos ipsos unice ducit, neque omnino ullam, quantum est ex se, Legislatoris rationem habet; atque adeo impellere quidem ad actionem bonam potest, sed eam constituere moraliter bonam non potest: nihil scilicet honestatis moralis in eo præcise quod felicitatem nostram persequamur, refulget.

Verum quod magis adhuc huic *Gastrelli* sententiæ adversatur illud est, quod si stimulum, seu desiderium felicitatis principium obligandi foret, regula quoque ac norma esset nostrarum actionum; indeque quæcunque, eo stimulo incitante, exercerentur actiones, eæ probæ forent, honestæque: quod experientiæ contrarium est; nam licet ex desiderio felicitatis operentur omnes, plurimi tamen in varia labuntur crimina, proptereaquod felicitatem quærunt in bonis fallacibus & apparentibus: adeoque nonnulli obscœnis voluptatibus, alii opibus nefarie comparatis, & alii honoribus quomocunque acquisitis eam sibi constare præsumunt. Itaque præter stimulum felicitatis, aliud illudque indefectibile obligandi assignare principium oportet, legem nempe divinam per ideas æquitatis, honestatisque nobis insitas manifestatam. Nimirum, quum Deus vellet, homines & vivere honeste, & esse suo modo felices, in ortu ipso mentibus eorum tum ideas seu dictata quædam honestatis, æquitatis, atque justitiæ indidit; tum naturale necessariumque desiderium felicitatis: ut iis scilicet ad bene, honesteque vivendum instruerentur; hoc vero ut ad vivendum beate feliciterque tenderent, & laborarent.

Jam vero, si naturale desiderium felicitatis perperam constituitur uti moralis obligationis fundamentum & fons; multo minus tenere locum istum ac gradum valent *spes, metusque*: quod quidem *Thomasius* iter alios docuit. Hanc nanque senten-

ten-

tentiam erroris damnant ea omnia quæ contra *Gastrellum* hucusque protulimus; atque illud imprimis, quod *metus & spes* esse incitamentum possint, ac soleant æque, sin quoque magis, ad prava, ac ad præclara facinora; seu æque ad actus vitiorum, ac ad exercitium virtutum. Addo, hac in hypothese, unumquenque posse se ab obligatione liberare, qui velit aut spem, aut metum abjicere. Quodsi dicat *Thomasius*, id nemini licere, quandoquidem homo necessario agitur spe vel metu; jam hoc ipso obligationem moralem omnem, quæ consistere non potest cum necessitate agendi, excludit. Illud etiam ex hac hypothese consequeretur, solam utilitatem esse fontem obligationis moralis (nam circa eam cum spes tum metus versantur); quam rem si quis propugnandam suscipiat, eum omne jus naturale penitus evertere, nos supra demonstravimus; neque vero pluribus hic opus est ad errorem hunc profligandum.

Postrema propositionis pars se ipsa manifestissima est. Constat enim experientia, virtutem non adeo allicere humanum cor, ut ipsum in sui amorem defigat; præsertim quoties nec absque magno exerceri labore potest, nec absque gravi damno coli, conservarique: *Quis enim virtutem amplectitur ipsam, premia si tollas?* inquebat Poeta: non quod ipsa vel sola digna non sit, ut eam quis amplectatur; sed quia humanum cor vel ob naturalem sui imbecillitatem, vel ob contractam ex originali labe proclivitatem ad malum, eget quodam veluti fulcimento, quo innitatur, & rectum firmumque consistat adversus impetum voluptatis, aliorumque bonorum. Nimirum in homine inclinatio ad felicitatem suam omnium vehemētissima est. Hinc si quis exercitium virtutis eidem adversari apprehendat (quod quidem facile contingit, quoties ingens aliquis in ea exercenda labor fuerit impendendus, aut gravis superanda difficultas) ab ea recedet facillime; atque ad alia, in quibus felicitatem suam sibi reperire posse videbitur, ultro se convertet. Hinc sapientes quique Legislatores suas leges præmiis pœnisque sanxere, quo ad earum custodiam allicerent, ab earumque violatione absterrent. Hac eadem prorsus ratione usus est Deus in sua lege sancienda cum in Veteri, tum in Novo Testamento, ut omnes norunt: quam quidem ratio-

Juvenalis
Sat. 19.

rationem non servasset ipse, si hujusmodi incitamentum, & fulcimentum humano cordi necessarium esse, non cognovisset.

C A P U T V.

Æque falsa, ac perniciosa est Hobbesii opinio docentis, naturæ leges semper quidem obligare in foro interno, sive conscientiæ, idest quoad animi dispositionem easdem servandi, quotiescunque videbitur earundem observantia conducere ad finem, quo dirigantur: non semper autem in foro externo, seu quoad actum & exercitium illarum, in eo hominum statu, in quo non exercentur ab aliis; sed solum, cum tuto id fieri potest.

Perniciosissimæ hujus doctrinæ falsitas, quam tradit pravus hic Auctor Lib. de Cive Cap. III. §. 27. ita facili negotio demonstratur.

I. Tunc legis obligatio non cessat, seu debitum præstandi, quod lege præscribitur, quando eadem perseverat mens, eademque voluntas Legislatoris supremi, a quo prorsus obligatio pendet. Porro absurdum est dicere, supremi Legislatoris mentem, animumque mutari, vel non amplius subsistere, eo quod a nonnullis, vel etiam a pluribus violentur leges ab illo fancitæ: ergo dubitare non licet, eandem ex parte Dei voluntatem, adeoque ex parte hominum obligationem persistere quoad leges naturales, etiamsi vel pauci, vel multi easdem infringant. Jam vero obligatio ex lege naturali resultans non minus animum spectat, quam actionem externam: perspicuum enim, exploratumque est, jus naturale divinum plerumque versari circa actiones externas, præsertim quum prohibet læsionem alterius: igitur *eo etiam in statu, in quo non exercentur ab aliis*, actiones lege præscriptas exercere tenemur.

II. Una ex proprietatibus essentialibus juris naturæ, seu legum naturalium est immutabilitas, ut sequenti capite demonstrabo. At illa proprietas omnino periret, si naturalium obligatio legum statim cessaret, ac homines sive pauci, sive multi easdem infringerent: sublata siquidem obligatione, & lex
ipfa

ipsa tollatur, oportet. Afferere vero eas adhuc subsistere; propterea quod earum adhuc perseverat obligatio ipsas quoad *animum observandi, quandocunque ad finem, ad quem ordinantur, earum observatio conducere videbitur*, mera illusio est; quum leges illæ actiones urgeant præsertim externas: nanque ex istis cum earum finis, tum earundem utilitas unice pendet, ut patet.

Tertio. Quum frequentissime contingat, naturæ leges a pravis hominibus violari, ac nemo possit certus esse omnino de earum observantia ab aliis præstanda; affirmare, eas *tum solummodo obligare in foro externo, seu quoad sui exercitium, quum quis secure id facere potest*, quid aliud est, quam omne legibus naturalibus robur adimere extra statum civilem? Est ergo doctrina hæc perniciosissima.

Quarto. Perniciosior, vero est eo, quod pari jure a legibus etiam civilibus tolleretur omnis obligandi vigor; quum nemo certus sit, eas ab aliis servandas, vel violatores puniendos: siquidem hoc multis de causis potest non contingere. Quod si nihilominus obligandi vigor in legibus civilibus perseverat; quanto magis idem dicendum est atque censendum de legibus naturalibus, quæ legum civilium fundamentum sunt & munimen.

Objectio prima. *Quoniam plerique homines præ iniquo præferendi commodi sui appetitu naturales leges quantumvis agnitas observare minime apti sunt, seu observare nolunt; si forte aliqui ceteris modestiores illam aequitatem, commoditatemque, quam lex dicit, exercerent, ceteris non idem facientibus... non pacem, sed certius, & maturius exitium sibi compararent, cederentque observantes non observantibus in prædam: adeoque nil minus, quam rationem sectarentur. Non igitur est existimandum, natura, hoc est, ratione obligari homines ad exercitium earum omnium in eo statu, in quo non exercentur ab aliis. Ita Hobbesius loco cit. Ait vero: earum omnium; quia, subdit in nota, inter has leges aliquæ sunt, quarum omissio in statu naturali (modo id pacis, vel sui conservandi causa fiat) legis naturalis adimpletio potius videtur, quam violatio. Nam qui omnia facit contra omnia facientes, eripitque rapientibus, æquum facit. Contra autem id facere quod in pace modus est, & modesti ho-*

minis; in bello (cujusmodi est status naturalis) ignavia est, & sui proditio.

Responsio. Primo, ad sciendum, num leges naturales quocunque in casu ad sui exercitium obligent, attendenda unice est supremi Legislatoris voluntas, quæ, (modo subsistat, ut subsistere jam diximus) ea sola sufficiens est ratio obligandi etiam quum hominum mores sunt adeo depravati, ut sæpe malum pro bono reddant iis, qui ad normam justitiæ suas exigunt operationes. Secundo, falsum est, eos qui leges naturales exercent, si idem alii minime faciant, maturare sibi exitium; quum immo exacta hujusmodi legum custodia aliorum benevolentiam conciliet atque fiduciam: indeque a voluntate nocumentum inferendi ipsos removeat. Quodsi vero nihilominus invadant, damnumque irrogare præsumant; tunc qui patitur injuriam, intactis naturæ legibus, jure defensionis uti potest, immo & debet.

At instat *Hobbesius*, Suprema Naturæ lex est conservatio sui: indeque Ratio dicitur, unumquemque securitatem sibi omnimode procurare debere. At leges naturales non valent, securitatem cuique præstare ipsas observandi: manifestum est enim per se actiones hominum a voluntate, & voluntatem a spe & metu proficisci, adeo ut quoties bonum majus, vel malum minus videtur a violatione legum sibi proventurum quam ab observatione, volentes violant. Igitur spes unicuique securitatis conservationisque suæ in eo sita est, ut viribus, artibusque propriis proximum suum vel palam, vel ex insidiis præoccupare possit... & proinde quamdiu cautio ab invasione aliorum non habeatur, cavendum sibi quibuscunque modis voluerit, & potuerit (atque adeo etiam legum naturalium violatione, seu omissione earundem exercitii) unicuique manet jus primævum, hoc est jus in omnia, seu jus belli. Ergo sufficit ad impletionem legis naturalis, ut quis paratus animo sit ad pacem habendam, ubi haberi potest: ex quo luculenter consequitur, leges naturales non obligare ad externum sui exercitium, aliis eas non observantibus. Sic ferme ille Lib. cit. Cap. V. §. 1.

Responsio. Primo, majore securitate, ac felicitate, subductis omnibus, frui eos, qui leges naturales constanter, præcipueque justitiam servant, jam nos supra ostendimus, quum de ipsarum

rum

rum legum naturalium functione ageremus. Secundo *Hobbesius* C. XXXI
 ipse alicubi, ut in *Leviathan*, agnoscit pœnas naturales, quæ circa finem
 scilicet, ut ipse explicat, *peccata non constitutione*, seu positiva p. 172.
 lege consequuntur, sed natura (easque in anglica editione de
 Lege Nat. Cap. V. §. 51. diserte ait, teste Cumberlandio,
a Deo esse), & exempli loco ponit, quod vim inferentes punit
 vis aliena: quæ ergo obtineri securitas poterit, si proximus
 malitia & insidiis præoccupetur? Tertio idem *Hobbesius* do-
 cet præterea de cive Cap. III. cum omni homine servandam esse §. 2. & 3.
fidem . . . quia is, qui præ animi impotentia facit, vel omittit id,
quod se non facturum, vel omisurum pacto suo ante promiserat, in-
juriam facit; neque minus in contradictionem incidit, quam qui in
Scholis reducitur ad absurdum (seu ad negationem assertionis, quam
prius sustinuerat): nam futuram actionem paciscendo vult fieri; non
faciendo vult non fieri: quod est velle fieri & non fieri eodem tem-
pore, quæ contradictio est: indeque injuria absurditas quedam est
in conversatione, sicut absurditas injuria quedam in disputatione. At-
 qui hæc ratio æque valet in omni lege naturali: cujuscunque
 enim hujusmodi legis violatio infert contradictionem quandam,
 & absurditatem in humano commercio: quum enim bonum
 publicum ex exacta legum naturalium observantia, & ex bo-
 no publico etiam privatum pendeat; qui privatum bonum
 suum secluso bono publico, quærit, sibi ipsi contrarius est,
 & contradicit; scilicet vult utique bonum privatum, nempe
 securitatem suam; & non vult, quia excludit id, a quo pen-
 det. Unde non potest in eo bellum intestinum non oriri,
 quod tranquillitatem ipsi adimat, tristitiamque inferat, quæ
 recta pugnat cum securitatis statu.

Quarto, falsissimum est, nedum non manifestum, princi-
 pium illud, quo hic utitur *Hobbesius*, ut necessitatem adstruat
 præoccupandi proximum suum qua viribus, qua insidiis, nempe ho-
 mines, quoties bonum majus, vel malum minus iis videtur a vio-
 latione legum sibi proventurum, quam ab observantia, toties volen-
 tes violare. Enimvero hoc est pessime de toto humano genere
 sentire, & quorundam improborum hominum malitiam om-
 nibus attribuere, communemque facere; quum certum sit, &
 experientia notum, plures esse, qui ad justitiam & æquita-

tem suas exigunt actiones, etiam quum ex juris violatione sese magnum aliquod emolumentum assequi posse non dubitant. Hanc porro de singulis hominibus existimationem, quousque contrarium non appareat, omnino habendam, ratio suadet, postulatque æquitas. Et hanc quidem de humano genere opinionem habuere Principes quique ac Legislatores, qui *neminem pro malo habendum, nisi probetur*, edixere; sanxeruntque, neminem esse statutis pœnis, nisi plene probato crimine, subijciendum: quod sane præscriptum æquum esse, rectumque, nec ipse negare potest *Hobbesius*, qui solam *rationem status* seu Imperantium rectam esse arbitratur. Si itaque rectum est hujuscemodi præscriptum, non est cur arbitremur, adeo universalem esse hominum malitiam, ut quisque ad securitati suæ consulendum, proximum *vi, arte, & dolo* præoccupare debeat, ac perimere. Et si in statu Civili Judices pœnam, nisi probato crimine, non infligunt, eoque securitati civium satis consultum esse arbitrantur; cur potuisset quis in statu naturali, nullo præhabito peculiari malitiæ alterius indicio vel argumento, in ejus perniciem animum intendere, ut sese in securitatem assereret? Apage doctrinam, quam, neque leones, neque tigrides, si sensu pollerent ullo, probarent.

Quinto, tantum abest, ut quis alios præoccupando, sibi conscisceret securitatem, ut in certum potius exitii periculum se conjiceret: ita enim se gerendo erga alios, eos omnes in se velut in hostem exitialem, sui que ruinam concitaret. Quin posito *Hobbesii* principio, non posset, vel *Hobbesio* ipso fatente, non oriri *bellum omnium in omnes*: quo in casu ubinam, vel cui reliqua foret ulla securitas? Immo omnibus, ut per se patet, nosque alibi demonstravimus, perniciēs inevitabilis immineret; præsertim quum eo in statu nemo ab aliis auxilium sibi aut pactis aut conventionibus adsciscere posset: pacta enim, quibus solis societatem inire aliquam valerent, juxta *Hobbesium in statu naturæ, si justus ex utraque parte metus oritur, sunt invalida*. Metus autem non posset non oriri, posito *Hobbesiano* principio de universali malitia, perversaque nocendi voluntate, quoties id profuturum videatur. Est igitur absurdissimum quod ait ille in *Leviathan*: *securitatis viam meliorem ha-*

De Civ.
C. II. §.
11.

Cap. XIII.

ha-

habet nemo, anticipationē; nempe ut unusquisque vi, ac dolo omnes tamdiu subicere sibi conetur, quamdiu alios esse, a quibus sibi cavendum esse, viderit: ex quo apertissime consequitur, cessandum nunquam a bello, seu ab aliorum nece, quousque in terra reliquus homo aliquis fuerit; nam a quocunque semper, cavendum est, posita universali voluntate & facultate lædendi. Quare quid atrocius?

Sexto, quantacunque sit aut fingi possit humana malitia, aliquos saltem in statu naturali futuros homines *modestos* & æquos, non negat vel ipse *Hobbesius* alibi; nam ejus status homines dividens in *modestos*, & arrogantes seu *feroces*; alius, inquit, *secundum aequalitatem naturalem permittit ceteris eadem omnia, quæ sibi, quod modesti hominis est, & vires suas recte astimantis.* Porro id generis homines, quum nulla esset eis lædendi, vel ipso *Hobbesio* fatente, voluntas, nisi *ex necessitate res suas & libertatem contra arrogantes defendendi*, possent in hunc finem bona fide in unum coire; sicque quantumvis pauci, satis virium habere, ut sese suamque libertatem contra ceteros omnes mutuo bello divisos, defenderent. Quis neget, meliorem hanc esse *securitatis viam?*

Quod dixi de securitate per fœdera & pacta in statu naturali comparanda, locum habet etiam hoc quoque tempore in Imperantibus ac Civitatibus inter se comparatis; ut nos alibi docuimus, & pluribus in locis inculcat *Hobbesius*. Væ autem generi humano, si Imperantes omnes *Hobbesianum* adoptarent *præoccupationis* principium! Nonne totus mundus bello semper & indefinenter flagraret? adeo humanum genus haud diuturno temporis spatio ad modicum plane numerum redigendum foret, sin omnino absumendum? At ii plerunque horrent hoc principium; atque hinc mutuis cum finitimis, aliisque Imperantibus fœderibus & pactis, ac parata semper militum manu student securitati suæ consulere: & hac ratione diuturna fruuntur pace, factoque ipso illius principii falsitatem, absurditatemque demonstrant. Quid quod *Hobbesius* ipse hunc securitatis obtinendæ modum proponit, ac probat? *Considerandum*, inquit de cive cap. v. §. 3. *quid sit quod securitatem præstare possit. Ad hanc excitari aliud non potest, præterquam ut unus-*

unusquisque auxilia sibi comparet, quibus invasio alterius in alterum adeo periculosa reddatur, ut satius sibi esse uterque putet manum cobibere, quam conferere. Non statim igitur ad præoccupationem confugiendum est; neque ad securitatem sibi consciscendam prælium in omnes infendum.

§. 21. & 22. Sexto, *Hobbesius de civè cap. XIV. docet, peccatum læsæ majestatis esse legis naturalis transgressionem, non civilis; indeque puniri rebeles, proditores & ceteros læsæ majestatis convictos non jure civili, sed naturali, hoc est, non ut cives malos, sed ut civitatis hostes; nec jure imperii, seu dominii, sed jure belli. At vero negare ipse non potest, pœnam, quæ id generis fontibus jure belli infligitur, nempe mortem, vel hujus periculum, esse sufficiens indicium obligationis naturalis abstinendi a crimine læsæ majestatis etiam quoad externas actiones (alioqui facultatem cuique faceret majestatem ipsam lædendi, neque ullum per illum reliquum esset indicium naturalis obligationis fidelitatis servandæ, temperandique a rebellionem; quod est absurdissimum.) Cur ergo eadem pœna, quæ æquali jure intelligi posset in statu naturali, non fuerit sufficiens indicium naturalis obligationis servandi fidem quoad actiones externas erga alios omnes, etiam extra statum civilem? Eadem vero ratio est de aliis quibuscunque naturalibus legibus.*

Septimo demum, si comparentur mala atque pericula, quibus sese objicit, qui ceteros omnes studet præoccupare, cum iis, quibus sese objicit qui bona fide ab aliis lædendis abstinet; clarum est, exploratumque, prioris illius pericula multo majora, esse, quam posterioris hujus, adeoque hunc frui majore securitate: ac deinde quam longissime majora fore mala universalis belli omnium in omnes. Atqui, vel ipso *Hobbesio* judice, securitas, quæ licet omnimoda non sit, attamen ad alteram comparata, major est (cujusmodi est, quam ipse describit loco proxime citato, & satis esse asserit ad *legis naturalis exercitium*, seu ad obligationem inducendam naturalem servandi legem quoad externas actiones) & mala, quæ inde sequerentur, majora, absterrere juxta naturalem rationem debent ab earum violatione. Igitur falsissimum est, leges naturales in naturali statu ad externum sui exercitium non obligare.

At

At quid inquires postremo, si alter leges naturales violando potentior ad me offendendum evadat, neque ego ipsi nisi item naturales violem leges, resistere valeam sine gravi detrimento? Respondeo, eo in casu, qui rarissimus utique est, & tantum non impossibilis, detrimentum sustinendum, a Deo legum naturalium Auctore, suo tempore, hoc est in hac vel in altera vita certissime compensandum.

C A P U T VI.

Burlemaquius *baud recte obligationem naturalem a Ratione absolute deducit: aliquam tamen sola Ratione ingenerari obligationem, negandum non videtur; sed hac nec propria, nec satis firma obligatio est. Traditur definitio Obligationis cum activæ, tum passivæ; & data occasione dirimitur questio de Atheismo per se vel solum per accidens moribus noxio. Hubnerus qui primas in obligatione Rationi partes tribuit, refellitur.*

Quid de Obligationis natura senserit Cl. Burlemaquius, liquet ex ejus definitione, & ex aliis nonnullis, quæ eisdem præmittit. Definitio ita se habet: *Obligatio est libertatis naturalis coarctatio a Ratione facta, quatenus ea, quæ nobis sup-
peditat, consilia totidem sunt impulsus, qui hominem ad certum agendi modum determinant. Ad hanc definitionem hæc præsertim ratione sibi ille viam parat. Congruentia inquit, agendi modo cum rationis regulis congruente, si bene perspecta fuerit, nobis ita agendi imponit necessitatem, non utique physicam, sed moralem, sitam in impressione, quam in nobis rationes quædam efficiunt, quæ nos ad ita agendum determinant, ut aliter agere prudenter non valeamus. Quando igitur ita affecti sumus, obligati esse dicimur ad aliquid agendum vel omittendum; hoc est validis rationibus, atque incitamentis determinati, & adstricti.*

Princip. de
Droit nat.
parte I. c.
V. §. 2.

Duplicem potissimum ob causam Burlemaquii sententia nobis minime probatur. Primo nempe quod obligationem cum agendi motivo confundat; quam nos rem in Wolfio (ex quo hanc obligationis ideam mutuatus ipse videtur) superius redarguimus. Secundo, quoniam ratio auctoritate careat, quæ superio-

perioris propria est, potest ea quidem boni propositione ad agendum allicere & incitare, uno verbo, suadere; non vero proprie obligare, seu libertatem adstringere & limitare: quod a superiore unice præstari posse, videtur per se manifestum. At rationem esse homine proprie superiorem, quis dixerit, quum sit ipse homo, seu propria illius facultas? Igitur Rationis præscripta tenent tantummodo consiliorum gradum: quod & ipsemet *Burlemaquius* ultro agnoscere videtur, quum in allata definitione dicat, Rationem per *consilia*, quæ suppeditat, ad agendum determinare. At consilium esse quidpiam a lege diversum, & impulsus consilii ab obligatione, quæ propria legis est, omnino differre, quum omnes norint, miror, a *Burlemaquio* non satis, ut videtur, fuisse animadvertum.

s. XI.

Verum quod magis mihi in eo displicet, est, ipsum in damnatum *utilitatis* principium cum plerisque *Protestantibus* incidisse: neque enim putat, aliud agendi *motivum* ad nos determinandos idoneum, præter commodum aliquod, emolumentum, vel fructum ex actione colligendum. *Ratio quæcunque sit*, inquit, *non est ad nos determinandos idonea, nisi quatenus bonum aliquod acquirendum, vel malum evitandum proponit: seu quatenus actio aliqua ad nostram oblectationem, felicitatem & tranquillitatem conferre aliquo modo potest. Quod quidem ipsa hominis natura, & voluntatis indoles exigat: quemadmodum enim tantummodo bonum est objectum voluntatis; ita id, quod eam ad sese determinandum movere potest, est spes boni ipsius obtinendi. Quare semovere ab homine quodcunque emolumentum vel fructum (INTERET), est omne illi agendi MOTIVUM subtrahere, atque ad inactionem & indifferentiam reducere (a). At id, quod voluntatem ad agendum inducit, alicujus boni propositionem esse debere, non inficiamur: hujusmodi autem bonum aliud esse non posse, quam utilitatem aliquam ex actione ipsa prodeuntem (quelque interet) hoc est quod negamus: quum possit, immo & debeat esse potissimum bonum virtutis, quod haud semper cum utilitate conjungitur; ut alibi demonstrabimus.*

Quæ in *Burlemaquii* patrocinium ex ipso opponi valent, hæc ferme

(a) Hinc sumsisse videtur *Hubnerus* quod in eo supra confutavimus Lib. VII. cap. 6.

ferme sunt: Primo, Cum vulgi, tum Philosophorum effato nil aliud obligationis nomine intelligitur, quam ratio ad agendum determinans. Secundo, *Obligatio*, quum a ligando dicitur, non est nisi voluntatis adstrictio, vel constrictio: hæc vero ad agendum non constringitur, vel adstringitur, seu compellitur, nisi motivi, quod proponitur, energia & efficacitate. Tertio, quum congruum adest agendi motivum, nos illud approbamus, seu cognoscimus, nos ita agere debere: perinde vero est ita *agere debere*, ac *obligatum esse*. Quarto, admittenda est obligatio interna; quæ ne quidem concipi valet, nisi motivo a Ratione proposito.

Ad hæc tamen ita respondeo. Ad primum: Equidem Vulgus *Obligationem* persæpe confundit cum agendi motivo; sed ab illo neutiquam loquendi, multoque minus sentiendi norma sumenda est. Ad secundum: *Obligatio* non est proprie compulsio ad agendum, sed status, in quo quis, salva honestate, neque contrarium agere, neque actionem potest omittere; ut postmodum suo loco dicemus. Ad tertium: Si *motivi congrui* nomine intelligatur repræsentatio honestatis, justitiæ, æquitatis rei gerendæ, distinctione opus hic esse puto: nam vel tunc præter rei ipsius honestatem atque decentiam, concipit quis aliquam superiorem auctoritatem, quæ ipsum ad ita operandum adstringat; vel in ipsa sistit rei honestate: si primum; tum assero, veram esse proprieque dictam obligationem; non item in altero casu. Ad IV. dico, necesse non esse, aliquam admittere veri propriique nominis obligationem internam; sed tantummodo minus propriam, & imperfectam.

Scilicet, ipse non omnem rationi abnego obligandi vim; quin ei aliquam convenire, si quis neget, eum arbitrò hisce argumentis revinci posse. Primo. Obligatur quisque, ne id, quod absurdum est, admittat. Porro absurdum est sibi contradicere: contradicit vero sibi qui ductum rationis non sequitur; nam quod per rationem agendum probat, facto idpsum improbat: quisque igitur obligatur ad actiones suas juxta Rationis præcepta exigendas. Secundo. Quum Ratio quidpiam esse honestum vel turpe dicat, tunc homo intime sibi conscius est, se laude dignum esse, si illud agat, istud omittat; vituperatione vero,

Tom. II.

B b

si istud

si istud agat, omittat illud: obligatur igitur ad illud agendum, hoc omittendum, cum ut sua aliorumque adprobatione fruatur, tum ut suam aliorumque condemnationem effugiat. Tertio. Experientia constat hominem quum primo egerit quidpiam recti, intimo ex propria necessaria adprobatione gaudio perfundi; & e contrario, si quid turpe effecerit, tristitia quadam seu amaritudine ex necessaria sui ipsius condemnatione vexari: hoc satis est ad ipsum utcumque obligandum. Quarto. Cuique intime persuasum est, esse laudabile propriæ naturæ convenienter vivere, quemadmodum vituperatione dignum, quidpiam agere contra illam: igitur sese quisque obligatum censet aut censere debet ad id agendum, quod esse naturæ conveniens ratio dicit; illudque omittendum, quod ratio suadet eidem repugnare. Inesse Rationi nostræ hujuscemodi dictamina, eaque necessaria esse (qua ratione *Instinctus Morales* ab aliquibus appellantur) nemo, qui ad ea, quæ intra se sunt, animum intenderit, inficiari valet. Quinto. Etiam si Ratio homine ipso superior proprie non sit, eamque ob causam non veram obligationem parere valeat; quum tamen quid honestum, quidque iniquum sit, suggerat, Consiliarii saltem gradus ei negari non potest. Est autem aliqua obligatio ad ea amplectenda ea, quæ ab amico traduntur, consilia, si bona esse noscantur. Sexto. Quid quod imperium aliquod concedendum Rationi videtur? Quum enim homo pluribus constet partibus, quarum aliæ præstantiores aliis sunt, Ratio, quæ omnium præstantissima est, velut ceteris superior, censi potest; quæ proinde aliquod valeat imperium exercere, adeoque & moraliter obligare. Et quidem, septimo, Homo talis est conditionis, ut per Rationem possit supra seipsum munus aliquod superioris exercere: nonne enim homo actiones suas modo probat, modo improbat, quandoque etiam castigat, quum scilicet, vult sese acrius ad virtutem incitare? Potest itaque etiam sibi ipse aliquam obligationem imponere. Octavo demum. Homo propriæ Rationi aliquo certe modo subditus esse videtur: nam si contra ipsam agat, molestam ejus exprobrationem, objurgationemque, indeque tristitiam & quandam animi amaritudinem, quæ veluti inflictæ pœnæ locum teneat,

non

non valet effugere: quemadmodum si morem ei gerat, ab ipsa tum sua adprobatione, tum ea, quæ in hominem exinde profluit, voluptate quodammodo remuneratur.

Hæc omnia luculenter evincunt, Rationem non tantum se sola alicujus esse obligationis fontem; sed etiam posse aliquatenus ad recte agendum inducere. Quod quidem experientia ipsa confirmat: etenim, si vetustis scriptoribus habenda est fides, plures Philosophi, & antiqui Heroes præclara plurima sola Ratione duce patrarunt. At vero hujuscemodi obligationem valde esse infirmam & imbecillem, explorata res est. Quum enim Ratio pars hominis sit, is quidquid ea dictaverit, in sua remanet libertate agendi: ac præterea Rationis lumen insurgente passione, quamfacillime obnubilatur, ejusque stimulus contrariis cupiditatibus frequenter obtunditur; & homo, qui ob libertatem, qua pollet, Rationem inter & passiones veluti Judex sedet, voluptatis, vel utilitatis illicio facile seducitur, ut rejectis Rationis consiliis optimis, cupiditatibus acrius incitantibus obsequatur. Hinc fortior alia admitenda est, & validior, quæque sola vera est, Obligatio ad hominem in officio continendum; ea nempe *Obligatio*, quæ oritur ex supremi imperio *Legislatoris*, *Judicis*, & *Vindicis*. Qua de re alibi.

Jam vero, ut quæ de *Obligationis* natura hætenus disputavimus, clariora fiant, placet, ea paucis colligere, & consuetaria, quæ inde profluunt, indicare. Animadvertendum est igitur, triplici motivo seu ratione posse aliquem ad debitum virtutis, ex. gr. *Temperantia*, actum exercendum permoveri: nimirum primo, ut corporis sanitatem, congruasque ejus vires conservet, vel augeat; secundo, ad servandam cibi, potusque præscriptam a ratione mensuram; tertio, quia Deus naturæ auctor, supremusque Legislator id præcipit. Motivum primum voco *utilitatis*; alterum *honestatis ac decentia*; tertium stricti omnino *debiti*. Primo motivo nullam pari censeo *Obligationem moralem*; aliquam altero, sed imperfectam: tertio propriam, perfectamque. Hinc utriusque *Obligationis*, perfectæ scilicet & imperfectæ, cum *activæ*, tum *passivæ* hæc definitiones efformo.

1. Obligatio naturalis perfecta activa est *Jussio* vel *interdictio* divina actionis humana naturali lumine nota.

2. Obligatio naturalis perfecta passiva est *Impossibilitas contrarium agendi* vel *actionem omittendi*, salvo debito obsequio erga naturam Auctorem, ac supremum Legislatorem.

3. Obligatio naturalis activa imperfecta est *connexio actionis cum honestate* vel *regula Rationis*.

4. Obligatio naturalis passiva imperfecta est *Impossibilitas contrarium agendi*, vel *actionem omittendi*, salva actionis honestate, seu conformitate cum regula Rationis.

Trita illa Obligationis definitio, *Necessitas moralis agendi*, eundem quidem, quem nos definitione nostra expressimus, sensum habere potest; at alio in sensu eam intelligunt qui obligationem cum agendi motivo confundunt: scilicet hi moralis necessitatis nomine eum statum intelligunt, in quo quis boni alicujus propositione ita allicitur, & permovetur, ut ad illum persequendum, salva physica libertate, adstringatur, eo nempe sensu, quo vulgo Scholastici docent, a fine seu bono proposito voluntatem moraliter permoveri: quem sensum minus esse rectum, satis patet ex dictis: eumque nos sensum ut excluderemus, aliam, eamque, ni fallimur, clariorem dedimus definitionem. Fortasse vero hæc quæ hic ad mentem nostram declarandam subjicimus, ad varias Auctorum opiniones conciliandas, alias etiam meliorem in sensum interpretandas, reducendasque poterunt inservire.

C O N S E C T A R I A.

I. Qui obligationis naturalis nomine nil aliud intelligunt præter *connexionem actionis cum motivo* primum commemorato, nempe *utilitatis* vel *voluptatis*, ii jus nullum naturale admittunt; quia nullam admittunt *moralement* veri nominis obligationem.

II. Secluso per summam impietatem Deo, vel ejus providentia, subsistit jus aliquod naturale, sed imperfectum, & minus proprium: quia aliqua remanet, imperfecta utique, & minus propria obligatio.

III. Si

III. Si sistamus in sola natura aut Ratione, leges naturales non sunt veræ leges; quia natura vel Ratio sola nequit veram, propriamque obligationem inducere.

IV. Qui congrua Dei notitia imbuti sunt, ii duplici obligatione, quarum altera alteram non satis ex se firmam corroborat, adstringuntur; adeoque duplici valent motivo, quorum alterum altero perfectius est, ad recte agendum determinari.

V. Athei, quamvis non sint necessario vitiosi (possunt enim absolute sese a sceleribus solo Rationis dictamine continere); sunt tamen ad vitia omnia summopere proclives: quia deest illis præcipuum in eadem prolabendi retinaculum; nempe debitum obsequium erga Auctorem naturæ, ac timor supremi Legislatoris, judicis, & vindicis.

Postremo hoc confectario satis, ut puto, ea solvitur quæstio, num *Atheismus* suapte natura in vitæ ἀταξίαν turpitudinem influat; seu per se sit bonis moribus, & societati noxius, vel tantum per accidens, & ex abusu, quorum posterius docet *Wolffius*; illud alterum *Langius* cum aliis plerisque. Nimirum *Atheismus* neque per se in vitæ corruptelam influit, seu positive in vitia haud inclinat, haud propellit (quomodo enim, quum sit error, aut cognitionis privatio?); nec mere per accidens, & ex solo sui abusu; quum nemo vere ac proprie uti errore possit, adeoque neque abuti: sed quatenus duntaxat removet præcipuum labendi in crimina obicem, ut dictum est. Igitur mores ille corrumpit, quemadmodum ruinam ædificii causat, qui solidiore fulcramento sublato, exile tantum aliquod imbecillumque relinquit, quod validioris venti supervenientis impulsui resistere non valeat. Sic plane *Atheus* stabit sua fultus ratione quousque passiones silebunt; iis vero insurgentibus, & paullo acrius urgentibus, corruet & crimina quæque perpetrabit, nisi alia insurgente passione, puta impendentis alicujus poenæ timore, vel spe alicujus utilitatis, vel voluptatis majoris, aut propriæ famæ tuendæ studio absterreatur. At tunc opere quidem, non animo ab iniquitate abstinebit; adeoque non probus, sed hypocrita evadet; ut idcirco nemo illi fide re jure possit. Certum est igitur, etiam ipsimet societati quam-

quammaxime noxium esse *Atheismum*: quid enim perniciosius evenire potest, quam si fiducia mutua atque securitas auferatur? Nimirum ergo bene sentit *Wolffius* de *Atheismo*, *Atheorumque* patrociniū videtur suscipere, dum ipsum nonnisi *ex abusu* noxium putat: atheos vero virtutis cultores, virtuteque præditos evadere posse censet, reque ipsa evasisse multos exemplo *Sinensium* demonstrare contendit. At recentiores de *Sinensibus* ipsis Relationes, eos quidem ut strenuos virtutis simulatores, sed ut minime ingenuos ejusdem cultores, quin ut semper, cum clam, & impune possunt, ad decipiendum paratos nobis repræsentant. Legi possunt inter cetera quæ narrat *Hansonius* in sui itineris descriptione capite nono &c.

Sed ut res hæc sese habeat, illud, quod ad præsens attinet, certum & exploratum videtur, obligationem a *Burlemaquio* perperam a sola ratione absolute deduci: sed neque probandam arbitror sententiam *Hubneri*, qui comparatione facta, quoad vim obligandi attinet, voluntatis Superioris (qui in jure naturali est solus Deus) cum Ratione, primas huic partes concedit. *Voluntas*, inquit, *Superioris esse non potest primitivus fons obligationis: oportet altius ascendere, ut eidem solidior basis subternatur: hanc approbatio rationis constituit*. Scilicet, *voluntas Superioris obligat proculdubio subditos; non tamen prius quam hi auctoritatem ejus exploratam habuerint. Secus non obligat illa, sed cogit*. At ratione internoscendam esse auctoritatem legitimam, ut quis sponte & absque coactione sese eidem submittat, res est per se exploratissima: sed propterea ex ratione tanquam ex fonte primario obligationem fore accersendam, is solummodo poterit affirmare, qui conditionem necessariam ad sponte parendum ab ipso obligationis fonte non secernat, unumque cum alio perperam confundat. Nimirum *Lex*, modo sit vera *lex*, per se est idonea, ut veram pariat obligationem: vera autem *lex* nulla est, nisi quæ ab auctoritate legitima proficiatur. Non valet hæc vero quempiam arctare, nisi cognoscatur non tantum esse, sed etiam vera *lex* esse; hoc est a legitima auctoritate esse profecta. Si hujusmodi esse cognoscatur, eo ipso a *ratione approbatur*; neque enim aliud est vel esse potest *approbatio rationis*, nisi notitia, qua *lex aliqua vera, justa ac*

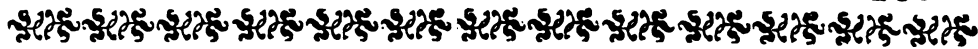
Essai d'
Hist. sur
le Droit
de Nat.
part. II.

ac conveniens esse dignoscatur. At quemadmodum cognitio legis non facit legem, ita nec adprobatio rationis obligationem parit; sed hæc a superioris auctoritate, ac etiam, si velis, a rectitudine legis unice procedit: adeoque cognitio, vel adprobatio rationis non magis parit obligationem, quam qui ignem admovet stipulæ, combustionem producat.

Nec arridet omnino quod idem Auctor subdit, nempe. *Ad hoc ut voluntas superioris adprobationem rationis obtineat, oportet, ut ea non solum nihil, quod primæ hominis constitutioni contrarium sit, contineat, verum etiam ut adeo sit ipsius hominis essentia, ejusque fini consentanea, ut is eam ceu aptam suarum operationum normam non possit non agnoscere; adeo ut sibi persuasum sit, se a proprio fine, seu felicitatis suæ meta recessurum, si eam rejiciat; & contra, nullum aptius sibi medium suppetere ad eum finem attingendum, quam si suprema Dei voluntati sese subjiciat.* Non omnino inquam arridet hæc doctrina; tum quod voluntatem divinam nimium rationis nostræ examini subicere videtur; nam satis abunde esse debet ad nos obligandos, si quænam sit voluntas Dei, innotescat; eam nanque rectam esse, nobisque convenientem dubitare nequimus: tum quod impulsus operandi omnem e sola nostræ felicitatis consideratione in nobis oriri posse veluti rem plane compertam ponit. At Deus quidem, qui summa bonitas est, nihil jubet, nisi quod ad nostram felicitatem conducit; verumtamen si quidpiam præciperet, ex quo nulla in nobis utilitas redundaret; ane idcirco in nobis nulla ei parendi obligatio consurgeret? Annon ad id satis foret agnovisse, eam esse voluntatem Dei? Annon saltem maxima ab eo nobis collata cum creationis, tum conservationis beneficia, exposcerent, ut ratio nostra ei parendum diceret? Deinde vero quum ait, oportere, homini persuasum esse, nullum sibi ad consequendam felicitatem medium aptius suppetere, quam si divinæ se voluntati subjiciat, aut de præsentis loquitur, aut de futuræ vitæ felicitate. Si de felicitate præsentis vitæ sermonem habeat, naturalium præceptorum custodiam in discrimen adducit; quum pluries contingat, ob eorundem præceptorum custodiam vitam ipsam, nedum felicitatem hanc omnem, esse prodigendam: ac propterea non de-

defunt plurimi qui felicitatis suæ summam in eo reponunt; ut sint *exleges*, seu nullis legibus ipsorum coerceantur affectus. Si vero de futuræ vitæ felicitate loquitur, quum certum sit, cujusvis naturalis præcepti custodiam in altera vita præmio suo donandam; non alia adprobatione rationis hic opus est, quam ut cognoscamus, talem reipsa esse voluntatem divinam.

DE PRINCIPIIS

JURIS NATURÆ, ET GENTIUM

LIBER XI.

De reliquis proprietatibus Juris naturæ, nempe de æternitate, necessitate, immutabilitate, & universalitate, certitudine, & claritate.

Juris naturalis proprietates alii plures, alii pauciores recensent: immo non pauci nihil, quoad hoc attinet, differendum arbitrantur. Qua de re integrum cuique est sentire, prout sibi libuerit. Mihi hæc disputatio non displicet, utpote quæ occasionem suppeditat, plura quæ ad perfectiorem juris ideam comparandam magnopere conferunt, declarandi. At in earundem proprietatum numero accuratius rigidiusque constituendo minime laboramus. Quamvis enim earum numerus contrahi facile posset, nos præter eam, quam explicuimus capite superiore, sex alias enumeramus, videlicet *æternitatem, necessitatem, immutabilitatem, universalitatem, certitudinem, & claritatem*. Ea siquidem omnia, quæ de jure naturæ nobis adhuc dicenda supersunt, placet ad totidem capita revocare. Proprietatibus igitur juris naturæ explicandis hoc caput dicamus. Et primo quidem juris æternitatem præcipue contra Thomasium vindicabimus. Tum ejus necessitatem, perfectamque immutabilitatem contra Pufendorfium. Tertio universalitatem contra Pseudopoliticos. Postea Grotium, qui hanc juris naturalis proprietatem aliquibus etiam positivis Dei legibus communem esse contendit, breviter refellemus: postremum locum tenebunt ea, quæ de juris naturalis certitudine & claritate disputare operæ pretium esse, censebimus.

C A P U T I.

Juri naturali æternitatem perperam adimit Thomafius, atque infcite afferit & contendit, Legem æternam esse ſcholasticorum figmentum.

Juri naturali æternitatem convenire inficiari poteſt nemo, niſi qui legem æternam eſſe ullam, negare voluerit. At eſſe legem aliquam æternam conficit Angelicus Doct̄or ineluctabili hac ratione: *Nil aliud eſt lex, quam dictamen practice rationis in principe, qui gubernat aliquam communitatem perfectam. Maniſteſtum eſt autem, ſuppoſito quod mundus divina Providentia regatur, quod tota Communitas Univerſi gubernatur ratione divina; & ideo ipſa ratio gubernationis rerum in Deo, ſicut in principe univerſitatis exiſtens legis habet rationem. Et quia divina rationi nihil convenit tempore, ſed habet æternum conceptum; inde eſt, quod hujusmodi legem oportet dicere æternam. Nec vero obſtat ex mente ſancti hujus Doct̄oris extantiæ hujus legis, quod non fuerit ab æterno quiſpiam, cui aliqua lex poſſet imponi: quæ enim in ſeipſis non ſunt,*

I. 2. q. 91^{a. 1.}

*inquit ille, apud Deum exiſtunt, quantum ſunt ab eo cognita, & præordinata: quamobrem æternus divina legis conceptus habet rationem legis æternæ ſecundum quod a Deo ordinatur ad gubernationem rerum ab ipſo præcognitarum. Promulgationem etiam non omnino legi æternæ deeſſe, docet Angelicus: habet enim illa promulgationem ex parte Dei promulgantis, quamvis ex parte creaturæ eſſe non poſſit æterna. Scilicet Deus & intellectu ſuo concepit, & verbo illam expreſſit: ſed nondum creaturæ, quæ eidem ſubderentur extabant. Quare lex æterna non incongrue concipi poteſt, velut ſi Rex quiſpiam leges componat, & in codice ſcribat pro civitate aliqua, quam ſit conditurus: recte enim tunc dici poſſet, jam exiſtere leges, tametſi populus, qui eiſdem regendus foret, nondum extaret. Res eſt, mea quidem ſententia clariffima. Eapropter S. Auguſtinus *Lex, inquit, quæ ſumma ratio nominetur, non poteſt cuiſpiam intelligenti non immutabilis, atque æterna videri. Et Cicero, ſapientiſſimorum fuiſſe teſtatur ſententiam, legem (utique naturalem) æternum quiddam eſſe, quod univerſum Mundum reget imperandi, prohibendique ſapientia.**

Reſp. ad 1.

Reſp. ad 2.

De Leg. lib. II. c. 4.

Nihi-

Nihilominus *Legem æternam esse figmentum scholasticorum* velut ex tripode pronunciat *Thomafius*: quod quam imprudenter, impudenterque faciat, patet ex modo dictis; sed magis etiam liquet ex eo, quod ipse fateatur, se negare non posse rem nomine *legis æternæ* a scholasticis denotatam. Quum enim ii, subdit, Jurif. div. lib. I. c. I. §. 31. *per eam intelligant justitiam divinam, vel totum naturæ ordinem divina voluntate, & decreto institutum*; quis hæc omnia, eodem faciente *Thomasio*, nisi sit *Atheus crassissimus*, asseret esse ἐκ τῆς οὐκ ὄντων, seu ex non existentibus?

Attamen ut ab hujus dicti præcipitancia ipse se purget, quid ait itidem? nempe se eo in dicto non respicere rem hoc termino (legis æternæ) denotatam.... sed ipsam applicationem legis, qua utuntur scholastici in exponendo conceptu suo, quam dico, inquit, esse impropriissimam, sive maximam ἀκυρολογίαν in voce legis esse. At sit vero, ut lubet, maxima ἀκυρολογία, seu improprietas vocis a Scholasticis eo loci adhibitæ; annon multo major est *Thomasiæ* improprietas locutionis, qua figmentum esse definit id quod voce minus propria exprimitur? Nam si *Thomafius* Scholasticos redarguere volebat, scire debebat utpote Juris naturalis Doctor, æquitatem postulare, ut ad sensum potius eorum, quam ad verba respiceret. Et si sensus is est, qui ne ab atheo quidem crassissimo negari potest, improprietas loquendi vel condonanda, vel mitius castiganda erat: ac non ita præcipitare sermonem debuerat, ut si ad ejus dicta quis attenderit, sibi persuadere merito possit, eum id plane negare, quod tantummodo *atheus crassissimus* negare potest.

Verum unam locutionis ἀκυρολογίαν, seu improprietatem in usu vocis legis, eo suo dicto, damnasse se, cui persuadebit *Thomafius*? quum hanc illi notam appingat: *Habet hæc doctrina Scholasticorum aliquid analogi cum doctrina Gentilium: in physicis cum materia prima Deo coæterna; in moralibus cum doctrina de fato?* Loquitur ergo *Thomafius* de ipsa Scholasticorum doctrina, seu de re sub hoc termino (Legis æternæ) denotata; non de simplici ἀκυρολογία seu vocis improprietate; nisi hoc abs se dictum ita intelligi voluerit, ac si dixisset: *Improprietas loquendi in termino legis æternæ hoc loci a scholasticis usurpato habet aliquid analogi cum doctrina Gentilium &c.* qua re quid magis ineptum?

sed quid etiam iniquius, quam vel doctrinæ huic scholasticorum, adeo quoad substantiam innocuæ, ut ipse postmodum agnoverit, nonnisi ab atheo crassissimo negari eam posse, vel soli ἀκυρολογίᾳ impropriæ loquendi, quam ipsimet tamen sanissime explicant, tantam importare calumniam, nempe eam accedere ad absurdissimorum Gentilium errorem aut de *materia Deo coæterna*, aut de *Fato*? Et sane quæ in Doctore *Jurisprudentia divina* æquitas, si quum hæc scripsit, sciebat, quid scholastici *æternæ legis* nomine intellexerint! Si vero non novit; quæ inscitia! & quæ in damnando imprudentia! At explicet, si valet, *Thomasius* in quonam sita sit analogia hujus doctrinæ scholasticorum cum ea doctrina Gentilium. Anne ullus scholasticorum infimi quantumvis subsellii, *legem æternam* extra Deum, & ab ipso Deo independentem putavit, ut *Stoici* materiam admitterebant Deo coæternam? Sane nullus. Etenim scholastici omnes eam non tantum unice in Deo ponunt, sed rationem ipsam, vel aliquod certe attributum Dei esse decernunt. Neque id ignorare *Thomasius* poterat, vel certe minime debebat. Desi-puit ergo, dum asseveravit, *legem æternam* Scholasticorum quidpiam analogi habere cum *materia Gentilium Deo coæterna*. Sed nescio an pejus sit quod subdit, eam aliquid quoque analogi habere cum *Fato*. Anne ergo putavit ille, Scholasticos adeo crasso ingenio, impioque corde esse, ut statuerint, *Legem æternam* ipsi Deo superiorem, secundum *quam ipse agere* debeat, ea ferme ratione, qua censebant Gentiles, *Jovem* nonnisi quæ *fato* erant constituta, agere posse? Ita prorsus censuisse videtur: neque enim ulla alia inter hanc, de qua loquimur, Scholasticorum, & Gentilium de *fato* doctrinam, ne somniando quidem, confingi valet analogia. At si ita Scholasticos hac de re locutos intellexit; quæ inscitia! Si vero ad invidiam iisdem conflandam hæc imposuit; quæ nequitia! Verum illud mihi verosimilius est, eum ne legisse quidem Scholasticos, quos ita imprudenter contemnit, impudenterque calumniatur. Et fortasse eam tantum ob causam sese hac de re purgare in *Dissertatione Preliminari* aggressus est, quod ab aliis de errore suo, & de injuria Scholasticis irrogata admonitus fuerit. Verum si ita est, saltem *notam* illam expungere debuisset: sic enim for-

fortasse fidem utcunque apud aliquos invenisset, dum asserit, sese *legem æternam figmentum Scholasticorum* dixisse quidem; at in hoc non *rem sub hoc termino denotatam*, sed maximam in *legis voce ἀκυρολογίαν impropriatatem* respexisse. Quanquam ne hoc quidem effugium imprudentiæ vel inscitæ suæ sufficiens est contegendæ: quum nemo ignoret, *figmenti* vocabulo non vocis impropriatatem, sed ipsius rei fictionem indicari. At illi ego, licet in præsumta Scholasticorum ἀκυρολογία damnanda adeo severo, immo iniquo, tantam loquendi *impropriatatem* facile condonarem, nisi eo ipso in loco, ubi sese purgare nititur, sustinendum sibi sumisset, jure meritoque Scholasticorum ἀκυρολογίαν *vocis impropriatatem loquendi se figmenti nomine* damnasse. Ait enim: *Separandæ sunt locutiones impropriæ. Aliæ enim eo modo se habent, ut etiam ex intentione loquentium pro impropriis habeantur: aliæ ita comparatæ sunt, ut loquentes prædicatum, quod nonnisi impropriissime de subiecto prædicatur, jactent proprie de eo dici. Fateor,*

„ priores locutiones impropriæ satis inconvenienter appellari
 „ figmenta, at quod posteriores attinet, sunt ea figmenta
 „ vera; quia prædicatio impropria, dum asseritur esse propria,
 „ extra figmentis conceptum ut propria non existit; sed lo-
 „ quens eam esse propriam, omnino id fingit. Ita si quis homi-
 „ nem pictum vendicaret pro homine vero, aut *Herodem* vellet
 „ esse proprie vulpem, aut prata ridere proprie, haud dubie fin-
 „ geret ista &c. constat autem, quod plerique ex Scholasticis
 „ eam opinionem defenderint, ac si illa æterna sit lex pro-
 „ prie dicta; unde & circa ipsam legis definitionem maximas
 „ controversias moverunt eum in finem, ut legis illa genera-
 „ lis definitio eo melius ad Deum accommodari possit“. Ver-
 „ rum tantum abest, ut his omnibus præcipitantiam suam pur-
 „ get *Thomasius*, ut potius magis magisque eam patefaciat, at-
 „ que confirmet. Primo enim si tantummodo *plerique ex schola-*
sticis legem æternam veram esse legem defenderint, cur ille genera-
 liter enunciat, eam *figmentum esse Scholasticorum*? An æquum
 est, quidpiam tanquam commune damnare, quod plerisque
 solummodo convenit? præsertim quum principes Scholastico-
 rum, inter quos eminent *S. Thomas*, an lex æterna *propria*
 omnino sit, seu in ratione legis perfecta, numerisque omni-
 bus

Loc. cit.
 ex Differ.
 proœmial.

bus absoluta, nullibi disputaverint, nedum definierint unquam. Secundo, esto darem, hanc locutionem Scholasticorum & impro-
 priam esse, & esse ex eo locutionum impropriadum genere, in quibus loquens prædicationem esse propriam omnino fingit; cur *Thomasius* non dixit solummodo, prædicationem legis æternæ esse figmentum: sed absolute & simpliciter enunciavit, legem æternam Scholasticorum, seu legem illam a Scholasticis constitutam esse figmentum? Anne adeo loquendi imperitus extitit Doctor iste eximius, ut nescierit, rem uti debuerat & paullo clarius explicare? Quid vero, si neque tanta sit, ut maxima dici possit, immo fortasse nec ulla *akyrologia* seu *improprietas* in voce legis, in eo, quod Scholastici ajunt, æternam aliquam extare legem? Atque imprimis undenam colligit *Thomasius*, tantam esse illius vocis *improprietas*, ac si quis *hominem pictum venditaret pro homine vero, aut Herodem esse vellet proprie vulpem*, nisi ex definitione legis, quam ipse proponit; nempe quod sit *Jussus Imperantis obligans subiectos, ut secundum jussum actiones suas instituant*? At certus ne est *Thomasius*, hanc unicam esse aptam definitionem Legis, & quam exhibent Scholastici peritiores tam discrepare a lege vera, quam differt ab homine vero homo pictus? Si hoc asserit, nimium de se præsumit, nimiumque alios contemnit. S. Thomas, qui Scholasticorum princeps habetur, ait, *nihil aliud esse legem, nisi dictamen practicæ rationis* (utique obligans); adeoque jussum, in Principe (en Imperantem), qui gubernat Rempublicam (en subiectos). Differt ne vero hæc S. Thomæ definitio a *Thomasiana* illa, quantum ab homine vero homo pictus differt? Sed propius ad rem. Agnoscit *Thomasius*, nomine Legis æternæ a plerisque Scholasticis intelligi *Ordinem naturæ divina voluntate & decreto statutum*. Nunc quæro, num iste ordo divina voluntate & decreto constitutus differat a vera lege veluti pictus homo ab homine vero? tum vero, num voluntas istæc divina, ac decretum sit ab æterno, vel in tempore Deo advenerit? Nisi *Thomasius* desipiat, primum asserere nequit: nam in eo ipso, quem Deus sua voluntate statuerit, & decreto suo firmaverit, ordine non ne satis intelligitur, immo & sufficienter exprimitur *jussum* Dei, utique *imperantis*, ut homines huic Imperanti subiecti

Loc. cit.
 §. XXVIII.

l. 2. q. 91.
 4. 1.

Ati ordinem illum pro eo tempore, quo ipsi existentiam habuerint, custodiant? Nonne enim satis est hominibus scire, talem ordinem Divino decreto statutum esse, ut sese ad illum servandum devinctos agnoscant? Illud ergo divinum decretum rationem *jussi* habet, adeoque legis obligantis. Quomodo ergo lex æterna Scholasticorum tam differt a vera lege quam homo pictus ab homine vero? Et quidem dubitare minime potest, Deum sua illa voluntate, atque decreto moralem etiam ordinem statuisse pro humana natura, adeoque & ver. gr. *non adulterandum, non furandum, suum cuique iribuendum* &c. Quid ergo illi deest, ut rationem habeat veræ legis? Cumque voluntatem hanc, hocque decretum in Deo semper extitisse, ne *Thomasius* quidem ipse negare ausit; consequens plane est, *legem æternam* non esse *Scholasticorum figmentum*, neque quoad rem *sub hoc termino denotatam*, neque quoad proprietatem usus in voce *legis*.

Hoc jam unicum effugium *Thomasio* remanet, ut dicat, eam voluntatem æternam, illudque decretum, quo Deus ab æternitate ipsa ordinem naturæ statuit, legem dici non posse, quousque non haberet subjectos, qui *secundum illud* actiones suas componere teneantur; deerat enim illi obligatio, quæ spectat ad legis essentiam. Sed quis primo loco docuit *Thomasium*, actuale obligationem esse de essentia legis, ut lex propterea dicenda non sit, si ex se, seu ex parte Legislatoris solummodo vim obligandi habeat, nempe pro eo tempore, quod subditi ad existentiam perducerentur? Porro divinum illud decretum a tota æternitate vi obligandi pollebat, quantumvis semper non extiterint homines, qui tali adstringerentur obligatione. Hujus sane solius *correlati* defectu tolli a decreto Principis rationem legis, affirmare quidem pro arbitrio poterit *Thomasius*; nunquam tamen probare. Rem hanc jam supra declaravimus exemplo Principis, qui pro incolis condendæ aliquot post annis urbis leges conscriberet: quas leges ita paratas nemo certe dixerit adeo a vera lege differre sicut hominem pictum ab homine vero. Sed præterea non puto, negabit *Thomasius*, qui *institutiones jurisprudentiæ divinæ* conscripsit, modo saltem extare *legem divinam*; adeoque *Jussu Dei*
impe-

imperantis, ut ordo servetur ab ipso constitutus. Nunc quæro ab ipso, quando hoc *jussum* ediderit Deus, quandonam hujusmodi decretum efformaverit? An in tempore, quum hominem creavit, an vero ab æternitate? Si primum dixerit; ergo, inquit ego, Deo aliquid tempore accessit, quod est absurdum: insuper, ergo non fuit ab æterno vera hæc propositio: *adulterium est malum*, quia nempe id caruit lege prohibente. Si posterius asserat; ergo lex divina æterna est: saltem semper fuit totum id, quod ex parte Dei etiam modo legem constituit divinam. At si hoc verum est, quomodo lex æterna est figmentum Scholasticorum? Immo quomodo congrue, proprieque, sin propriissime, æterna illa voluntas Dei non potest lex appellari? Aut saltem qua fronte sustinere potest *Thomasius*, id, quod legis æternæ nomine Scholastici intelligunt, adeo differre a lege vera, ut pictus homo ab homine vero? Quocunque igitur se vertat ille, nunquam satis purgare poterit imprudentiam, impudentiamque suam, qua effutiit, Legem æternam esse figmentum Scholasticorum, & eorum hac de re doctrinam quidpiam *analogi* habere cum doctrina Gentilium de *materia æterna*, ac *de fato*; præsertim cum Scholastici ipsi non hanc procuderint, sed eam a vetustissimis Philosophis, & Patribus acceperint; ut constat ex prolatis *Ciceronis*, & *Augustini* sententiis: quibus alias aliorum cum *Patrum*, tum Philosophorum addere facile foret, si res tanti esset, ut ulteriorem hunc laborem postularet.

CA-

(a) Hunc locum videtur exscripsisse II. §. 2. pag. 83. ubi asserit, *moralitatem* actionum humanarum non esse necess-

C A P U T II.

Pufendorfus perperam negat, jus naturæ necessarium esse ante quamlibet legem, contendens, actionem omnem ante legem divinam esse indifferentem. Itaque humanis actibus præconceptis ante Dei legem moralitas aliqua, quæ fundamentalis, & objectiva dicitur, inest; imo etiam formalis, tametsi imperfecta.

Juri naturæ, seu legibus naturalibus necessitatem per se convenire inficiatur Pufendorfus his verbis: *objectum juris naturalis non est necessarium ante legem, nempe divinam. At necessaria ne est hujusmodi lex? Non absolute, respondet, sed hypothetice tantum, seu postquam destinaverat Deus creare hominem animal rationale, & sociale, non poterat non lex naturalis ipsi congruere. Si enim is ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feri, & horridi species animantis fuisset producta. Dum hæc Pufendorfus scribit, in ea sententia fuisse videtur, quod creari a Deo potuerit homo irrationale animal, & non sociale, & ad contraria adigi officia; proinde fieri potuisse aliam feri, horridique animantis speciem. Quo errore apertissimam contradictionem involvente nihil Philosopho esse potest indignius. Mitius illius mentem interpretari liberet, nimirum verbis illis nihil aliud velle, quam quod divina lex necessaria sit, supposita creandi hominis voluntate. Sed hujusmodi interpretationem sibi ipse præcludit quum aperte docet, in beneplacito Dei fuisse, qualem homini, quem creaturus erat, naturam vellet assignare (a)* Quare juxta magnum istum Philosophum assignare homini poterat Deus Leonis, vel Equi naturam: quo nihil dici potest absurdius. Quamvis autem hypotheticam saltem necessitatem admittat, firmum nihilominus manet, ait ille, *ante omnem legem quosvis actus esse indifferentes.*

Lib. cap.
III. §. 4.

Lib. I cap.
II. §. 6.

*Pufendorfi sententiam certatim amplexi sunt tum ejus aſſe-
clæ,*

cessariam, nisi conditionaliter, quia in Dei potestate erat, dare talem naturam homini, aut negare.

Tom. II.

Dd

clæ, tum plerique alii protestantes Juristæ. In eam potissimum videntur perducti ex contemptu, odiove, quo Scholasticos prosequuntur, qui contra sentiunt. Rem ita se habere, fidem faciunt ex ipsismet Protestantibus nonnulli, qui hac in parte æquiores sunt. *Observavi*, ait *Israel Theophilus Cantzius*, qui moralitatem *objectivam tantum damnarent, quod a Scholasticis profectam intelligerent, perinde ac si omne, quod a Scholasticis accepimus, futile prorsus ac ineptum esset. Scholasticorum detestatio adeo apud nonnullos efficax, ut sola eorum mentio horrorem incutiat doctrine, quæ ab eis traditur.* Ex his colligere quisque valet, quam eximii Doctores hi sint, & quam sincero ducantur veritatis amore in opinionum delectu. Nos, qui multo aliter comparati sumus, & ad veritatem ubicunque fuerit, unice animum intendimus, non dubitamus, hac in re, ut in aliis multis, Scholasticorum præferendam esse sententiam; quam & *Wolffius* ipse amplexus est, quamvis eam minus recto sensu propugnavit, ut infra demonstrabimus. Fert vero hujusmodi sententia, liberis hominum actionibus seorsim a Dei lege conceptis competere *moralitatem*, hoc est, bonitatem, vel malitiam aliquam; quam vel *intrinsicam* appellant, quod non ex externa aliqua lege, sed ex ipsa earum natura profluat; vel *fundamentalem*, quia legi æternæ aut præcipienti, aut vetanti fundamentum præbet; vel *objectivam*, quia non reperitur tantummodo in subiecto præcipiente, sed in objecto ipso, quod præcipitur, aut prohibetur: eapropter vulgo definitur *Ratio divine legis ex ipsa objecti, circa quod leges divine versantur, indole petita.* *Wolffius* eam generaliore in sensu *legem naturæ* vocat: dixisset fortasse melius *regulam naturæ*; quæ scilicet superveniente voluntate Dei legislatoria, evadit lex proprie dicta. Ceterum quæstionem hanc potius esse de modo loquendi, quam de re ipsa, ex infra dicendis constabit: quod & palam faciet studium illud *Pufendorffii contradicendi receptis sententiis*, quod in ipso notavit laudator ipsius *Mascovius*. Porro argumenta, quæ *Moralitatem* hanc, sive *intrinsicam*, sive *fundamentalem*, sive *objectivam* nominare eam velis, admittendam esse conficiunt, fere sequentia sunt.

Primo. Adspernenda non est ea malarum actionum divisio
in

D. Ufu
Phil. Lei.
bn. &
Wolff. in
Theol. cap.
XI. §. 6.

in malas quia prohibita sunt, & in prohibitas, quia malæ; utpote quæ communi sensu probatur: at si actiones omnes per se indifferentes essent, seu si nulla extaret moralitas objectiva, malæ non essent actiones, nisi quia prohibita: admit-tenda est igitur hujuscemodi moralitas *objectiva*, & conse- quenter non omnes actus suapte natura indifferentes sunt.

Secundo. Aut Deus rationem aliquam habuit præcipiendi quæ naturali lege præcepta sunt, vel nullam: dici vero non potest, habuisse nullam; nam (1) Legislato nullus, si sapiat, absque ratione aliqua quicquam jubet, aut prohibet. (2) alio- qui potuisset tam odium, quam amorem sui præcipere, quod est absurdum: asserendum ergo est illud primum. Tum vero ajo: ratio illa sic præcipiendi, vel *objectiva* est, vel tantum- modo *subjectiva*: si *objectiva* admittitur; jam hæc est moralitas *objectiva*, quam propugnamus: si dixeris, eam rationem esse *subjectivam*, hæc profecto esse non potest aliud, quam volun- tas Dei; & hæc vero vel se *sola* vel qua *sancta*: si esse dica- tur voluntas Dei *sola*; tunc eadem recurrit quæstio, an ob aliquam vel ob nullam rationem præcipiat: non potest esse igitur nisi voluntas Dei ut *sancta*; atque ad hanc plane con- fugit *Pufendorfius* jam ad incitas redactus: verum hæc non potest non arguere rationes legem ferendi objectivas, idest *moralitatem* ipsam *objectivam*: sanctitas enim voluntatis est *ea Dei virtus, quæ nonnisi bonum vult, & nonnisi malum vere tale averfatur*: supponit ergo ipsa id, quod voluntas Dei præci- pit, esse bonum seu conveniens rationi, & id quod prohibet, esse malum; seu adesse in re ipsa rationem, cur actio aliqua humana v. g. amor proximi præcipiatur potius, quam prohi- beatur, & læsio proximi prohibeatur potius, quam præcipia- tur: at hoc ipsum est *moralitas objectiva*, quam propugnamus: ergo actionibus humanis liberis præconceptis ante legem Dei vel præcipientem, vel vetantem inest moralitas hujusmodi; adeoque eæ omnimode indifferentes non sunt.

Tertio. Si non daretur moralitas objectiva, moralitas ipsa esset arbitraria, hoc est omnino pendens a Dei arbitrio, quod re ipsa volunt *Pufendorfiani*: ergo potuisset Deus facere, ut, cuncta, quæ modo mala sunt, bona essent, & quæ bona,

forent mala; atque adeo Deus potuisset facere, ut bonum esset ipsum odio habere, proximum lædere &c. &, malum esset ipsum diligere, proximo benefacere &c. quod est maximum absurdum, ut omnes consentiunt.

Quarto. Sed & alterum, sublata moralitate objectiva, absurdum consequitur: videlicet hoc ipso prorsus corrumpitur totum jus naturæ, seu jurisprudentia naturalis: nam si tota ratio, cur aliquid præcipiatur vel prohibeatur, esset voluntas Dei; jam ex ipsa consideratione objecti cognosci non posset, an aliquid bonum sit, vel malum: neque enim cognosci posset, an Deus id præcipere, vel prohibere voluerit, quum æque utrunque potuerit. Sola ergo revelatione innotescere posset, quid Deus re ipsa fecerit; atque hinc e medio tolleretur omnis jurisprudentia naturalis.

Quinto. Sed & aliud sententia istæ parit incommodum: iis nempe qui Deum negant, aut ignorant, nullum reliquum esset motivum, a malis atque perversis actionibus abstinendi: quoniam sublata objectiva moralitate ex una parte, & lege divina ex altera, actiones omnes indifferentes sunt.

Sexto. Plura alia consequuntur ex negata intrinseca moralitate absurda; ex quibus hoc unum adhuc commemorabo, nimirum quod hujusmodi sententia non submissionem & obsequium erga supremum Legislatorem, sed querimoniam, indignationemque in nobis valeat excitare; eoquod ipse absque ulla congrua ratione nostram in plurimis arctare libertatem voluerit, plures videlicet vetando actiones, quin eæ in se magis prohiberi mererentur, quam aliæ quæ præcipiuntur, vel permittuntur.

Septimo. Ipsemet *Pufendorfius* agnoscit, atque fatetur, homini *rationali & sociali*, non posse non congruere legem naturalem, & hominem esse tale animal, cui non omnes actus deberent esse indifferentes, hoc est divina lege nec præcepti, nec vetiti. Est ergo in ipsa hominis natura, atque in actibus ipsis ratio aliqua, cur aut congruum sit, aut debitum, aliquos quidem actus divina lege esse præceptos, vetitos alios. Rationem porro hanc moralitatem objectivam Scholastici vocant: cur eam igitur insectatur *Pufendorfius*? Anne dicet, hoc non obstante firmum manere,

nere, ante omnem legem esse actus omnes indifferentes? Distinguit ergo ille inter *esse actus indifferentes, & debere esse actus indifferentes*; & vult, actus quidem omnes esse ante legem indifferentes, quia nondum affecti sunt lege; at non debere tamen indifferentes manere, quia ejus naturæ sunt, ut exigant lege vel præcipi, vel prohiberi? At non videt perspicacissimus homo, totam hanc concertationem ad quæstionem nominis revocari: illuc enim demum reducitur quæstio, an ratio illa, ob quam aliqui actus præcipi, alii prohiberi debent, quamque ipse agnoscit atque fatetur, possit alicujus moralitatis vel *intrinseca, vel fundamentalis, vel objectiva* nomine designari, necne? Nequaquam, inquit, quia aliud est *ratio, fundamentum, objectum* moralitatis, aliud moralitas ipsa. At si res ita se habet, æquo severiorem se præbet in Scholasticos *Fufendorfus*, ut ne modum quidem ipsius proprium loquendi velit iis permittere. Verum enimvero eodem, sin etiam potiore jure ii ipsum reprehendent, quod eos actus velit esse *indifferentes*, qui suapte natura tales sunt, ut divina exigant lege præcipi, aut vetari. Si dicas, recte eos actus appellari *indifferentes*, quia quum nondum lege præcepti, aut vetiti intelligantur, nec boni, nec mali dicendi sunt; respondeo primo, id ut summum evincere, actus hujusmodi non habere honestatem, aut turpitudinem *formalem*, non autem non habere *objectivam & fundamentalem*: secundo non habere moralitatem *extrinsecam & absolutam*, quæ a lege extrinseca & proprie dicta profluit, quatenus nimirum actio vere ac proprie dictæ legi nondum conformis intelligitur, aut difformis; non vero non habere moralitatem *intrinsecam & imperfectam* sitam in conformitate, vel difformitate cum ratione, & in custodia recti ordinis, ejusdemve inversione. Porro hanc esse veri nominis moralitatem, licet si cum altera comparetur, imperfectam, merito negaverit nemo: quis enim ierit inficias, honestum esse præclarumque ad rationis normam actus suos componere, rectumque ordinem servare; turpe vero, a rationis regula, rectoque ordine declinare? At hoc totum in nostris actibus intelligitur, etiamsi divinam legem per mentem semoveamus: negari itaque non potest, humanis actionibus ante legem divinam consideratis moralitatem inesse aliquam.

quam. Ajo, ante *legem divinam*, non vero ante *omnem legem*, ut loquitur *Pufendorfius*; neque enim concipi valent humani actus ante *rationem*, quæ legis, licet minus propriæ, seu regulæ gradum tenet, & quæ etiam obligandi saltem imperfecte vim habet, ut supra docuimus.

Lib. X.
cap. 5.

Ex his facile solvuntur contraria argumenta, ut ea proponere supervacaneum pene videatur. Proponam tamen, atque ipsis quidem ejusdem *Pufendorfi* verbis; quoniam eam ipsi plerique laudem tribuunt, quod Scholasticorum præjudicia de intrinseca moralitate funditus everterit primus.

Objectio prima. “ Quum honestas, sive necessitas moralis, & turpitudine sint affectiones actionum humanarum ortæ ex convenientia, aut disconvenientia a norma seu lege, lex vero sit justum superioris; non adparet, quomodo honestas, aut turpitudine intelligi possit ante legem, & citra superioris suppositionem “.

Responsio. Quum moralitas *objectiva* & *fundamentalis* nil aliud sit, quam ratio & fundamentum legis, seu cur congruum, aut debitum sit, ut lex condatur; ea profecto ante legem intelligitur, quin & præintelligi omnino debet, ne lex ipsa absque ratione sit, ac mere arbitraria. Præterea, extat præter legem divinam norma alia, inferior quidem, nempe recta ratio, & ordo insitus rebus ipsis: porro ex *convenientia*, vel *disconvenientia* cum hujusmodi norma oritur proculdubio aliqua moralitas ac rectitudo etiam proprie dicta, & *formalis*, licet imperfecta, ut dictum est.

Objectio secunda. “ Qui extra impositionem divinam moralitatis actionum humanarum æternam aliquam statuunt regulam, nil aliud videntur agere, quam ut Deo adjungant principium aliquod coæternum extrinsecum, quod ipse in assignandis rerum formis sequi necesse habuerit. “

Responsio. Mirum, quod hoc videri Philosopho potuerit, quasi exploratum non sit, ac omnino evidens, ad id satis esse ordinem necessarium, & incommutabilem in mente Dei existen-

(a) Huc facit quod ait S. Thomas *quæ quidem est sicut lex justitiæ secundum*
1. p. qu. 21. art. 1. *Impossibile est, Deum quam ejus voluntas recta, & justa est:*
velle, nisi quod ratio suæ sapientiæ habet: unde quod secundum suam voluntatem fa-
cit,

existentem. Aliud ergo principium, si ita loquimur, & quidem *coeternum*, at non *externum*, sed *internum*, & non Deo, sed divinæ ejus voluntati præcipienti, aut vetanti, nempe *Sapientiam* divinam, quæ rectum incommutabilem ordinem rerum præcipiat (a); si vis, etiam *Sanctitatem*, qua Deus non nisi quæ justa sunt potest jubere, nec nisi mala prohibere. Porro duo hæc *principia sequi*, seu juxta duo hæc divina attributa *neceſſe habet* agere Deus. Habet ne *Pufendorſius* in his quæ reprehendat? Anne in hac doctrina quidpiam videt *Manichæismi*, sicut poſtea *Thomasius* vidit? Sane non multum ab hoc delirio videtur ille abesse, si putavit, ex nostra sententia aliud Deo adjungi *principium coeternum extrinsecum*. Proh ingens atque subtile hominis acumen!

Objeſtio tertia. “ Fatentur omnes, Deum uti omnia, ita
 „ & hominem liberrime creasse; cui consequens est, in bene-
 „ placito ejusdem fuisse, qualem ei, quem erat creaturus,
 „ naturam vellet, assignare. Qua ratione igitur actioni homi-
 „ nis possit competere aliqua affectio, quæ ex necessitate in-
 „ trinseca & absoluta extra Dei impositionem & beneplaci-
 „ tum, promanet? “

Responsio. Omnes quidem fatemur, Deum liberrime creasse hominem: at potuisse eidem *quam vellet*, seu quampiam aliam assignare naturam, negant qui sapiunt, omnes: est enim manifesta in hoc contradictio. Itaque existentia hominis pendet a voluntate Dei creantis; at natura, seu essentia hominis pendet ab idea necessaria & incommutabili in mente Dei existente. At fortasse adoptaverit *Pufendorſius* Cartesianam de essentiarum mutabilitate sententiam: qua nihil excogitari potest absurdus. Posita autem essentia hominis necessaria, quid mirum, si ipsius *actioni competere valeat aliqua affectio* moralis ex *necessitate intrinseca*, priusquam intelligatur accedere voluntas Dei jubentis aut vetantis? Deus scilicet eo ipso quod creat hominem tali natura ac proprietatibus donatum, rationem constituit, cur aliquas ejus actiones præcipere, alias ve-
 tare

cit, juxta facit; sicut & nos quod secundum legem alicujus superioris; legem facimus, juxta facimus; sed nos qui- dem secundum legem alicujus superioris; Deus autem SIBI IPSI LEX EST.

tare debeat (in qua quidem *ratione* sita est moralitas *fundamentalis*, & *objectiva*) eo ipso normam quoque producit & regulam proximam humanarum actionum: & in conformitate vel difformitate cum ista regula consistit moralitas *intrinseca*, de qua hic disputatur. Prævie ergo ad Dei legem intelligitur moralitas aliqua saltem imperfecta. Si demum adhuc contendere velis, moralitatem omnino omnem, a Dei voluntate & beneplacito pendere, haud refragabor pertinacius; sed addam, moralitatem intrinsecam, imperfectamque, quam hæctenus explicavi, esse a Deo ut *Creatore*; extrinsecam atque perfectam a Deo esse ut *Legislatore*. Hoc si *Pufendorffius* animadvertisset, argumenta sua verbis illis non conclusisset: *Sic ut revera omnes motus, & actiones hominis, remota omni lege tam divina, quam humana, essent indifferentes*; quod factum esse jam demonstravimus. At neque illud recte satis se habet quod subdit: *Earum autem aliqua ideo naturaliter honestæ, aut turpes dicuntur, quod eas fieri, aut omitti quammaxime requirit conditio naturæ, quam Creator homini libere attribuit*. Dicere potius debuisset: quia in natura humana, & in ipsis humanis actionibus inest ratio, cur Deus aliquas præcipere, alias vetare deberet; & quia eisdem actionibus inest conformitas, vel difformitas cum necessario & immutabili ordine, & cum recta ratione, quæ proxima est & immediata earum regula & norma. Hujusmodi autem actus velle nihilominus esse omnino indifferentes, vera mihi insipientia videtur: indifferens enim illud tantummodo censendum, quod non solum aliqua facta hypothese, nondum ab aliquo legislatore præceptum, aut vetitum intelligitur; sed præterea quod ejus spectata natura, seu qualitate, nec præcipi debeat, nec vetari.

Lib II. cap.
III. §. 4.

Objectio quarta. “ Admissa hac (de *intrinseca moralitate*) sententia, in obscuro manet, quinam demum sint illi actus in se illiciti, & quo indicio ab aliis actibus liquido interno scantur; quæ item sit ratio proxima, quare iidem tales sint. “

Responsio. Immo admissa sententia de moralitate tantummodo *extrinseca*, seu ex una Dei voluntate orta, in *incerto manet*, quinam actus ab illa lege præcipiantur, aut vetentur: hoc enim cognosci non potest, nisi expendatur eorundem actuum

actuum natura, an scilicet in se boni, vel mali sint. Si hoc igitur incertum sit, ipsam etiam Dei legem *in incerto manere* necesse est, quod est absurdum. Falsum vero omnino est, quod ait *Pufendorfius*, Scholasticos, *si ab eis queras quenam sint per se, & natura sua honesta & turpia, nihil aliud habere, quod respondeant, quam esse ea, de quibus lege naturæ disponitur: respondent enim illi, ea esse, quæ naturæ rationali vel conveniunt, vel repugnant, aut (quod in idem recidit) ea esse, quibus rectus ordo servatur, aut pervertitur. Hinc S. Thomas, peccatum, ait, ex hoc ipso, quod inordinatum est, juri naturali repugnat. Hinc aut ignorantia, aut malitia revincitur Pufendorfius, dum concludit, juris naturalis definitionem isti fundamento de necessaria honestate, & turpitudine quorundam actuum superstructam & obscuram esse, & velut in circulum revolvi. Quod quidem recte se habere contra Scholasticos ait Barbeyracus, non ita contra Grotium; quasi vero illud idem, quod in hujus favorem responderi potest, dudum ante ipsum non tradiderint Scholastici. Sed Barbeyracus non adeo cordi erat veritas æquitasque, ut Scholasticorum quoque defensionem contra Protestantem, sibi prædilectum auctorem suscipiendam ullatenus arbitraretur.*

In Apol.
§. 19.I. 2 q. 71.
ar. 6. ad 4.Lib. II c.
III. §. 4.

C A P U T III.

De immutabilitate juris naturæ inepte disputat Pufendorfius.

Illius immutabilitas nititur immutabilitate divina rationis.

Pufendorfius ita loquitur de firmitate juris naturæ, ut quamvis re ipsa nunquam mutandum, absolute tamen mutabile ex Dei voluntate videtur illud existimare. Ait enim: *in voluntate quidem divina positum fuit, tale animal, cui lex naturæ congrueret, producere, vel non. Sed jam postquam a Deo creatus est homo animal, quod citra observationem legis naturalis salvum esse nequit, inde baudquaquam fas est credere, eundem velle legem naturæ tollere, aut immutare, quandiu naturæ humanæ nullam mutationem infert. Si res ita se habet; ergo quemadmodum*

De Jur.
Nat. &
Gen Lib.
II. cap. III.
§. 5.

Tom. II.

E c

Deus

Deus arbitrato suo potuit hominem tale animal facere, ut ei non congrueret lex naturæ: ita nunc illi talem potest mutationem inferre, ut lex naturæ nunc vigens non amplius homini congruat, adeoque præsentem naturæ legem mutare; quippe quæ solummodo *firma, & immota consistit, posita rerum, & humanæ naturæ, qualis nunc est, constantia*. Igitur Pufendorfius non absolute immutabilem statuit hujusmodi legem: imo nec certus est, quod aliquando mutationem reipsa subitura non sit, cum minime neget, posse Deum humanæ naturæ mutationem inferre: neque demum rationem aliquam proferat, cur, *posita rerum, & naturæ humanæ constantia, lex naturæ firma, & immota consistat*. Nam si hoc solummodo pendet ex voluntate divina; unde ille cognovit, talem esse Dei voluntatem? Si alio nititur Dei attributo, quodnam sit istud, non explicat. Quinimo Auctores illos reprehendit, qui hujusmodi immutabilitatem *fundari asserunt in iustitia, & sanctitate Dei essentiali*. Sed hoc etiam satis inepte reprehendit. Ait enim primo, *difficile fore probatu, legem naturalem ita ad sanctitatem, & iustitiam divinam esse expressam, ut quo modo sese Deus erga creaturas suas, & peculiariter adversus homines gerit, taliter etiam homines invicem, iubente naturali lege, gerere debeant*. At quis hoc unquam asseruit? Quis enim ignorat, alia creatori erga creaturas convenire, alia creaturis ad se invicem comparatis; quum notissimum sit, alia etiam convenire principi erga subditos, alia civibus erga alios cives? Verum enimvero iustitiæ, quæ est in principe, idea eadem est ac ea quæ est in cive, licet exercitium pro personæ, rei que subjectæ ratione, diversum sit. Neque enim adparet, subdit Pufendorfius, *quomodo jus inter aequales natura valiturum exprimi potuerit ex eminentissimo illo jure, quo Creator erga creaturam suam utitur; idest, quomodo lex mutuam hominibus obligationem adferens possit esse specimen potestatis divinæ, quæ nulla lege, nullaque obligatione coerceri apta est*. Verum, inquit ego, nunquid adparet, quomodo creatura ens finitum ac limitatum ex eminentissimo illo, infinito, atque ilimitato ente, quod Creator est, exprimi potuerit, ac derivari? Nihil sane difficilius videtur, jus hominum a jure oriri divino, ac velut decidi potuisse. Sed jus, inquit, divinum *nulla obliga-*

obligatione coerceri aptum est; quia, scilicet, respondeo, summum & infinitum: e finito autem & limitato sponte oritur obligatio; nam quisque obligatur, ne excedat limites juris sui, alienaque jura invadat: licet & Deo ipsi inesse aliquam obligationem non quidem alteri, sed sibi (vel si ab hujusmodi nomine abhorreas) inesse quidpiam eidem æquivalens, infra dicemus. *Justus*, subdit ille, *inter homines habetur cui cordi est, neminem ledere*, (dicere debuisset, *nemini injuriam facere*; hoc enim est proprie contra justitiam, non *to ledere præcile*) *suam cuique tribuere*. *At Deo jus est quod creavit, destruendi, etiam cum aliquo doloris sensu*. Quid inde? hoc solum probat Deum plura juste posse, quam homo; sicut etiam plura juste potest Princeps publica potestate pollens, quam possit privatus; at non ejus justitiam alterius esse generis, quam sit humana. Et sane cum certum sit, Deum nemini injuriam ullam facere; quod cuique conveniens est, pro summa sapientia & beneficentia sua, dispensare; bonos remunerari, malos in hac etiam quandoque vita punire: cur illi recte justitia non tribuatur? Quid enim refert etiamsi *quas regulas justitia Dei vindicativa observet, supra nostrum sit captum*, dum certe constat, eum neminem ultra quam mereatur, punire? quam rationem humani quoque fori sequitur vindicativa justitia: ut plane inepte & insulse, ut justitiam vindicativam Dei ab humana justitia discrepare persuadeat, addiderit Pufendorfius: *saltem hoc constat, eandem non usquequaque vestigia fori humani premere*. Imo constat, ajo ego, justitiam divinam nullo modo *premere vestigia justitiæ humanæ*; non enim ea hujus pedisequa est, ut ipsius præeuntis vestigia premere possit, aut debeat: sed humana justitia divinam sequitur, & imitatur, quantum quidem diversitas creaturæ a Creatore pati, ac permittere potest.

A scopo igitur omnino aberrat Pufendorfius, quum ex iis quæ hucusque ex eo retulimus, colligit, *Jus Deo cum hominibus commune* non esse. In quo quidem si illud solummodo spectet, plurimos justitiæ actus, quos exercent homines, locum in Deo habere non posse, proptereaquod dependentiam aliquam ac imperfectionem iidem includant; frustra omnino laborat: neminem enim contradicentem habet, aut potest ha-

bere: si vero contendat præterea, neque in generali, abstractaque justitiæ idea divinam humanamque justitiam convenire; hoc vero est, in quo ei minime assentiendum puto: certum est enim, in eo saltem utranque justitiam congruere, quod utraque ab injuria inferenda prohibeat arceatque: ex quo quidem consequens est in hominibus, ut debeant unicuique suum reddere, æqualitatem in commutationibus servare, suis obtemperare superioribus &c., a quibus omnibus liber profecto est Deus, quippe qui nemini debet quicquam, omnique superiore caret. Quam ob causam docet S. Thomas, *non competere Deo justitiam commutativam*. At quis ab injuria inferenda magis Deo alienus? Quis etiam in distribuendo æquior, aut accuratior? *Omnibus siquidem tribuit propria*, ut ait idem S. Doctor, *secundum uniuscujusque existentiam, dignitatem; & uniuscujusque naturam in proprio salvat ordine & virtute*. At, inquit, non potest *citra absurditatem Deo attribui* ea, quæ *omni juri, sive legi insit, obligatio*. Sit ita: Verum nil aliud exinde conficies, nisi Deum absque omni obligatione ea facere quæ complectitur notio justitiæ; homines vero ea ex obligatione præstare. At hoc justitiam Dei non minuit, sed perficit: neque id obstat, quominus eam homines imitari possint, ac debeant. Sed præterea extat profecto in Deo quidpiam, quod obligationis vices suppleat, demptaque imperfectione, eundem præstet effectum; nempe *ratio suæ sapientiæ: quæ quidem est sicut lex justitiæ, secundum quam ejus voluntas recta & justa est*. Igitur a seipso, & a sua sapientia, adeoque & essentia obligatur Deus. Sed hoc *valde ἀνόμως* (seu *improprie*) dici, ait *Pufendorfius*. Ego vero: satis improprie, si ab obligatione imperfectio auferatur. Et quidem obligationi, quæ non ab extrinseco provenit, nulla inesse concipitur imperfectio, quæ dicitur, dependentiæ: esse vero sibi regulam, normam, legemque, summa perfectio est. Eapropter etsi absolute dicere non liceat, *Deum esse obnoxium legi*; nam vulgo nomen legis quidpiam extrinsecum notat; at tamen non incongrue dicimus, Deum obligari *lege suæ sapientiæ, justitiæ &c.* Nec est vero, cur *Pufendorfius* tantopere aversetur velut *imperiosa vocabula majestati omnipotentis Legislatoris in-*

I. p. q. 21.
a. 1.

Puf. loc.
cit. §. 6.

S. Tho loc.
laud.

con-

congrua verba illa: *Deus necessario debet*, si per ea nihil indicetur aliud præter necessitatem, quæ inest Deo ratione sapientiæ suæ naturales condendi leges, vel ratas habendi. Fallitur enim quammaxime dum subdit: *nulla heic deprehenditur necessitas nisi quæ ex divino beneplacito originem ducit*. Anne enim ex divino beneplacito originem habet necessitas illa, qua divina ejus sapientia perspicit, atque ab omni æternitate perspexit ordinem creaturæ cuicumque, ac præsertim homini, congruentem, indeque subnascens ejus officia? Anne ex divino beneplacito est, hominem natura esse animal rationale & sociale; indeque ei non convenire *ingratitude*, *violationem pactorum*, *inhumanitatem*, *superbiam*, *contumelias* &c. Videtur quidem id *Pufendorfius* affirmare, propterea quod *naturam res* quæque non ex se, sed ex Creatoris arbitrio habent: sed perquam inepte & insipienter. Habent enim res ex Dei arbitrio existentiam; at earundem essentiæ nequaquam pendunt ex Dei beneplacito; sed eæ, sive earum idea summa necessitate, & ab omni æternitate existunt in mente Dei, sive in ratione divina: & ab omni æternitate verum erat; *furtum*, *rapinam*, *perjurium* hominem dedecere, licet nondum existeret qui furtum facere, rapere, pejerare posset. Sicine vero hebetem se præferat vir philosophus, ut rerum essentiam ab existentia, legumque naturam ab earum exercitio non secernat? At piget jam ~~in rem~~ hanc plura proferre: sat enim jam constat, quam inepte de *immutabilitate* juris naturæ disputarit is, qui pro ingenii sui subtilitate atque præstantia adeo despicit Scholasticos omnes, ut *ratiunculis* fere eos esse contentos, dictitare veritus non sit.

Jam vero ex his, quæ hæcenus disputavimus, compertum evadit fundamentum *immutabilitatis* juris naturæ. Scilicet ea nititur immutabilitate ipsa divinæ æternæ Rationis; quæ sane, quum quoad rem, diversa non sit a divina ipsa natura, nisi hæc mutetur, nec ipsa mutari valet ullo modo. Igitur hæc suprema Ratio divina percipit, sive repræsentat necessario ac immutabiliter rerum omnium ordinem ac fines, eaque omnia, quæ unicuique naturæ conveniunt, vel adversantur. Ordinem porro Deus non probare non potest, & non amare; quip-

quippe qui habet per se rationem boni, quemadmodum perturbatio ordinis rationem mali, ut alibi diximus. At vero ordo, qui ante rerum creationem erat tantummodo *idealis*, posita eorum creatione, realis evasit: ordo siquidem, rebus positus, statim confurgit, emergitque, quin opus sit, ut Deus peculiari aliqua actione ipsum producat. Eo enim ipso, quod homines creati in rerum natura existant (exemplum ponimus in eo, quod nos maxime spectat) triplex in iis confurgit ordo, ad *Deum*, ad *semetipsos*, & ad *alios* ejusdem naturæ. Idem dicito de ordine facultatum ad sua objecta, actionum ad fines suos &c. Hujusmodi vero ordinem non potest non probare & velle Deus, nisi sibi ipse contrarius sit, quod est penitus impossibile. Vult ergo ipsum eadem prorsus voluntate, qua fundamentum ponit, quo is nititur necessario. Ex quo plane conficitur, jus naturæ esse omnino immutabile, ut ne a Deo quidem mutari possit, nedum abrogari.

Ceterum perinde est, eodemque redit sive *immobilitatem* juris naturæ suprema ratione Dei, infinitaque ejus sapientia nixum constituas, sive eam repetas ex ipsa Dei *Justitia* vel *Sanctitate*. Utut enim cavillationibus impeti utcunque possit quod ajunt nonnulli, jus humanum esse *eÿtypon* quoddam, & imaginem juris divini; illud certe in dubium nemo merito revocaverit, justitiam Dei fulcire, & quadantenus continere justitiam humanam, ut hæc, nonnisi illa concussa, loco dimoveri possit. Tametsi nanque justitia Dei non omnes exercere actus possit, quos humana exerit justitia, eo quod perfectio ipsa divina quorundam materiam excludit (adeoque divina justitia non potest erga alios æqualitatem servare, quia æqualem neminem habet Deus, neque potest debitum proprie dictum reddere, quia nemini quidpiam debet); attamen non potest non omnes urgere actus, quorum capax est humana justitia: nam qui vere justus est, tum in se tum in iis omnibus, qui quoquo modo ad eum pertinent, justitiam diligit, curat & promovet; injuriamque omnem, si commode possit, arcet, ac removet. Igitur Justitia Dei quas sibi mutuo homines inferunt, injurias æquo ferre animo nullatenus valet. Uno verbo, quum justitia omnis hoc uno nitatur principio,

non

non faciendam esse cuiquam injuriam, (quod quidem principium ipsam quoque complectitur justitiam divinam) nullum, patet, dari actum posse justitiæ humanæ contrarium, qui non item divinæ quoque adversetur justitiæ; omnis enim injustitia injuria est. Pari ferme pacto ratiocinari quis potest de *Sanctitate Dei*, quæ fulcrum est firmissimum sanctitatis & justitiæ humanæ, & immobilitatis Juris naturæ: neque enim feret illa unquam indifferenter, multoque minus probabit eas in hominibus actiones, quæ rationalem dedecent naturam, easque præsertim, quæ divinis perfectionibus adversantur, ut blasphemias, odium Dei &c. Hinc ergo quoque naturalium Legum immobilitas repetenda est: vel si te brevius expedire velis, dicere potes, eam niti immobilitate divinæ providentiæ, quæ & *sapientiam & justitiam & Sanctitatem Dei* complectitur. Quæ enim Sapientia Dei novit homini convenire, eadem justitia, bonitas, sanctitas executioni mandanda decernit. Hinc Justinianus Imperator *naturalia jura divina providentia constituta* affirmat: quod est vero divina providentia constitutum, id dubio procul incommutabiliter perseveret, necesse est. Ceterum quod moralitatem attinet intrinsecam humanarum actionum, hujus immutabilitatis non aliam oportet rationem quærere præter eam, quæ ex necessitate intrinseca intelligitur suboriri; quidquid enim necessarium, illud etiam incommutabile.

Licet vero naturalis Lex absolute incommutabilis sit, Deus tamen potest efficere, ut multa homini liceant, quæ antea non licebant; non quidem naturalis juris solvendo obligationem; sed rem ipsam subtraendo potestate sua juris naturalis obligationi: quod quidem etiam Princeps quilibet quoad subditos suos, præstare aliquatenus potest. Scilicet, quum ambigere nemo possit, jus Dei latius multo patere, quam creaturæ, quemadmodum & multo amplius jus est Principis, quam privatorum civium; jus suum potest Deus homini communicare, sive eum juris sui administrum, ac velut instrumentum deligere. Ex quo facile intelligitur, quomodo homini illi quidpiam liceat jure divino, quod non liceret humano jure. Hac plane ratione potuere *Israelitæ* absque omni culpa præ-

tiolas *Ægyptiorum* res auferre, hanc illis Deo potestatem faciente, qui vel ut supremus omnium Dominus, illarum rerum dominium transferre in illos potuit; vel ut supremus Judex debitam eisdem ab *Ægyptiis* restitutionem procurare. Hac quoque ratione licebat *Abrahamo* filium suum *Isaacum* tametsi innocentem occidere; quod ita supremus cujusque vitæ dominus imperasset. Quo certe in casu adeo a jure naturæ lædendo alienus fuit *Abrahamus*, ut maxime contra ipsum egisset, si detrectasset *reddere quod erat Dei, Deo*. Sic etiam in humana justitia licet ministro publica auctoritate occidere gravis criminis reos, quod non liceret ipsi auctoritate privata. Hujusmodi interfectiones non veniunt homicidii nomine; quemadmodum neque ablatio rei legitima auctoritate facta furtum est: res enim eo ipso desinit esse aliena, quod eam alteri accipiendi justa accedit potestas, sive facultas. In hisce ergo aliisque similibus, non mutatur jus aut minuitur; sed jus majus, atque superius impletur. Possit quoque alia ratione cessare legem, seu ejus obligationem gravioris alterius legis collisione, notius est, quam ut explicatione indigeat. Alia itidem ratio est, qua legis obligatio seu potius lex ipsa cessat, est mutatio aliqua, qua materia legi subtrahitur, seu ad legem spectare desinit; eo quod aliqua accedit circumstantia, atque conditio, secundum quam a lege minime respicitur. Sic lex de deposito reddendo non urget, si qui deposuit, re ipsa in sui, aliorumve perniciem abuti velle dignoscatur; vel si ei qui recepit, auctoritate superiore interdicitur restitutio. Ut vero pateat in his & similibus, num peculiare actiones vel emissiones advertentur legi, conferendæ sunt cum regula universali & omnimode necessaria, *injuriam nulli esse faciendam*; quod quidem solum inhibendum per se est lege naturali: peculiare vero actiones, cujusmodi sunt alienæ rei acceptio, non redditio rei depositæ &c. eatenus prohibentur, quatenus in alterum injuriam continent: dempta autem ratione injuriæ, cur hæ actiones prohibeantur, nihil est. Potest vero quandoque & accipi res aliena, & non reddi concredita, quin ulla alteri irrogetur injuria, ut patet in casibus supradictis: neque enim cuiquam irrogatur injuria, dum

dum auctoritate superiore & transferente dominium, quidpiam accipitur & occupatur: nam superiore transferente dominium, desinit res illa esse alterius; vel saltem illius Dominus non est, nec esse potest rationabiliter invitus. In hisce ergo casibus quædam ut summum, contingit Juris naturalis mutationis imago; reipsa tamen, salvo, rectoque quod ab ipso jure per se intenditur, mutatio nulla est.

C A P U T IV.

Inter juris naturalis proprietates adnumeranda pariter universalitas est; nemo quippe mortalium est, qui non semper, & ubique illius vinculis adstringatur. Quapropter immerito a Pseudopolicis excipiuntur Principes summi, & Belligerantes.

Primam assertionis partem statuimus contra plures *Pseudopoliticos*, qui ita sentiunt, vel ita loquuntur, quasi Imperantes summi nullis omnino legibus, ne naturalibus quidem, essent obnoxii; adeoque sola vis, & utilitas (quam *convenientia* nomine cohonestare solent) pro regula agendi ab illis esset habenda. Neque error iste recens, sed vetustissimus est, qui humano generi innumeras semper intulit calamitates. Jam pridem Euphemus agebat apud Thucididem: *Regi, aut Civitati imperium habenti nihil injustum, quod utile.* Lib VI. Et Tirdates apud Tacitum: *in summa fortuna id æquius, quod validius.* Annal. lib. I. Huc facit & illud *Furii Pbili* apud Ciceronem, *Rempublicam sine injuria administrari non posse.* Lib. III. de Rep. ap. Aug. l. 19. de C. D. cap. 23.

Sed plures fortasse adversarios habet pars altera propositionis. Quis enim ignorat, quantum & olim invaluerit, & nunc temporis vigeat illud effatum, *jura legesque inter arma silere?* Quam frequenter armorum vis opponitur juri? Quam multi repetunt illud *Marii* apud *Plutarcum*, videlicet *leges, obstrepentibus armis, exaudiri non posse?* Quæ quidem si eo solum spectarent, ut quod reipsa ex hominum licentia, & usurpatione contingit, innuerent, profecto verissima essent. At contra falsissima, si ita intelligantur, ut armis semel arreptis, belli

Tom. II.

Ff

ge.

gerantes reddantur immunes a quolibet jure, maxime naturali. Sed jam assertionem nostram ita facile comprobamus.

Primo. Jus naturale in ipsa hominis essentia fundatur; nam ratio, qua homo ceteris animantibus præstat, illud præscribit: igitur omnes omnino homines, adeoque & Principes summi, & belligerantes sunt eidem obnoxii.

Secundo. Jus naturale est lex divina, quam scilicet Deus ab æterno constituit, & per innatam rationem hominibus promulgat, ut supra docuimus. At vero Legi divinæ etiam Imperantes, & Belligerantes obnoxios esse, nemo negaverit.

Tertio. Principes, si ad eos, qui sibi subditi non sunt, comparentur, non sunt nisi homines iidem æquales; si vero ad subditos, arctissima, specialique lege adstringuntur, ut eorum bono, atque utilitati prospiciant, nedum ut ab omni damno, injuriaque iis inferenda abstineant: si demum considerentur in ordine ad Deum & ad se, sic a ceteris hominibus nullatenus differunt. Semper ergo naturalibus legibus obligantur.

Quarto. Si Deus leges nullas imperantibus & belligerantibus imposuisset, defuisset ibi ejus Providentia, ubi major existit necessitas; tanto enim major necessitas est, ut Imperantes & Belligerantes legibus coerceantur, quanto potestate qua polent, ad damnum & exitium humano generi inferendum validiores sunt. Non est igitur dubitandum, eos vel maxime velle Deum, legibus naturalibus coerceri.

Quinto. Omnes homines generalem aliquam Communitatem constituunt naturæ similitudine, mutuaque indigentia, & utilitate colligatam; hujusce communitatis universalis partes sunt integri populi, & qui eorum personam gerunt, *Imperantes*, qui cum subiectis populis speciales communitates efficiunt: ergo quemadmodum peculiarium membra communitatum legibus naturalibus obligantur, alioqui minime conservari possent peculiare ipsæ communitates; ita ipsi populi, eorumque Principes naturalibus debent adstringi legibus, ut generalis communitas conservetur. Fac enim populos omnes sectari utilitatem propriam, ejusque gratia alteros in alteros insurgere, bellumque inire; annon integrum humanum genus sese ipsum destrueret?

Sex-

Sexto. Bella nonnulla omnium sensu injusta sunt; ea nempe, quæ absque justa causa suscipiuntur: igitur erunt quoque injusta, si eorum, quæ in ipsis geruntur, justa causa nulla sit: justa vero horum causa esse non potest nisi eorundem necessitas ad rectum finem assequendum: ex eo igitur moderanda sunt quæ geruntur in bello: non omnia ergo in bello licent. Sed de his suo loco plura.

Vix fieri hic potest objectio ulla, nisi forte ex eo ipso efato, quod paullo ante commemoravi, quodque non a vulgaribus tantum hominibus, sed etiam a doctis & prudentibus teritur, *inter arma silere leges, seu, jura non valere*. Verum præterquamquod eo multi utuntur tantummodo ad illud indicandum, quod plerumque reipsa bellatorum nequitia contingit, non quod contingere deberet; ea etiam admitti potest distinctio, qua *Dio Prusaensis* usus est, *inter hostes scripta quidem jura, idest civilia, non valere; at valere non scripta, idest ea, quæ natura dicitur, aut Gentium consensus constituit*. Ceterum Romani vestuti & puro, pioque duello res quærendas, & ^{Liv. I. 32} *belli, sicut & pacis jura esse, censebant: & inter eos Camillus* ^{Liv. IV. 27} *juste non minus, quam fortiter bella gerenda esse dicebat, & Seneca* ^{Ep. 120.} *commendat Fabricium velut in bello innocentem, & qui aliquid esse crederet in hostem nefas*. Quæ satis ostendunt viros summos ne dubitasse quidem, etiam ipsos belligerantes juri naturali obstrictos esse.

C A P U T V.

Universalitas adeo juris naturalis propria est, ut soli legi naturali conveniat. Hinc nulla datur lex divina positiva atque universalis, contra ac sensit Grotius, & aliquando propugnavit Thomasius.

OMnes homines esse naturali obnoxios legi, quidquid *Pseudopolitici* nonnulli contra obganniant, res est exploratissima. An vero lex ulla positiva sit a Deo lata, quæ item homines adstringat omnes, utcumque in controversiam venire potest. Grotius diserte docet, esse *jus divinum voluntarium....*, ^{De Jure B. & P. Lib. I. cap. I. §. 15.} *id nimirum, quod ex voluntate divina ortum habet; & idcirco a jure*
 Ff 2

*iure naturali, quod etiam divinum est, sed necessarium, distinctum, illudque non populo uni, nempe hebræo, sed toti humano generi datum est: quod perinde est atque asserere, extare aliquam legem divinam positivam & universalem, quæ obligat omnes homines. Quod si quæras a Grotio, quandonam istiusmodi jus datum fuerit, vel promulgatum; respondet, ter illud datum a Deo reperiri: primo, statim post hominem conditum; secundo iterum in reparatione humani generis post diluvium; postremo in sublimiore reparatione per Christum. Si opponas, hoc jus, sive jura, quum omnibus hominibus nec innotuerint olim, nec modo innotescant, omnes obligare non posse, respondet, *tria hæc jura haud dubie homines obligare ex quo, quantum satis est, ad eorum notitiam pervenerint*. Hic sistit Grotius: neque Pufendorfius in inquisitione hujusce legis positivæ universalis ulterius progressus est.*

Lib. I. cap.
III. §. 121.

Thomasius paullo amplius in eam inquisivit in sua *Jurisprudentia Divina*. Summa ejus doctrinæ est: *Lex divina universalis est, quæ publicata fuit omnibus hominibus, vel certe personis totum genus humanum representantibus. Universalem banc legem (subdit), confidentius nimis Adamo, & Noacho datam esse, non solum affirmant Judæi (addere debebat & Grotius) sed & determinant plane vera falsis miscentes.... Nos traditionibus istis sepositis, solam scripturam intuentes, mediaque adeo incedentes via, negare non possumus, dari ejusmodi leges. Nam non solum Adamo præceptum de arbore verita datum fuit, ac de polygamia & divortio vitandis in primæva conjugii institutione; sed & Noacho inculcatum fuit de puniendo capitaliter homicida, & vitando esu sanguinis. Pertinere autem istas leges ad positivas, exinde constat, quod illi actus non habent necessariam connexionem cum natura hominis rationali. Ceterum ad istiusmodi jus positivum determinandum tria esse necessaria docet: primo ut actum præceptum esse, aut prohibitum Scriptura indicet; secundo ut is actus ex socialitate deduci non possit; tertio ut Scriptura indicet, legem istam Dei pertinere ad omnes homines. Hæc sunt, ob quæ viri plane modestus jactat, se primum fuisse, qui istiusmodi jus divinum voluntarium universale stabilierit: quasi vero quicumque illud idem jus admisit, non ex Scripturis eodem pacto eruendum putarit. Et tamen Thomasius ea minime contentus laude, addit & aliam, nimirum se selectam, primum fuisse,*

Fund. Jur.
Nat. cap.
Præim. §.
xvi

sc. qui

se qui eam legem destruxerit: quum, inquit, genuina magis meditatio legis divina etiam ad figmentum legis hujus universalis me manuduxerit. Oh quot alia figmenta, quæ inconsulto adoptavit, debuisset ille genuina meditatione destruere!

At non erat, cur ob hanc causam adeo sese *Thomasius* efferret: nam & male eum *stabilivisse* oportet, quod postmodum fuit ipsi destruendum; neque magno opus est robore ad id, quod male *stabilitum* est, destruendum. Quibus vero momentis male *stabilitum* figmentum istud disjecerit *Thomasius*, me penitus latet: *Observationes* enim *Halenses*, ubi ea argumenta se digessisse asserit, ad manus mihi non pervenerunt: in *Fundamentis* vero *Juris Naturæ & Gentium* ejusmodi legem velut jam factis *destructam* habet. Quæ me ad divinam omnem *positivam universalem* legem rejiciendam movent, duo præsertim sunt.

Obfer. 27.
S. 23.

Primum est. Quum Deus, utpote sapientissimus Legislator, nullam condere censendus sit legem absque congrua ratione; oporteret, ut si quam præter naturales, pro universo humano genere condidisset, illius ratio ac fundamentum foret aliqua totius humani generis vel necessitas, vel utilitas, vel saltem decentia: at hoc ipso hujusmodi lex foret naturalis; quidquid enim est toti humano generi vel necessarium, vel utile, vel decorum, id ratio naturaliter vel cognoscit vel dicit, atque pro cuiusque rei gravitate præscribit; & per ipsam Deus: ad quid ergo Deus ipse *voluntariam* aliquam seu *positivam* legem pro toto humano genere addidisse censi potest? Alia ratio profecto est de peculiari aliquo populo, cujusmodi erat *hebraicus*, quem Deus sibi delegit; adeoque se gessit erga illum ut peculiaris Legislator, cujus est tales ferre leges, quales & finis ab eo intentus, & peculiare exposcunt ejusdem populi rationes. Hinc leges a Deo latæ populo hebraico universales, seu ad universum humanum genus pertinere, censendæ non sunt.

Momentum alterum ad hypothesim de legibus divinis *positivis universalibus* rejiciendam illud mihi est, quod earundem promulgatio, sine qua vera lex esse non potest, nusquam apparet: hac enim de re Scriptura, qua una constare nobis posset, silet omnino. Equidem *Grætius* ter humano generi, nempe statim

statim post *hominem conditum, post diluvium, & post Christum jus datum a Deo asserit; sed non probat. Et dum ait, tria hæc jura omnes homines obligare, ex quo, quantum satis est, ad eorum notitiam pervenerunt, subindicat, hæc jura nec ad omnium notitiam reipsa pervenire, nec pervenire posse; adeoque non omnes utique obligare: quo profecto ipso eorum perimit universalitatem. Adde, earundem notitiam hauriri non posse, nisi vel ex certa, universalique traditione, quam quis adfruat? vel ex particulari *hebræorum* traditione, cui quis fidat? vel ex sacra ipsa Scriptura, cui si Christianos hebræosque excipias, quis fidem adhibet?*

Nihilofecius *Thomasius* ad *stabiliendas* leges divinas *positivas universales* in *jurisprudencia divina* provocat ad *Scripturas*. Nos, inquit, *solam Scripturam intuentes negare non possumus, dari hujusmodi leges universales; quasi vero possit esse universale quod ex una Scriptura hauritur, quæ a maxima hominum parte vel rejicitur vel ignoratur. Illud ut summum exinde extundi posset, leges esse aliquas positivas divinas, quæ cum Hebræos, tum Christianos, quippe qui Scripturarum auctoritatem agnoscunt, ad sui custodiam adstringant: qua de re hic non agitur. Sed quomodo eas leges conficit ex Scriptura? Nam non solum,* ait, *Adamo præceptum de arbore vetita datum est, sed & de polygamia ac divortio vitandis in primæva conjugii institutione; sed & Noacho inculcatum fuit de puniendo capitaliter homicida, & vitando esu sanguinis. Quid tum? Pertinere autem, respondet, istas leges ad positivas, exinde constat, quod non habent necessariam connexionem cum natura hominis rationali. Sed utut leges hæc sint positivæ, ergone & universales? Unde hoc colligit? Anne ex eo, quod datæ sint personis totum genus humanum representantibus? Id enim innuere videtur sua legis divine positivæ universalis definitione. Sed unde novit ille, leges illas datas fuisse Adamo, & Noacho quatenus totum genus humanum representabant? quum & præceptum Adamo impositum potuerit esse illi proprium & peculiare ad faciendum ipsius obedientiæ periculum: & certum sit, de vitando esu sanguinis præceptum saltem non fuisse perpetuum. Præcepta vero de polygamia & divortio vitandis temere contendit, vel lata esse in primæva conjugii institutione,*
vel

Lib. I. cap.
II. §. 125.

§. CXXI

vel ad leges positivas pertinere; ut suo loco demonstrabimus. Non ergo mirum si Auctor iste hujuscemodi leges adeo male a se ipso *stabilitas*, tam facile item *destruere* potuerit. In hoc tamen laudandus, quod admissum semel errorem retinere noluerit, si hoc tamen fecerit non novitatis, cui videtur addictissimus, sed veritatis amore: adhuc vero laudabilior foret, si ex errore semel admissio didicisset, minus impofterum sibi, suoque ingenio fidere, aliosque minus contemnere. At illud adhuc refellendum superest, quo ipse speciatim conficere sibi aliquando visus est, *polygamiam & divortium lege divina positiva universali prohiberi*. Omnis ipsius ratio hæc est: *Deus in conjugii institutione, quæ vim legis habet, unum uni feminae junxit: ergo simul prohibuit polygamiam*. Quam levi manu rem tantam conficit! Sed unde novit ille, institutionem conjugii a Deo factam vim habere legis positivæ & universalis; quum nec ipsam institutionem conjugii a Deo factam norint pleræque gentes (sola namque natura conjunctionem maris cum femina dictare valet, & quidem proliis suscipiendæ causa) nec an Deus, uno creato homine, unam vel plures feminas condiderit, agnoscant ipsæ? At insistamus *Thomasi* vestigiis, qui quum sibi objecisset, eadem ratione *alias multas circumstantias, quæ in primæva institutione adfuerunt, per modum legis esse observandas, respondet, dicendum, omnes circumstantias negotii a Deo instituti hominibus per modum legis esse observandas, & pro essentialibus habendas, modo appareat, Deum in iisdem singulare quidpiam, & ad negotium ipsum pertinens, intendisse, aut eandem ex post facto non iterum sustulisse. Constat vero, primum per protoplastorum cum in finem creasse, ut per ipsos mediante matrimonio genus humanum propagaretur. Quod si itaque permittere voluisset, ut una femina pluribus viris, vel unus vir pluribus feminis posset in conjugio jungi, haud dubie plures masculos, aut plures feminas creasset, præprimis quum ab initio multiplicatione generis humani, magis quam hodie fuerit opus. Infero exinde, per hanc circumstantiam unius maris & unius feminae Deum singulare quid ratione ipsius conjugii intendisse, adeoque eandem ad essentielles circumstantias esse referendam. Hæc ille. Nonne videtur, hunc hominem Deo velut consiliarium in conditione protoparentum adstitisse, qui adeo fidenter affirmat, HAUD DUBIE Deum plures fuisse feminas*

Jurisp. div.
Lib. III.
S. 76.

§. 77. 79.
80. 81.

minas creaturum, si permittere voluisset, ut unus vir pluribus fœminis jungeretur? Anne ad hujusmodi permissionem aliquando futuram id necessarium erat? Minime sane: nam Deus in veteri testamento id reipsa permisit, neque tamen ad id permittendum opus habuit, ut plures fœminas initio crearet. Potuit ergo Deus ob alios utique fines non plures quam unum virum, unamque fœminam creare: inter quos ille probabilissimus est, ut omnes homines ceu ab iisdem parentibus prognati sese mutuo tanquam fratres diligerent, & sese ut omnino æquales cum natura, tum origine considerent. Sed ejus, inquiet, rei & hæc esse ratio potuit, ut unus jungeretur uni, adeoque vetaretur polygamia. Et hanc esse potuisse, haud ægre concesserim, & etiam fortasse fuit, attamen *haudubie* re ipsa ita fuisse, nonnisi temere quis affirmaverit. Profecto sese temere affirmasse ipse agnovit *Thomasius*, quum ab hac sententia *magis genuina*, ut loquitur ipse, *divinae legis meditatione* subinde discessit.

At videamus, num feliciter ex Christi domini verbis ad scopum suum disserat. *Ipse Christus*, ait, *clarissime ostendit, bigamiam in institutione primæva esse prohibitam, dum ad institutionem conjugii provocat dicens: initio non erat sic.* Quoniam vero Christus Dominus non de *Bigamia*, sed de *Divortio* ea verba protulit, *Thomasius* thesim suam hoc argumento deducit: *Si fœmina, quam vir tamen dimiserat, nubendo alii, adulterium committit; multo magis adultera erit que non dimissa a priore marito alium assumpsit. Et si mœchatur qui, dimissa priore uxore, seu invita seu volente, aliam ducit; multo magis mœchabitur qui, retenta priore uxore seu volente seu invita, superinducit alteram. Connexio tam firma est, ut ulteriorem probationem non admittat.* Firma sit, quantum ei placet, ista connexio; nihil tamen illa ad scopum suum facit. Nam Christus Dominus ait quidem, virum, qui, *dimissa uxore sua, aliam duxerit, mœchari*: at non ait, eum idcirco *mœchari*, quod legem violet positivam universalem in conditione *Hevæ*, vel institutione conjugii a Deo latam: sed integrum nobis relinquit dijudicare, quænam eo casu violetur lex. Nos cum receptissima & communissima sententia naturalem violari arbitramur. Neque sententiam hanc falsam esse,

esse, demonstravit unquam, licet non semel conatus fuerit; *Thomasius*. Instat tamen ille: *Qui polygamiam ex jure naturali* ^{S. 91. 92.} *impugnant, necesse habent aut dispensationem in jure naturali, quoad Patriarchas V. T. admittere; aut asserere, Deum tolerasse saltem polygamiam, non approbasse. Neutrum procedere commode potest. Jam enim supra ostendimus, jus naturale non admittere dispensationem.* At etiam nos supra ostendimus, aliquando mutatione materiæ fieri a Deo posse, ut aliqua actio, quæ alioqui juri subest naturali, ab eo eximatur, adeoque libera evadat.

Verum enimvero, ut demus etiam, *polygamiam* non esse jure naturali prohibitam; exinde tamen non potest *Thomasius* conficere, idcirco Christum Dominum dixisse, mœchari illum, qui uxore dimissa, aliam duxerit, quod vetitum id esset lege positiva universali: satis enim erat ad ejus dicti veritatem, vel si lata olim esset lex, quæ hebraicum duntaxat populum obstringeret; vel tunc nova a Christo ferretur lex, cui quicumque in eum credituri essent, forent obnoxii. Sane si jure naturali considerato, licita esset polygamia, ea uti ii tantum possent, qui juxta solius juris naturalis præscripta vivunt; non item Christiani, qui non ad juris naturalis tantummodo, sed ad divini quoque verbi amussim mores suos tenentur exigere. Nihil ergo ex Christi verbis extundi potest pro lege divina *positiva universali*. Verum ne illud quidem *Thomasio* concedendum assero, *connexionem esse adeo firmam polygamiam inter atque conjugium cum uxore alia, priore dimissa, ut ulteriorem probationem non admittat*: nam quum leges positivæ pendeant ex Legislatoris arbitrio, sola paritatis, utut omnimoda videatur, ratio non sufficit, ut ex unius rei prohibitione alterius etiam inhibitiō inferatur. Potest enim congrua aliqua subesse sapientissimo Legislatori ratio, cur una re vetita, aliam quantumvis nobis appareat priori similima, liberam relinquat. Quid quod si in casu nostro penitius expendatur paritatis ratio, ea non videtur omnino similis? Etenim in polygamia nulli data fides infringitur: infringitur autem in divortio, præsertim si uxor dimittatur invita. Deinde in polygamia *quod Deus conjunxit, homo non separat*:

Tom. II.

Gg

quæ

quæ est ratio ipsa a Christo Domino allata; *separat* autem in divortio, ut patet. Demum si *dimittit*, aut dimittere potest homo patrem & matrem suam, ut *adhercat uxori suæ*, fiatque cum ea *una caro*; turpe profecto est ab ea subinde discedere ac separari: quæ certe turpitude in polygamia non est. Unitas ipsa carnis inseparabilitatem ex se præsert: at non ita eodemque modo excludere videtur, si aliæ item fœminæ assumantur ad carnis unitatem. Corruit ergo omni ex parte *Thomasi* rationum pro lege divina positiva universali adstruenda. Qua ipse postmodum ratione hujuscemodi legem *destruxerit*, videant; quibus *Observationum Halensium* copia est. Ad id mihi momenta istæc plusquam satis esse videntur.

Sed antequam capiti huic finem impono, me cohibere non possum, quin plurimum Protestantium *Germanorum* in jure naturæ tractando indolem paucis observandam exhibeam. Ex una enim parte a disciplina Juris naturæ superius omne, seu revelatum lumen segregandum decernunt; ex alia vero ad Sacram Scripturam, ut inde aliquas universales leges eruant, confugiunt: rursus ex una parte sese *naturales* leges pollicentur præscripturos; ex altera divinas *positivas* addunt: demum ex una parte omnia se præscripta naturalia ex principio aliquo lumine naturali noto per rationem sibi deducenda assumunt; ex alia prius aliqua omnibus præcepta aut vetita constituunt; tum vero principium investigant, unde præceptio constet, vel prohibitio, & qua lege quidpiam præceptum sit, aut vetitum. Ex quo manifestum fit, quam immerito hi homines se ipsos jactent velut Juris naturalis *instauratores*, ceterosque omnes cum præscos, tum recentiores fere omnimodæ ejusdem Juris imperitiæ, atque ignorantæ condemnent; & omne ex alio quocunque fonte, præterquam ex propria ratione oblatum lumen respuant, aut parvipendant: id videlicet minime animadvertunt, sese ni sanctis Christianæ Religionis veritatibus detinerentur, in infinitos propemodum errores prolapsuros; quemadmodum reipta fere semper in errorem labuntur, quum neglecto superiore vel alieno lumine, sibimet ipsi nimium fidunt. Sed hoc tanquam parergon dictum esto. Illud postremo vix admonendum censeo (facile enim

enim intelligitur) nos rejicere quidem leges divinas positivas universales; at sistendo tantummodo intra ordinem naturalem, seu moralem: quandoquidem inficiari fidelis nemo potest, dari leges aliquas *supernaturales*, seu spectantes ad supernaturalem hominis statum, easque *universales* a Christo Domino latas, & ab Apostolis ubique terrarum promulgatas; cujusmodi sunt de admittendo Evangelio, Fide habenda, Baptismo, aliisque Sacramentis suscipiendis &c. licet ne istæ quidem leges, tametsi pro omnibus hominibus latæ, universales reipsa quoad obligationem sint: neque enim obligare valent eos (cujusmodi sunt adhuc certe non pauci) qui nihil, aut non quantum satis est, de Evangelii prædicatione audierunt.

C A P U T VI.

Abstrudissima est sententia Hobbesii asserentis, neminem habere posse de præceptis naturalibus certitudinem citra revelationem divinam, eamque sibi peculiariter factam.

Opinionem hanc *Hobbesii* animo infedisse, ostendunt duo ejus operum loca, si conferantur simul, copulenturque. Docet enim primo, *Natura*, quas vocamus, *leges non esse proprie loquendo leges, quatenus a natura procedunt, adeoque quatenus naturali lumine cognoscuntur; sed tantummodo quatenus eadem a Deo in Scripturis latae sunt: sic enim legum nomine propriissime vocari.* Hinc conficitur, ut quisque videt, nullam nos de legibus naturalibus certitudinem habere posse, nisi ex ipsis Scripturis. At si quæras ab ipso, unde quis certus esse possit, vel Scripturas auctorem habere Deum, vel in ea revelatum esse quidpiam, ita respondet: *Quid Deus aliis dicat, scire non possumus naturaliter, neque sine revelatione divina* **NOBIS CONCESSA** *supernaturaliter. Quanquam enim revelatum esse alicui aliquid, credere inducatur aliquis vel propter miracula, quæ ab eo facta esse viderit, vel propter egregiam sanctitatem, vel egregiam sapientiam, vel propter egregiam felicitatem, quæ omnia divinæ gratiæ signa sunt satis magna, certitudinem tamen non efficiunt. Ex his nemo non*

De Civ.
Cap. III.
§. 31.

Leviath.
cap. XXVI.

videt, plane illud consequi, nullam nos habere posse Juris naturalis certitudinem, præterquam revelatione nobismet ipsis a Deo facta; adeoque *Hobbesum* in ea re ipsa, quam illi adscripsimus, opinione fuisse.

Sententiæ hujus, sive potius erroris absurditas adeo evidens se ipsa & manifesta est, ut eam fusius demonstrare supervacaneum videatur. Quid enim absurdius, quam juris naturalis certitudinem e medio tollere? Id enim ferme perinde est, ac si jus ipsum naturale existere inficeris; quum jus quod incertum est, aut nullum omnino sit, aut parum admodum ab eo differat, quod nullum est. Tollit autem *Hobbesius* a jure naturæ omnem certitudinem, dum ex una parte quatenus unice traditur in Scripturis, veræ ei legis tribuit prærogativam; ex altera vero ad habendam de legibus naturalibus traditis in Scriptura tutam certamque notitiam, privatam revelationem expectandam dicit.

Ceterum illud est indubitatum atque certissimum, omnimodam de legibus naturalibus in Scriptura traditis certitudinem haberi non posse, nisi fide supernaturali: qua quum careant hæretici & infideles, quoad eos verum est, divinæ gratiæ signa, quæcunque sint, *non efficere certitudinem*. Leges etiam naturales, prout *a natura procedunt, non esse proprie loquendo leges*, recta esse sententia potest, si ita hoc dictum intelligatur, leges naturales ex vi solius naturæ, seu quatenus sunt præcise aut naturales inclinationes, aut rectæ rationis dictata, proprie dictarum legum nequaquam gradum attingere; sed tum demum eas id consequi, quum Conditoris naturæ, supremique Legislatoris voluntas præcipientis aut vetans accedere intelligitur: ea enim est, quæ perfectam obligationem, qualis ad legem proprie dictam requiritur, una parere valet & inducere: ut nos alibi docuimus. At perversa omnino sententia est, si quis ita dictum illud intelligat, ac si nullam naturali lumine, sed sola scripturæ revelatione divinæ hujus voluntatis ea præcipientis, aut vetantis, quæ de jure naturæ sunt, certitudinem habere possimus: quod docere *Hobbesius* videtur, dum ait, leges naturales esse proprie loquendo leges, *tantummodo quatenus a Deo in Scripturis late sunt*.

CA-

C A P U T VII.

Juri naturali minime, ut par est, prospiciunt, qui primaria ipsius principia tantummodo ex Traditione certo nobis innotescere arbitrantur.

Vir Clarissimus, ac præstantissimus *Cæstus Innocens Ansaldus* O. P. nunc in celebri Academia Taurinensi publicus Theologiæ Professor, quum diu multumque varias Philosophorum circa Jus naturale, ejusque præsertim principia opiniones, innumeraque dissidia perpendisset, in eam demum sententiam ivit, solam Philosophiam Juris naturæ principiis firmitatem omnimodam suppeditare non posse; & idcirco eorum certitudinem ex alio potiore fonte repetendam esse, nempe ex primæva quadam Traditione a Deo facta Adæ nostro Protoparenti. Hanc sententiam proposuit lateque digessit *Ansaldus* in opere quem inscripsit: *de principiorum legis naturalis Traditione*, edito Mediolani An. MDCCXLII. *Principia legis naturæ*, (ait ille, referente Ab. Polino in sua ad illud opus præfatione) *aut ego fallor aut repetenda sunt a Deo tradente illa homini primo, a quo deinceps per singulas ætates ad nos usque constanti prorsusque naturali Traditione manarunt. Porro cum Traditionem voco naturalem, animus est, banc ita a Theologica atque Apostolica Traditione distinguere: ut non suspiceris, me contra me ipsum plagas texere, & ad Fidem nunc demum confugere, a qua paullo ante ceteros deturbavi. Traditio isthæc, si quid mei judicii est, nullo modo ad eum rerum ordinem pertinet, quem Theologi supernaturalem appellant, utpote quæ habenda est inter subsidia Naturæ, ab optimo Creatore eidem homini, quo demum cumque modo aut tempore paraverit, constituta; ab hoc filiis & nepotibus accurato magisterio commendata, ut ad posteros, non disquisitione naturæ, & regiminis gratia vel necessitate, sed narratione Majorum illa traducerent, perficienda semper, delenda aut mutanda nunquam; nisi si quando deformata ab illis fuerint, qui inanis sapientiæ jactantia meditationes meditationibus cumularunt, & quo magis a simplici gentium omnium traditione, eo magis a veritate recesserunt. Addit vero, Traditionem*
banc

hanc vires addere mirum quantum, argumentis Philosophiæ, ut ex PROBABILIBUS evadant CERTA, utque in iis, quæ docet... non adhaerescat scopulis imbecillium disputationum nostrarum, sed luminis divini veluti sydere naturæ præeunte, altum perpetuo teneat, atque hoc sæculorum omnium suffragio, quasi aquarum mole feratur &c. Hanc Ansfaldi sententiam laudatus Abbas Polinus vocat præclarum inventum: ea tamen mihi (quod pace dixerim tanti Viri) non omni ex parte probatur. Nimirum, si Ansfaldus præclaro hoc invento suo (si inventum dici potest, qua de re postea) illud sibi proposuisset solum ut præcipua juris naturalis principia etiam naturali quadam perenni, universalique traditione confirmari posse evinceret; conatum ejus præclarum laudeque dignum existimarem. At si ut huic suo invento pretium addat, principiorum juris naturalis certitudinem ita ab hujuscemodi traditione pendere velit, ut quæcunque ex intima philosophia, seu naturali ratione, peti ad eorum confirmationem momenta possint, ea tantum probabilia sint, nulla omnino satis certa; id nullatenus probare possum: quin hoc asserere, aleam esse periculi plenam existimo. Quum enim permagni intersit humani generis certa haberi, & indubitata juris naturalis principia (nam ab hoc tota quanta est, humana felicitas pendet); illud profecto non potest haberi velut a periculis immune commentum, quod alterum eorum certitudinis fontem, & quidem primarium, & a sapientibus hucusque agnitum, alterius clarioris, certiorisque aperiendi obtentu, obstruere aggreditur. Attamen hunc quidem in finem & mentis humanæ imbecillitatem exaggerat Ansfaldus, & Philosophorum dissidia amplificat, & Scepticorum, Pyrrhonicorumque promovet argumenta, ac impiorum etiam exceptiones, & objectiones ceu rationi insolubiles, & insuperabiles habet: Siccinæ vero consulere se putat ille præclarissimæ, & perquam necessariæ disciplinæ? Nonne satius utiliusque fuisset, ejus principiorum certitudinem ex naturali primum ratione confirmare, aut ratam saltem habere; tum vero fontem alterum, si quis clarior, facilior, & magis obvius videretur, aperire, atque intento digito commonstrare? Quod ægrius tamen ferendum videtur, est, Ansfaldum multum quidem esse

se

se in ea minuenda certitudine, quæ ex philosophia peti possit ac debeat, & in evincenda traditionis perennis, & universalis necessitate; at in traditione ipsa firmanda parcissimum, ac fere nullum; adeoque præclarissimam disciplinam ex hac parte ludibrio incertitudinis exponere. Quæ reprehensio ut nunquam in Virum longe doctissimum cadere posset, summopere optassem. At, *rogat ille, & obsecrat*, teste Polino, Loc. cit. ut quod edidit, opus non habeatur nisi *ut adumbratum rudimentum eorum quæ movenda, & absolvenda essent*. Ego quidem plane assentior; novi enim, quantum ille omnigena eruditione præstare valeat: doleo vero summopere, quod aliis, ut puto, distentus studiis, curisque, ultimam manum tanti momenti operi apponere non potuerit. At consultius multo, meo quidem iudicio fuisset, perenni huic traditioni firmandæ primam operam impendere, aut nihil contra certitudinem alteri capiti innixam disputare.

Ceterum, quod non præstitit quacunque de causa *Ansaldo*, supplere aggressus est ejus amicissimus Abbas *Polinus*, sibi que sumsit vigentem omni tempore, & apud omnes universi Orbis Gentes de juris naturalis principiis Traditionem demonstrare. Clarissimi viri conatum laudo: at vero quod Traditionis hujusmodi necessitatem cum amico *Ansaldo* urgeat ex eo, quod absque illa multa quidem eorundem principiorum probabilitas, certitudo vero nulla haberi valeat, *in hoc non laudo*. Sed illud etiam plane mirari subit, qui fieri potuerit, ut hi duo eximii alioqui Viri tam facile crediderint, hac via omnia sopienda Philosophorum dissidia, omnes e medio tollendas *Scepticorum, Pyrrhonicorumque* dubitationes, omniumque demum impiorum semel pro semper *ora obstruenda*; quum vix sperandum videatur, futurum aliquando, ut qui fulgentissimis luminis naturalis principiis manus dare detrectent, ii obviis ulnis Traditionem ipsam amplectantur. Anne enim facile est, eos de istius Traditionis extantia revincere? An non in promptu ipsis non erunt cavillationes, quibus ejus originem impetant, aut valorem? Præclare quidem dicitur: *traditione ea admissa*, Loc. cit. *desinet Philosophus fluctuare* &c. Sed ipsam traditionem tanta certitudine & claritate demonstrare, ut eam vel male affecti philo-

Philosophi, cujusmodi sunt *Sceptici*, *Pyrrbonici*, ac impii quique, re ipsa admittant, vel non possint non admittere, *hoc opus, hic labor est*. Dicent fortasse, per ipsos Philosophos stare, si traditionem hujusmodi non fateantur; ceterum eam satis demonstrari. Sit vero ita; (neque enim caput istud, quaecumque demum sit, certitudinis mihi lubet infirmare, quod immo valere vel maxime desidero) at ipse potiore etiam jure asserere possum Philosophorum pravitatem in causa esse, cur ipsis, seu eorum aliquibus juris naturalis principia omnino certa non videantur. Alias vero ex aliquorum discrepantia atque dissidiis velle eorundem principiorum incertitudinem, vel quod ad rationis lumen attinet, obscuritatem, aut ambiguitatem propugnare, idem esse censeo, ac ideo inficiari solem splendescere, quod a cæcis, aut ab iis, qui oculos clausos tenent, splendor ejus non percipiatur.

Ceterum nova censenda non est doctrina de primæva perenni, atque universali principiorum juris naturæ traditione.

Histor. crit.
de Immor-
tal. Mor-
tal. cap. II.

Ea enim ante *Ansaldu* usi sunt alii, ac præsertim *Joachimus Oporinus*, ad confirmandam animi nostri immortalitatem. Tum argumentum exinde desumptum parum nihilve differt a vetustissimo, tritissimoque illo, quod ex omnium consensu populorum desumitur: quandoquidem nonnisi ex isto consensu traditio illa probari potest. Quin ea nunquam oportunius adducitur in medium, quam cum referenda est illius consensus origo, ut argumenti ex eo deducti robur magis appareat: scilicet argumentum istud validiores vires exerit, si ita dicamus, ut de Animi immortalitate agentes nos diximus, ejusmodi consensum nonnisi ex communi natura, insitaque cunctis hominibus ratione, vel a primigenia ab uno aliquo capite in posteros omnes derivata traditione promanare. Ex quolibet vero ex duobus hisce fontibus consensus ille promanet, nequit non esse validissimum veritatis & certitudinis argumentum: nam neque communis ratio nisi verum dictare potest; neque primigenia ipsa traditio, quæ non ab alio quam a conditore naturæ descendere debet, nisi verum docere valet. Verum enim vero videant *Ansaldu* atque *Polinus*, ne hoc argumentum infirment potius, quam robovent, dum illud ad evincendam

dam

dam primigeniam traditionem limitant: quod ne præstituri sunt quidem, nisi prius demonstrent, hujusmodi consensum ex ratione, vel ex quadam *natura voce*, seu naturali quopiam instinctu, aut sensu fluere non potuisse: quod, mea quidem sententia, poterunt conficere nunquam; & expedit quidem ne possint; adeoque optandum etiam, ne velint. Illud vero ipse sincere desidero, ut demonstratio consensus populorum circa præcipua Juris naturalis principia ita feliciter cedat, ut ne obstinatissimus quidem Philosophus, neve litigiosissimus *Scepticus* eum in dubium revocare audeat, aut possit. Quamquam & satis esse existimo, si ejusmodi consensus ea in luce constituatur, ut cordatus & prudens quisque eum fateri debeat: quod fieri posse non dubito. Et in hunc finem eo nos usi sumus aliquando; utemurque adhuc data opportunitate.

Sed quænam sint ea principia, quæ ex *Ansaldo*, *Polinique* sententia solum, vel præcipue Traditione certo nobis innotescant, postremo dicendum est. Neque enim illi, ut fere alii, hoc nomine intelligunt generaliores Juris naturalis leges, ex quibus peculiare quæque leges deducuntur; sed veritates quasdam, quæ juri naturæ tanquam fundamenta præsupponi debent, quæve naturalium legum obligationem quammaxime roborant, validissimumque suppeditant ad earundem custodiam incitamentum, de quibus nos disputavimus, quum de juris naturalis fontibus ageremus. At *Ansaldo* ipsum ejusmodi principia recensentem audiamus. *Principia autem*, inquit, *naturalis Juris hæc dicimus: Deum scilicet esse, eumque æternum, immortalem ac materiæ prorsus expertem, justum æque ac liberalem, omnipotentem ac providentem, omnia pro imperio suo ac voluntate decernentem, eumque rerum omnium factorem, quem honore, ac laudibus prosequendum dignoscamus: Homines vero animos sortitos esse immortales atque post fata superstites, eosque misera in conditione esse non necessitate naturæ, aut ex imbecillitate factoris; quippe qui omnia condiderit perfectissima; sed extrinseca omnino e causa, ac ratione justitiæ: virtuti præmium, supplicia certissima respondere vitis atque peccatis: lento aliquando gradu divinam procedere iram, tarditatem tamen supplicii gravitate pensare. Quæ utique omnia* (subdit)

Lib. I.
Num. III.

Tom. II.

Hh

non

non arbitrio aliquo humano, aut suapte natura, aut ratione hominum dignosci posse, aut creata lege, aut more dicemus instituta, sed certissima divini Numinis traditione. Quam ego vereor ne ex hæc viri doctissimi sententia majores sibi fumant animos *Athei* & *Materialistæ* omnes! obviis quidem ulnis, lætoque sinu excipient illi, Dei existentiam, animique nostri immortalitatem; aliasque indicatas veritates sola traditione posse cognosci; ridebunt postea ipsi, ac præsertim *Athei*, ceu suo ipsorum judicio commentitiam, primævam illam traditionem; de qua ne quæstio quidem institui posse videtur, nisi Dei existentia præsupponatur: eoque vero magis ridebunt, quod *Anfaldus* ipse eam videatur evertere, cum ipsam intra judaicum populum diserte concluderit. *Enim vero*, inquit ille num. VII. hæc prorsus omnia primo omnium parenti fuisse traaita certum est, quæ *Noæ*, *Abrahamo* dein, & *Mosè* repetita fuere, cum, percussio cum *Hebræis* fœdere, lex interum naturalis lata est. Ast ut exiguo invisoque in populo se vetus hæc recepit demum traditio, *Græcorum* sapientes, qui de illa ne fando quidem audiverunt, essentiamque supremi Numinis imbecilli humanæ mentis virtute rimari posse arbitrati, vel in errores dilapsi sunt infandos, vel si quid attingere potuerunt, vix probabiliter tamen aliquas eruere valuerunt veritates, quibus ad naturæ mores humanum genus posset institui. Si ita est; igitur populis, præter Judaicum, omnibus sufficientia defuere præsidia, quibus possent ad veram Dei notitiam asurgere: quod asserere a ratione alienum mihi videtur.

Pag. 13.

Rom. I. 21.

At inquit *Anfaldus*, validum suppetere impotentia hujus argumentum, quod gentiles Philosophi omnes hujusmodi notitia reipsa caruere: si enim eorum penitus expendantur systemata, perspicue colligimus, eos omnes *Atheos*, sive *Spinosistas* fuisse. Respondeo primum, hoc ut minimum, pro incerto habendum esse: cum quia divino verbo adversari videtur; quandoquidem *Apostolus* ratum habet, Gentiles *Deum cognovisse*: tum quia non defuere viri doctissimi, qui gentiles eosdem Philosophos ab *Atheismi*, & *Spinosismi* nota purgare, & ut quidem videtur, haud infeliciter aggressi sunt: quorum sane labor mihi multo magis probatur, quam illorum, qui eos tantæ impietatis revincere conati sunt. At secundo, ut demus etiam

etiam Anfaldo, gentiles omnes Philosophos vera Dei notitia caruisse; inde tamen haudquaquam recte colligitur, eosdem nativo lumine ad eam non potuisse pertingere: ad id enim satis est, ratione sua, ut par erat, minime usos fuisse: aliter, eorum ignorantia omni plane vacasset culpa; cum tamen Apostolus dicat, eos esse *inexcusabiles*; quia scilicet *invisibilia Dei*, loc. cit. v. *ejusque divinitas, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* 20.

Ulterius non progredior, cum quia alibi fortasse hac de re differendi recurret occasio; tum quia futurum spero, ut vir piissimus æque ac doctissimus in aliquo ex eruditissimis operibus, quæ identidem publici juris facit, ea quæ in præfato suo opere fortasse minus expensa ipsi exciderunt, emendet. Illud saltem lubentissime vellem, ut ex suis *Vindiciis Maupertuisianis*, Num XIX. ubi inter cetera, de animi nostri immortalitate naturali lumine cognoscenda verba facit, effatum istud expungeret: *remanet æternum indissolubilis nodus ex anima brutorum derivatus &c.*, id enim nimis *Materialistarum* audaciam fovere posse videtur: & alias tantum abest, ut *nodus* ille dici possit *indissolubilis*, ut nequidem ex anima brutorum (quippe ex re plane nobis ignota) objectio ulla, ullumve argumentum contra hanc summi momenti veritatem prudenter institui queat.

C A P U T VIII.

Præcepta juris naturalis non solum suaderi rationibus probabilibus possunt, sed argumentis etiam evidentibus demonstrari. Ad hoc tamen necesse non est methodus mathematica, sive geometrica; immo ea in re nostra ne commodior quidem est, neque utilior; sed scholasticam methodum in tradendo jure natura præferendam censemus.

HÆc propositio opposita est satis vulgari opinioni, qua multi tenent aliisque suadere conantur, nempe res morales non esse demonstrationis suscipiendæ capaces. Verum hæc a doctis viris jamdudum improbata & explosa sententia est: & quidem jure, meritoque; quippe quæ haud satis videtur cum divina bonitate, ejusque sapientissima providentia coherere. Et sane nihil minus verisimile est, quam Deum

expeditam homini facultatem fecisse plurima in theoreticis, ac præsertim mathematicis disciplinis omnimoda certitudine demonstrandi; similem vero eidem impertitam non esse vim acquirendi in Moralibus parem omnino certitudinem: in Moralibus, inquam, a quibus & Dei cultus pender, & omnium actionum rectitudo; & in quibus tota humanæ vitæ ratio, & præsentis, futuriq; seculi felicitas continetur. Aliud est profus de divina bonitate præsumendum. At non est hic opus, præsumptione certare, quum tam facile sit Moralis disciplinæ, ac juris præsertim naturalis certitudinem ob oculos ponere.

Ubi enim certa poni principia valent, ubi claræ haberi ideæ, ubi necessarius unius cum altera idea non deest nexus, ibi profecto & omnimoda eorum, quæ deducuntur, certitudo acquiri potest; & veritates ad eandem materiam spectantes ita neci, colligariq; ut induant veræ scientiæ formam; adeoque non utcunque probabilibus firmentur rationis momentis, sed certis, clarisque demonstrationibus evincantur: neque enim aliud demonstrationis nominæ significatur, quam ratiocinatio pariens scientiam, seu certam, necessariamque cognitionem ex certis, claris, ac necessariis principiis deductam. At vero in Jure naturali, & generatim in Moralibus disciplinis certa haberi principia, claras ideas, & necessarium inter eas nexum, is tantummodo inficiari valet, qui nunquam rem hanc debita consideratione ac diligentia perpenderit. Quis enim negaverit, modo serio rem animo expendat, claras exhiberi ideas, ex. gr. *Justitiæ*, quum esse dicitur *constans voluntas suum unicuique tradendi*; ac *injustitiæ* quum dicitur esse *violatio juris alieni*. Porro hæc ideæ, velut & aliæ quamplurimæ clarissimæ sunt: ex quibus non minore ac in Mathematicis certitudine inferre alia valemus; ex. gr. nullam esse posse injustitiam, ubi nulla est proprietas, seu nullum jus est ad rem ullam: quumque nullus sit ambigendi locus, multis jus competere ad rem qualemcunque; hinc humanarum actionum, quæ alios spectant, aliquas quidem esse justas posse, alias injustas: indeque etiam possumus, quæ justæ sint, quæve injustæ, quæ honestæ, quæve inhonestæ, seu licitæ aut

aut illicitæ, definire: atque id quidem continua serie quouſque ad actiones quoque minimas perveniamus, modo ſiſtamus intra generales propoſitiones; nam hæ ſolæ demonſtrationis capaces ſunt, ſolæque ad ſcientiam proprie ſpectant, ſeu ſcientificam diſciplinam conſtituunt. Poſteſt ergo etiam juſ naturale tradi ſcientificæ, ſeu ad veræ ſcientiæ formam reduci, & non minus fortasſe ac ipſæ Mathematicæ diſciplinæ. At erit ne ad id aſſequendum *mathematica*, ſeu *geometrica* methodus neceſſaria?

Ita quidem ſentire videntur nonnulli, poſtquam *Wolfius* juſ ſuum naturæ digeſſit hac methodo. Nam quum eam ille methodum non *mathematicam* aut *geometricam*, appellet, ſed abſolute *ſcientificam*; illis perſuaſum eſt, hanc unam veræ ſcientiæ tradendæ, ſeu omnimodæ certitudini ingenerandæ eſſe idoneam. Hinc præter unius *Wolfii*, aut *Wolfiana* Methodo conſcriptos libros incerta omnia eſſe arbitrantur. Qua in re eos vehementer hallucinari puto: ſcilicet cenſeo, methodum *geometricam* Juri naturali tradendo non eſſe quidem ineptam, aut inutilem; non eſſe tamen neceſſariam nec tutam omnino, ac fortasſe etiam ceteris omnibus minime præferendam. Non eſt ea quidem inepta: patet enim, ipſam cuique diſciplinæ, quæ claris definitionibus, certis principiis, variis que veritatibus cum eiſdem neceſſario connexis conſtet, poſſe accommodari: quin etiam fuere, qui ea methodo & *Grammaticam*, & *Rhetoricam* tradere non dubitarint. Eſt quoque utilis: nam accuratiſſimo, quo procedit, ordine a ſimplicioribus ideis ac veritatibus ad magis compoſitas progrediens, nihilque aſſumens, quod vel per ſe non ſit manifeſtum, vel antea demonſtratum, omniaque ſubmovens, quæ veritatem efficere valent minus perſpicuam, multum conferre poſteſt ad diſciplinas clarius, certius, faciliusque percipiendas. Non eſt tamen *neceſſaria*. Quum enim certitudo ſcientiæ ex congenita oriatur connexionem veritatis cujuſque cum certis clarisque principiis, quocunque demum modo connexionem hæc oſtendatur, vera ſcientia efficitur & omnimoda obtinetur certitudo. Notum eſt vero ejuſmodi connexionem duplici via oſtendi poſſe: nempe vel reſolvendo propoſitam aliquam ve-

ri-

ritatem in prima atque per se nota principia, seu eam immediatis rationibus confirmando, quousque ad simplicissimas ac per se notas veritates deducta fuerit; vel ab hujuscemodi veritatibus initio ducto, alias aliasque magis compositas, seu a pluribus pendentibus principiis, recto ordine eruendo: quarum viarum altera dicitur *analytica*, hoc est *resolutoria*, altera *Synthetica*, idest *compositoria*; quæ & *geometrica*, & *mathematica* nuncupatur, quod ejus in hisce disciplinis vel perpetuus vel frequentissimus est usus. Non est ergo, ut sibi imaginantur nonnulli scientificæ ulli disciplinæ tradendæ prorsus necessaria geometrica methodus: quum & altera desideratam certitudinem possit veritati consciscere. Quemadmodum etiam necessarius non est certus, determinatusque propositionum ordo, aut syllogistica forma: quum, ut dixi, illud tantummodo ad scientiam requiratur, ut clare pateat propositionis connexio cum certis, clarisque principiis: perinde est vero quocumque id demum modo assequamur: quapropter etiam oratorio stylo veræ confici demonstrationes valent; tametsi forma syllogistica videatur iisdem accommodatior, quod ea veritatem veluti superfluo amictu liberatam ob oculos ponit, certaque propositionum serie facilius earum connexionem patefacit.

Quæcumque vero usurpetur methodus, ni cautio congrua & attentio necessaria adhibeatur, non tantum errores multi possunt obrepere; verum prava quoque, & perniciofa dogmata sub quavis disciplinæ forma etiam geometrica, latere valent. Res hæc clarior sit meridiana luce ex *Benedicto de Spinoza*, qui atheisticum systema suum geometrica methodo digessit, ornavitque. Alii quoque falsissimas & magnopere perniciosas doctrinas pulcherrima hac methodo contactas, & honestatas tradiderunt. Hinc liquet, quanto in errore versentur *Wolfiani* plerique, qui arbitrantur, nonnisi puram, nitidissimamque veritatem in hujus Philosophi scriptis posse reperiri, eo quod demonstrativa methodo digesta sunt, minime animadvertentes, ex certitudine principiorum atque definitionum, & ex necessaria corollariorum, & sequelarum colligatione multo magis, quam ex methodo pendere veritatem demonstrationum. At Jus naturale *Wolfii* in hisce omnibus quandoque

que deficere, & superius adnotavimus, & magis adhuc, Deo dante, vitamque & corporis valetudinem impertiente, inito peculiarium ejusdem sententiarum examine, suo tempore demonstrabimus. Nemo ergo jactatis *Wolffi* demonstrationibus sibi patiatur illudi; sed libero a præjudiciis animo, ejus non secus ac aliorum quorumcunque Auctorum, ratiocinia expendat, exploratumque habeat, geometricæ methodi usum nec *Wolffum* omnis erroris immunem præstitisse, nec quenquam alium ab errore, se sola, vindicare posse; adeoque non esse omnino tutam: quod nostra propositio enunciabat, cui cordatum neminem arbitror posse refragari.

Erunt tamen fortasse non pauci, qui methodum hanc sin omnino tutam arbitrentur, & ab omni erroris periculo immunem, eam tamen cuicumque alteri in disciplinis tradendis præferendam existiment. Cui quidem sententiæ ne assentiar, causas mihi videor habere haud leves: ex quibus illam puto non omnino spernendam, quæ ex eo petitur, quod methodus istæ mathematicis disciplinis, unde & nomen accepit, summa sapientum consensione omni ferme præteritorum seculorum tempore reservata fuerit: idque exinde originem duxisse puto, quod summi illi viri eam disciplinis aliis tradendis congruentiorem non judicarint: quis enim demisse adeo de antiquis omnibus sentiat, aut non tanto eos valuisse arbitretur ingenio, ut easdem mathematica methodo digerere, si id e re fore censuissent, nequaquam possent. Fortasse vero idcirco in rem hanc conspirarunt omnes, quod geometrica methodus & nimium arida sit, & utpote omnem respuens ornatum, ad fastidium tædiumque ingerendum idonea. Sed utut senserint ii hac de re, illud rationi consentaneum videtur, ut scientiæ, quum id fieri sine dispendio certitudinis potest, cultiore amœnioreque, quam geometrica ferat methodus, proponantur stylo, ut studiosi, dum meditationis gravitate fatigantur, styli seu methodi amœnitate paullulum recreentur. At ut hæc, quæ haud magni momenti multis videri possunt, omittam; duo præsertim sunt geometricæ methodi incommoda, quorum causa eam in jure naturali tradendo (eadem ratio est de plerisque aliis disciplinis) non censeo præferendam.

Pri-

Primum est, quod in hac methodo, ut demonstrationum nexus & continua series accurate servetur, rei qua de agitur naturalis ordo plerumque prætermittitur, perturbaturque. Exemplum esto in *Euclide*, qui theorematum sua auspiciatur a problemate de triangulo æquilatere, tametsi naturalis rei ordo (utpote qui a simplicioribus ad magis composita gradum facit) postularer, ut de lineis primum ageret, tum de angulis, ac deinde de triangulis &c. Eadem ratione in hac sæpe methodo inter propositiones, quæ unam rem quamlibet spectant, aliæ diversi omnino generis & materiei inseruntur; & generatim demum non attenditur connexio materiæ, sed subiendarum exigentia demonstrationum. Porro hæc naturalis ordinis perturbatio nequit non valde officere disciplinis expeditè percipiendis, ac memoria retinendis: nihil enim ad utrumque utilius est apta idearum, materiarumque coordinatione. Alterum mathematicæ methodi incommodum esse illud censeo, quod in ea singulis propositionibus proxima tantummodo, & immediata, adjungi solet probatio, atque idcirco ad eam integram, completamque habendam oporteat, in antea actis propositionibus & quidem plerisque multo distitis intervallo, quin etiam in ipsa *Wolfiana methodo*, variis voluminibus comprehensis, alias inquirere & expendere probationes, donec ad prima aliqua & per se evidentia principia ventum fuerit: quæ res & est labore plenissima & ad fastidium ac tædium creandum aptissima. Nec aliter hujusmodi incommodum quis potest effugere, nisi factò a prima propositione initio, lectionem ad usque propositam thesım non interruptam producat: quod profecto & laborem auget mirum in modum, & plus æquo memoriam onerat, & properanti festinantique haud est factu possibile, & ei demum, qui unam tantummodo aut alteram propositionem velit expendere, ingratiſſimum (a). Omitto hic nocumentum haud plane modicum, quod a per-

(a) De nocumento Methodi Mathematicæ ita loquitur Auctor Libri, *Essai sur l'histoire du Droit Naturel*. parte II. in conclusione operis s. XX. p. 446. *Postquam Philosophia Leibnitiana, & Wolfiana Germaniam totam, septentrionalesque Regiones invasit, cujus beneficio captum est Mathematicæ demonstrari omnes scientias, immo & revelata mysteria; systema quoque Juris naturalis mutatum est, an*

perpetuo geometricæ methodi usu derivatur in multos, quodque & alii memorarunt, & ipse in aliquibus observavi. Id repositum in eo est, quod ii plerumque qui tali assuescunt methodo, ad disciplinas amœniore stylo digestas rite percipiendas tardiores, & ad differendum, quum opus fuerit, de iis ipsis, quæ didicere, minus expediti, nimiumque aridi evadant.

Hæc me a consilio Jus naturale geometrica conscribendi methodo (quod post aliorum labores & exempla difficile non fuisset) revocarunt semper, atque in ea, quam jamdudum imbiberam, sententia me confirmarunt, disciplinæ huic, & fortasse ceteris quibuscunque, exceptis mathematicis, tradendis commodiorem esse, utilioremque *Scholasticam* methodum, seu eam, cujus hucusque apud Scholarum doctores usus perpetuus fuit, aut sane frequentissimus. Ea enim qua parte ad *geometricam* methodum satis prope accedit, omnia ejusdem commoda participare abunde videtur; qua vero parte nonnihil ab ea recedit, ejus incommodis aut nullatenus aut non adeo abnoxia est. Accedit enim primo *Scholastica* methodus ad methodum *geometricam*, quatenus probationes suas seu rationum momenta syllogistica forma plerumque proponit; cujus si moderatus sit usus, nihil esse valet ad obtinendam rei claritatem & evidentiam accommodatius. Solent præterea Scholastici quæstionis propositæ resolutioni, quoties id opus esse videatur, nonnulla *prænotandorum* nomine præmittere (quibus sternunt sibi viam ad eam magis dilucide enucleandam) videlicet rei, qua de agitur, definitionem, statusque quæstionis, si paullo obscurior sit, accuratam explicationem, principia quoque aut evidentia per se, aut aliunde petenda ut demonstrata. Hinc ni ego vehementer fallor, Scholastici utilitates geometricæ methodi habent omnes. Quatenus vero non ita geometricæ methodi coarctantur lege, ut unam teneantur demonstrationem alia immediate demonstratione excipere, quem-

vero in melius, ipse non definiam. Quicunque norunt, quo furore irvecta quocunque est Methodus Mathematica, quæ scientifica appellatur, ejus abusum agnoscunt. Abjecta consideratione limitationis cognitionis humanæ, omnia demonstrare decretum, & omnia demonstrando sæpe ad nihil sciendum perventum est.

quemadmodum Geometræ præstare consueverunt; tum naturalem materiæ, qua de agunt, seriem ac ordinem sequi valent accuratissime; tum thesim propositam pluribus confirmare rationum momentis; atque præterea ornare eruditione multiplici; ac demum objectionum quoque, si quæ fuerint memoratu dignæ, resolutione firmiorem clarioremque efficere. Quamvis enim objectiones, semel posita thesios demonstratione, sua sponte concidant & evanescant; negari tamen non potest, earum dissipatione nubecularum novam veluti induci lucem, mentemque hoc exercitii genere roborari magis, reddique expeditiorem ad promptius in similibus ratiocinandum, ac differendum: ut omittam, eandem quandoque thesim in aliquibus disciplinis ferme videri æqualibus cum firmari, tum impugnari rationum momentis ac demonstrationibus: quarum quidem alterutræ, nonnisi apparentes esse valent; sed eo ipso potiore considerationem exposcunt, ut earum adimatur species, detegaturque fallacia.

Demum Scholastica Methodus multo majorem, quam Geometrica, varietatem excipit, ornatumque. Nam qui eam confectantur, quidquid eruditionis ad unam aliquam quæstionem spectat, congerere in prænotandis commode valent, & quæ dicunt omnia, compto, nitidoque stylo digerere. Magno enim in errore versantur qui barbariem seu incultum, hispidumque dicendi genus individuum *Scholasticæ* methodi asserunt esse proprietatem. Eam scilicet hi respiciunt juxta eam tantummodo speciem, quam ei pro conditione temporum atque locorum, rudes quidam Scholastici indiderunt. At illam non esse nativam, propriamque vultus ejus formam, ostendunt alii, qui multo cultiore, elegantioreque dicendi genere eam exhibuerunt; quin etiam *Tulliano* penicillo pulcherrime exornarunt: ut præ ceteris celeberrimus *Melchior Canus* Or. Pr. Episcopus Canariensis, qui in suo illo incomparabili opere *de Locis Theologicis* planum fecit, fieri omnino posse, ut scholasticus *scholasticæ* simul & *ciceroniane* loquatur; quemadmodum ipse præstitit, dignus propterea qui *Cicero scholasticus* appelletur. His ergo de causis in disciplinis tradendis, ac præsertim jure naturali, Methodum *scholasticam*, sed moderatam, sed cultam,

tam, sed eruditam, præferendam arbitror *geometrica*; quin & alteri, quæ continenti oratione, absque certa propositionum, rationum, objectionumque serie & dispositione rem digerit ac proponit. Hæc enim methodus, si tamen methodus dici potest, licet plus dignitatis & gravitatis præferre videatur; quum tamen defectu accuratæ distinctionis minus habeat claritatis; discentium, ac præsertim Tyronum profectui minus est accommodata. Sed de his, quæ parerga videri possunt, jam satis. Nunc eo, unde digressa est, revertatur oratio.

Qui veram adimunt rebus moralibus certitudinem, nituntur præsertim antiquorum quorundam Philosophorum, ac imprimis *Aristotelis* autoritate; tum summa non modo Philosophorum, sed etiam integrarum civitatum ac Gentium circa quarumlibet ferme actionum honestatem sive rectitudinem diffensione: qui enim, inquit, fieri potest, ut ea certa sint, in quibus certitudinem non agnovere Philosophi peritissimi, & circa quæ cum iidem, tum integri populi & nationes omnino dissentiant? Sunt vero etiam qui moralis disciplinæ incertitudinem sequente ratiocinio probari putent. Demonstrationes locum habere non posse nisi in materia necessaria, exploratum est: non est vero materia disciplinæ moralis necessaria, sed plane contingens, mutabilis, & varia, actiones nempe humanæ & bona externa: demonstrationes ergo locum non habent in disciplina Morali. Verum ad hæc prompta est & expedita responsio est.

Et quidem quoad Aristotelem spectat, etiamsi constaret, eum nobis esse contrarium, nullatenus commoveremur; nam & veritati ipse adversaretur: ob eam ergo solummodo rationem illius hic mentem explicandam assumimus, ut quaecunque falsitatis patrocinium, licet nonnisi apud imperitos valere possit, e medio tollatur. Verba, quæ præsertim difficultatem ingerunt, hæc sunt: *Honestæ & justæ, de quibus civilis* Ethic. Lib. I. cap. 1. *(seu Moralis) disciplina considerat, tantam habent differentiam & errorem, ut lege solum, & non natura talia esse videantur.... Contenti igitur esse debemus, si de istis & ex istis disserentes minus accurate & veluti figura quod verum est ostendamus. At his ver-*

bis Aristoteles non incertitudinem disciplinæ morali adscribere censendus est; sed eam tantummodo minus aptam pronunciare, quæ adeo accurate, exquisiteque tractetur, ut fieri solet in scientiis mathematicis: & hac de re auditores præmonet suos, ne disciplinis mathematicis assueti, eandem in hac quoque disciplina subtilitatem, accuratamque docendi methodum expectent: Hinc ita præfatur: τὸ ἀκριβὲς *Accuratio, seu accurata tractatio non in omni disciplina eodem modo exquirenda est.* Accuratiorem ergo docendi, differendique modum disciplinis tribuit Mathematicis, non vero majorem præ Moralibus certitudinem: in quibus παχυλῶς *crasso quidem modo ac pingui*, ut ajunt, *minerva veritas οὐδὲλχουται ostenditur; ostenditur tamen, non utcumque indicatur, aut innuitur. Ostenditur vero quodammodo τὴν πρῶτον imagine, aut simulacro; quia non ea claritate perspicuitate ac evidentia, ut in mathematicis disciplinis, in quibus nullus relinquitur aut dubitationi, aut contrariæ sententiæ locus, eo quod nihil in iis invenire est, quod claritatem aut evidentiam imminuat (id vero exinde oritur, quod nihil in illis sit, quod attentionem impediatur, mentemve erga illius generis veritates minus reddat affectam; ac præterea Mathematica Theoremata per figuras vividius exhibentur, ac veluti oculis subjiciuntur).* At claritas, quæ in veritatibus moralibus elucet, licet tanta sit, quæ parere certitudinem valeat; non est tamen ejusmodi, quæ nebulis ex imo cordis hominum ascendentibus obnubilari non possit; sive potius tanta non est, ut ipsa mentis acies ab ea percipienda retrahi non valeat, impediturque. Hoc sane discrimen indicare *Aristoteles* videtur, dum ait: *Honesta autem & justa tantam habent varietatem & errorem, non utique in se, ut addit perperam Pufendorfius; sed quoad hominum, populorumque opinionem; adeo ut si hæc spectetur opinionum diversitas, ea lege tantummodo, non natura talia esse videantur. Videantur autem, inquit, non sint: nam justa & honesta esse hujusmodi suapte natura, nunquam dubitavit ille, ut ex aliis ejus operum locis, quæ post alios colligit Schmausius, certum est. Quæ quidem ejus sententia vel sola, satis argumento est, ipsum ab ea aborruisse opinionem quæ incerta omnia in Moralibus pronunciat:*

igno-

ignorare enim non poterat ille, ea quæ a natura sunt, quum sint necessaria, posse demonstrationem recipere.

Quod si hæc vero ad Philosophum hunc a tanto errore vindicandum satis esse alicui non videantur, & ab eo nihilominus disciplinam moralem subjectam esse incertitudini contendere pertinaciter velit, ulterius ipse non reluctabor; sed addam, illum ita esse explicandum, ut non quoad principia, & theoremata, seu generales propositiones inde deductas incertitudinem admisisse censeatur; sed quoad directionem singularium actionum, & quoad consecutionem ejusdem finis, qui est felicitas hujus vitæ, juxta ipsum *Aristotelem*. Scilicet doctrina Moralis, licet suas habeat demonstrationes quoad veritatem generalium propositionum (demonstrat enim ex. gr., esum, qui debitam mensuram servat in ciborum quantitate, & qualitate, esse temperatum, adeoque honestum); attamen singularium actionum rectitudinem, v. g. singularis comestionis temperantiam demonstrare non potest, tum quia demonstrationes non sunt de singularibus; tum quia talia in praxi accidentia occurrunt, ob quæ certi saltem plerumque, esse nequimus, num singularis aliqua actio honestate debita prædita sit. Sic, tametsi quid temperantia a nobis exigat, agnoscamus, eamque pro virili servare velimus; tamen sæpe certi esse non possumus, num reipsa debitam mensuram, adeoque temperantiam in cibo, potuque perfecte adhibuerimus. Pari ferme modo Moralis disciplina incerta est quoad asecutionem finis, seu felicitatis in hac vita: quanquam enim tradat aptissima ad eam essequendam media, nempe vitam *honestam, justam, & decoram*, seu virtutum omnium exercitium; ipsa tamen felicitas pluribus accidentibus impediri valet, & reipsa sæpissime impeditur; quod experientia ipsa manifestum est. Porro *Aristotelem*, si quidpiam incertitudinis disciplinæ morali adscripsit, ad hæc duo capita respexisse, illud primo esse argumento potest, quod tractationem ordiatur suam ab ea propositione: *Omnis ars, omnisque doctrina, similiterque actio & electio bonum quoddam expetere videtur*; & deinde de felicitate tanquam de fine ultimo data opera differit: agit ergo ille de *Morali*, prout est quædam consequendæ felicitatis ars, a quo fine
haud

haud raro aberrat, ut dixi. Secundo, ut rationem reddat ejusdem incertitudinis, hanc addit rationem: *talem porro errorem habent etiam bona, propterea quod multis accidunt detrimenta ex ipsis: jam enim aliqui perierunt propter divitias &c. alii propter fortitudinem.* Locum porro nullum habet hæc ratio, nisi incertitudo illa sumatur ratione habita ad consecutionem felicitatis. Tertio, exigit Moralis disciplinæ auditorem, qui non sit *veos juvenis*, (*interest vero nihil, ut subdit, juvenis ne atate, an moribus veopos adolescentior sit*) quia hic *expers est earum, quæ in vita sunt, actionum, ac affectuum consecrator est, & secundum affectum vivit*: quod ineptum plane foret, nisi Moralem disciplinam consideraret ratione ad praxim habita; adeoque ad singulares actiones, de quibus non possunt demonstrationes fieri. Sed de mente Aristotelis plusquam satis.

Alterum adversariorum momentum sequentia diruunt. Primo dissensum hujusmodi plus æquo exaggerant *Pyrrbonici*; & non pauca, quæ de contraria populorum circa licitas, honestasque actiones persuasione referunt, quum nullo fulciantur historicorum testimonio, fabulis accensenda sunt. Certe nunc multo minorem esse hujuscemodi dissensum, ex certis itinerantium relationibus exploratum est. Ubi enim nunc ulla gens, quæ licitum honestumque filii ex. gr. cum matre concubitum pronunciet? Hinc secundo, falsissimum est quod ait *Montagnius*, *ne unam quidem naturæ legem extare, cui non una sola natio, sed plures non contradicant.* Est ne enim natio ulla, quæ honestum afferat, benevolum patrem, vel innoxium, obsequentemque filium trucidare; pro re empta pretium non solvere &c. Huc facit illud *Tullii*: *Quæ autem natio non comitatem, non benignitatem, non gratum animum, & beneficii memorem diligit? Quæ superbos, quæ maleficos, quæ crudeles, quæ ingratos non aspernatur, non odit?* Tertio, dissenfus populorum illud unum evincit, non omnes homines ratione uti prout possunt, ac debent; & plerasque veritates morales non ita fulgere atque splendescere, ut ab iis etiam percipi valeant, qui mentem gerunt pravis affectibus, educationis, diuturnæque consuetudinis præjudiciis obtenebratam; vel qui ut suis indulgeant cupiditatibus, omni conatu totisque viribus earum certitudinem impugnant: qui demum data ope-

ra ocu-

Essais. Lib.
II. Cap.
XII. pag.
426.

De Leg.
l. b. l. cap.
XI.

ra oculos mentis vel alio divertunt, vel prorsus claudunt, vel certe, ut par est, in eam minime figunt, intenduntque. Quarto, ex hoc disensu ut summum concluditur, non ipsam per se naturam veritates morales proxime patefacere, sed ad eas detegendas, seu ex principiis eruendas, ac velut ex seminibus excludendas opus esse ratiocinatione recte instituta; quod verissimum est. Scilicet Natura, ut ait Seneca, *semina nobis hujus scientiæ dedit, scientiam non dedit*. Quod si hujusmodi *semina* negligantur, quid mirum, si scientiæ germen in lucem non edant? Ac si ratio minime consulitur, quid mirum, si quas illa dicat, veritates revocentur in dubium, aut penitus ignorentur? At vero qualis quantusque semper apud pleraque nationes fuit moralis disciplinæ neglectus! Sane *Socrates* suo tempore deplorabat, *cum plena essent compita eorum, qui artes quaslibet edocerent; si quis aut ipse discere, aut filium servumve, quod iustum sit, edocere velit eum, quo pergat, non habere: & Tullius plurimum mirabatur, corporis quidem curandi, tuendique causa quasitam esse artem, atque ejus utilitatem Deorum immortalium inventioni consecratam: animi autem medicinam nec tam desideratam esse, antequam inventa, nec tam cultam posteaquam cognita est, nec tam multis gratam, & probatam, pluribus etiam suspectam & invisam*. En unde demum ortum habuit dissensus iste circa *Moralia*, & ignorantio, aut certe dubietas circa pleraque hujusce disciplinæ veritates.

Ep CXV.

Apud Xenoph Mem.
morab Lib.
IV. Cap.
IV. §. V.Tuscul.
quæf. Lib.
III. cap. I.

Ratiocinatio denique, qua disciplinæ hujus incertitudinem confici putant nonnulli Aristotelis interpretes, quamque ab ipso traditam censent, nullius est roboris. Neque enim *Moralis* de actionibus hominum agit, quatenus sunt quidpiam physicum, & quoad existentiam contingens; sed quatenus subjiciuntur rationis regulæ: qua ratione subjectum esse valent propositionum universalium & necessariorum, non minus quam illæ, quæ in aliis scientiis proponuntur, & demonstrantur: v. gr. *Actio, qua suum cuique tribuitur, est justa: comestio, qua debitam servat mensuram in ciborum quantitate & qualitate, honesta est &c.*

CA-

C A P U T IX.

*Juris naturalis præcepta generatim adeo clara sunt,
seu cognitu facilia, ut nemo possit eorum
ignoratione excusari.*

Multiplex hujusce propositionis ratio in promptu est. Ac primo quidem, Deus creavit omnes homines ut felices essent; vult idcirco, ut vitam exigant ad rationis præscripta: ad ejus ergo providentiam spectat, ut ea quæ ad felicitatem conferunt, neque obscura essent, neque adeo cognitu difficilia, ut generatim a cujusvis conditionis ac status hominibus cognosci non possint.

Secundo. Juris naturalis præcepta sunt præcepta rationis: omnes ergo, qui ratione præditi sunt, ejusque usu *minime* carent (ut carent infantes, & amentes) ea nativo mentis lumine detegere valent; præsertim quum ad id quod rectum est, vel ipso naturali instinctu, si pravis ille affectibus obrutus non fuerit, aut diuturna contraria consuetudine non sit retusus, feratur quisque.

De Benefic.
Lib III cap.
XVIII.

De Leg.
Lib. I. cap.
X.

Tertio. *Nulla præclusa est virtus* ait Seneca: *Nec est quisquam gentis ullius, qui ducem naturam nactus, ad virtutem pervenire non possit*, ut habet Cicero, cui non modo ceteri quique Philosophi, contentiunt; sed etiam communis omnium sensus, quin & experientia ipsa in infimæ conditionis hominibus ac mulierculis suffragatur. Oportet ergo, ut juris naturalis præcepta, quibus virtus quælibet continetur, satis perspecta habere valeant omnino omnes.

Quarto. Si prima & universalia juris naturalis principia, unde officia cetera nullo ferme negotio deduci valent, vel leviter expendantur, luce clarius patebit, potius rectitudine cordis, quam singulari mentis acumine opus esse, tum ad ea detegenda, tum ad potissima consecraria inde deducenda. Quam exigua enim consideratione opus est, ut quis intelligat, Deo amorem, cultum, ac reverentiam deberi, adeoque neque pejerandum, neque injuriosa in ipsum verba proferenda!

da? Est ne vero profunda meditatio adhibenda, ut generalis illius præcepti: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, notitia acquiratur? Quam facile vero exinde percipiet, a quibus temperandum sibi sit erga alios; satis enim fuerit, si abs se ipso exquirat, utrum vellet, aut libenter ferret, eadem sibi fieri. Demum & illud in oculos facile principium incurrit, *rebus naturalibus non esse utendum contra finem a natura, seu Auctore natura intentum; & generatim naturalem ordinem esse servandum*: unde sponte fluit, esse temperate, caste, unoque verbo, honeste vivendum. Non est igitur dubitandum, Juris naturæ præcepta esse generatim adeo clara, cognituque facilia, ut nemo eorum ignoratione valeat excusari; quod demonstrandum in propositione assumsimus.

At, si ita res est, inquires, undenam difficultas tanta in quæstionibus moralibus definiendis? Unde Auctorum, qui de licitis, illicitisque actionibus agunt, in unaquaque ferme rediffidia? Fidenter respondeo, id non ex rei difficultate, sed ex inquirerentium oriri vitio, ac culpa: scilicet vel ex defectu attentionis, debitive examinis; vel ex præjudiciis, vel ex pravis affectionibus & partium studio; vel ex novitatis, & singularitatis amore; vel demum ex nimia subtilitate, & immoderata evidentia & claritatis perquisitione. Ut de postremo hoc vitio pauca dicam (nam de ceteris fortasse satis dictum est capite præcedente) nimiam subtilitatem, immoderatamque in rem propositam perquisitionem multum, præsertim in Moralibus, officere detegendæ veritati arbitror: nam inde mens semetipsa quodammodo irretitur, perturbaturque, ac suis propriis oppugnationibus defatigatur; adeoque auscultandæ rationi tardior fit & ineptior. Hinc plane fit, ut viri illiterati ac simplices, iique æqui, rectique amatores facilius sæpenumero, quam Philosophi & qui in eorum versati sunt libris, veritatem in Moralibus detegant: ii nempe, quum & mentem habeant a subtilioribus & intricatioribus ratiociniis liberam, & cor a pravis affectionibus immune, rationem dictantem quod rectum est, attentius & dociliter, ut ita dicam, audiunt, & rectos ipsius naturæ instinctus percipiunt, eisque alacrius obsequuntur & promptius. Hinc ait optime

Instit. Lib.
III. Cap.
V. num. 4.

Christianus Tullius, nempe *Lactantius*: *Vulgus interdum plus sapit; quia quantum opus est, sapit*: idque experientia ipsa planum facit; nam Rusticorum non tantum mores, sed & moralia dogmata sæpe cum vera Philosophia magis congruunt, quam ipsorum Philosophorum.

Hæc, quæ hucusque de claritate præceptorum juris naturæ disputavimus, ostendunt, quam vana sit & ridicula nonnullorum Protestantium Juristarum jactantia, qui doctrinam moralem veluti alte defossam abs se in lucem tandem se produxisse gloriantur. Ergone tam facilis & ipsismet Rusticis, dummodo sani sensus sint, pervia doctrina tamdiu in profundo delituerit, & non modo vetustos Philosophos, sed & Sanctos Patres (quod *Barbeyracus* contendere audet) & innumeros, eosque doctissimos, sanctissimosque viros, adeoque ab omni detegendæ veritatis impedimento plane liberos & immunes disciplina hæc fugerit, latueritque? Nescio, an æquo animo possit a quoquam ferri tanta arrogantia.

Ceterum hic probe animadvertenda limitatio est, qua assertionem positam circumscripsimus. Videlicet tametsi merito dubitari non possit, Juris naturalis præcepta **GENERATIM** adeo clara esse, cognituque facilia, ut nemo eorundem ignorantia valeat excusari; non est tamen absolute negandum, circa aliquod præceptum a principiis valde remotum, sive potius circa peculiarem generalium regularum applicationem alicui peculiari actioni variis circumstantiis affectæ & implexæ, pendentique ex pluribus principiis inculpatam ignorantiam posse, raro tamen, contingere. Hoc sane humanæ imbecillitati concedendum videtur; & si quidem non quoad omnes, quoad illos saltem, qui mediocri tantum mentis acie pollent: quos etiam in Moralibus absque animi vitio errare posse, plusquam verisimile est, præsertim posteaquam Auctorum de Morum disciplina agentium subtilitates; disputationesque rem hanc magis implexam effecere; ut pene dixerim, abs sanæ mentis rectique sensus homine facilius & verius quamlibet ejusmodi quæstionem finiri posse, si litigiosos id generis auctores legerit nullos, quam posteaquam diu fuerit in eorundem lectione versatus. Ita enim comparati sunt

co-

eorum plerique . At quum dubitari non possit , eorum quoque aliquos , & optimo mentis acumine , & animo ab affectibus vacuo nonnullas discutere quæstiones , & in diversas nihiloscilicet abire sententias ; quis neget , id demum ex rei difficultate proficisci ; atque adeo a quibusdam veritatem posse ignorari innoxie ? A veritate itaque aberrare ii censendi sunt , qui velut impossibile sustinent , ut quidpiam absque culpa ignoretur in quæstionibus Juris naturæ : quanquam neminem puto sibi adeo posse de hujuscemodi inculcata ignorantia blandiri , quin de aliquo occulto vitio non sit sibi pertimescendum : quum enim moralis veritas rationis vires non excedat ; si quis eam non detegit , vix certus esse valet omnino , sese recte usum esse ratione , seu ejus luminis claritati sive ex negligentia , sive ex pravo aliquo affectu nihil obstaculi apposuisse .

C A P U T X.

Quum in præceptis naturalibus omnimoda certitudo haberi non potest , tum id quod probabilius tutiusque videtur , seligendum . Probabilismum perperam Protestantes Romanæ Ecclesiæ tribuunt , exprobrantque .

Licet hæc assertio ad celeberrimam de *Probabilismo* controversiam pertineat , eam & nos brevissime evincendam suscipimus : brevissime , inquam , nam supervacaneum existimamus , quæstionem fufius pertractare , de qua tot jam integra conscripta sunt volumina ; præsertim quum Protestantes Juris naturalis periti , quibuscum præcipue impresentia nobis res est , non tantum a nobis hac in parte minime diffideant , sed ipsum *Probabilismum* tanquam Juri naturæ contrarium sua sponte agnoscant , execrenturque . In eo potius eorum plerique immaniter errant , quod illum Ecclesiæ Romanæ adscribere & exprobrare non vereantur . Quod quidem quam immerito , quantaque injuria faciant , post pauca demonstrabimus . Interim nos jure naturæ adstringi , quoties certitudo haberi non potest , ad id , quod probabilius tutiusque est , seligendum sequendumque , ita paucis evincimus .

Primo. Recta ratio dicat, nobis inesse debere veram sinceramque exequendi quidquid naturæ lege præscribitur, voluntatem. Inficias hoc ierit sanæ mentis nemo: qua enim lege præscribitur actio, eadem & sincera actionem illam exercendi voluntas indicitur. At vero quis dixerit, eum veram habere sinceramque legem implendi voluntatem, qui quod ipse probabilius censet esse lege præceptum non eligit, non amplectitur? Quinimmo veram hunc voluntatem habere recedendi a lege, ut suæ satisfaciatur cupiditati, probant exempla plura: quæ afferri possunt. Quem enim ad fidem sibi habendam inducet iter agens, qui sese reipsa *Romam* velle proficisci dicat, si eam eligat e duabus viam, cui insistendo *Roma* se longius recessurum probabilius cognoverit? Fac enim eum plane velle longius ab ea Urbe recedere; quid aliud in eum finem agere posset, si per duarum alterutram ipsi necessario iter agendum esset, nisi eam omnino arripere, qua probabilius putet, sese longius abduci? Eodem plane modo pugnat sincera legem implendi voluntas cum ejus partis electione, quæ probabilius censetur ab eadem lege abhorrere. Quum ergo in præceptis naturalibus haberi certitudo non potest, illud seligendum, amplectendumque, quod probabilius, tutiusque videtur.

Secundo. Clarius ita se gerendi debitum elucet, si leges naturæ ut leges sunt Creatoris, considerentur. Annon enim putandum est, Deum O. M. habere injuriæ loco, homines, creaturas suas, innumeris ipsi beneficiis devinctos: adeo parum de ipsius mandatis implendis esse sollicitos, ut quod probabilius censent ab eo esse prohibitum, id ipsum, ne aut levi afficiantur incommodo, aut parvula careant voluptate, facere non vereantur? si quis dubitat hac de re, serio abs se exquirat, an æquo ferret animo inofficiosum servum, qui sese excusare contenderet de sibi imposito opere non expleto ita ajendo: *Sibi quidem probabilius visum esse, id ab vero fuisse præceptum; at quum etiam probabile videretur oppositum, se illud neglexisse, ut laborem fugeret, vel ut ludo vacaret?* Quod terre nus vero Dominus merito non ferret in servulo, id ne, Deum in creatura sua æquanimiter laturum putandum? Abhorret hoc certe a sano rectoque sensu.

Ter-

Tertio. Id adhuc fulgentius apparet, si hæc addatur præcedentibus consideratio. Quisquis animo constituit, sese toties velle quod magis libuerit agere, quoties non omnimoda certitudine quidpiam a Deo vetitum esse cognoscat, etiamsi id sibi videatur probabilius; jam, quum ignorare non possit, se sin semper, frequentius saltem quod a Deo vetitum est facturum (quod enim probabilius videtur, id quoque censetur frequentius contingere) eo ipso in hujusmodi divinorum præceptorum transgressiones consentiat, oportet. Idne vero a Dei offensa vacare credendum est?

Quarto. Quum homines in negotiis quibuscunque, ac præsertim alicujus momenti, quæ optant feliciter sibi cedere, peragendis, quod probabilius putant, complectantur; jam non nisi absurdissime censi potest, justum esse, honestumque aliter se gerere, quoties agitur de naturalis, ac divinæ legis observantia.

Quinto. At nihil magis thesim hanc nostram confirmat; quam inanes illæ subtilitates, quæ adversarii satagunt probabilissimum sua ferme sponte ruentem fulcire. Ajunt scilicet primo, damnari non posse, qui quidpiam agunt probabili opinione suffulti, quum hac ratione prudenter agant: probabilis siquidem opinio ea est, quæ iis munitur rationum momentis, quæ prudentem valeant assensum obtinere. Sed quæ est hæc prudentia, ajo ego, assensum præbere ob graves rationes in conspectu graviorum, quæ contrariam firmant sententiam, suadentque? Quin neque est id cuiquam possibile, nisi oculos data opera a contrariis rationibus avertat: quod idipsum est iniquum. Deinde quum ad prudentiam pertineat, idonea ad finis consecutionem media seligere, qui id negligit quod probabilius putat ad observantiam legis conducere, est profecto imprudentissimus, si quidem eam implere velit; sin vero, jam hoc ipso iniquus est.

Ajunt secundo, legem ignorari, cujus certitudo non habetur; præsertim vero, quum ejus extantia æqualibus rationum momentis & adstruitur & impugnatur: neminem autem lege ignorata adstringi posse. At quam immerito ignorari dicatur quod gravioribus noscitur rationum momentis fulciri, sapientes

ju-

judicent. Nec etiam, ni verborum significationes invertantur, dici potest, ignorari quod utrinque noscitur æqualibus roborari rationibus; sed id dicendum est dubium. In dubio vero prudens quisque ab ea parte recedat oportet, ex qua imminere sibi videt errandi periculum. Hinc ille, cui vere cordi est divinam non violare legem, ab actione cujus rectitudinem in dubio versari videt, non minus se continebit, quam sese absteineat mercator ab itinere capessendo per ea loca, in quibus merces suas a prædonibus diripiendas timet, vel dubitat. Profecto, quisquis rem quamlibet periculo exponit, is illius rei curam non habere, eamque flocci facere, aut saltem minus, quam par est, amare convincitur. Satis ergo Dei legem non amat, qui stante dubio, seu æquali utrinque probabilitate, ejus violandæ discrimini se exponit: exploratumque videtur, eum plus suam cupiditatem, quam divinam legem diligere, qui sibi apparentibus non minoribus pro Dei lege, quam pro sua cupiditate rationibus, eam partem amplectitur, quæ favet cupiditati. Hinc vero concludas, in præceptis naturalibus non id tantum quod probabilius est, fore eligendum; verum etiam in dubio, seu quum æquales pugnant utrinque rationes, eam esse partem amplectendam, in qua non violari legem, certum est: quod pariter adductæ rationes, si recte expendantur, satis evincunt.

Ajunt tertio, nimium homines gravari, si adstricti asserantur non tantum ad leges, quæ certo innotescunt, implendas; sed ad eas quoque, de quibus certitudo nulla, sed tantummodo probabilitas, quantumvis major, habeatur; illudque plane intolerabile fieri, si ad leges quoque dubias, seu æqualibus suffultas, impugnatasque rationibus, obligatio hujusmodi extendatur: inde enim consequens foret, adstringi nos ad plurima, quæ reipsa nec præcipiuntur lege naturali, neque vetantur. Concipiunt nempe illi legem naturalem velut grave quoddam onus, quod quum eis sit invisum, nullum non movent lapidem, ut levius utcunque efficiant; eoque omnem cogitationem & studia sua convertunt, quo sperant posse imminui: quasi vero Deus eo uno fine naturales condidisset leges, ut humanam libertatem arctaret, durisque veluti

luti catenis, compedibusque vinciret; aut quasi Deus homini voluptates quasdam invideret: quum tamen certum sit, naturalibus legibus cum peculiarium hominum, tum maxime totius humani generis felicitatem contineri; & in hunc etiam finem eas esse a Deo sancitas. Videant vero qui ita argumentantur, an bonus, an Deo gratus, an laude dignus sit iste eorum conatus, ut naturalium legum onus, sive pondus, quod vocant, pro virili imminuant. At præsertim serio, animoque ab affectibus vacuo perpendant, utrum ex his duobus rationabiliter ac merito magis exosum esse homini debeat, aut periculum agendi aliqua, quæ lege divina præscripta non sunt, aut patrandi plura, quæ lege divina sint vetita. Si Deum vere diligunt, ejusque legem, hoc sane posterius magis horrebunt: præsertim quum non æquale utrinque periculum sit, sed hoc posterius multo latius pateat altero, si quidem verum sit, quod hi contendunt, justum esse honestumque, propriæ cupiditati indulgere, etiam quum valde probabilius est, id de quo deliberatur, divinæ legi adversari. Cogitent vero velim qui ita sibi legum naturalium onus imminuere conantur an hominem, qui quidpiam in eos deliberate moliretur, quo probabilius putaret, ipsis damnum injuriamve irrogari, vel de hoc saltem jure dubitaret, æquanimiter ferrent? Non puto. Qui ergo id sibi erga Deum licere putabunt? Videant igitur & aliquando animadvertant, probabilissimum suum vel ipsa generalissima Justitiæ regula, *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, damnari, improbarique.

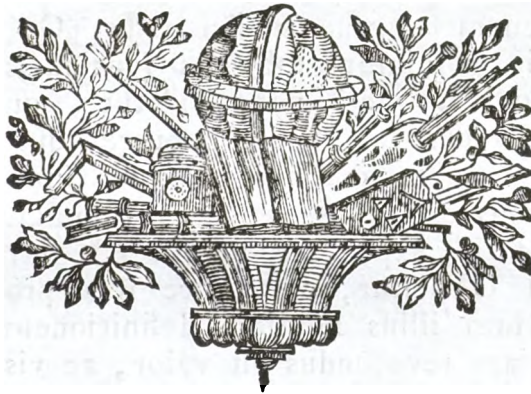
Commenta cetera probabilistarum, ac præsertim vanissimum illud ac perridiculum *de possessione, stante dubio, libertatis contra legem* nequidem digna cenſeo, quæ hic commemorantur. Qui ea omnia accurate recensita & profligata, totamque hanc quæſtionem doctissime discussam videre desiderat, adeat egregium opus, quod non ita pridem in lucem edidit P. Jo. Vincentius Patuzzi, O. P. inscriptum, *De Regula Proxima humanarum actionum*.

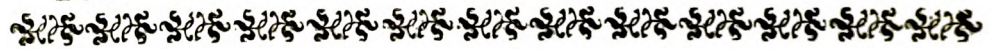
In hoc eodem opere extant plurima, quibus *Probabilismi* nota Romanæ & Catholicæ Ecclesiæ a Protestantibus inusta efficacissime dispellitur. In eo nanque evincitur, Romanam Ec-

Ecclesiam ab ea semper abhorruisse sententia. Etenim & Romani ipsi Pontifices usum Probabilismi multis in casibus vetuerunt: & ipsum sin omnino exerte, certe *implicite*, ut ajunt, in variis scilicet necessario cum eo connexis propositionibus condemnarunt: & plurimarum Ecclesiarum Episcopi tum pastoralibus literis, tum Synodalibus decretis a suis Diæcesibus eliminarunt: & celebriores Catholicæ Academiæ proscripserunt: & plurimi semper Scriptores catholici impugnarunt: & demum tum etiam quum probabilismus latius vigere videbatur, nunquam fuit ad moderandas conscientias a Pastoribus generaliter adhibitus; nunquam ullo Ecclesiastico decreto probatus; nunquam fidelibus tanquam legitima humanarum actionum regula propositus; nunquam Catechismis animarum directioni inservientibus insertus. Qua ergo ratione, immo qua fronte Romanæ Catholicæque Ecclesiæ adscribi potest? Anne æquum est, aliquorum, ac vulgarium plerumque Autorum doctrinam toti Ecclesiæ adscribere? Verum non in hac solummodo re, sed & in aliis multis æquitatem in Protestantibus desideramus. Qui quod hic duntaxat innuo fuisse clarissimeque demonstratum videre desiderat, opus ipsum adeat.

Hoc unum hic addo, minime profecto mirandum, si Catholica Ecclesia, Catholicique Doctores præcipui, & ipsi *Protestantes* semper a Probabilismo abhorruerint, & abhorreant; cum etiam Gentiles Philosophi hanc certissime viderint veritatem, & apertissime tradiderint: tanta scilicet est ejus claritas, atque perspicuitas. Duos tantum sed omni exceptione majores hic appello, *græcum* unum, *latinum* alterum; nempe *Platonem*, & *Tullium*. Porro *Plato* in *Phædone* ita *Simiam* loquentem inducit: *Hoc vero unum est elaborandum, ut aut discamus quomodo hæc se habeant, aut inveniamus: aut si hoc fieri non potest, humanarum saltem rationum τὸν βέλτιστον ἔδυσσεξελεγκτότατον ea quæ optima sit, difficillimeque refutari possit, delecta, ei quasi insideamus, aut illa tanquam rate veesti, vitæ illius pericula difficultatesque enavigemus, nisi quis possit, certiore tutioreque modo, firmitore videlicet vehiculo, divino quodam verbo, traduci, atque transmitti: Tullius autem Libro I. de Officiis cap. IX. Bene, inquit, præcipiunt, qui*

qui vetant, quidquam agere quod dubites, æquum sit, an iniquum: quanto magis si probabilius putes esse iniquum? Huc facit, quod ait Libro II. Cap. XIV. ejusdem Operis: *Judicis est sem-* Num. 51.
per in causis verum sequi (an non velut causa quædam agitur, cum de actionis alicujus æquitate vel iniquitate collatis utrinque rationibus disceptatur, cujus est judex ipse, qui acturus est?) *patroni nonnunquam verisimile, etiam si minus verum sit, defendere: quod scribere (præsertim cum de philosophia scriberem) non auderem, nisi idem placeret gravissimo Stoicorum Panætio. Anne vero scribere auderet ille ea, quæ probabilissimi defensores scribere non verentur?*

DE PRINCIPIS
JURIS NATURÆ, ET GENTIUM
LIBER XII.

De Juris Gentium notione, seu idea.

HÆtenus de *Jura natura* seu de *lege naturali* disputatum est; cujus existentiam, naturam, proprietates satis declarasse, atque a pravis commentis, erroribusque satis vindicasse me arbitrator. Hoc postremo capite de *Jure Gentium* nobis agendum generaliter est, videlicet illius idea, quam apud auctores satis ambiguam, obscuramque invenio, pro viribus enucleanda. Quod ut assequar, nonnulla hic præmonere optimum duco. I. Cum Jus Gentium in se aliquid reale, & definitæ naturæ non sit, idem est quærere, in quo illud consistat, ac quærere, quænam iis vocibus subjecta sit idea, vel quænam congrue subjici possit. Quia vero ex hominum arbitrio nominibus subjectæ sunt ideæ, haud melius primæ quæstioni satisfieri posse videtur, quam si ea juris gentium idea proponatur, quam habuere, qui omnium primi hoc nomine usi sunt, vel qui proxime sunt consecuti: id vero præstabimus capite hujus libri primo. Ut vero secundæ quæstioni fiat satis, expendere necesse est, utrum idea, quæ prædictæ voci subiicitur, cum voce ipsa probe consentiat. Quare ad rectam illius nominis definitionem inspiciendus. seu in memoriam revocandus est valor, ac vis utriusque vocabuli, nempe *Juris*, & *Gentium*: nam multiplex valor earundem vocum in causa est, ut *Jus gentium* plura, ac diversa significare haud incongrue valeat. Sed quia hæc vulgo non satis distincta fuere, ideo in re alias clarissima haud levis confusio oborta est.

Itaque

(a) Vox *Gens* primitus significabat majores familias, seu hominum multitudinem ex pluribus ejusdem generis familiis constantem; scilicet *gens* ex *genus* per contractionem, seu unius literæ elisionem factum creditur. Postmodum hæc vox pro indicandis populis, civitatibus integrisque nationibus usurpata est.

Nunc

Itaque *Juris* vocabulum duo potissimum significare, nempe *facultatem*, & *legem*, jam supra dictum est. Hinc sponte fluit, nomine *juris gentium* vel *legem*, vel *facultatem gentium* intelligi posse. Verum & ipsa vox *gentium* significationem duplicem habet: nam vel perinde valet, ac *omnes homines*; vel significat magnos hominum cœtus, qui nec alicui communi Principi subsunt, neque ullum dominium alter in alterum habet. (a) Ex quo sequitur, duplicem *juris gentium* vocabulo sensum subsesse posse, vel ita scilicet, ut significet *jus*, sive *legem* (modo ab alia *juris* significatione præscindimus) vel omnium, & singulorum hominum, vel integrarum gentium, sive nationum; *jus*, inquam, & *legem*, cui omnes homines, & integræ gentes obnoxix sint, vel etiam quam omnes gentes, hominesque condiderint: quandoquidem lex dicitur esse cum eorum, qui ea adstriguntur, tum eorum, qui eam condiderunt, aliisque imposuerunt; hoc est cum subditorum tum legislatorum: qua ratione dicuntur *leges Atheniensium*, & *Lacedæmoniorum* eæ, quibus ii populi regebantur: eæque dicuntur *Solonis*, & *Dracōnis* qui eas condiderunt. Præterea *leges* ab hominibus conditæ sunt duplicis generis; nam aliæ respiciunt materiam, quam alias *lex* etiam naturalis vel præscribit, vel prohibet; ut furtum, homicidium, adulterium &c.: aliæ versantur circa ea, quæ *lex naturalis* indefinita, & indeterminata relinquit; cujusmodi sunt pleræque *leges civiles*. Denique si *juris* vocabulum in alia significatione sumatur, videlicet pro *facultate*, ita *jus gentium* haud incongrue sumi potest pro eo, quod *facultate*, seu *autoritate hominum*, gentiumque integrarum investum est, ac constitutum, licet hoc propriam *legis rationem* non habeat. In hoc sensu *rerum proprietas* dicitur, aut dici potest ad *jus gentium* pertinere; quippe quæ inducta creditur non ab ipsa natura, sed hominum, seu gentium voluntate, atque consensu.

Ex his omnibus constat, nomine *juris gentium* intelligi posse i. *legem naturalem*, quæ fundatur in principiis hominis

præ-
Nunc præsertim apud Juristas, gentium colligantur; seu neque communi sub-
nomine veniunt Civitates, & Nationes, sunt Imperanti, neque altera in alteram
quæ nullo communis regiminis vinculo dominium habet.

propriis: lex siquidem naturalis congruentissime dicitur *jus hominum*, sive *hominum lex*, utpote qua omnes homines obstringuntur, prout homines sunt. 2. Partem illam legis naturalis, quæ integrarum gentium mutua moderatur officia, seu jus naturale integris gentibus applicatum. 3. *Leges positivæ*, siquæ apud omnes homines, ac populos in usu sunt. 4. *Leges positivæ*, queis gentes, qua tales, obnoxix sint quoad mutua commercia, atque negotia, sive hujusmodi leges ab ipsis gentibus fuerint constitutæ, sive ab alio legislatore, sive ex mutuo consensu, atque pactione, vel ex consuetudine, & usu obligandi vim habeant. 5. Demum intelligi ea omnia possunt, quæ ex voluntate, consensuque gentium ob necessitatem, utilitatemque communem inducta, vel constituta fuerunt: vel etiam potest significari facultas, qua gentes quidpiam statuere valent ob communem necessitatem, utilitatemve. Cum itaque jus gentium hæc omnia significare valeat, frustra inquirat aliquis, an *jus gentium* existat a jure naturali distinctum, nisi prius quæ hucusque docuimus, accurate distinguat; nam ante perspectam habeat ideam oportet, quæ respondet huic nomini. Si enim solum quæras, quid sit jus gentium, solam nominis quæstionem propones; adeoque inquirendum est potius, an extet jus aliquod, quod omnibus vel hominibus, vel gentibus commune sit, illudque positivum, & a jure naturali ratione formæ, materiæve diversum. Sic enim quæstio erit non amplius de nomine, sed de ipsa re. His ita prænotatis, clarissimam nobis de jure gentium disputationem futuram arbitramur.

C A P U T I.

Veteres latini Scriptores, Romanique Juris-consulti nomine juris gentium intellexerunt vel integrum jus naturale, vel potissimam partem illius.

De Offi.
lib. III.
cap. 5.

PRiorem propositionis partem luculentissime evincunt hæc Ciceronis verba: *neque vero hoc solum NATURA, idest JURE GENTIUM, sed etiam legibus populorum, quibus in singulis Civitatibus Resp. continetur, eodem modo constitutum est, ut non liceat sui*
com-

commodi causa nocere alteri. Eodem sensu jus gentium usurpat Seneca inquit: *aquissima vox est, & Jus Gentium præferens: redde quod debes*; hoc enim præceptum procul dubio pertinet ad jus naturale. Quoad Romanos Jurisconsultos luculentissima sunt testimonia *Triboniani*, aliorumque duorum, quorum opera usus est *Justinianus* Imperator in suis Institutionibus perficiendis, nimirum: *quarumdam rerum dominium nanciscimur Jure naturali, quod sicut diximus, appellatur Jus GENTIUM*. Ita pariter sensit *Cajus*, aperte constat ex ea, quam tradidit, Juris gentium definitione, videlicet *esse id, quod naturalis ratio inter omnes constituit, cujusmodi esse jus naturale quique consentiunt*. Porro ex eodem Autore illud ipsum vocatur *jus gentium, quasi quo jure omnes GENTES utuntur*. Eadem omnino est *Ulpiani* sententia: nam quod *Cajus* proponit, ut rationem appellationis reddat, illud pro integra definitione *Ulpianus* assumit inquit: *Jus gentium est, quo Gentes humane utuntur*; seu, ut paulo post subdit: *quod hominibus inter se commune est*: id vero soli Juris naturæ congruere exploratum est. In eandem sine dubio sententiam concedunt *Pomponius*, ac *Florentinus*: nam alter docet, ad jus gentium pertinere *Religionem erga Deum, ac parentibus, & patriæ parere*; alter vero, *vim atque injuriam propulsare*. Ex quo ortum est, quod in libris Digestorum unum, & idem modo *juris naturæ, modo juris gentium* esse dicatur: ex. gr. Dig. lib. XXIII. dicitur *jure gentium committere incestum, qui ex gradu ascendentium, vel descendendum uxorem sumit*; & alibi dicitur, hoc esse *juris naturæ*. Præterea *acquisitio, quæ fit jure ventris, tribuitur juri naturali*; alibi *juri gentium*. Sic etiam dicitur *Mare jure naturali commune*; alibi vero, tale esse *jure gentium* &c.

Hæc sane omnia propositionem nostram extra controversiam, & dubitationem constituunt. Verumtamen dissimulanda non sunt, quæ eidem adversari videntur. 1. Videlicet, quod *Ulpianus* statuit ut certum, exploratumque, *jus GENTIUM a NATURALI* recedere, sive ab isto distingui. 2. Quod *Hermogenianus* ad *jus gentium* referat ea, quæ *juris naturæ* non sunt, ut *bellorum institutionem, regnorum conditionem, distinctionem dominiorum* &c. 3. Quod *Justinianus* Imperator, seu qui ejus auspiciis

De Benef.
Lib. III.
cap. 14.

Lib. II. Tit.
I. §. 11.

Dig. lib.
I. Tit. I.
§. 9.

lb. §. 4.

lb. §. 1.

Tit. II. in
fin.

loc. cit.

ciis Institutiones adornarunt, rationem assignantes, quare *jus gentium omni humano generi commune sit*, ajunt, *usu exigente, & humanis necessitatibus gentes humanas quædam (jura) sibi constituisse*: quod sane juri naturali non congruit. Quid quod subditur statim: *bella etiam orta sunt, & captivitates sequuta, & servitutes, quæ sunt naturali juri contrarie. Jure enim naturali omnes ab initio liberi nascebantur?* Nonne diserte *jus gentium a naturali jure fecernitur?*

Verum his omnibus haud difficilis responsio est. Quoad primum attinet, dico *Ulpianum* eo loci non sumere *jus naturæ* in tota sua amplitudine, sed in sensu quodam arctiore, pro ea scilicet *juris naturæ* parte, quæ respicit ea, quæ homini, brutisque animantibus communia sunt, qualis est *conjunctio maris, & fœmine, liberorum procreatio, atque educatio*: scilicet in ea definitione sumit *Ulpianus naturam*, prout a *ratione* distinguitur; adeoque prout importat non totam essentiam, sed partem hominis *animalem*: quanquam enim cum animalitas, tum rationalitas ad *naturam hominis* spectent, eamque constituent; non inepte tamen *naturæ* vocabulum animalitati applicatur: tum quia pars hominis superior, atque præstantior peculiare nomen sortita est; tum quia appetitiones, seu inclinationes ex animalitate manantes necessariæ sunt, sicut necessarius est modus agendi *naturæ* proprius. Hinc ea, quæ necessaria in homine sunt, ad *naturam*, cetera ad *rationem* congrue referuntur. Cum igitur etiam *lex* necessitatem quandam inducat, ideo quæ sunt necessaria, speciali quadam *ratione* dicuntur *esse de lege*, seu quasi de necessitate, *naturæ*: cetera vero peculiari vocabulo dicuntur potius *dictata rationis*, ut innuatur utrorumque discrimen: quamvis & hæc dubio procul sint *de lege naturæ*, prout *natura humana* utranque completitur hominis partem. Igitur *ratione* duplicis partis possunt in homine duo jura distingui, quorum alterum *animale* dici potest eo, quod in parte hominis animali fundatur, adeoque respi-

(a) Nobiscum hac de re sentit *Wolffius*. Quare, *Jus naturæ*, (ait in *Instit. J. N. & G. §. 56.*) *rationem sufficientem habet in natura, & essentia hominum*

(quanquam hoc non esse usquequaque verum, nos alibi docemus) *Quod si ergo eandem habet in natura & essentia hominis ac brutorum communi, Jus naturæ homi-*

respicit ea, quæ nobis quodammodo communia sunt cum ceteris animalibus; alterum *rationale*, & proprie humanum, quod versatur circa ea, quæ præcipiuntur ab humana ratione, & quæ propria hominis sunt. Et hoc secundum a Romanis Jurisconsultis sæpe vocatur *jus gentium* (a) seu *hominum*; ut hoc nomine innuant, ita proprium hominis illud esse, ut ceteris animalibus ne ratione quidem materiæ, conveniat. Verum constat ex dictis, hæc duo jura, nempe *animale*, sive *naturæ*, & *rationale*, seu proprie *humanum*, quod etiam *jus gentium*, seu *hominum* dicitur, non esse, nisi duas partes unius adæquati, & integri juris *naturalis* atque *humani*. Cum itaque *Ulpianus*, & alii *jus naturæ* distinguunt a *jure gentium*, utrunque sumunt in sensu arctiore, & inadæquate; neque proinde censendi sunt inficiari, quod ad *jus naturæ* adæquate sumptum etiam illa pertineant, quæ sunt juris *gentium*, ut vel ex ipsa definitione juris tradita ab *Ulpiano* compertum est. Neque enim credibile est, ita eum desipere potuisse, ut omnia, quæ a nobis facienda, vel omittenda ratio constituit, solummodo pertinere crediderit ad *jus positivum*, & a naturali jure omnino diversum. Nullatenus igitur dubitandum, quominus in nostram *Ulpianus* sententiam concedat, seu nomine *juris gentium* intelligat *jus naturale*, quæ proprium hominis est.

Quoad *Hermogenianum*, qui secundo loco opponitur, facilis, & expedita responsio est; videlicet, ea quæ affert tanquam pertinentia ad *jus gentium*, spectare etiam ad *jus naturale*, vel ad istud merito revocari. Et quidem quoad *institutionem bellorum*, ut hæc legitima sint, ad defensionem tantum, vel ad violati juris vindicationem gerantur, oportet; adeoque quoad integras gentes non minus est de *jure naturæ* institutio bellorum, quam sit propria defensio in privatis hominibus, sui que vindicatio juris. Modus vero belli gerendi neque est de *jure naturæ*, nec *gentium*; sed est fructus industriæ cujusque

hominum & brutorum commune dicitur, brutis differt, Jus hominum proprium, Jurisconsultis Romanis Jus naturæ in significatu strictiori; si in natura & essentia hominis propria, seu in iis quibus homo a

brutis differt, Jus hominum proprium, Jurisconsultis Romanis Jus Gentium appellatur.

jusque nationis, adeoque varius, & multiplex; sed nunquam justus, nisi ad normam juris naturalis exigatur, ut suo loco data opera ostendemus. *Regnorum conditio* eatenus ad jus naturæ revocanda est, quatenus Reges primitus constituti consentur mutuis pactionibus, quæ a naturali jure duntaxat vim habent; seu ex populi consensu, & voluntaria translatione sui juris in alium, quæ jure naturæ fieri potest, ut explicabitur suo loco. Sic *rerum dominia* primum orta per occupationem sunt, tum firmata naturali jure, quod vetat, rem ab alio occupatam sibi, extra necessitatis articulum, vindicare. Hinc vero naturaliter, ac necessario consecuta dominiorum distinctio est, quibusque agnoscentibus dominium suum, & consentientibus in alienum. Sed hæc omnia alio in loco data opera persequemur.

Majorem præferunt difficultatem verba *Justiniani*. Quamobrem eum aliqui hac in re errasse contendunt, atque aliis, qui jus gentium voluntarium admittunt, errandi occasionem dedisse. Sed hæc nobis responsio necessaria non est, quippe quod illius verba in vero aliquo sensu explicari queant, qui nobis minime adversatur. Hoc vero commodius capite sequente præstabimus, D. Thoma occasionem suppeditante. Solum hic animadvertere præstat, non in sensu rigido, & proprio intelligendum esse, quod ait: *captivitates, & servitutes sunt legi naturali contrariae*: neque enim ignorabat Justinianus, quidquid opponitur legi naturali, illud injustum esse, atque illegitimum: quare nihil aliud significare iis verbis voluisse censendus est, quam quod *servitus* sit status diversus; aut etiam, si malis, contrarius illi, in quo homines per se conditi a natura fuere, cum *omnes ab initio liberi nascerentur*, sed tamen capaces subeundæ servitutis; adeoque non *positive* liberi, quasi natura id exigente, sed *negative* duntaxat (ut inquirunt): seu quatenus natura ipsa neminem per se addicit servituti, nec quisquam potest, nisi justa causa accesserit, alium addicere. At quamvis natura neminem servum edat in lucem, unumquenque tamen servitutis capacem efficit; & juxta rationis dictata facultatem adipisci quis potest redigendi alium, justa tamen de causa, in servitutem (quin & oc-

ci-

cidendi, quod majus est): adeoque etiam *servitus*, atque *captivitas* ad jus naturæ merito revocatur, adeo ut necesse non sit, eas alteri juri a naturali distincto tribuere.

C A P U T II.

Juxta S. Thomam Jus Gentium ratione materiæ pars est Juris naturalis; ratione autem formæ distinguitur ab illo. Probabile est, in eadem sententia fuisse Romanos Jurisconsultos.

CUM idem, aut ferme idem sit inquirere, quid sit *jus gentium*, & quid eo nomine intellexerint veteres Jurisconsulti, alique magni nominis viri, atque Scriptores, ut supra adnotatum est; pretium operæ censeo, hac de re etiam S. Thomæ mentem investigare, quo & præstantiorum Scholasticorum sententia innotescet. Primo igitur pro certo habeo, non minus a S. Thomæ, quam a veteribus Jurisconsultis, jus gentium habitum esse ceu partem totius juris naturæ. Quod ita demonstro. Ille data opera inquit, *utrum jus gentium sit idem cum jure naturali*. Responsioni vero præmittit, *jus seu justum naturale*, nempe id, quod ex sui natura est *adaquatam*, vel *commensuratum alteri*, duplex esse: unum, quod tale est *secundum absolutam sui considerationem*; sicut masculus ex sui ratione habet *commensurationem ad fœminam*: alterum, quod tale est *non secundum absolutam sui rationem, sed secundum aliquid, quod ex illo sequitur*. Hujus secundi generis esse putat ex. gr. *proprietatem possessionum*. Si enim, subdit, *consideretur iste ager absolute, non habet, unde magis sit hujus, quam illius: sed si consideretur per respectum ad opportunitatem colendi, & ad pacificum usum agri, secundum hoc habet quandam commensurationem (utique naturalem) ad hoc, quod sit unius, & non alterius*. Porro *jus naturale, quod (ut ait D. Thomas) commune est nobis, & aliis animalibus, ex eodem S. Doctore versatur circa justum naturale primo modo acceptum; quia absolute apprehendere aliquid non solum convenit homini, sed etiam aliis animalibus*. Justum vero naturale alio modo acceptum ex eodem S. Thoma pertinet ad *jus gentium, quod solis hominibus inter se commune est*. Et ratio illius est,

II. 2. quest.
LVII. a. 3.

Tom. II.

Mm

quia

quia considerare aliquid comparando ad aliquid, quod ex ipso sequitur, est proprium rationis, quæ soli homini præ ceteris animalibus convenit: hoc ipsum vero, quod proprium rationis est, docet esse naturale homini, quia est secundum rationem naturalem, quæ hoc dicitur. Igitur, cum S. Thomas pro objecto juris gentium constituat jus, seu *justum naturale*, perspicuum esse videtur, eum habuisse jus gentium ut partem juris naturalis adæquate, & latius accepti, & solummodo distinxisse jus gentium a jure naturæ arctius sumpto, seu quatenus respicit ea, quæ etiam ceteris communia sunt animalibus. Hanc fuisse S. Doctoris mentem alia, quæ ibidem leguntur, aperte confirmant: sed ea in medium proferre necessarium minime duco, cum & ejus Interpretes pro certo habeant, in eo articulo prædictam tradidisse doctrinam: verumtamen dicunt, non ex propria sententia, sed ex Romanorum Jurisconsultorum mente locutum fuisse (quasi vero idea juris gentium melius ex alio fonte posset hauriri, quam ex Romanis Jurisconsultis) sed alibi clarius, ac certius patefecisse mentem suam allatæ sententiæ omnino contrariam. Nam, inquirunt, prima secundæ diserte docet, jus gentium esse partem juris *positivi*, & esse a naturali distinctum: *dividitur* (inquit) *jus positivum in jus gentium, & jus civile*. Quid clarius? Et infra: *jus gentium est quidem aliquo modo naturale homini secundum quod est rationalis; distinguitur tamen a naturali*: ibique subindicat, causam prædicti juris esse hominum consensionem; quod de jure naturali dici non potest.

Q. XCV. a.

4.

Respon. ad
1.

Art. cit.

Ib. a. 2.

Ib. a. 4.

Sed mea quidem sententia, errat quicumque arbitratur, S. Doctorem in locis diversis diversa docere: siquidem posteriore etiam in loco apertissime docet, jus gentium circa illa versari, quæ ad jus pertinent naturale: *nam ad jus gentium pertinent ait... justæ emptiones, & venditiones, & alia hujusmodi, sine quibus homines ad invicem convivere non possunt*. Quis vero negaverit, hæc juris naturæ esse? Superius etiam dum ait, *non esse occidendum*, ad jus gentium spectare innuit, quod certe *juris etiam naturæ est*, ut nemo non videt. Generatim vero ad jus gentium ea spectare docet, quæ derivantur ex jure naturæ, *sicut conclusiones ex principiis*. Quapropter ad naturæ legem

ca

ea quoque spectare, necesse est: siquidem ad eam facultatem, ad quam principia pertinent, pertinent etiam conclusiones. Perperam vero Interpretes quidam S. Doctoris volunt, eo loci Angelicum loqui de conclusionibus non *necessariis*, sed *contingentibus*, seu quæ solam convenientiam, utilitatemve respiciunt: hanc enim interpretationem jam ipse præciderat: nam postquam docuisset, legem omnem humanam a lege naturali derivari, uno modo sicut conclusiones ex principiis, alio modo sicut determinationes quasdam aliquorum communium; primum explicans modum pertinentem ad jus gentium ait: *hic similis est ei, quo in scientiis ex principiis conclusiones demonstrativæ producuntur*. Deinde exemplum afferens subdit: *sicut hoc, quod est non esse occidendum, ut conclusio quædam (necessaria) derivari potest ab eo, quod est, nulli esse faciendum malum*. Pro certo igitur habebat Angelicus, ea quæ sunt *juris gentium*, pertinere etiam ad jus naturale: quod constat etiam ex eo, quod objicientibus hunc syllogismum: *jus positivum dividitur contra naturale: sed ea, quæ derivantur a principiis communibus naturæ, sicut conclusiones, pertinent ad legem naturæ.... ergo ea quæ sunt de lege humana, non derivantur a lege naturæ*; hoc pacto respondet: *ratio illa procedit de iis, quæ derivantur a lege naturæ, tanquam conclusiones*. Quibus verbis non obscure innuit, hæc ad naturæ legem spectare; & tamen simul asserit in eodem articulo, hæc eadem pertinere ad jus positivum, seu legem *humanitatis positam*: & articulo quarto diserte affirmat, *ad jus gentium pertinere ea, quæ derivantur a lege naturæ, sicut conclusiones ex principiis*; & paulo ante docuerat, *jus gentium esse membrum, seu partem juris positivi*. Mirum est, quantum hac diversa, & in speciem opposita loquendi ratione torqueantur S. Doctoris Interpretes; quasi vero unum, & idem ad jus naturale, & positivum pertinere non possit. Illi pro certo habent, id quod *juris naturæ* sit, esse non posse & *juris gentium*; & cur ita sentiant, in causa esse videtur trita juris divisio in *naturale*, & *gentium*, atque *civile*. Cum enim juxta rectæ divisionis leges unum membrum in altero contineri non debeat, inde inferunt id, quod ad unam pertinet juris speciem, ad aliam pertinere non posse; adeoque nullum non movent lapidem, ut

hoc pacto explicant S. Thomam, variosque illius textus una concilient. Sed frustra: nam alia Aquinatis mens, & opinio fuit. Ipse enim, nisi ego magnopere fallor, in ea sententia fuit, ea quæ derivantur ex principiis juris naturæ, pertinere cum ad jus *naturale*, tum ad jus *gentium*; sed alia, atque alia ratione: ad jus naturæ prout deducta ex ipsius naturæ principiis; ad jus gentium, quatenus gentes consensere in præcipiendis, vel prohibendis iis ipsis, quæ alias naturali lege præcepta, vel prohibita sunt. Nam apud omnes gentes naturali legi non occidendi, non furandi, non mœchandi &c. adjectæ fuerunt tacite, aut expresse leges etiam positivæ homicidium, furtum &c. prohibentes: & hæc legum positivarum collectio a S. Thoma vocatur *Jus gentium*; quod perinde est, ac leges positivæ, quibus omnes utuntur gentes. Neque aliam fuisse puto Romanorum Jurisconsultorum mentem, ut clarius infra explicabitur.

Itaque *Jus gentium* ita definiri ex Angelico potest *jus humanum, ac positivum ab omnibus, vel plerisque gentibus constitutum quoad ea, quæ ex principiis juris naturalis derivantur*. Vel aliis verbis: *collectio legum positivarum quæ apud omnes, vel plerasque gentes vigent, quibusque præcipiuntur, aut prohibentur ea, quæ necessario fluunt ex juris naturæ principiis*. Statuta hac juris idea, jam omnia S. Thomæ dicta cohærent. Nam (I) jus gentium quoad *materiam* est idem, ac jus naturale adæquate sumptum (ut docet Angelicus in Secunda Secundæ); sed differt ab eo vel arctè sumpto, nimirum pro solis juris naturæ principiis; vel arctissime accepto, nimirum pro eo, quod omnibus animalibus commune est, ut docet in Prima Secundæ. At vero quoad *formam*, seu causam obligationis plane discrepat a jure naturæ; quia jus gentium *humanum* est, & *positivum*, seu ut loquitur D. Thomas, *ex lege humanitus posita*. Hinc & alia juris naturalis, & gentium deduci discrimina possunt, videlicet quoad ejus objectum, principium, & finem. Nam in ordine ad hæc rectè constitui potest tanquam proprium juris gentium id, quod Juristæ Protestantæ perperam docent de jure naturæ; nempe versari circa actiones externas, & hujus vitæ felicitatem respicere tanquam finem, & pro principio habere so-

cie-

cietatis custodiam. Nam ex eo, quod jus gentium sit *humanum*, & *positivum*, consequitur, respicere actiones externas, ut objectum, præsentem felicitatem ut finem, custodiam societatis ut principium &c. constat enim, leges humanas, ac positivas intra prædictos terminos coerceri. Et quidem societatis custodiam, seu tranquillitatem, felicitatemque hujus vitæ a jure gentium per se respici, non obscure innuit Angelicus: postquam enim docuerat, *ad jus gentium pertinere ea, quæ derivantur a lege naturæ sicut conclusiones ex principiis*, subdit: *ut justa emptiones, venditiones, & alia hujusmodi (puta abstinentiam a furtis, cædibus &c.) sine quibus homines ad invicem convivere non possunt, quod est de lege naturæ, quia homo est animal naturaliter SOCIABILE*. En quomodo D. Thomas *socialitatem* optime statuit pro juris gentium principio, quam plures ex Recentioribus perperam statuunt tanquam adæquatum juris naturæ principium. Et hæc de idea juris gentium ad mentem D. Thomæ dicta sint satis.

Hic addere præstat, valde nobis verosimile esse, ut jam innuimus, eandem juris gentium ideam habuisse Romanos Jurisconsultos. Certe verba, quibus utuntur in eo describendo, ita accipi possunt, ut quoad *materiam* censuerint cum jure naturali (saltem magna ex parte) congruere; ita tamen ut illud sit positivum; seu sit legum positivarum collectio, quæ vigent apud omnes, vel saltem plerasque gentes, & respiciunt ea, quæ derivantur ex juris naturæ principiis, & necessaria sunt ad societatis custodiam. Et sane cum illud esse definiunt, *quod naturalis ratio inter omnes constituit*, cur non subintelligi queat, per legem *positivam* vel scripto exaratam, vel tacito consensu, seu usu inventam? præsertim cum vox illa *constituit* quid *positivum* videatur innuere. Quocirca cum dicitur, *jus gentium esse illud, quo omnes gentes utuntur*, non immerito intelliguntur leges *positivæ*; quæ in usu sunt apud omnes gentes, quibusque conservationem, ac felicitatem suam persequuntur: quo etiam pacto definitiones reliquæ intelligi, explicarique commode possunt; ut illud *Justiniani*, seu potius *Triboniani* effatum, quo rationem afferens, cur jus gentium, secus ac civile, universo generi humano commune sit, inquit:

quit: *nam usu exigente, & humanis necessitatibus gentes humanæ jura quadam sibi constituerunt*: quibus verbis eum arbitror significare, quod cum cernerent gentes, non sufficere jus naturale ad societatis custodiam (quippe quod ab hominibus improbis facile violatur) tulerint leges quasdam, impositaque transgressoribus pœna, sanxerit ea quæ societatis tranquillitatem, utilitatemque foverent: quapropter eo loci non exclusit jus naturale, neque a jure *gentium*, quantum est ex parte materiæ, distinxit; sed eam juris naturalis partem, quæ societatem respicit, seu potius leges *positivas*, quæ prædictum jus naturale confirmant, vocat *jus gentium omni humano generi commune*. Quare censendus est *Justinianus*, seu *Tribonianus*, essentialem juris gentium proprietatem eo loci explicare, quod nempe *positivum* sit; quamvis circa illa versetur, quæ alias etiam ad jus naturæ pertineant.

Neque vero a Romanorum Jurisconsultorum, & *S. Thomæ* sententia dissentiunt Scholastici plerique, tametsi alii magis, minusve recedant. Cum autem eorum omnium notiones expendere operæ pretium non sit, unum vel alterum ex celebrioribus *S. Thomæ* discipulis, quos alii ferme sequuntur, satis fuerit in medium proferre. Itaque *Dominicus Soto* hoc modo distinguit jus gentium a jure naturæ. *Prima*, inquit, *principia, quæ sunt nota omnibus sine discursu, pertinent ad jus naturæ; conclusiones vero, quæ inde derivantur, ad jus gentium spectant*. Quæ cum *D. Thomæ* sententia superius exposita plane conveniunt; si solum excipias, a *Soto* non exprimi, utrum jus gentium reipsa *positivum* sit, vel pars duntaxat juris naturalis, prout soli homini convenit. *Bartholomæus a Medina*, qui hanc *Soti* sententiam refert, his eam verbis impugnat: *hæc ratio divisionis stare non potest: nam ex ea sequitur, quod præcepta Decalogi non sint de jure naturali, sed de jure gentium; quod asserere ab omni veritate alienum est*. Mirum, quod vir alioqui perspicacissimus non viderit, eadem præcepta juris cum naturæ, tum gentium esse posse, diversa tamen ratione, ut superius explicavi. Itaque alio modo utriusque distinctionem juris ille exhibet inquiens: *quædam ex principiis natura derivantur necessario necessitate absoluta: quædam vero facta*
qua-

De Just. &
Jure Quæst.
V. ad 4.

Id. I. 2.
Quæst.
XCVI. a. 1.

quadam suppositione. Prima illa pertinent ad legem naturæ; postrema vero ad jus gentium spectant. Sed mirum, quod ipse non viderit, ex sua quoque doctrina consequi, præceptum non furandi (quod ad Decalogum pertinet, sicut etiam præceptum non concupiscendi rem alienam) non esse de jure naturæ, sed gentium duntaxat; quia nullum daretur furtum, nisi facta suppositione proprietatis rerum, quæ tamen necessaria non est necessitate absoluta, ut ipse fatetur, & docet. Præterea confundit (quod jure reprehenderat in veteribus Jurisprudenteribus) jus gentium cum jure naturæ. Quis enim negare queat, justum quodlibet naturale, sive absolute, sive aliqua suppositione sit tale, ad jus naturæ vel absolutum, vel hypotheticum pertinere, ut docet S. Thomas? Franciscus Sylvius celebris S. Thomæ Interpres ut omnia conciliet, duplex jus gentium distinguit; alterum generaliter sumptum, pro omni eo, quo universa gentes utuntur, estque solis hominibus commune: & hoc (subdit) distinguitur ab eo jure naturali, quod Jurisconsulti commune faciunt omnibus animalibus. Comprehendit autem non solum eas leges, quæ sunt ex communi gentium instituto; sed etiam quæ sunt a natura, & propriæ juris naturalis. Atque ita nihil vetat, præcepta Decalogi dici, esse juris gentium, etsi revera sunt juris naturalis. Sed & alio modo stricte, & propriè jus gentium dicitur, quod non a natura, sed ex communi populorum consensu fuit introductum: & sic præcepta Decalogi non pertinent ad jus gentium. Deinde subdit: quod B. Thomas hic ait, ad jus gentium pertinere ea, quæ derivantur ex lege naturæ, sicut conclusiones ex principiis, ut de jure gentium propriè, seu stricte accepto verum sit, intelligi debet de iis, quæ ex lege naturali derivantur, tanquam conclusiones non omnino necessaria, sed valde probabiles, & ab hominum usu, seu receptione dependent, ad hoc ut vim obligandi sortiantur; cum alioquin non versentur circa materiam homini simpliciter necessariam in ordine ad suum finem. Sed hanc non fuisse mentem S. Thomæ, neque ejus doctrinam ita recte explicari, supra demonstratum est: jurisque gentium distinctio in id, quod generatim, & quod stricte sumitur, omnino arbitraria est, atque a veterum Romanorum, & S. Thomæ mente aliena; immo falsa mihi plane videtur, quia nullum extat jus gentium universale, nisi quod simul una sit natu-

In. II. 2.
Q. XCV.
a. 4.

naturale. Nullum enim invenies jus universale, quod ex solo usu, & receptione obligandi vim habeat, ut infra ostendemus. Sed de Scholasticorum hac in re doctrina non est hic ulterius laborandum.

C A P U T III.

Jus Gentium satis congruenter accipi potest pro ea Juris naturæ parte, quæ mutua gentium inter se moderetur officia.

Celebris est, atque a Recentioribus, qui de jure naturæ scripsere, magna consensione recepta usurpatio *Juris gentium* pro ea parte *juris naturalis*, quæ integrarum gentium mutua pacis, bellique moderatur officia. Primus omnium, quoad ego norim, qui prædictam juris gentium ideam discrete tradiderit, fuit *Hobbesius*. Nam tradita definitione juris naturæ, seu legis naturalis, subdit: *Lex naturalis dividi potest in naturalem hominum, quæ sola obtinuit dici lex naturæ; & naturalem civitatum, quæ dici potest lex gentium, vulgo autem jus gentium appellatur. Præcepta utriusque eadem sunt: sed quia Civitates semel institutæ induunt proprietates hominum personales, lex, quam loquentes de hominum singulorum officio, naturalem dicimus, applicata totis Civitatibus, nationibus, sive gentibus, vocatur jus gentium.* *Hobbesio* subscribit *Pufendorfius*; qui proinde inficiatur, dari aliud jus gentium voluntarium, seu positivum, quod quidem legis proprie dictæ vim habeat, quæ gentes tanquam a superiore profecta stringat. In hanc sententiam post *Pufendorfi*um certatim itum est: quam adoptavit & *Wolffius*, ait enim: *jus naturæ ad gentes applicatum vocatur jus gentium, necessarium scilicet, vel naturale; admittit enim & aliam speciem, nempe jus gentium voluntarium, ut capite sequente dicemus.* Hinc juxta *Wolffium*, *Pufendorfi*um, aliosque, quibus hæc sententiâ probatur, si peculiariter homo hominem lædat, violare dicitur *jus naturale*; si vero Gens, aut Civitas, aut Princeps supremus nationem aliam, seu gentem bello injusto laceſſat, vel sine causa aliud inferat detrimentum, cenſetur agere contra *jus gentium*.

De Civ.
Cap. XIV.
n. 4.

De J. N.
& G. Lib.
II cap. III.
§. 3.
Inst. J. N.
& G. §.
1088.

gentium, tametsi & legem naturalem infringat, ut certum est. Etenim cum jus naturale, utpote in natura ipsa fundatum, universale sit, omnesque comprehendat; nulla suppetit ratio, cur integræ gentes, ac Civitates ab illius directione eximantur; cum eæ nihil aliud sint, quam homines plurimi mutuo inter se nexu colligati, communique imperanti subjecti. Et sane si homo singularis singularem hominem lædens violat jus naturale; quidni etiam, si gens, vel Civitas Civitatem, vel gentem integram lædat, cum utrobique rectus ordo rationis, & naturæ æqualitas violetur? Cum itaque jus naturale non minus integrarum gentium, quam hominum singulorum mutua moderetur officia; plane consequitur, jus gentium congruenter accipi posse pro hac parte juris naturæ; præsertim cum duplex illa vox, *juris*, & *gentium* sensum hunc sponte exhibeat. *Gentium* quippe vocabulo plerumque intelliguntur magni illi hominum cœtus, qui ejusdem Principis subduntur imperio; adeoque jus gentium, vel solo nomine inspecto, nihil aliud videtur, quam jus, quo gentes diriguntur, obliganturque ad mutua officia: quanquam etiam ob aliam significationem, quam *gentium* vocabulum habere potest, intelligi queat integrum jus naturale, ita ut *jus gentium* sit quasi *jus hominum*, quo scilicet homines singuli, & universi, ceu aliquo cœtu collecti, ad propria obligentur officia. Atque hoc sensu celebris *Hermogenianus* plura ad jus gentium pertinere asseruit, quæ singulis etiam hominibus competunt, ut *emptiones, venditiones, locationes* &c.

Dig Lib.I.
Cap. II.

Jam vero prædicta ratio explicandi jus gentium & satis habet fundamenti, & nihil præsefert absurdi; nisi forte aliquis cum Joanne Georgio Wagnero ideo reprehendendam putet, quia *prima ejus acceptioni adversatur*. Verum cum nomen ipsum, ut diximus, hanc explicandi rationem facile admittat, non video, cur magnopere hac de re sit laborandum; præsertim cum nova hæc præfati nominis explicatio tractationi de officiis gentium instituendæ satis accommoda videatur. Sed huic etiam explicationi summa illa utilitas inest, quod Gentes, Civitates, Principesque supremi statim intelligant, jure naturali non minus se ipsos, quam quemque privatum obstrin-

Fund. I. N.
& G Par-
te II. cap. I.

gi: adeoque si alias gentes, civitatesque læserint, se æque agere contra jus naturæ, ac quemque privatum alteri injuriam, vel damnum quodlibet inferentem. Scilicet humani generis damnum illud maximum est, si gentes, si civitates, si Principes sibi persuadeant, quod *Pseupolitici* quidam docere non verentur, nimirum, si invadant, seu rapiant alienum, si alterius cujusque generis damnum civitatibus aliis, aut gentibus inferant, peccare se non contra jus naturæ, sed contra jus quoddam inferius, idque cujusdam *convenientiæ* nomine cohonestent. Hæc sane doctrina exitialis humano generi est: hinc enim efficitur, ut qui furta, & homicidia a privatis hominibus perpetrata vel pœna capitis, vel alio puniunt supplicio, si ipsi invadant provincias, & civitates alienas, maximæque civium multitudini extremum inferant excidium; tantumque ablit, ut dedecori hoc sibi vertant, quin domitores populorum, summosque Imperatores se tunc arbitrentur: nec vero desunt adulescentes iniqui, & humani generis pestes, qui cum voce, tum scriptis eosdem ut viros maximos celebrent, deprædicentque.

Jus gentium in eo sensu acceptum, quo usurpant hodierni Scriptores de jure naturæ, & quem supra explicuimus, nemo aut veterum Jurisconsultorum, aut Scholasticorum re ipsa negavit, aut negare potuit, exceptis Politicis illis nequissimis, qui jus omne de medio tollunt, aut Civitates, Regesque eidem minime subdi per summum scelus effutiunt. Qui igitur arbitrantur, jus gentium esse positivum, non rem quidem rejiciunt, quam recentiores Juristæ huic voci subjiciunt; sed illi denegant nomen hoc peculiare, adeoque generali nomine Juris naturæ, ut partes ceteras, complectuntur. Quoad hanc igitur partem sola nominis quæstio est. De re autem ipsa hæc est controversia, an præter jus gentium huc usque explicatum (quod distinctionis, ac discriminis gratia cum Wolfio vocabimus *necessarium*, ac *naturale*) detur & aliud, quod sit *voluntarium*, *positivum*, simulque *universale*. Sententia affirmans vulgo tribuitur veteribus Jurisconsultis, scholasticisque Doctoribus. Et sane ita plerumque loquuti sunt, ut videantur hanc adoptasse, vel prætulisse sententiam. Grotium, perhibent

hibent opinionem hanc, sicut & alia fere omnia a Scholasticis mutuatum fuisse; at ceteris planius rem digessisse, & explicasse accurratius. Utrum id reipsa præstiterit, sequente capite discutiemus.

C A P U T IV.

Nullum extat jus gentium universale, positivum, & voluntarium, quodque ex parte materiæ distinctum sit a jure naturæ.

EX capite hujus libri primo constat, nos minime inficiari, immo libenter admittere cum S. Thoma, ac veteribus Jurisconsultis jus humanum, sive jus gentium *positivum*, & *universale* respiciens ea, quæ derivantur ex juris naturæ principiis, adeoque ad jus pertinens naturale. Sed hujusmodi jus ex parte materiæ non distinguitur ab ipso jure naturæ adæquate sumpto, ut supra dictum est. Nos igitur hic tantum asserimus, nullum extare jus, vel legem humanam positivam, & arbitrariam de re non subjecta juri naturæ, quæ omnes homines, ac præsertim integras gentes obstringat, & obliget, quoad negotia, & commercia, quæ invicem obeunt.

Propositio nostra his circumscripta limitibus pauciores forte adversarios habet, quam cuiquam prima fonte videbitur. Quamquam enim plerique Scholastici videantur admittere jus gentium positivum, & universale, certum tamen est, quamplures illorum non omnino secrevisse utriusque juris materiam, vel juri gentium non tribuisse omnimodam universalitatem, sed solum in ordine ad plures cultioresque nationes, ut infra dicemus. Ejusmodi jus positivum, & voluntarium existere, nemo negaverit; cum multas inter nationes intercedant conventiones peculiare, & pacta; inter alias vero perennis consuetudo religiose servata obligationem quandam inferre potuerit: licet hæc obligatio sive ex pactionibus mutuis, sive ex consuetudine orta non ad jus positivum, sed naturale pertineat; hoc enim duntaxat obstringere potest gentes liberas, nullique communi Imperanti subjectas ad consuetudines, pa-

etionesque servandas. Dicit tamen illud utcumque potest jus voluntarium, quia factum aliquod voluntarium consequitur: at ipsa obligatio voluntaria non est, sed posita conventionione, naturalis evadit. *Grotius* ipse, quem alias perhibent præ ceteris propugnasse jus gentium *universale positivum*, de eo solum dubitanter loquitur; immo etiam videtur in contrariam inclinare sententiam, ut inferius ostendam. Nonnulli tamen Recentiorum, sed pauci sunt, ut ex Protestantibus *Renbardus Vitriarius*, & ex Catholicis *P. Schmierus* Benedictinus, & *Ignatius Suvartzius* S. J., qui juris gentium omnino universalis, & positivi existentiam conantur evincere; contra quos in præsentia pugnamus. Quia vero ii, qui juris gentium universalitatem defendunt, diversimode intelligunt, explicantque tum ipsam *universalitatem*, tum *voluntarii*, & *positivi* rationem; immo nec plane consentiunt circa significationem istius nominis *jus*, hæc in primis omnia paulo enucleatius distinguere præstat: deinde sententiam nostram distinctis propositionibus planam faciemus.

Itaque jus gentium *positivum*, ac *voluntarium* dici *universale* dupliciter potest, vel in ordine ad singulos homines, vel in ordine ad integras gentes, quatenus mutua inire commercia, ac negotia valent. Primo modo jus gentium universale esset, si omnes omnium gentium superiores, & principes consensissent in ferenda aliqua lege diversa a jure naturæ: alio modo, si lex aliqua positiva daretur communis omnibus gentibus, ad quam officia, negotia, & commercia quævis exigere, & cui sese conformare deberent. Verum hujusmodi lex voluntaria esse dupliciter potest, vel scilicet voluntate *singularum gentium*, quatenus pactione expressa, vel tacita in aliquibus mutua officia, atque negotia respicientibus consensissent, adeoque legem ipsæ sibi quodammodo imposuissent; vel voluntate alicujus Superioris legem ita ferentis, ut gentes omnes obstringeret, obligaretque. Jus priori modo acceptum utcumque *voluntarium* dici posset; quia tametsi obligatio illius servandi, supposito pacto, sit naturalis; nihilominus sequeretur ad aliquid voluntarium, & liberum, videlicet ad conventionem, & pactum. In alio casu lex in seipsa esset positiva,

& a

& a jure naturali distincta, utpote positiva Imperantis voluntate confecta: & hoc proprie est jus positivum, ut alibi explicatum est. Demum aliquid pertinens ad jus naturale, vel positivum sumi potest vel pro ipsa lege, vel pro facultate faciendi aliquid, vel omittendi; itaut vel naturali, vel positiva lege præscriptum sit, vel aliqua lege, aut facultate legitima inductum, concessum, permissum. Sic ex. gr. rerum proprietas dicitur esse de *jure gentium*, non quia lex aliqua sit; sed quia omnium autoritate gentium invecata fuit: simul tamen dici potest, juris esse naturæ non *positive*, sed *negative*, ut inquirunt; quatenus & a natura permittitur, & ratione probatur, nec tamen naturali lege præscribitur. His præmissis rem totam expedio sequentibus propositionibus.

Propositio I. Non datur jus *positivum*, ac *voluntarium* acceptum pro lege, quod sit penitus universale, seu quod omnes singulosque homines comprehendat.

Propositio II. Jus gentium *positivum*, ac *voluntarium* pro facultate sumptum quædam induxit inter omnes, ac singulos homines.

Propositio III. Jus gentium sumptum pro lege, *positivum*, & *voluntarium ex conventionem*, vel *pacto* nullum est universale, in ordine ad integras gentes, quoad mutua earum officia in negotiis, & commerciis: particulare tamen, quod plures, paucioresve comprehendat gentes, & dari potest, & datur.

Propositio IV. Jus Gentium voluntarium voluntate Principis, seu Imperantis, quod gentes integras omnes complectatur, nec extat, nec existere potest.

Prima propositio adeo certa, & perspicua videtur, ut in dubium revocari non possit. Et sane quis asserere audeat, omnes omnino Imperantes, populosve toto orbe diffusos in re aliqua, quæ juris naturæ non sit, statuenda, vel præscribenda consensisse; cum vix omnes consenserint vel in præcipuis juris naturæ præceptis, sine quibus nulla consistere societas potest? Populorum indoles plane diversa, sicut & clima detetarum hucusque regionum, proculdubio suadent, non dari jus illud universale, nec quisquam illud adstruere, nisi temere, potest.

Certa

Certa pariter est & altera propositio. Rerum quippe proprietas (quæ ubique terrarum jam invaluisse jure censetur, cum nondum detecta sit aliqua natio, seu gens, quæ habeat omnia omnino communia) rerum, inquam, proprietas cum a natura non sit, solum induci potuit gentium omnium auctoritate, atque consensu; quatenus ab initio consensere omnes, ut quidquid aliquis occupasset, sub ejus dominium caderet; tamen si nunquam defuerint homines violenti, qui deturbare alios ab rerum acquiratarum possessione conati non sint: sed isti non rerum proprietatem negabant, sed arrogabant sibi dominium. Proprietas rerum alia nonnulla comprehendit, quæ *Hermogenianus* Jurisconsultus ex jure gentium introducta asserit; nempe *discretas gentes, regna condita, agris terminos positos*; & ut idem subdit, *commercias, emptiones, venditiones, locationes, conductiones* &c. quæ pariter ex rerum proprietate dimanant, utpote quæ locum non haberent, si essent omnia communia. Hinc fortasse sola rerum proprietas est id, quod, saltem immediate, jure gentium introductum dici merito possit. Hæc tamen proprietas non est aliqua lex, sed factum quoddam auctoritate gentium inductum, quæ quod ante commune erat (si ita loqui fas est) partitæ sibi invicem sunt. Hinc facile intelligas quam longe absint a præsentis controversiæ scopo ii, qui ut evincant jus gentium *universale positivum*, illico ad *rerum proprietatem* confugiunt, non animadvertentes, disputationem esse aut esse debere, de lege aliqua universali, non de aliquo facto; cum nomine *juris* absolute positi veniat lex aliqua, non aliquod factum. Et hæc dicta sint juxta vulgarem de rerum proprietate sententiam, quæ ex consensu, & auctoritate gentium inductam fuisse propugnat: ceterum quæstio de vera origine, & causa domini alibi discutietur.

Quoad tertiam propositionem, vulgo censetur, primam illius partem esse contra plerisque Scholasticos, & contra *Grotium*, qui juris Gentium ideam mutuatus a Scholasticis est, eamque fusius explicuit, confirmavitque, quoad ipsi licuit, rationum momentis. At neque *Scholastici*, neque *Grotius* omnimodam juris gentium universalitatem attribuunt, ut supra indicatum est. Sed *Grotii* doctrinam paulo accuratius exponere præstat, ut
ma-

magis exploratum fiat id quod superius asserui. In primis hæc de jure gentium disputans habet: *illud (Jus Gentium) inter populos plures (non dixit, omnes, sed, plures) aut populorum Rectores intercedit sive ab ipsa natura profectum, aut divinis constitutum legibus, sive moribus, & pacto tacito introductum &c.* Quibus verbis ostendit, in ea se opinione fuisse, quod gentium erga gentes officia partim naturali, atque divino, partim voluntario jure præscripta sint, ac constituta. Ex quo colligitur, *Grotium* ab eorum sententia minime abhoruisse, qui jus gentium idem esse tuentur, atque eam juris naturæ partem, quæ gentium officia moderatur, & continet. Sed tamen cum Scholasticis addit, dari jus aliquod *voluntarium moribus, & pacto tacito introductum*; quod pariter certum est, ut infra ostendemus. Quamvis autem jus gentium, autore *Grotio*, comprehendat partem illam juris naturalis, quæ dirigit officia gentium; si tamen arctiori in sensu sumatur, & prout distinguitur a jure naturæ, atque ex hominum voluntate proficiscitur, illud esse definit, *quod gentium omnium, aut multarum voluntate vim obligandi accepit*. Ideo vero nomen illud *MULTARUM* addidisse se subdit, *quia vix ullum jus reperitur extra jus naturale, quod ipsum quoque gentium dici solet, omnibus gentibus commune*. Ex quo incertum apparet, utrum admiserit ille jus aliquod voluntarium *omnibus gentibus commune*. Satis tamen superque patefacit, se in ea opinione fuisse, quod *communitas*, seu *universalitas* illa ad intimam juris gentium rationem, & veluti substantiam non spectet; nam ita prosequitur: *imo sæpe in una parte orbis terrarum est jus gentium, quod alibi non est*. Si jus gentium in una est parte, quod in alia non est, profecto ex sua ratione non exigit, esse universale. Quare arbitror, *Grotium*, atque Scholasticos minime ignorasse, hujusmodi jus *moribus, & pacto tacito introductum commune omnibus gentibus* esse non posse; cum optime norint, nullum intercessisse aut intercedere potuisse, vel posse, commercium omnium omnino gentium inter se; adeoque nec inveni jus aliquod *moribus, & pacto tacito constitutum*. Quare videntur mihi oleum, operamque perdere, qui prædicta ratione conantur evincere, hujusmodi jus *voluntarium, & universale* non dari, quia inter gentes, quibus-

De Jure B.
& P. Pro-
legom §.
1.

Lib. cit.
Cap. I. §.
14.

buscum commercium non est, neque ulla esse obligatio possit moribus, & pacto tacito introducta. Quis enim hoc ignorat? Sed minori adhuc ratione Grotium, Scholasticosque reprehendunt, eo quod jus gentium voluntarium a naturali jure discernunt, cum obligatio ex pacto tacito, vel expresso confurgens pertineat ad ipsam naturæ legem, quæ pacta ab unoquoque servanda esse præscribit: neque enim Scholastici negant, aut Grotius, obligationem illam a natura, tanquam a primo fonte, manare; verum cum ejusmodi obligatio consequatur ad factum voluntarium, non immerito putant, jus voluntarium a naturali, quod absolute necessarium est, distinguere posse, ac debere; quia illud saltem quoad proximum obligationis fontem est a naturali diversum, & obligationem, quam infert, voluntariam esse, seu libere assumptam, nemo potest inficiari.

Quod alteram spectat propositionis partem, nimirum existere hujusmodi jus (non tamen, ut diximus universale) satis compertum, exploratumque est. Cum enim plures, ex. gr. Europæ nationes mutua identidem commercia ineant, & belli pacisque negotia invicem habeant; nonne verosimillimum est, eas circa modum, quo transigi debeant, vel expresse, vel tacite secum invicem consensisse, seu aliqua rejecisse ut absurda, & incongrua; alia vero ut rationi, mutuaque utilitati consona adoptasse? Notum profecto est, gentes multas inire pacta, & conventiones expressas (quæ nullatenus mihi excludendæ videntur a juris gentium collectione, sive complexu, quemadmodum Grotius exclusisse videtur, dum ait, jus gentium esse moribus, & pacto TACITO introductum) sicut & pacta tacita moribus, & consuetudine inuenta sunt admittenda, quæ obligationem aliquam pariant: tritum enim effatum est, consuetudinem vim legis habere. Neque aliquis contra sentiens objiciat, consuetudinem ut vim legis obtineat, servandam esse ut obligantem, eoque animo imperantem esse debere, ut subicere illius obligationi se ipsum velit; quem animum inesse gentibus liberis, summisque Principibus præsumendum haud facile est. Sed ipse arbitror, hujusmodi animum eo ipso inesse Principibus, quod incongruum, & absurdum existiment,
con-

consuetudinem jandiu obtinentem, saltem nulla admonitione præmissa, violare. Hoc modo firmatum arbitror jus gentium quoad hæc, quæ sequuntur: videlicet ne adhibeantur in bello arma veneno infecta; ne captivi occidantur, neque in servitute, saltem inter Christianos, dedantur; ut legati, & nuncii cum pacis, tum etiam belli tempore recipiantur, ac servantur illesi, & alia generis ejusdem: in quibus si aliquis Princeps a consuetudine jam recepta discesserit, ab aliis jure vituperatur ut inhumanus, ac barbarus. Fatendum tamen est, obligationem hæc, & similia observandi non ex consuetudine solum, vel tacita pactioe profluere; sed etiam ab ipsa natura, cum sint rationi maxime congrua: nam ex. gr. uti armis veneno infectis in bello crudelitatem quandam sapit, inhumanitatemque. Verum enim vero hæc obligatio, quæ vel primi initio belli vigeat, vim multo majorem ex insequente consuetudine accepit; adeo ut vel hac tantum de causa non liceat principi ab illa recedere, nisi saltem præmonuerit eum, quicum bellum est initurus. Esset enim profus iniquum, dum alter bona fide consuetudinem laudabilem servat, arbitrato suo eandem infringere: sic enim violaretur æqualitas ab ipsa natura præscripta. Certum quoque, exploratumque est, obligationem ex pacto vel expresse, vel tacito derivatam per se, ac necessario perpetuam non esse; sed reciproco partium consensu posse dissolvi, obligatione tamen naturali, siqua fuerit, permanente. Quam ob causam fortasse Principes in id consentire non possunt, ut ex parte utraque adhibeantur arma veneno infecta; quia hæc bellandi ratio merito censeretur barbara, & inhumana. Sed de his alibi.

Quarta propositio vel ex ipsa gentium idea, quæ omnibus inest, & quam omnes admittunt, certa esse videtur. Cum enim gentium diversarum nomine veniant ii, qui neque sibi invicem, neque cuiquam communi Principi subjecti sunt; nulla possunt positiva lege obligari quoad mutua officia: lex enim non nisi a Superioris cujuspiam, seu Principis voluntate profluere potest. Non me latet quorundam responsio, nimirum licet singulæ gentes sibi invicem æquales sint, nec ullum habeant Superiorem; gentium tamen omnium collectio-

nem singulis gentibus separatim sumptis superiorem esse; adeoque iis, quæ recepta ab omnibus sunt, moribusque firmata, vim legis adjungere posse. Scilicet gentes omnes (inquiunt) simul sumptæ Superioris obtinent locum: eadem separatæ subditæ sunt, & velut subditæ, parere debent; eo fere modo, quo in Republica *Democratica* populus conjunctim imperat, ut superior; divisim, ut inferior obtemperat. Sed ista gentium omnium *democratia* mihi rejicienda videtur tanquam fictitia, cum nullum illius adstruendæ fundamentum possit afferri; imo allatum dominii democratici exemplum evincat prorsus oppositum: populus enim una collectus leges condere ad sui conservationem potest; at gentes omnes id unquam præstitisse, aut præstare aliquando posse, ne in mentem quidem cadere valet: nam gentes ipsæ, quæ se liberas omnino censent, nullique humanæ potestati subiectas, hujusmodi dependentiam omnino rejiciunt.

Tametsi vero nonnulli ex Recentioribus tum protestantibus, tum etiam catholicis hoc satis persuasum habeant; ne tamen a præconcepta sententia de juris gentium *arbitrarii*, & *positivi universalitate* recedant, eo se recipiunt, ut Deum ipsum utriusque juris, naturæ & gentium, autorem faciant. Ut vero confusionem, quæ inde oriri posset, amoveant, nonnulli docent, præcepta quidem naturalia ob intimam honestatem a Deo fuisse præscripta; quæ vero juris gentium sunt, ob necessitatem, utilitatemque duntaxat. Alii vero aliter docent, nempe jus gentium a Deo esse non tanquam *autore natura*, sed ut autore *societatis humanæ*, & *supremo humanarum omnium politiarum principe*. Deus, inquiunt, sub hac ratione spectatus ferre non potuit, gentes, qua tales, certa norma carere, ad quam mutua inter se officia exigere possent, ac deberent: hæc autem norma, seu regula nonnisi diuturnis gentium moribus, perennique consuetudine promulgatur. Priorem hujusce rei explicandæ rationem amplexus est *Renhardus Vitriarius*, qui propterea jus gentium definit id, quod Deus per *reclamrationem inter omnes gentes propter earum necessitatem, & utilitatem constituit*. Alterum explicandi modum amplectuntur Scriptores catholici duo *Schmierus*, & *Suvarzius*; quorum alter jus gentium

Instit. I.
N. & G.
Cap. I. n.
21.

tium definit, *ordinationem rationis gentium moribus ad communem utilitatem gentium, qua talium, constitutam, & summi humanarum politiarum principis consensu approbatam*. Alter eodem fere pacto definiens ait: *jus gentium est ordinatio rationis longævo gentium usu, Deique ut societatis humanæ gubernatoris immediati consensu inducta, ad gentium, qua talium publicam felicitatem*. Sic illi.

Jurispr.
Can. Civ.
Lib. I.
Tract. I.
Cap. IV.
S. 2.
Instit. Ju-
ris N. &
G. Instruct.
IV. S. 1.

Sed hæc mihi doctrina minime probatur; tum quia nullum suppetit legislationis istius adstruendæ solidum fundamentum (nam certum esse videtur, Deum lege ipsa naturali, inditoque rationis lumine non solum hominum singulorum, sed etiam integrarum gentium conservacioni, tranquillitati, ac felicitati, proinde & necessitati, & utilitati, satis prospexisse; tum quia nulla fingi potest idonea, & sufficiens istiusmodi juris promulgatio moribus, & consuetudine inducta; cum nihil, præter naturæ leges reperiri queat, quod apud omnes gentes, vel majorem illarum partem moribus receptum sit, aut consuetudine confirmatum. Quo postremo refellitur Svvarzizius, qui docet extare *obligationem universalem consuetudinis obligantis omnes gentes, majori parte consentiente*. Scilicet Autor iste concipit gentes, maximæ instar Reipublicæ, in qua majoris partis suffragia vim habent omnes penitus obligandi: quod pene ridiculum mihi videtur.

Ex dictis hæctenus concludendum (neque enim diutius in re hac immorari pretium operæ censeo) jus gentium *universale* re ipsa non dari excepto jure naturæ, quod proprium hominum est, & a quo ea solum ratione illud distinguitur, quod quatenus humanis legibus universalium gentium, vel etiam, si placet, earundem moribus, & consuetudine firmatum esse concipitur, *jus gentium* dicatur; *naturale* vero prout ab ipsa natura, seu naturali ratione profluere, seu a Deo naturæ autore ante omnem legem humanam, ac gentium mores, & consuetudinem, jam statutum vigere, & obligare intelligitur: posse etiam jus gentium non incongrue sumi pro ea parte juris naturæ, quæ gentium officia erga alias gentes præscribit sive absolute, & ante omnem pactiõnem expressam, & tacitam, sive mutua aliqua conventionem supposita.

C A P U T V.

Exponitur idea Juris Gentium, quæ omnium probabilissima videtur.

TAmetsi de *Jure Gentium* plura hæctenus disputata sunt, illius tamen notionem, quæ maxime probanda mihi videtur, nondum proposui: eam igitur hoc in capite enucleandam suscipio. Ideam itaque juris gentium omnium congruentissimam hanc esse censeo, nimirum, illud esse *complexionem legum omnium, positivarum & arbitrariarum, morumque, & consuetudinum, quæ vigent apud plerasque gentes; aut saltem apud gentes cultiores, sive illæ versentur circa materiam jus naturæ spectantem, sive non; dummodo consentaneæ sint rectæ rationi, aut saltem eidem nullatenus adversentur.* Primo igitur, ut quidpiam mea sententia merito dicatur pertinere ad jus gentium, id humana voluntate, & arbitrio positive constitutum sit, oportet: quo quidem ipsum discriminatur a jure naturæ, quod absque ulla hominum institutione obligandi vim habet. II. Ut juris gentium ratio servetur, existimo, necessariam esse aliquam *universalitatem* non omnimodam quidem, quæ solius naturæ juris propria est; sed quæ ad plerasque se gentes extendat, aut saltem ad aliquas, quæ cultu ceteris præstant: quo distinguitur jus *gentium* a jure *civili*: nam quamvis & istud positivum sit, seu ab humana voluntate, & arbitrio profectum; concluditur tamen intra alicujus Civitatis cancellos, vel saltem per se non ultra protenditur. III. Ea adjecimus verba: *sive leges illæ versentur circa materiam ad jus naturæ spectantem, sive non;* quia ex una parte non video, cur a jure gentium sint excludenda, quæ materiam juris naturæ respiciunt, modo lege etiam *positiva, & voluntaria* a plerisque gentibus sint vel præscripta, vel vetita; cum nihil obset, quominus ad idem vel præstandum, vel ommittendum duplici jure quis obstringatur: ex alia parte nihil videtur impedimento esse, quominus pleræque gentes consentire potuerint in rem aliquam, quæ juris natu-

naturæ non sit, præcipiendam. Neque enim eodem simul convenient, necesse est, communicque consilio, ac deliberatione quidpiam constituent; sed sufficit, unamquamque singillatim idem decernere, dum similes necessitatis, utilitatiseve circumstantiæ occurrunt. Porro cum hujusmodi sanctiones, sive decreta ad jus naturæ non spectent, ut compertum est; neque etiam ad jus civile, utpote quæ Civitatis alicujus propria non sunt; ea ad jus gentium pertinere congrue asseritur. IV. Adjeci mores & consuetudines; tum quia istæ temporis diuturnitate firmatæ gradum obtinent legis; & mores leges quædam sunt non scripto, vel explicita præceptione, sed usu ipso tacite introductæ: (immo apud aliquas gentes nec olim fuisse, nec modo aliæ obtinent leges, quam quæ moribus, & consuetudine nituntur) & ideo turpe censetur, non a lege solum expressa, sed etiam a consuetudine, ac more laudabili sine justa causa recedere. Postremo subdidi: *modo rationi sint consentanea, aut saltem ne ei adversentur*: siquæ enim leges, siquæ consuetudines sint rectæ rationi contrariæ, neque obligationem injicere possunt, neque jus aliquod, facultatemque tribuere (a) Quare rejicienda penitus Grotii doctrina iniquientis, esse aliquid de jure gentium, quod sit juri naturali contrarium.

Jam vero quæ me impulerunt in hanc juris gentium ideam, fere sunt, quæ sequuntur. I. quod idea hæc optime congruat cum ipso juris gentium vocabulo. Neque enim, hoc nomine audito, promptius aliquid concipiendum occurrit, quam leges a gentibus latæ, vel quæ legibus proxime accedunt, nempe consuetudines, moresque vigentes apud easdem. II. quod per ejusmodi ideam optime distinguatur jus gentium tum a jure naturæ, tum a jure civili; ab eo quidem non *materia*, sed *forma*, ut alibi dictum est; ab hoc vero extensione; quia jus gentium *universale* est, non ita *civile*. III. hac idea utcunque conciliantur dissidia Scriptorum: nam iis, qui negant, jus gentium distingui a jure naturæ, concedimus, utrunque quo-

ad

(a) Lex humana in tantum habet rationem legis, in quantum est secundum rationem rectam.... in quantum vero a ratione recedit, sic dicitur lex iniqua; & sic non habet rationem legis. S. Th. I. 2. Q. XCIII. a. 3. ad. 2.

ad materiam plerumque congruere: iis vero, qui volunt, jus gentium a jure naturæ plane differre, libenter damus, quoad formam esse omnino diversum, quippe positivum, ac liberum, licet quoad materiam sæpissime cum illo conveniat. IV. In hac sententia evanescunt pleræque difficultates, quæ in jure hoc determinando multorum torquent ingenia; eæque potissimum huic triplici nituntur hypothese. 1. quod materia istiusce juris debeat esse a materia juris naturæ omnino diversa. 2. Quod lex, vel consuetudo, ut juris gentium rationem, nomenque obtineat, plane universalis esse debeat, seu apud omnes gentes totius Universi vigere. 3. Quod obligatio juris gentium ab aliquo Superiore descendat, qui potestatem habeat in omnes, vel saltem plerasque gentes. Sed omnes istæ hypotheses aut plane falsæ sunt, aut labili fundamento nituntur.

Nam primo nulla potest afferri ratio, cur materia juris gentium esse debeat omnino diversa a materia juris naturæ; cum jura non necessario discriminentur ratione *materiae*, sed *formæ*, seu ex diverso obligationis fonte, ut in confesso apud omnes est: nemo liquidem nescit, eandem actionem quandoque præcipi, aut prohiberi multiplici jure: sic ex. gr. homicidium tum jure naturæ, tum jure civili (ut modo divinum præteream) interdicitur: cur igitur aliquid & contra jus naturale, & contra jus gentium esse non possit, adeoque utriusque materia juris? Profecto nulla hac de re dubitatio subit animum veterum Romanorum Jurisconsultorum, qui propterea dixerunt, rem eandem nunc esse juris naturæ, nunc vero juris gentium; & dum hoc secundum definirent, vel de eo sermonem haberent, quandoque earum rerum afferebant exemplum, quæ procul dubio ad jus pertinent naturale. Neque ex eo, quod ita se gesserint, censendi sunt vel utrunque confudisse, vel alterutrum eliminasse; sed ratum apud ipsos fuisse, eandem materiam ad jura diversa, ratione tamen diversa, posse spectare. Quemadmodum vero materia juris gentium non est necessario a materia juris naturalis diversa; ita nec eadem necessario: quod solum ille in dubium vocaverit, qui impossibile censeat, plures gentes in præcipienda, aut vetan-

vetanda re aliqua consentire, quæ juris naturæ non sit. Qui autem hoc neget, aperte fallitur, ipsique experientiæ, & facto repugnat; modo ille consensus ita intelligatur, ut supra explicuimus.

Secundo, immerito nonnulli contendunt, jus gentium omnino *universale* esse debere, nihilque ad hujusmodi jus pertinere, nisi sit lex, vel consuetudo apud omnes omnino obtinens gentes. Cur enim adeo universale esse debeat, ego sane non video. Perfectam hanc universalitatem certe non exigit ipsius nominis ratio; dicitur enim jus *gentium*, non tamen *omnium* gentium: neque universalitas illa agnita fuit ut necessaria a veteribus Jurisconsultis *Romanis*, qui ejusmodi jus explicantes illud esse dixerunt, quod *gentes* (non quod *omnes gentes*) *exigente necessitate, sibi constituerunt*: neque demum universalitas illa ad ingerendam obligationem huic juri convenientem exigitur, ut ex dicendis infra patebit. Postremo, qui omnimodam postulat universalitatem, is nunquam asserere poterit, quidquam esse *de jure gentium*; cum scire nullatenus possit, aliquid reipsa esse apud omnes omnino gentes vel lege aliqua, vel consuetudine constitutum. Itaque ut aliquid juris gentium esse dicatur, satis erit, si apud plerasque, vel multas, præsertim politiores gentes (nam mores hominum barbarorum merito negliguntur) vigeat lex aliqua, vel aliqua consuetudo. Hinc non unum, sed plura videntur in orbe terrarum jura gentium agnosci posse, atque distingui, ex. gr. jus gentium *Europæum*, *Asiaticum*, *Americanum* &c., si tamen constaret, gentes omnes Europæas, vel Asiaticas, vel Americanas in aliquibus præscribendis, seu consuetudine, usque firmandis consensisse. Imo & in qualibet Mundi parte, puta *Europa*, vel *Asia* fortasse vigeat non unum, sed multiplex jus gentium, cum ex gentibus ex. gr. *Asiaticis* aliæ in una, aliæ in alia lege, aut consuetudine convenire potuerint. Quid demum si dixerim, dari jus gentium posse cum in ordine ad plures, tum etiam in ordine ad unicam gentem, illudque & a jure naturæ, & a jure civili diversum; proinde generis ejusdem cum jure gentium? Jus istud admitti potest, ni fallor, quando in pluribus Civitatibus ejusdem nationis habetur lex aliqua, vel con-

consuetudo communis, & arbitraria; tunc enim jus illud non erit proprie *civile*, cum istud intra unius civitatis terminos concludatur. Si dixeris, jus illud civile quidem esse, sed pluribus Civitatibus, seu integræ nationi *commune*; solum de nomine disputatio erit: eadem quippe ratione licebit dicere unicuique, & ipsum jus gentium nihil aliud esse præter jus civile pluribus gentibus, populisque commune; proinde non omnino improbanda est eorum opinio, qui totum jus dividunt in *naturale*, & *civile*; hoc vero in peculiare, & commune, nimirum uni, vel pluribus Civitatibus, gentibusque conveniens: quod posterius peculiari vocabulo *jus gentium* vocetur. Sed congruentior mihi esse videtur trita juris partitio in *naturale*, & *positivum*, seu *arbitrarium*: hoc vero in *jus gentium*, & *jus civile*. Nam postrema hæc appellatio per se indicare videtur jus illud, quod proprium est alicujus civitatis. Et hæc de juris gentium universalitate.

Quoad obligationem istiusce juris propriam, plerique perperam putant, eandem ex communi aliquo Superiore descendere, qui jurisdictionem habeat, sive dominium in eas omnes, quas jus gentium complectitur, gentes; quemadmodum peculiaris Superior dominium habet in Civitatem, seu cives, quorum jus civile præstituit. Ex qua falsa hypothesi ortum est, ut vidimus supra, quod aliqui frustra communem hunc Superiorem invenire tentaverint: alii vero Superiorem hujusmodi non inventes confuderunt jus gentium cum naturali jure, vel cum jure civili, aut illud prorsus de medio sustulerunt. Porro non incidissent in hunc desperationis scopulum, si animadvertissent hanc, de qua loquimur, obligationem non ex aliquo superiore proficisci; sed singularum gentium, vel singulorum in propriam gentem imperantium autoritate inventam fuisse. Scilicet unaquæque gens vel sibi ipsi hanc obligationem imposuit per consuetudinem, usumque diuturnum; vel illam a proprio superiore suscepit per legem expressam, aut tacitam; adeoque quælibet sigillatim, & absque ulla ab aliis gentibus dependentia, jure gentium, quod in illa viget obstringitur. Ex quo sequitur, unamquamque gentem propria autoritate posse mutare, vel tollere omnino jus gentium, quoad

quoad ipsam spectat; nisi tamen pactum aliquod vel explicitè, vel implicitè initum cum aliis gentibus fuerit: cujusmodi esse solet præsertim inter finitimas gentes in iis, quæ pertinent ad commercium reciprocum, eo ipso quod diu commercium tali modo exercuerint, vel certas aliquas conditiones servarint. In hoc sane, vel alio simili casu nequit una gens, vel ille, qui præsidet a consuetudine, & more perpetuo servato recedere, nisi, ut summum, alia parte præmonita. Quod ut clarius pateat, fingamus omnes *Europæ* gentes (de aliis, præsertim barbaris gentibus, apud quas aliæ consuetudines, juraque vigent, modo non loquor) in id consensisse, ne armis veneno infectis in bello uterentur, neque aliam aggrederentur gentem, nisi ante indicto bello; neque demum pugna captos interficerent (de quibus nihil modo definio) in his casibus dico, nulli *Europæ* genti licere hujusmodi jus gentium infringere, aut tacitam pactiōnem violare, nisi altera parte, quacum agendum esset, præmonita. Diuturna siquidem consuetudo belli ita gerendi inter *Europæos*, præsertim *Christianos*, non potuit non inducere pactum implicitum; proinde & obligationem aliquam prædictas conditiones servandi. Fatendum tamen est, ejusmodi obligationem juris gentium propriam non esse, sed juris naturæ, quod conventiones, & pacta sive explicita, sive implicita, accurate servanda esse præscribit. Quanquam in his, aliisque similibus, quæ pertinere ad jus gentium vulgo censentur, obligatio illa servandi fortasse non fluat ex sola implicita conventionione, vel pacto, sed etiam ex re ipsa: nam facta etiam hypothese, quod injustum non esset, gerere bellum prius non indictum, vel armis veneno imbutis; vel hominibus in bello captis vitam adimere; tamen maxime dedecet, & nimiam sapit crudelitatem uti armis illis, quorum vel leviora vulnera mortalia sint, atque insanabilia. Sic etiam captivos occidere, ut minimum, est *summum jus* exercere, quod *summa injuria* vocari solet: demum non indicere bellum gerendum, est aditum reconciliationi præcludere, quæ vel excusatione legitima, vel voluntaria satisfactione iniri facile posset; adeoque bellum non necessarium vitari. Jam vero comper-

tum est, ejusmodi obligationem manare non ex jure gentium duntaxat, sed ex ipso jure naturæ. Ex quo consequitur, gentes, vel supremum illarum Legislatorem, nullo juris gentium vinculo obstringi, cum propria autoritate mutare illud, vel abrogare penitus valeant, ut supra dictum est. Restat igitur, peculiare duntaxat alicujus gentis personas, vel qui earum legislatori subduntur, proprie jure gentium adstringi; cum isti solum autoritati quæ fons obligationis est, subjiciantur. Legislatori autem supremo, si jus istud non seruet, solum objici exprobrarique potest, eum minime conformari consuetudini, ac moribus apud plerasque gentes, vel saltem apud cultiores obtinentibus, vel ex tacita aliqua conventionione recedere: quod sane dignum reprehensione est.

Hanc itaque juris gentium ideam omnium ego probabilissimam censeo; alii aliter, prout cuique libuerit, sentiant. Ceterum mihi ferme persuasum est, hanc eandem Romanorum Jurisconsultorum fuisse sententiam: idque negari vix posse videtur, si quod supra docuimus, ratum habeatur, videlicet eos non *materia*, sed *forma*, seu obligationis radice jus gentium a jure naturæ discrevisse: perspicuum quippe est, veteres illos jurisconsultos juris gentium materiam minime coarctasse ad solam juris naturalis materiam; cum inter ea, quæ juris esse gentium docent, nonnulla quoque recentiant, quæ jure naturæ minime præscribuntur, sed humana tantum autoritate sancita sunt. Pro certo etiam pene habeo, juris gentium universalitatem me ad illorum mentem explicasse. Postremo quæ diximus de justiuscæ juris obligatione, ex statuta illius idea luculenter, nostra quidem sententia, permanant,

CAPUT VI.

Animadversiones in ideam Juris Gentium a Cl. Emanuele Dunius ad mentem Joannis Baptistæ Vici propositam & explicatam. Vici commentum de ferino hominum statu refellitur.

FInem huic Libro, totique Operi imponet examen notio- nis, seu ideæ Juris Gentium, quam ex Jo: Baptistæ Vico proponit, & explicat Cl. Dunius in *Specimine Jurisprudentiæ uni- versalis* supra laudato. Ad hoc examen eo libentius animum appuli, quod rem viro doctissimo haud ingraturum me arbitror ob eam, quam indicavi, rationem; eique occa- sionem suppeditabo enucleandi in magno suo Opere difficul- tates nonnullas, quæ hominibus mediocri ingenio præditis, qualem me esse profiteor, negotium facessere possunt. Ad hæc, disputatio a me hætenus instituta de Jure Gentium valde imperfecta remaneret, si ideam, quam duo præclaris- simi viri cum veritati maxime consentaneam, tum omnino ab aliis quibusque *diversam* existimant, silentio præteriissem. Por- ro Dunius sic explicat hujusmodi diversitatem: *Cum alii Au- ctiores, inquit, putarint, mores, legesque a Rebuspublicis constitutas, eoquod deprehensæ fuerint uniformes apud omnes, vel saltem plerasque Nationes, nomen imposuisse Juri illi communi, quod vocatur Jus Gentium; ego contra contendo, leges mere civiles nihil esse aliud, quam derivationes, seu additamenta, vel detractiones morum, qui diu ante Rerumpublicarum originem obtinuerunt. Quocirca cum illi arbitrentur, jus gentium ex jure civili uniformi fuisse profectum; ego contra existimo, jus civile a jure gentium fuisse progenitum. Deinde paucis (de quibus forte alibi) interjectis, ita illud definit: Jus gentium est ea Jurisprudentiæ universalis pars, quæ versatur circa mores, & leges humani institutas arbitrio, quæ apud nationes, & quidem omnes (ut paulo post addit) deprehensæ sunt uniformes. Hanc autem, subdit, morum, legumque uniformita- tem longe distare a legibus, moribusque cujusque Reipublicæ peculiari- ris, ne ipsi quidem adversarii negare valent. Sed cum aliud ipsis effugium non suppetat, sese turpiter ad casum, sortemque recipiunt.*

Lib. VIII.
Cap. II.

Ibidem

pag. 27.

pag. 28.

Pp 2

Tum

Tum vero Pufendorfio, in quem acriter invehitur, miserum hoc effugium adjudicat.

PAG. 30.

*Si igitur ratio omnis (pergit Cl. Auctor) negandi jus gentium in sensu proprio spectatum, in eo posita est, quod ignoretur modus explicandi originem, causamque prædictæ uniformitatis (quæ sane in hoc genere argumenti est maxima difficultas) hoc totum subire onus constitui in altera majoris Operis parte, quam præ manibus habeo. Sed ut interim jaciat ædificii sui fundamentum, assumit ut certum, exploratumque, aliquandiu homines (Vicus saltem ad duo post diluvium secula extendit) vixisse in statu quodam ferino, vago, bestiali, exlegi: postmodum vero per concubitus certos familiarum, deinde civitatum rerumque publicarum, atque nationum societates instituisse. Hinc colligit, eos, qui accurate de uniformi gentium jurisprudentia judicare voluerint, adniti debere, ut severioris Metaphysices ope illorum hominum mentem, ac naturalem indolem penetrent, cum mores, legesque non nisi ex illorum ideis prodire potuerint. Et quidem observatione, inquit, digna est illorum præsentia Scriptorum, qui mores gentium investigantes, tametsi non ignorent, primarum originum societatum incultas, rudesque fuisse; nihilominus quoad leges, moresque spectat, intrepide transeunt ex uno veluti in alterum orbem; quasi vero possibile foret, homines materialibus tantum, crassisque ideis instructos vel ab ipso familiarum initio concipere potuisse ideas abstractas, ex quibus morum innocentia debet oriri. Postquam vero suadere contendit, hoc fuisse impossibile, subdit “ ordo igitur naturalis
 „ esse debuit hujusmodi. Cum essent homines crassissimis
 „ ignorantia tenebris involuti, moribusque ferinis maxime
 „ innutriti, societate per certos concubitus constituta, & va-
 „ riis subinde occasionibus, casibusque excitati (qui casus
 „ consequi debuere ad familiarum, majorumque societatum
 „ institutionem) cœperunt sensim excutere Materialismi gra-
 „ vissimum pondus; sicque genus humanum in idearum de-
 „ fæcatione proficiens eo tandem pervenit, ut philosophicas,
 „ & metaphysicas cogitationes a materialibus rebus abstra-
 „ ctas efformaret. Quia vero mores inter, & ideas debet ef-
 „ se proportio; ideo hominum mores primo barbari, atque
 „ ferini progressu temporis per mentem exculti evasere pu-
 „ „ rio-*

„ riores..... Imo quia eadem occasiones, & casus accidere
 „ in singulis societatibus debuerunt, ideo censendum est,
 „ inde exortam fuisse illam morum conformitatem, quæ a
 „ quibusdam casui perperam tribuebatur.... Et quanquam
 „ mores fuerint subinde variati ob casus varios, qui apud
 „ nationes omnes, & respublicas contigerunt; nihilominus
 „ cum quævis illarum (licet alteri ignota) naturali cursui
 „ insitens progrediretur, atque proficeret; necessario effectum
 „ est, ut cum primum vel commercii causa, vel occasione
 „ bellorum se se mutuo noverunt, morum, legumque confor-
 „ mitas, quæ in variis nationibus erat, appareret. Et hoc
 „ (concludit) verum est fundamentum juris apud nationes
 „ quaslibet uniformis. “

Hinc eos gravissimi damnat erroris, qui jus gentium non
 ab ejus primordiis, sed solum ab eo tempore considerarunt,
 quo hominum societates constitutæ jam erant, & Philosophi
 jam cœperant inclarescere “ Qua de causa mirum, inquit,
 „ non est, si ignorantes ejus originem, atque progressum us-
 „ que ad philosophicarum abstractionum initia, pertulere
 „ naufragium, & in eas inciderunt absurditates, ut vel ex
 „ nationum consensu, vel ex communicatione unius gentis
 „ cum alia jus illud repeterent; vel demum desperatione
 „ quadam adacti, illud penitus denegarent “.

Postremo comparans jus gentium cum jure naturæ docet,
 istud secundum esse fructum *puræ rationis*: illud vero “ fætum
 „ cordis humani plus, minusve ignorantæ tenebris, propriisque
 „ affectibus præpediti, adeoque mentis intelligentia ducti plus
 „ minusque idearum materialismo gravatæ. Quocirca jus gen-
 „ tium, inquit, complectitur verum falso permixtum, quate-
 „ nus magis, minusve ab æterna veritate recedit, vel cum
 „ illa consentit: & ita quidem, ut impossibile sit reperire in
 „ societatibus hominum corruptæ naturæ leges, atque statu-
 „ ta, quæ perfecte consentiant cum recta ratione.... Quan-
 „ doquidem impossibile est, quod societates hominum, qui
 „ plerumque & ignorantia laborant, & affectibus abripiuntur,
 „ ad normam summi, & æterni veri dirigantur “ Ad hæc fere
 capita revocantur, quæ de juris gentium indole, atque na-
 tura

tura proponit ex Vico suo Dunius in Dissert. cit. Modo itaque difficultates, quæ mihi ex ejusdem lectione subortæ sunt, a Cl. viro in majori suo Opere dirimendas, candide proponam. Donec autem ille præstiterit, quod pollicetur, ideam capite superiori propositam retinebo.

Itaque in primis non video, quare jus gentium appellandi potius sint mores, qui vigeant longe ante nationum, rerumque publicarum initia; quam qui post constitutas respublicas obtinuerunt. Nam ratio, cur illi sint præferendi, nulla nobis apparet, nisi forte, quod magis inculti, & barbari forent. Sed ratio ista satis inepta videtur. Si forte Dunius contendit, illos ratione antiquitatis esse præferendos; respondebimus, modo quæstionem non esse de juris gentium antiquitate, neque utrum cœperit ante rerumpublicarum, nationumque conditionem; sed in quo illud proprie consistat. Porro illius natura non videtur in eo posita esse, quod respublicas, nationesque præcesserit.

Præterea nec video, quanti referat diversitas illa, quam indicat Dunius. Nam vel conformitas morum ante respublicas obtinentium perseveravit etiam post illas; vel diversi mores inveci postea fuere; cum, fatente Dunius, variari jus gentium possit. Si eosdem dixeris perseverasse; quid interest, siue iis, qui ante, siue iis, qui post respublicas obtinuerunt, prærogativam juris gentium attribuas? Si velis, esse mutatos, & qui ante vigerant, obsolevisse; quomodo jus gentium in iis prioribus consistere possit? Parvi etiam referre videtur, siue dixeris, jus gentium prodiisse ex jure civili, siue ex opposito. Nam sicut ex una parte intelligitur, prius fuisse jus gentium, quam jus civile; ita ex alia illud posterius, vel suppar concipitur; quatenus nempe jus gentium cognoscitur per remotionem illorum, quæ propria sunt peculiarium locorum, & civitatum: nam si propria removeas, remanet, quod commune est: atque hac ratione communi, & uniformi discriminatur jus gentium a jure civili. At si res ita se habet, redundans videtur juris gentium definitio his a Dunius tradita verbis: *jus gentium versatur circa mores, & leges hominum arbitrio conditas, quæ deprehensa sunt uniformes apud omnes*

omnes nationes. Satis enim fuisset dicere, *leges hominum arbitrio conditas, & ubique uniformes*. At Dunius nihil aliud fortasse vult, quam quod definitio ita reformata præsefert: quæ sane probari omnibus potest, qui jus gentium voluntarium admittunt. Sed hæc definitio a *Grotiana* definitione, quam Dunius tantopere improbat, quoad substantiam non differt: hæc enim est Grotii definitio: *Jus gentium est, quod gentium omnium, aut multarum voluntate vim obligandi accepit*. De qua Dunius sic scribit “ hæc Grotiana definitio Scriptoribus sequiorum temporum adeo stomachum, bilemque commovit, ut cum intelligere nullatenus possent, quomodo ex communi omnium, vel multarum gentium voluntate aliqua jurisprudentia prodigium valeret (quod sane omnem superat imaginationem) & multo minus, quomodo plurium, vel universarum consensio nationum obligandi vim posset afferre, non modo repudiarunt Grotii systema, sed eousque progressi fuere, ut *Grotianum monstrum* nuncuparent “. Verum, si quod ipse sentio, promere liceat, nulla mihi justa causa videtur tam acriter improbandi istiusmodi definitionem. Nam in primis ille non dixit, accepisse obligandi vim *ex consensu, sed ex voluntate* nationum. Quod certe negari non potest, supposito quod leges ad jus gentium pertinentes fuerint *humano arbitrio* constitutæ. Nam humanum arbitrium quid aliud esse potest, quam gentium voluntas, a quibus conditæ leges fuerunt? Jam vero qui legem fert, affert pariter obligationem, seu vim obligandi: nulla enim lex sine obligatione concipi potest. Sed fac etiam, dixisse Grotium, quod jus gentium acceperit vim obligandi *non ex voluntate, sed ex consensu nationum*; propterea Scriptores adeo excandescere debuissent, quasi *consensus ille nationum superet omnem* (ut ait Dunius) *imaginationem nostram*? Ego illorum venia, aliter sentio; nam solum ex illa voce *consensus*, quæ ambigua est, tota oritur criminandi ratio; cum plures illud vocabulum sumant in sensu a *Grotiana* mente diverso. Porro *consensus*, seu *consentire* vel ita potest intelligi, ut plures non modo unum, & idem sentiant, sed etiam collatis inter se consiliis, communique deliberatione aliquid constituent; vel ita, ut plures quidem eodem modo sentiant, sed tamen quin ulla in-

la inter eos communicatio, seu consultatio præceserit: quo pacto existens ex gr. *Romæ* consentire potest cum iis, qui *Pekini* morantur: communiterque dicere solemus, Autores aliquos in aliquam sententiam consentire; tamen consilia inter se nunquam contulerint, nec alter ab altero sententiam, quam tueretur, acceperit. Dicimus etiam, omnes homines in expetenda propria felicitate, seu beatitudine consentire, licet non omnes communi consilio, sed singuli proprio instinctu ferantur in illam. Qui tam acriter invehuntur in Grotium, seu Grotianam definitionem, adeo ut asserant, omnem vincere imaginationem nostram, eumque propterea *miserum*, ac *infelicem* vocant; procul dubio vocem illam *consensus* in priori significatione sumant, necesse est; & tamen in sensu posteriore potuissent, ac debuisset accipere. Quis enim sibi persuadeat, virum alioqui doctissimum, solertissimumque incidere potuisse in tam immane *παράδοξον*, ut putaverit, omnes, vel plerasque nationes simul una convenisse ad ferendas communi consilio aliquas leges, seu inducendos aliquos mores? Quocirca par est, vocem illam *consensus* in altero sensu intelligere. Hoc autem modo intellecta negari a Dunius non potest, quippe qui leges humano arbitrio conditas, atque conformes apud omnes nationes admittit. Evidens enim, exploratumque est, nunquam fuisse futuram hujusmodi legum uniformitatem, nisi nationes diversæ tulissent easdem leges, seu (quod idem est) in eisdem ferendis legibus *consensissent* modo supra explicato. Igitur Grotii consensus nec *monstrum* est, nec *omnem superat imaginationem*: & solum in eo sensu dici poterit *infelix*, & *miser*, quod alii non ut par erat, vocem illam intellexerint.

At Dunius non modo cum Grotio consentit quoad substantiam prædicti consensus; sed longius etiam excurrens non dubitat, illum ad nationes *omnes* extendere. Sane cum Grotius non omnibus absolute nationibus, sed indefinite vel *omnibus*, vel *multis* consensum, illum attribuat; Dunius semel, & iterum docet, leges, moresque, quæ spectant jus gentium, esse *uniformes apud omnes nationes*, quamvis nullum hujus universalitatis exemplum, aut fundamentum producat; & utrum aliquod afferri possit, ignoro. Certe qui in id accuratius in-

quisi-

quisiverunt, aperte inficiantur, mores aliquos, vel aliquam esse legem, quæ apud omnes omnino nationes obtineat; præsertim si ea excipiantur, quæ sunt etiam juris naturæ, & de quibus hic Dunium loqui non arbitror. Et sane cum naturalia præcepta sufficiant ad societatem quamlibet factam tectam servandam; eritne verisimile nationes omnes cum indole, & genio, tum moribus, & consuetudinibus inter se maxime discrepantes, consensisse in aliqua lege facienda a naturalibus legibus, etiam quoad materiam, diversa? Id saltem nemo jure affirmaverit, nisi ante lustratis nationibus universis, quod factum impossibile est. Hinc facile in animum mihi inducerem, illud pronomen *omnes* a Dunio usurpatum, non in toto rigore, sed solum pro plerisque nationibus sumi. Verum cum asserat, se in his scribendis uti severioris Metaphysicæ lumine; mihi incidit dubitatio, an forte principium aliquod metaphysicum habeat, quo ostendere possit omnimodam juris gentium universalitatem, & morum, legumque apud omnes nationes obtinentium uniformitatem perfectam. Sed quomodocumque id se habeat, nos minime discedemus ab illa sententia, quam explicuimus supra; videlicet quæ imperfectam tantummodo juris gentium universalitatem admittit, donec oppositum Dunius ostenderit.

Sed magis mihi displicet, quod ille juris gentium originem explicaturus principio ponat homines aliquando vixisse in statu quodam *ferino*, atque *bestiali*. Status iste ut ex ejus verbis colligitur & latius exponitur a Vico, a quo Dunius hypothesein hanc sumpsit, complectitur quatuor, vel quinque; nimirum *vitam solitariam, concubitus incertos, & vagos, lingue formatae carentiam, mentem solis ideis materialibus instructam, & cuiusvis vivendi regula privationem* (a). Mirum vero, inveniri homines eruditos, & doctos, qui serio sibi persuadeant, aliisque persuadere nitantur, integrum genus humanum (Judaico populo, quem speciali Deus providentia regebat, excepto) in statu tam misero unquam fuisse; quasi homines fungorum in-

star

(a) De terinis istis hominibus ita ait Vicus in *Scientia Nova* pag. 5. *Non avevano altro che la sola facultà, e pur tutta sordida, e stupida di poter usar umana mente, e ragione.*

star e terra emerfisse arbitrarentur; vel cæco atomorum concursu formatos, & in varias mundi partes fuiſſe projectos. A qua erronea, impiaque ſententia cum procul abſint docti pique homines, quos memoravimus; ego plane non video, quomodo prædictam hypotheſim, imo & theſim (nam reipſa ita accidiſſe ajunt) conciliare valeant cum revelatione divina, imo & cum ipſa ratione. Ex revelatione ſiquidem conſtat, olim homines univerſos ex tribus Noachi filiis fuiſſe progenitos. Porro ſacræ litteræ certiores nos reddunt, prædictos Noachi filios in domeſtica ſocietate vixiſſe, & ita ſobolem propagafſe. Omni autem veriſimilitudine caret, filios in ea ſocietate procreatos, relicto parentum exemplo (quod juxta Vicum, & Dunium tantam vim habuit, ut primam vivendi rationem, ſeu mores invexerit) ſelegiſſe vitam ſolitariam, atque ferinam; utilitatemque omnem, ac ſuavitatem vivendi, quam domeſtica ſocietas affert, ut brutalem, ac miſerrimam vitam amplecterentur, inconſultiffime repudiaſſe. Dixi, *inconſultiffime*; neque enim ulla neceſſitas fingi poteſt, quæ eos ad ejuſmodi vitam impulerit. Quæ enim illa neceſſitas? An forte, quod in remotas, diſſitaque regiones migrare deberent? Sed hoc quidem familias, non ſingulos mares, ſæminasque ſejungere potuit. Certe Scriptura ſatis indicat, nullam ante turris babelicæ molitionem factam fuiſſe hominum diſperſionem (a) imo (dixerim ut parergon) ſi conſulatur textus hebraicus, opus illud temerarium ſulcepiffe videntur, ut ejuſmodi diſperſionem impedirent: poſtmodum vero diſperſos fuiſſe, non quidem a ſingulis ſingulos, ſed *unumquemque ſecundum linguam ſuam, & familias ſuas*. Igitur vehementiſſima præ-

Gen. X. 5

ſum-

(a) Hinc non video, qua ratione Vicus affirmare potuerit (de Conſt. Philol. capite XIX. p. 103.) *Terram inter Noachi filios anno ab orbe condito 1656. hoc eſt, ipſo Diluvii anno, diviſam eſſe*.

(b) Eodem ferme modo hanc hominum in bruta, ut ita dicam, metamorphoſin explicat Vicus in ſua Scientia Nova pag. 133. edit. III. Verba ipſius itali- ce, ut ſcripſit, aufero: "Gli *Autovi*, inquit, *dell'Umanità Gentileſca* dovetter

„ eſſere uomini delle razze di *Cam*, che
 „ molto preſtamente, di *Giafet*, che al-
 „ quanto dopo, e finalmente di *Sem*, ch'
 „ altri dopo altri, tratto tratto rinun-
 „ ziarono alla vera religione del loro
 „ comun padre Noè; la qual ſola nello
 „ ſtato delle famiglie poteva tenerli in
 „ umana ſocietà con la ſocietà de ma-
 „ tri onj, e quindi di eſſe famiglie me-
 „ deſime; e perciò dovetter andar a diſ-
 „ ſolver' i matrimonj e diſpergere le fa-
 „ miglie coi *concupiti incerti*, e con un
 „ ſe-

sumptio est, quod quamvis homines decursu temporis utcunque evaserint barbari, rudes, agrestes; nunquam tamen ita degeneraverint in vitam, moresque ferinos, ut familiam domesticam, usumque humani idiomatis non retinuerint: multoque minus credibile est, intra duo post diluvium secula (ut comminiscitur Vicus) talem, ac tantam irrepsisse hominum corruptionem, quando nempe superstites adhuc erant Noachus cum filiis, vigeatque, & adhuc recens dici poterat recordatio diluvii. Mirum, inveniri hominem potuisse, qui hæc obtrudere non dubitavit; sed magis forte mirandum, quod Dunius hunc nobis quasi *Philosophorum omnium Magistrum* venditare non dubitaverit.

Sed jam videamus, si lubet, quo pacto Vicus ipse exponat huiusmodi paradoxum: nam juxta Dunius videtur *ille severioris metaphysica lumine*, quæ contigerunt eo tempore, quod a Varrone dicitur *obscurum, & fabulosum, quoad nostrum attinet institutum*, detexisse.

Primo, Vicus affirmat, homines post diluvium dispersos per familias fuisse; deinde vero & ipsas familias in homines singulos separatas esse, atque diremptas. En præclaram facti hujus explicationem: *Per hanc*, inquit, *ingentem terrarum syl-*
vam tam Chamitidas, quam Japhetidas hac ratione in solitudinem
distractos esse necesse est; quod sæpe viri a feminis, femine a viris,
pueri filii a matribus, matres a filiis pueris, ut feras effugerent,
dividerentur; & ita sensim minores a majoribus ob ferarum metum reli-
Eti, vel abacti, sic dispalati, solique, prius omnem religionem, deinde
omnem linguam, tandem omnem humanitatem exurdaverint, & in bru-
tam licentiam, ac errorem ferinum abierint (b) Qui status mille
annos (ut subdit ipse) duravit.

De Const
Philos cap.
IX. pag.

Hæc, quæ, nescio qua mente Vicus scripsit, an serio refel-
 lere

„ferino error divagando per la gran sel-
 „va della terra; quella di Cam per l'Asia
 „Meridionale, per l'Egitto, e l'rima-
 „nente dell'Africa: quella di Giaset per
 „l'Asia settentrionale, ch'è la Scizia,
 „e di là per l'Europa; quella di Sem
 „per tutta l'Asia di mezzo ad esso Orien-
 „te: per campar dalle fiere, delle qua-
 „li la gran Selva ben doveva abbonda-

„re, e per inseguire le donne, che in
 „tale stato dovevan esser selvagge,
 „ritrose, e schive; e sì sbandati per
 „trovar pascolo, ed acqua, le madri ab-
 „bandonando i loro figliuoli, questi do-
 „vettero tratto tratto crescere senza
 „udir voce umana, non che apprender
 „uman costume: onde andarono in uno
 „stato affatto bestiale, e ferino.“

Qq 2

lere debeam, ignoro. Nonnulla tamen dicere præstat, ne ipso scribendi modo, quo hæc tanquam sibi comperta affirmare videtur, legentium aliquis decipiatur. Principio totum fere terrarum orbem (tribus nempe provinciis duntaxat exceptis) revera fuisse densam, & continentem sylvam, absque ullo fundamento Vicus affirmat. Imo plurima terrarum loca his libera impedimentis fuisse, adeo ut inhabitari commode possent, vel ex eo innotescit, quod maxima hominum multitudo per diuturno temporis intervallo (nempe annorum 1655) ante diluvium progenita fuerit, proinde & loca plurima inhabitavit, atque coluerit. Diluvii vero tempore ingentem hanc sylvam subito emeruisse, exerevisseque, quis dixerit? præsertim cum etiam nostra, vel parentum nostrorum ætate plures detectæ regiones fuerint plane hominibus vacuæ (neque ulla suppetit conjectura, eas olim homines incoluisse) ex quibus si pars aliqua sylvis abundat, alia tamen, & quidem latior, in liberos campos, & prata virentia, eaque fontibus irrigata protenditur. Quanto magis hoc idem existimandum de magna Europæ, & Asiæ parte paulo post diluvium? Sed hac immensa continentique sylvæ etiam admissa; ane cuiquam verisimile videatur, eam fuisse rapacibus, ac ferocibus belluis omnino, & undequaque repletam; quarum occursum, aspectuque perterriti homines sese in fugam conjicere omnes, invicemque separari deberent? Anne etiam modo in qualibet sylva leones, tigrides, ursi, feræque similes reperiuntur? Minime vero; sed plura nemora noxiis animalibus penitus carent. Quanto magis hoc asserendum de tempore diluvium proxime insequente, vel certe non admodum ab illo remoto, quo genus illud animalium non adeo multiplicatum erat, cum ex aquis diluvii nonnisi pauca animalia ex qualibet specie supererint? Quid quod, si homines singulos feræ insecutæ fuissent (quod necessario asserere debet, si velit, fugientes homines ab aliis pariter feras fugientibus recessisse) vix intelligi potest, quomodo non statim deletum fuerit universum genus humanum? Cum enim feræ velociores hominibus plerumque sint; quot viri, vel fœminæ masculis imbecilliores a fera insequente sese fuga proripere valuissent? Ad hæc, quomodo
 fu-

fugere potuissent, per sylvam, quam Vicus adeo densam confingit, ut nonnisi *prævalido nisu* percumpi, ac permeari potuerit? Præsertim vero pueri, atque lactentes quomodo loco cit. p. 17. evadere potuissent? quomodo eos matres lactarent, modo una ferarum, modo altera insequente? quomodo parvulos suos ab ingruente periculo furripientes, adeoque magis gravatæ, ac tardiores effectæ salutis propriæ consulere potuissent? Neque etiam prætermittendum, quod si imaginari velimus, fuisse matres, etiam insequentibus feris, de vita parvulorum adeo sollicitas; nullatenus credibile sit, eosdem vix ablactatos a matribus solitarios, ut Vicus putat, dimissos fuisse.

At fuerit, si ita placet, ubique maxima multitudo ferarum, maximumque invasionis periculum. Nonne hoc ipsum congregare potius homines, quam segregare, & in solitudines dispergere debuisset? ut scilicet conjunctis viribus earum impetum facilius sustinerent, ac reprimerent. Eis sane nec ingenium, nec vires deesse poterant paulo post diluvium, cum nondum humanitatem exuissent, vigeretque adhuc artium memoria, quas a Noacho didicerant, & communem linguam tenerent, qua consulere sese invicem potuissent, quo pacto sese contra ferarum impetum tuerentur. Nonne tam grande periculum acuisset eorundem ingenia, ut se, & uxores, & liberos, & parentes ab imminente mortis periculo liberarent, & in loca saltem impervia ferarum incursum sese reciperent? Igitur omnino inverisimile est, homines ferarum persecutionem fugientes vitam solitariam delegisse, ac deinde ad statum beluinum fuisse redactos. Sed etiamsi concederemus, hujusmodi statum incipere casu aliquo potuisse; diu perdurare procul dubio non poterat, cum tamen mille annos perdurasse apud Græcos, Vicus contendat.

Et sane concipe viros plures, ac fœminas, sed singulos separatim, per immensam sylvam errantes, palantesque vagari. Tum vero aliquem ex viris errantibus in fœminam similiter vagantem incidere, ad quam comprimendam incitetur libidinis æstu: porro vir ille vel fœminam fugientem comprehendet, violabitque prorsus invitam; vel ante blanditiis ac benevolentiam, amorisque significationibus delinitam, & consentientem

tem amplexabitur: primum pene impossibile videtur, tum quia fortasse par fœminæ fugientis, ac viri insequentis agilitas eo in statu fuisset; tum quia difficillimum est fœminam constantissime reluctantem opprimere: alterum nulla ex parte improbable est; bene vero improbable mihi plane videtur, quod vir amore in mulierem fervens, eamque blanditiis, & amore sui aliquatenus captam statim post concubitum a se dimitteret, repelleret, abjiceret. Anne finges feram aliquam præsto semper esse, quæ illos mutua jam benevolentia devinctos, subito terrore injecto, dissociet, & in partes varias latissimæ, atque inextricabilis sylvæ convertat? Nonne verosimilius est, virum industriam esse omnem adhibiturum ut explendæ saltem libidinis causa, secum retineat fœminam illam, quæ eandem ob causam libenter cum viro maneret? Cur enim & in illo statu quasi ferino naturales hominis inclinationes (cujusmodi procul dubio est maris, & fœminæ in mutuam benevolentiam, societatemque propensio) fuissent adeo retusæ, ut nihil in eos roboris retinerent? Cur homines illi sylvestres tunc illud non facerent, quod postea fecisse, Vicus ipse describit, quando celebrare inter se matrimonia cœperunt? Quidni quisque *primam quamque fœminam manu capere potuit, & secum abducere ad perennem aliquem fontem*, ut illi ipsi fecere (si Vico credimus) postquam *meditatione oculari cælum a syderum motibus observantes animatum credidere, & putavere Deum?* Anne mulieres, cum prius essent valde *difficiles, duræ, renitentes, sicut sylvestres decebat*, tunc primum procliviores subito effectæ fuerunt, aditu faciles, mansuetæ, benignæ? Tunc ne ferarum sævitia, & persecutio repente cessavit? Hæc mihi consideranti incidit dubium, an difficilius creditu sit, degenerasse homines a statu humanitatis in statum omnino brutalem, in eoque diu perdurasse; vel ex opposito a statu brutali ad humanitatis statum, ut Vicus autumat, rediisse (licet uterque mihi improbabilis videatur) nam quod homines illi brutales vel instructi *meditatione oculari cæli*, ut Vicus ait, *vel tonitruum, fulminumque fragore territi ad saniolem mentem, cultumque humanitatis redire cœperint*, probabilitate, ac verisimilitudine caret. Cum enim & syderum conversiones, &

cæ-

Lib. cit.
cap. XX.
p. 109.

cælorum magnitudinem, pulcritudinemque jugiter intuerentur, & frequens tonitruum, ac fulminum fragor saltem post duccentos a diluvio annos, eorum aures percelleret, cur tandiu perstitere in statu illo ferino, adeo in Græcia, atque aliis in locis vix post annos mille ab illo recesserint? Igitur multiplici ex capite explodendus status ille ferinus, cum nullatenus concipi possit, quomodo vel inceperit, vel perduravit, vel aliquando desiverit; eoque magis, quod nullum ex certis monumentis exemplum possit afferri. Quamvis enim detectæ identidem fuerint gentes sylvestres, barbaræ, incultæ, & si ita placet, etiam *ferina*, atque brutales; nulla tamen inventa fuit unquam incerta habens conjugia, & multo minus quæ nullam societatem haberet, nulloque uteretur sermone.

Sed quia jactitat *Vicus*, systema suum de primis hominum moribus conferre plurimum ad commendationem providentiæ divinæ, ipse videat, seu potius viderint illi, qui Vicum ut magistrum suspiciunt, an re ipsa decuerit summam Dei providentiam, ita deserere genus humanum, ut maxima ex parte quodammodo *humanum* esse desineret; & in statum *plane ferinum, atque brutalem*, imo etiam deteriores delaberetur. *Deteriorem*, inquam; cum enim cetera animantia omnibus singulisque sui generis proprietatibus gaudeant, & illarum usu fruantur; homo essentiali sua proprietate, & intima dote, qua ceteris animantibus præstat, omnino esset in eo statu impeditus, usuque omni privatus. Accedit, alia animalia, natura duce, cognoscere, & persequi, quæ ad suam conservationem conducunt; simulque ea fugere, & averfari, quæ noxia: at homo nec instinctu naturæ, qui proprius brutorum est, nec ipsa ratione, cujus usu tunc eum caruisse contendit, res sibi necessarias cognovisset. Insuper, cum reliqua animalia habeant ab ipsa natura & tegumentum, quo sese tueantur a frigore; & arma, quibus hostium aggressionem repellant; & vix edita in lucem satis habeant virium ad cibum sibi comparandum, vel si imbecilliora sint, matris cura nutriantur, donec adoleverint, vel etiam cura patris, ut aves: homo nudus, inermis, & imbellis nasceretur, ac parentum subsidio careret, adeo ut vitam agere aut vix, aut nullatenus posset:
imo

imo si ei vivere datum esset, non nisi vitam miserrimam, suæque dissentaneam naturæ ducere posset. Decetne vero munificentissimas, sapientissimæque divinæ providentiæ leges, quod creatura omnium visibilium præstantissima prolaberetur in hunc teterrimum statum, in eoque ad plura secula perseveraret? Sed quid tum de vita futura? Anne felicitatem æternam, & suum ultimum finem consequi homines potuissent, corporeis tantum, & materialibus ideis instructi, omnique rationis usu privati? Vereor sane, ut vel ipsemet Vicus, etsi vir acerrimi ingenii, hunc hominum statum cum divinæ providentiæ legibus conciliare valeret.

At neque etiam Dunius (addet fortasse aliquis) statum illum componere cum Metaphysica poterit; cujus tamen facultatis, & quidem *severioris*, lumine inquirendum esse decernit in homines illos brutales, atque ferinos. Ego vero neque cum Physica, seu cum naturalibus hominis inclinationibus conciliari posse, crediderim. Fac enim, homines illos ita obbrutuisse, ut obtusa ratio, & tenebris circumfusa nunquam e sua caligine emerferit; adhuc tamen inclinationes illæ viguerint, oportet, quæ proficiscuntur ex ipsa natura sine ullo rationis subsidio; cujusmodi est procul dubio naturalis propensio maris in fœminam & vice versa, nec quidem explendæ solum libidinis causa, sed convivendi etiam simulque versandi; præsertim cum homines non aliqua tantum anni tempestate, sed semper amoris stimulis cieantur. Talis est amor matrum in filios, quo si eo etiam in statu induci potuere ad ferendum grave onus eosdem lactandi; potuerunt etiam induci, ne statim desererent ablactatos, eorumque salutem pro viribus opitularentur, nisi fera aliqua subito occurrens, eos dissociaret: at quis sibi persuadere possit, hujusmodi feram aliquam semper in promptu fuisse; præsertim cum eo in casu non segregasset illos duntaxat; sed etiam alterutrum, & maxime infantem dilaniasset; & ita denique eventum tandem esset ad humani generis interuersionem. Neque dixeris etiam belluarum catulos vix ablactatos a parentibus desereri: etenim illi ad conservandos seipsos jam tum sunt idonei; secus autem infantes, vel pueri. Quamobrem
natu-

naturæ autor illorum incolumitati prospexit diuturniori matris amore; cum ex opposito bellæ erga catulos ablactatos nullo amore ciauntur.

Alia hominis inclinatio profluens ab ipsa natura est ad vitam socialem, seu ad societatem cum individuis sui generis ineundam. Quod hæc naturæ propensio non sola ratione nitatur, sed originem ducat ab ipso etiam instinctu naturæ, patet vel ipso brutorum exemplo, quæ hujusmodi societatem non respiciunt, quamvis fortasse nec quærant. Hinc sæpe videmus, animalium etiam sylvestrium greges sed generis ejusdem, simul progredi, vel pabulari: ex avibus pariter aliæ aliarum cantu illectæ sese comites adjungunt: canes una jocantur, ac ludunt; ac demum vel asinus asinum scalpit. Jam vero fac hominem solitarium, atque sylvestrem huc illucque vagantem in alium pariter per sylvas errantem incidere; quæro, an ex duobus illis hominibus unus alterum paveret, ac fugeret, nec ne? Si primum quis asserat, affirmet pariter necesse est, pejoris conditionis, & ferocioris ingenii indolisque fore homines illos ceteris quibusque animalibus; quod prorsus inverisimile est, vel saltem nullo potest fatis idoneo argumento suaderi. Secundum itaque admodum probabile est; nimirum quod illi se in primis attente respicerent, & alter alterius aspectu gauderet, blandisque oculis, atque pacificis intuerentur sese: tum ruerent etiam in mutuos amplexus, & varia benevolentia signa ultro citroque darent, & acciperent: immo quod & degere simul, & juvare se invicem vellent, donec casu aliquo segregarentur. Hoc, inquam, verisimillimum est: ecquis enim asserere audeat, illorum mentem tantis offusam tenebris fore, sensusque adeo heberatos, atque retusos, ut alter se alteri similem nequiquam animadverteret? Similitudo autem amorem parit, & mutuam ingerit benevolentiam. En itaque principium aliquod societatis, quæ ex aliorum sive virorum, seu fœminarum accessu augeri facile posset. Hic vero rursus obtrudere frequentissimarum bestiarum incursum, quæ singulos mortalium separant, & ne paucos quidem simul esse patiantur, ineptum, & a ratione plane alienum videtur. Eo vel magis, quod homines illi, quantumvis rudes, & hebetes, jugi periculo non

Tom. II.

R r

exci-

excitari non possent ad cautionem aliquam contra illarum incursionem adhibendam; notum enim, compertumque est, mortis formidinem habere vim maximam ad acuenda vel tardissima ingenia, & ad mentis rubiginem abstergendam. Quocirca status ille ferinus, vel saltem ejus diuturnitas nequit sive cum metaphysica, sive cum physica, seu cum natura, & inclinationibus hominis conciliari.

Sed quid, si etiam ostendero, hujusmodi statum vel ipsa *philologia*, cui *Vicus* vir vere φιλολογώτατος tantopere fudit, valide impugnari? Age igitur experiamur, an res ex sententia cedat: mihi certe rem confici posse hac ratione videtur. Si olim homines diu vixere in statu solitario, atque ferino; consequens profecto est, quod sublato usu loquendi, obliti fuerint cujusvis idiomatis: idque non modo *Vicus* admittit, sed etiam mordicus sustinet, homines *mutas belluas* per id tempus fuisse. Necessum igitur fuit, ut incipiente hominum societate, nova excogitarentur, ac veluti procrearentur idiomata, quibus membra cujuslibet societatis simul versari, & consilia invicem conferre possent. Jam vero hujusmodi linguæ 1. tot fuerint necesse est, quot societates seorsim institutæ fuere. 2. Idiomata illa, utpote a societate qualibet excogitata, nullo inuito cum aliis consilio, diversa inter se fuerint necesse est: nam juxta *Vicum* societates, quæ principio fuerunt tantum domesticæ, excrevere in gentes, atque nationes, antequam sese mutuo cognoscerent. 3. Omnia illa idiomata diversa fuerint necesse est a lingua populi hebraici, qui servavit linguam suam, sive hæc fuerit eadem cum antediluviana, sive alia ex babelica confusione suborta, & in *Heberi* stirpe servata. Hinc vero consequens esset, quod linguæ omnes Europææ, utpote ab hominibus in statu plane ferino per plura secula jacentibus excogitatæ, nullam affinitatem haberent cum lingua hebraica, vel cum aliis, quæ sunt originis plane diversæ. Hoc autem falsissimum est. Certum est enim exploratumque linguam *græcam*, atque *latinam*, imo & *germanicam*, & *Slavonicam* talem habere cum hebraica affinitatem, ut communem originem arguat. Quocirca nationes Græca, Latina, Germanica, Slavica, quæ totam Europam occupant, derivatæ
non

non sunt ab hominibus, qui olim elingues, & muti forent; utpote qui linguas hebraicæ adeo cognatas cudere non potuissent; seu nullatenus potuissent homines priorem linguam prorsus obliterari, tot, & tam luculenta *hebraicæ* linguæ vestigia transmittere. Falsum est igitur, progenitores *Græcorum*, ac *Latinorum* (idemque de ceteris dicito) fuisse olim elingues, *mutasque belluas*, seu aliquandiu in statu ferino vixisse.

Non me fugit, Vicum contemnere etymologias omnes ex linguis orientalibus ductas, jactareque, *recentiores omnes Etymologos hallucinari, qui pleraque idiomata ad linguas orientales, ceu ad ipsorum originem referunt*. Verum cum ejus assertio mero figmento nitatur, nimirum quod linguæ omnes apud posteros *Chami*, atque *Japbeti* fuerint aliquandiu deperditæ, tum ab ipsis novæ seorsim inventæ; neque alium afferat fundamentum, nisi quod velit, seu fingat, olim homines universos in statu ferino, ac solitario vixisse; nescio, quomodo asseverare potuerit, recentiores omnes *Etymologos* ab se prostratum iri: quasi vero cordatus quisque non debeat plurimas, easque certissimas etymologias, & splendidissima hebraicæ linguæ vestigia, quæ cuique in linguis orientalibus occurrunt, præferre ipsius commento sine ulla ratione proposito. Et sane quod attinet ad etymologias, quamplures ex iis, quæ ex lingua hebraica derivantur, multo probabiliore sunt iis, quas proprio cerebro Vicus confinxit; quarum aliquæ omnino ridiculæ, & ineptæ videntur: ut cum *Jovis* etymologiam ducit ab exclamatione *Jo*, in quam muti homines eruperint, cum primo tonitruum, fulminumque fragorem audivere: cum *legis* vocabulum derivatum ab *ilice* docet, eo quod prima vocabula a rebus sylvestribus sumpta fuerint, & sexcenta alia generis ejusdem. Ceterum quoad *græcam* & *latinam* attinet linguam, explorata res est, eas non modo aliqua nomina, sed & plurimas radices a lingua *hebraica* mutuatas fuisse: ut passim docent Philologi, & novissime *Paulus Maria Ogerius* Ordinis Carmelitarum in opere, hoc ipso anno edito, de *Græcæ, & latinæ lingue cum hebraicæ affinitate*. Germanica demum, & Slavica talem habent cum Græca, Latinaque affinitatem, ut plures sint voces his omnibus linguis, levi tantum mutatione,

communes. Porro hæc cognatio linguarum & communem ostendit nationum illarum originem, & conditores earundem nunquam fuisse prorsus elingues, quidquid contra senserit Vicus.

Prædictum Vici commentum ea quoque ratione explodendum, quod alioqui corrueret 1. argumentum, quod ex cognatione aliqua ceterarum linguarum cum hebraica a plerisque desumitur, & quo ad originem omnium hominum ab eodem protoparente Adamo, & humani generis reparationem ab uno Noacho adstruendam utuntur. 2. Tolleretur e medio traditio omnis ab eodem Noacho, ejusque filiis in nationes Gentium derivata. Id vero ægre ferrent (nec quidem immerito) non solum Hebræi, & judaizantes Philosophi, qui *Noachidarum* præcepta cæu principia, ac fundamenta juris naturæ propugnant; sed etiam Christianorum non pauci, qui dogmata quædam summi momenti, ac præsertim gravissimum illud de humani animi immortalitate, operumque retributione post mortem haud melius probari, confirmarique posse arbitrantur, quam perenni, universalique omnium gentium traditione. Et sane nationum omnium consensus de anima funeri superstite & melius intelligitur, explicaturque, & efficacius evadit, hac traditione posita ad redarguendos Incredulos argumentum. Quare non improbari non potest, quod Vicus suis figmentis innixus hujusmodi traditionem de medio tollere non vereatur? 3. Reduntur petulantiores illi, qui hominem differre a brutis non substantia, atque natura, sed solum majore idearum explicatione contendunt. Ii quippe reponent: si homines diu, atque etiam alicubi ad mille annos, ut in Græcia, vixere tanquam *bellue mutæ*, & in statu plane ferino, deinde ad humanam vivendi rationem rediere; cur dici non poterit, tempus esse aliquando futurum, quo quæ modo bruta dicuntur, rationem exerant, nunc forte durioribus corporis organis tanquam vinculis præpeditam; sicque aliquando animalia ratione utentia efficiantur? Saltem cur fieri istud posse negetur? præsertim cum multa animalia præferant majora rationis vestigia, quam brutalibus illis hominibus a Vico descriptis inessent; & maxime cum quædam sint ex animalibus brutis, quæ hu-
ma-

manum operandi modum adeo imitantur, ut aliqui ambigant, utrum belluis, an hominibus, quorum explicatæ nondum sint ideæ, debeant adnumerari: cuiusmodi sunt, quæ ab Indis vocantur *Orang Outan*, id est, *homines sylvestres*: quandoquidem ea & lignea sibi tecta affabre construunt, & foliis tegunt suorum cadavera, & turmatim, quasi agmine factò, cum opus fuerit, pugnant. Ita illi, perperam quidem, & prorsus immerito; sed quibus ansam hæc effutiendi Vicus suis commentis suppeditat. Quamobrem hac etiam de causa a Vici commento unusquisque, mea quidem sententia, abhorrebit.

Tamet si vero nullibi Vicus suam hanc opinionem probare data opera aggressus est; ne quid tamen dissimulem, duo indicat fundamenta, quibus niti videtur: quorum alterum est traditio Græcorum, qui majores suos ferinam, ac brutalem vitam egisse referunt; alterum, quod *Orphei* armonico liræ sonitu belluas mansuefaciente, & *Deucalionis*, ac *Pyrrhæ* lapidibus post tergum projectis, & in homines cito conversis aliud indigitari non possit, nisi quod homines prius humanitate, sive humanis moribus destituti, fuerint inde ad humanitatem traducti; cum satis constet, fabulas omnes adumbrasse aliquam veritatem. Sed hæc leviora sunt, & ad fulciendum Vici paradoxum inepta. In primis enim commentitia videtur, aut saltem incerta est traditio Græcorum. Quamvis enim Auctores, qui nationum origines quærunt, fere unanimiter asserant, majores suos maxime rudes, agrestes, barbarosque fuisse; nemo tamen illorum (quoad ipse noverim) Poetarum aliquo excepto (a) affirmat, eosdem fuisse prorsus elingues, vitamque penitus solitariam duxisse, ac inter eos non viguisse certos concubitus: quæ tria, autore ipsomet Vico, statum re ipsa ferinum, brutalemque constituunt. Verum etiam si Scriptores Ethnici hoc diserte affirmarent, hac in re fide digni non essent; tum quod veram hominis originem ignorant, fal-

(a) Horatius quidem fabulam hanc tradit sequentibus verbis: *Cum prorepserunt primis animalia terris, MUTUM, & unguibus & pugnis, dein fustibus, atque ita porro pugnabant armis, quæ post fabricaverat usus: donec verba quibus voces, sensusque notarent, nominaque invenere.*

falsis circa illius primordia essent præjudiciis affecti; tum etiam quia ferius venerint in orbem terrarum, adeoque status ante conditas respublicas obtinentis testes idonei esse non possint. Equidem Vicus confidit, *obscuri*, ac *fabulosi* temporis latebras se detegere posse, & inde in apicem educere principia totius historiæ profanæ, quæ hætenus, inquit, *sepulta jacuerunt*. At vereor, ne obscuraverit potius, quam illustravit tempus illud *obscurum*, & novis, magisque incredibilibus fabulis implicaverit potius, quam explicarit tempora fabulosa. Cujus rei hic etiam specimen præbet, dum bestiarum fabulam, quas reddidit *Orpheus* mansuetas, explicat de hominibus in statu bestiali viventibus, & quidem eo modo, quo supra narratum est. Sed quo ille nititur fundamento? Nonne æque intelligi possunt homines agrestes quidem, rudes, ac barbari; sed qui & lingua uterentur, & certos haberent concubitus, & societatem aliquam, saltem domesticam, servarent, tametsi fortasse peragrarent montes, & sylvas; sicut modo nationes aliquæ per agros, & deserta vagantur. Sed quid, si hæc a Poetis de Orpheo idcirco conficta dixerimus, ut summam ejus in musica arte peritiam, seu musicæ, vel ut alii malunt, eloquentiæ vim hyperbolica phrasi celebrarent? Hoc sane multo verosimilius est, quam quod ille confingit, videlicet *Orpheum* non fuisse peculiarem aliquem virum, sed *poeticum*, vel *heroicum* characterem eorum, qui *primi meditatione oculari celum a syderum motibus observantes, animatum credidere, & pro Deo habuerunt*. Ita scilicet Vicus novo genere metamorphoseon ab *Ovidiano* plane diverso, plures hominum antiquissimorum, quos historiæ, ac fabulæ celebrant, imo & ipsum *Homerum* in characteres *heroicos, symbolicos, poeticosve* convertit, non contentus, ut ita dicam, arte *Circeæ*, transformare homines in bruta animalia. Quod de feris Orphei dictum primo loco est, idem de lapidibus *Deucalionis*, & *Fyrræ*, atque *Amphionis* servata proportione dicendum, ex quibus aliqui in homines transmutati, alii cytharæ sonitu illecti ad struenda Thebarum mœnia sponte accesserunt. Verum circa hujusmodi fabulas, imo & fabulas omnes modo adnotare sufficiat, nullum ex iis argumentum extundi posse, nisi aliunde, nimirum

ex

De Const.
Philog. P.
109.

ex ipsa historia aliquod lumen affulgeat, quo manifestetur hoc potius, quam aliud sub earum involucro tegi, seu ad peculiare aliquid designandum easdem fuisse confectas.

Hic pene aliud mihi exciderat argumentum a *Dunio* pro-
 pōitum, sed quod *Vicus* supponit, ex hominis paritate de-
 promptum, qui varias infantia, adolescentia &c. decurrit
 ætates. Ait siquidem *Dunius*: *sicut vita hominis ab infantia su-* pag. 33.
mens exordium varias decurrit atates; ita pariter humani generis vi-
tam a prima infantia atate cepisse, seu incipere debuisse dicendum
est; deinde ad alias atates cursu suo naturali fuisse progressam.
 Quamvis autem aperte neque *Vicus*, nec *Dunius* utan-
 tur paritate illa, ut probent, principio homines omnino bru-
 tales, elinguesque fuisse; nihilominus ita illi adhærescunt, ut
 vix dubitandi locus super sit, quod paritatem illam satis fave-
 re suæ in hoc parte sententiæ putarint. Et quidem hoc solum
 probat, siquid probat: re ipsa tamen nihil probat, cum tran-
 situs fiat a naturali vita ad vitam civilem. Solum itaque ad
 explicandum status civilis progressum, ut contingere in Re-
 bus publicis solet, apte quispiam uti poterit ea paritate, mo-
 do sobrie eadem utatur. Et tamen, quantum *Vicus* prædi-
 ctam urgeat paritatem, vel ex eo conicere licet, quod in
 medium rationem proferens, cur in ea ætate, quam *humani*
generis adolescentiam vocat, fuerit *seculum Poetarum*, & id omne Dejur. prin.
tempus in historia heroicum seu fabulosum *excurrat*, ait: *quia* c. CXXIV.
etas illa plurimum imaginatione pollet in homine. Nonne argumen-
 tatio hæc a *Philosophorum omnium Magistro* proposita validissima
 est? *Adolescentes phantasia plurimum polleat; ergo & genus huma-*
num in adolescentia sua indulgere potissimum debuit imaginationibus,
inventisque poeticis. Nonne æque concludere hoc modo pote-
 rat: *infantes loquendi facultate, sive usu privantur: ergo etiam ge-*
nus humanum in sua infantia elingue fuerit, necesse est. At præter-
 quamquod hæc multiplex humani generis ætas metaphorica
 est, adeoque ad *Vici* intentum inefficax; ipsa etiam distri-
 butio ætatum est arbitraria. Sed jam satis superque in his
 immorati sumus: modo revertamur ad *Dunium*.

Primo itaque, non mihi satis probatur, quod ille videtur
 asserere, *rationem omnem negandi ius gentium in sensu proprio ac-*

ceptum (nempe pro moribus, legibusque libere ab hominibus institutis) esse difficultatem illam, quæ occurrit in explicanda origine, & causa conformitatis eorundem morum, ac legum; quæ etiam in causa fuit, cur aliqui, quos inter Pufendorfius, illam *ad casum, sortemque* retulerint. Tantum porro abest, ut ejusmodi difficultas nobis videatur causa negandi omne jus gentium positivum, & arbitrarium, ut potius ipsa difficultas vindicandi juris gentium communis oriatur ex defectu sufficientis conformitatis quoad mores, legesque, quæ non sint de jure naturæ. Ex opposito, si hæc conformitas supponatur, causa illius adeo pervia, & in promptu est, ut nemo ex desperatione illius inveniendæ jus gentium negasse censendus sit. Etenim unicuique venire in mentem potest, ut capite præcedente indicavimus, originem, causamque illius conformitatis (qualiscunque sit) esse identitatem naturæ, atque rationis in omnibus hominibus, eademque genera necessitatis, sive utilitatis, eisdem eventus, occasiones &c. An vero extiterit aliquis, qui re ipsa adscripserit casui hujusmodi conformitatem, fateor, me ignorare; saltem qui hoc diserte affirmaverit, comperi neminem: puto etiam, immerito hoc ipsi Pufendorfio exprobrari. Sed forte Dunium ad hoc in Pufendorfio reprehendendum induxit minus accurata interpretatio verborum ipsius Pufendorfii facta a Barbeyraco, quam deinde interpretationem, & verba Dunius Italice refert. Sed verba Pufendorfii latina sensum meliorem aut clare præferunt, aut commode recipiunt. Ait siquidem Pufendorfius: *ex quibus* (nempe consuetudinibus, legibusque inter nationes plerasque communibus) *specialis species juris non recte constituitur, quippe cum ista iura gentium inter se communia, non ex aliqua conventionne, aut obligatione mutua, sed ex placito peculiari Legislatorum in singulis civitatibus per ACCIDENS conspirent &c. (a)*. Porro hæc Pufendorfii verba nequaquam supponunt, *casum* (ut mihi quidem videtur) fuisse causam illius *conspirationis*, seu conformitatis; sed solum Pufendorfius negat, conformitatem illam

Lib. II. cap.
II. §. 23.

(a) Postremam hanc pericopen ita gallice vertit Barbeyracus: *mais purement, & simplement par un effet de la volonté*

particulière des législateurs, qui se sont accordés par hazard à prescrire, ou à défendre les mêmes choses. Dunius vero ex eo

ex

ut

ex intentione, consilioque præhabito, seu, ut ille se explicat, *ex mutua conventione* investam fuisse: quo pacto quis negat, multa *per accidens* evenire, quamvis nihil *casu* contingere certum sit, sed omnia ex causa, seu ratione sufficiente prodire? vulgari tamen locutione pro eodem habetur, aliquid sive *per accidens*, sive *casu* contingere. At si nomen *casus* proprie sumatur, significat aliquid sine certa causa contingere, quod impossibile est: *non* vero *per accidens* idem præfert, ac evenire aliquid præter intentionem: quod non modo possibile, sed etiam frequentissimum est. Fac igitur, duos pluresve Legislatores eandem, vel similem ferendæ alicujus legis causam habuisse, eandemque legem, nullo habito inter se consilio, reipsa tulisse; ii profecto in eadem lege ferenda *per accidens conspirassent*, quatenus sine ulla conventionem, aut consultatione reciproca ad eandem legem ferendam sese determinassent. Et in hoc sensu dici etiam vulgariter solet, eosdem in ferenda lege *casu* fuisse concordēs; non quia casus, qui nihil est, fuerit causa conformitatis legum illarum; sed quia illi non ex intentione, inique consilio in idem convenierint, seu uniformes evaserint. Quapropter etiam si Pufendorfius ita esset locutus, ut vertit Barbeyracus; & ex Barbeyraco Dunius; illud tamen vocabulum *casus* tam inique accipiendum non erat, cum in sano sensu intelligi possit ab æquo lectore: eoque magis Dunius ea uti æquitate in Pufendorffium debuisset, quod & ipse quandoque indiget in sensu mitiore explicari; ut cum ex. gr. scribit, *Auctores Grotii posteriores debuisse ipsius Grotii sententiam* (circa fundamentum juris gentium a fundamento juris naturæ diversum) *amplecti clausis* pag. 30. *oculis* (ciacamente) quam vocolam rigidior aliquis censor, vel aliquis Pufendorffianus reprehendere posset, atque contendere, non minus indignum viro philosopho esse *ciacamente* sententiam alicujus amplecti, quam eventum aliquem, ut exprobat Dunius, *casui tribuere*. Quæ quidem a me dicta sint, non studio aliquo in Pufendorffium (cujus causam procul habeo)

sed

ut videtur, italice: *ma semplicemente per latori a caso si sono trovati uniformi a un effetto della volontà particolare del legislatore di cadavna nazione: quali legissime, comandare, o proibire le cose medesime.*

Tom. II.

53

sed veritatis tantum, & æquitatis amore. Verum animadversiones nostras denuo persequamur.

Juxta Duniū oportet, eum, qui ad juris gentium tractationem accedit, ope severioris metaphysicæ in eorum hominum indolem, ingeniumque penetrare, qui ex statu exlegi, vago, bestiali (de quo diximus supra) emergentes, primas condiderunt societates. At ego non video quantum vel necessaria, vel utilis sit severior metaphysica, ubi sermo est de moribus, legibusque ex hominum arbitrio, adeoque libere investis. Agitur itaque de re, seu materia facti; quæ proinde argumentis rem facti probantibus, hoc est, idoneis testibus fulciatur, oportet. Metaphysica ad summum conjecturas afferre aliquas potest, quibus verisimile fiat, legem, vel morem aliquem peculiarem primitus viguisse. At æque Dunius, ac Vicus verisimilitudines omnes, probabilitatesque ab hac disciplina excludendas esse contendunt, ut certæ solum veritati aditus pateat. Hoc autem in materia facti ope Metaphysicæ, tametsi severioris, nunquam meo judicio, impetrabit. Unde enim hanc certitudinem hauriet? Fortene ex ratiocinio, quod in rem nostram instituit hoc modo: cum mundus iste nationum conditus ab hominibus sit, quorum indoles, atque natura, severioris metaphysicæ lumine nobis innotescere potest, dummodo genus humanum in omni illius statu, & conditione spectemus, nobis inde certam comparamus historiam illius ordinis, quo idea humana juxta varias occasiones, vicesque explicata fuerunt. Sed habeat Dunius in mente, ut sibi blanditur, humanarum ordinem idearum; non propterea eo ipso habebit & facta, seu mores, legesque humano investas arbitrio: tum quia non omnes occasiones, mutationes, ac vices, quæ apud varias nationes esse solent omnino diversæ, poterit habere perspectas; tum etiam quia non eadem etiam in eisdem, vel similibus occasionibus apud gentes omnes excitantur ideæ, sed diversæ juxta diversam illarum indolem, ingenium, & habitudinem: diversa autem est indoles juxta diversam cæli temperiem, qualitatem ciborum, habitationis ratione &c. Quocirca vir iste Cl. dabit nobis hanc veniam, si minime attentionem magistro suo Vico asserenti, historiam, factorum illorum rerumque gestarum haud fore certiore, etiamsi haberemus, qui

qui illam contexeret, atque referret: nam, ut subdit Dunius, cum nationes, seu nationum mundus ex humanis sit ideis constitutus; ideæ vero consueto temporis cursu sese explicare debuerint in eorundem institutis, ac moribus, ideo quisque animo concipere potest historiam, quam Vicus mentalem appellat, etiamsi de rebus eo tempore gestis nobis desit historia: Quandoquidem, inquit, unusquisque historiam contexere potest eorum, quæ ex communi hominum indole, & natura proficiuntur. Sed hæc ratiocinatio non placet, & ex hæcenus dictis satis esse ad intentum non potest. Sed insuper quæro, utrum contingens, vel necessaria fuerit prædicta explicatio idearum? Si solum contingens; contemplationi metaphysicæ subesse non potest, cum hæc tantummodo circa necessaria versetur: si necessaria; rursus inquiri, an mores, legesque ex hujusmodi ideis necessario, vel contingenter oriuntur? Si primum, quomodo mores, & leges ad jus gentium pertinentes humano institutæ fuerunt arbitrio? Si secundum, igitur ope Metaphysicæ haud certo, sed ad summum probabili conjectura cognosci possunt. Vereor itaque, ut rei veritas mentali historiæ, quam memorat Dunius, non admodum obsecundet. Sed tandiu iudicium cohibere præstat, donec historiam ille mentalem *argumentis ineluctabilibus fultam*, ut nobis spem facit, exhibeat. Libere tamen, ut philosophum decet, dicam, quod sentio: nisi solidiora protulerit, quam protulit Vicus ipse magister; juri gentium parvam afferet lucem illius historia mentalis.

Jam vero si mores, legesque nationum obscuro, & fabuloso tempore obtinentes aut nullatenus, aut conjectura solum incerta detegi possunt; non video, cur Vicus, & Dunius Jurisconsultos adeo reprehendant, eo quod de jure gentium agentes non cœperint ab ejus origine; sed solum ab eo tempore, quo nationes constitutæ jam erant, cœperantque Philosophorum nomina celebrari. Vici potius fidentiam, ne quid amplius dixerim, mirari maxime subit, qui temporum illorum historiam illustraturum se jactat; quod nemo, inquit, *ante tentare ausus fuit*. At nemo fortasse id antea tentavit, quia simplices conjecturas, quin & proprii cerebri commenta, vel somnia pro vera, ac certa historia venditare absurdum quis-

que putavit. Quod si etiam obscuri, ac fabulosi temporis acta certo detegi posse existimassent, id tamen scopo sibi præfixo necessarium minime censuerunt Scriptores, qui Vicum præcessere. Quibus & ego maxime assentior. Cur enim, ut factis explicetur jus gentium, necessarium erit, morum omnium legumque ad illud pertinentium originem, occasionesque detegere. Philosophorum quidem, atque eruditorum hominum est explicare occasionem, & originem morum; at mores ipsos, legesque cognoscere, & interpretari, munus est Jurisconsulti. Et quamvis utriusque conjunctio perfectiorem, nobilioremque juris hujus tractationem efficiat; prioris tamen omissio Jurisconsulto exprobanda non est, cum neque necessaria, neque etiam fortasse utilis sit; sed solum afferat ornamentum: quod præsertim verum est quoad ea, quæ Vicus enarrat in sua *Historia mentali*, quam forte potiori jure vocaverit quis *fabulam realem*. Quid enim interest ad penitiorum ex. gr. matrimonii notitiam (quod Vicus ad jus gentium refert) si ex illo didiceris, originem matrimonii fuisse, quod “ pauci quidam homines meditatione oculari cælum a siderum motibus observantes animatum credidere, & putavere Deum; & quidquid ad cælum pertinet, a verbo *diòs* cælestis, communis originis & Latinis, & Græcis, putavere divinum; & sic falsam illam sibi persuasionem inducere, Deum volatu, cantuque avium, & fulminibus sive *nuere*, sive *fari*, unde *Numen*, & *Fas* agnovere; & utrunque appellavere divinum; & sic Divinationem introducere.... Itaque sic pudore, propudiosa uti venere coram Deo, & in Dei *conspectu cadavera in Janiem dilabi*, destinarunt cum aliqua quif-
que

De Conf
Philo. pag.
109.

(a) Aliam *historiæ illius mentalis* particulam qua Gigantum originem explicat, exhibere hic placet, ut hujus Auctoris genium paullo melius intelligatur. Sic itaque ait in *Scientia Nova* pagina 134. Nello stato *bestiale e ferino* “ le *madri* “ come *bestie* dovettero lattare solamente i bambini, e lasciargli nudi rotolare dentro *seccie*, le quali co’ *salì nitri* maravigliosamente ingrassano i campi, e sforzarsi, per penetrare la *gran selva*, che per lo fresco diluvio doveva esser

“ foltissima; per gli quali sforzi dovevano dilatar altri muscoli per tenderne altri, onde i *salì nitri* in maggior copia s’insinuavano ne’ loro corpi; e senz’alcun timor di *Dei*, di *Padri*, di *Maestri*, il qual *assidera il più rigoglioso dell’età fanciullesca*, dovettero a dimisura ingrandire le carni, e l’ossa, e crescere vigorosamente robusti, e sì provenire *Giganti* “ sic *Vicus*: an vero hoc ex *severiore Metaphysica*, vel *penitiorum Physica* hauserit, *Lector* judicet.

Ex-

que foemina se abdere, ut eum foedum oculis vitarent vitum: & rati, Deum per auspicia monere homines, unde auspicia observassent, inde primam quanque vilam foemina manu capere, & quo se abderent, auspicia quoque secuti: & quia aves ad fontes nidos faciunt, & circa fontes confidunt, eosque secretos maxime, & in edito ut plurimum; pudici legerunt loca, ubi aquae copia abundantes perpetuo mansere, nec sunt ulterius divagati; idque primum a Deo acceptum beneficium agnorunt, *perennem fontem*, ubi perpetuo manerent: & ea ratione sedes primas in terris auspiciato cepere, easque dixere *Lucos*, quos *Grammatici* recte notant ita dictos, quod ibi non luceret, & Romani semper habuere sacros: & a fonte, qui Græcis *πᾶγη*, tunc forsan communi utrisque vocabulo *primos dixere Pagos* &c. “
 Hæc *Vicus*: quæ etiam si vera esse fingantur, quid inde emolumentum juri gentium accedet? Sed ea re ipsa penitus falsa, atque conficta esse, quis non videat? Interim ex hac minima parte illius historiae mentalis, tanquam ex specimine quodam conjicere Lector poterit de reliquis partibus ejusdem historiae (a) & quid ab eo sperandum sit, qui *Vici* vestigia tanquam magistri sui premenda sibi proponit, & *Metaphysices* ope detecturum se omnia confidit. Jam vero ex dictis colligas velim, non esse vituperandos Auctores, qui prætermisso tempore obscuro, & fabuloso, & incertis, fictisque primordiis, rem exorsi ab eo tempore sunt, quo ex historicis monumentis lumen aliquod potest hauriri. Neque videtur audiendus *Dunius*, dum ait, scriptores juris gentium ideo *passos esse naufragium, & in absurditates varias incidisse, quia ejus originem, at-*

que

Exscribam vero hic adhuc pauca, ut integra hac de re *Vici* idea teneatur. Di Giganti così fatti (subdit ille post pauca) fu sparfa la Terra dopo il Diluvio, scilicet omnes gentiles evaserunt Gigantes: At “gli *Ebrei* con la pulita educazione, e col timore di Dio e de’ Padri durarono nella giusta statura nella quale Iddio avea creato *Adamo*; e *Noè* aveva procreato i suoi tre figliuoli: onde forse in abominazione di ciò gli *Ebrei* ebbero tante leggi ceremoniali,

„ che s’ appartenevano alla pulizia de’ loro corpi “. Scilicet una ex tribus causis (aliæ duæ sunt *Religio*, vel *superstitio*, & *timor patrum*, & *magistrorum*) ob quas non omnes homines in giganteam staturam olim excreverint, *Vico* auctore, est ablutio pueris adhibita. Hinc lib. de *Const. Philol.* Cap. IX. pag. 60. rationem reddit cur Gigantes *mature* in oriente cessaverint, quia inquit, *civili cultu introducto, matres cœpere lavare filios pueros* &c. Hinc etiam *non nati. Gigantes* inter

Semi

que progressum usque ad Philosophiæ primordia ignorarunt. Nam aliam naufragii causam fuisse, jam innuimus supra, difficultatem scilicet statuendi perfectam juris universalitatem, fontemque obligationis, quæ inde promanat, definiendi; quarum alteram Dunius profert quidem, sed non probat: alterum silentio premit, licet jus absque obligatione nullum existat.

Alia de causa Scriptores juris gentium accusat ipse (quod quidem ab eo primo loco proponitur, sed nos, ita rerum connexionem ferente, ad hunc reservavimus locum) nimirum ex eo, quod *quamvis* Scriptores illi cognoscant, *primarum originem societatum fuisse incultas, & rudes; nihilominus quoad leges, moreque attinet, intrepide transeant; velut ex uno in alterum orbem: quasi fieri potuisset, quod homines materialibus tantum, crassisque ideis instructi concipere ideas abstractas vel ab ipsis familiarum primordiis valerent, unde morum innocentia proficeretur.* Quid hic sibi velit Cl. vir, fateor, me satis non assequi: nam si loquatur de ipsomet *facto*, facile consentiunt Autores, nedum in Societatum primordiis, sed etiam in ipso Rerumpublicarum flore, & longe post Philosophorum initia, apud Gentiles minime viguisse absolutam legum, morumque innocentiam. At si de *possibilitate* loquatur, ut alias loqui videtur, non video, cur homines in *familiarum primordiis* non potuerint innocentem agere vitam, & æquis legibus uti: ut enim innocentem vitam traducerent, satis erat, parere rationi, quæ agenda, vel omittenda præscribit, & dictat. Porro dictata, & præ-

Semi posteros vere pios, quia ex cultu antediluviano matres lavabant pueros &c. quam vera sit hæc causa, judicent Physici. Ceterum mundities corporis sicut obstare potuit juxta Vicum, ne hominum statura nimium cresceret, ita, eodem auctore, postea introducta eam minuere valuit. Hinc ita loco citato ex *Scientia Nova*, nonnullis interjectis prosequitur: "Con tal pulizia de' corpi, e col timore degli Dei, e de' Padri, il quale si troverà e degli uni e degli altri essere ne' primi tempi stato spaventosissimo, avanne, che i Giganti degradarono alle nostre giuste stature.... Tal degradamento dovette durare fin'a' tempi

„ *umani delle nazioni....* Quindi di tutto „ il primo Mondo degli Uomini si devo- „ no fare due generi, cioè uno d' uomi- „ ni di *giusta corporatura*, che furon i soli „ *Ebret*, e l' altro di *Giganti*, che furo- „ no gli Autori delle Nazioni Gentili... „ Il tempo di venire le Nazioni Gentili „ in sì fatto stato si determina cento „ anni dal Diluvio per la razza di *Scm*; „ e duecento per quella di *Giaset*, e di „ *Cam* &c. " His ita de *Gigantum* ori- „ gine & conditione expositis, reprehendit „ *Philosophos* omnes, & *Philologos*, quod „ non inde unde debebant, exorti fuerint, „ inquiens: *Da sì fatti primi uomini stupi- „ di, insensati, ed orribili bestioni tuttii filo-*

& præcepta rationis nunquam deesse homini possunt, utpote ratione prædito, modo pravus cupiditatibus lumen ejus non obruat. Ideæ autem metaphysicæ, & abstractæ ad definiendam quidem, explicandamque virtutem, non ad eam excolendam sunt necessariæ. Cæterum mihi facile in animum induxerim, si morum innocentia floruit unquam apud Gentiles, eam præcipue in familiarum primordiis floruisse, cum occasiones, & incitamenta peccandi paucissima & rarissima forent. Qui vero asserit, tempus aliquando fuisse, quo homines morum innocentiam habere non possent, seu vivere sine culpa, is meo quidem judicio a sana doctrina recedit, & ansam suppeditat perniciosis erroribus. *At mores*, inquit, *ideis respondent*: Et egomet fateor; non tamen solis ideis abstractis, ac metaphysicis, sed potius practicis, nempe boni moralis, & inclinationi, instinctuique rationis, quo nunquam homines carent, nisi forte sua culpa. At Dunius fortasse reponet: idea boni moralis certe corporea, & materialis non est; adeoque donec homines sese liberarent a mole gravissima materialismi (quod nonnisi paulatim, & sensim effici poterat) neque ideam habere boni moralis, neque ex statu brutali, in quo jacebant, prorsus emergere, neque morum innocentiam induere poterant. At Deus, hominesque Dunio parcant, & Vico, & si qui sunt alii, qui aliquando homines fuisse belluas, ut ita dicam, materialibus, corporeisque solum ideis instructos sibi persuadent, aliisque persuadere nituntur (a) Sed jam bellu-

num

sofi, e filologi dovevan incominciar' a ragionare la sapienza degli Antichi Gentili: cioè da Giganti testè presi nella loro propria significazione. Nonne magnum est damnum, quod iste Philosophorum omnium Magister tam sero in hunc mundum venerit, & quod Orbis litterarius tamdiu hac ejus Nova Scientia caruerit? Parce vero Lector si te diutius hisce detinuerim: fortasse nec injucundum, nec inutile fuerit, (quandoquidem ejus opera non adeo obvia sunt) aliquantulum nosse hunc obscuri, & fabulosi temporis historiographum. Porro si liceat quæcumque libuerit fingere, & ut explorata habe-

re, profecto facile erit rerum omnium primordia explicare, & jus gentium a prima ejus origine, mentali, seu potius imaginaria historia, repetere. Sed quid inde frugis?

(a) Rousseau hypothesis tantum loco haberi vult, aut saltem se velle simulat, quod de primitivis hominibus suis silvestribus, & brutalibus differit in libro de fundamento inæqualitatis inter homines; ibique improbabile, & fortasse impossibile judicat, quod homines ad eum statum reversi fuerint, aut aliquando revertantur: id tamen re ipsa contigisse censuit Vico, & post eum Dunius: quod miramur,

num hominum statum, cui tota hæc fabula superstruitur, satis ut arbitror, refutavimus.

Sed age expendamus paullo accurratius, utrum etiam admissa hominis solitarii, & elinguis hypothesi, admittendæ essent, nec ne, ideæ solum corporeæ, materiales, & crassæ, cujusmodi brutis inesse dicuntur. Mirum, quod Dunius, & Vicus hoc ut certum constituent. Ego fateor, me mordicus adhærere contrariæ sententiæ, quam ut pro certa habeam, moveor hoc potissimum ratiociniò. Certum est, homines ab ipsa etiam infantia solitariam vitam agentes veros homines esse, adeoque naturales omnes facultates hominis proprias retinere. In primis hic duas memoro, quæ ad institutum nostrum maxime faciunt; alteram, qua supra nos ipsos, actusque nostros reflectimus, seu cogitationem convertimus: alteram vero, qua uniendi, & separandi, abstrahendi, novæque ideas efformandi virtute pollemus. Homo igitur solitarius a teneris etiam unguiculis, supra seipsum animadvertere posset, & supra id, quod ageret, vel agendum assumeret. Possent, imo deberent in illius mente excitari variæ pro variis occasionibus ideæ, saltem ex illis, quæ ut exsolvantur, nulla alia indigent re, nisi occasione excitante; sive illæ sint nobis innatæ, sive faciliter, nulloque negotio comparentur, seu percipiantur, cum veluti lateant in proxima, expeditaque intelligendi potentia. Posset insuper homo suomet arbitrato ideas aliquas excitare, & alias sive copulare, sive sejungere (quo unum de alio vel affirmatur, vel negatur) quare igitur non poterit etiam ex duabus tertiam colligere (in quo ratiocinatio consistit) & ex similibus ideis quandam pluribus communem abstrahere? Homo enim, ut diximus, his omnibus facultatibus pollet hoc ipso, quod homo est: & ex alia parte eidem diutius viventi occasiones variæ occurrerent quam facillime. Ad hæc, finem sibi aliquem præstituere posset (quoniam hæc pariter naturalis, & necessaria facultas hominis est) quin & suiipsius conservationem non posset non velle. Igitur etiam de mediis ad vitam conservandam necessariis cogitare, ac deliberare valeret: nam ex una parte facultas non deeret, ex alia non raro suppeteret occasio excitans, imo & urgens

gens necessitas in promptu est. Cum edoctus experientia cognosceret, vitam traduci sine cibo non posse, cur non ita ratiocinando concluderet: ergo colligendi fructus sylvestres, iique servandi pro tempore necessitatis, ne fame peream? Nam ipsi pariter experientia constaret, nec ubique, nec semper præsto esse hujusmodi fructus, vel aliud quodlibet alimentum. Similiter plura modo sibi molesta percipiens, modo grata, jucundaque expertus, cur non industriam acueret ad removenda illa priora, & hæc altera comparanda: ex. gr. experiretur, se interdum algere, interdum calore torreri; sæpe imbris, quandoque nive vexari, eaque identidem tegi undique terram. Tot itaque occurrentibus cogitandi serio, deliberandi, discurrendi, sibi que consulendi occasionibus, ac necessitatibus, quomodo illi jure negetur omnis ratiocinatio, ususque rationis, deliberatio omnis, & omnis electio &c. Igitur circa ea, quæ commemoravimus, & alia similia procul dubio ratiocinabitur: & cum ratiocinatio, sive discursus constare solis ideis materialibus, corporeisque non possit; opus erit, ut sibi etiam comparet ideas abstractas, ac spirituales. Jam vero si hominem sylvestrem, ac solitarium concipere placet vel eo tantum, quem descripsimus, modo, haud parum tamen elevabitur supra statum brutalem, atque ferinum.

At quoad morum honestatem, vel turpitudinem spectat, aliquodne rationis lumen deprehenderetur in illo? Si verum est, quod Philosophi docent, nec putaverim, a Duniò negari, nimirum homini a natura insita esse, atque congenita *æquitatis semina, rationales instinctus, & inclinationes, sensum moralem* (quæ variæ phrasæ idem ferme significant); hæc profecto omnia etiam sylvestribus, & solitariis hominibus insint, oportet, cum ab hominum magisterio & institutione non pendeant. Hæc igitur *semina* suos proferent fructus; hujusmodi *instinctus* sensa sibi consentanea excitabunt; *inclinationes* istæ, statim ac congrua occurret occasio, in suos actus erumpent. At hujusmodi occasiones nullæne in eo statu fuissent? Imo vero perplures. Nam pluribus sæpe hominibus in eadem sylva oberrantibus, occurrere unum alteri, identidem oporteret. Fac igitur, hominem per nemora, sylvasque vagantem primo

incidere in puerum, qui vel colligat glandes, vel edat collectas. Quid putas, inde futurum? Anne alter alterum fugiet? Quamnam ob causam? cum nec vir timere puerum posset, utpote imbecilliozem; nec puer ipse virum utpote serena fronte, haud præpeti gradu, blandisque ad se oculis accedentem: imo etiamsi timeret, nihilominus fugere ob ætatis imbecillitatem non posset. Puer itaque pateretur, ad se virum accedere: & primo quidem admiratione correptus eum attentius lustraret, sibi que similem esse cognoscens gaudio afficeretur, in suamque lubens societatem admitteret: tum vir ille rueret etiam in amplexus, & varia benevolentia signa exhiberet; tantumque esset alienus, ut ipse puto, ab ulla inferenda molestia, ut fructus etiam lapidiores, si quos collegisset, offerret, & contra ferarum incurfus pro viribus tutaretur. Talem illum futurum nemo negaverit, nisi qui nulla æquitatis principia, nullum rectitudinis, & honestatis amorem, nullam denique humanitatem a natura insitam homini existimarit: quod & communi Philosophorum sententia, & intimo cujusque sensui repugnat. Finge præterea, hominem illum jam a puero paullulum recessisse, & ab immani bellua laniari puerum, vel ab homine superveniente verberibus cædi, fructibusve privari cernentem; nonne primo, doloris & commiserationis sensu afficeretur; tum vero indignaretur in illum, factumque improbare: proinde conciperet, illum, quod minime decebat, egisse, & innocenti puero irrogasse injuriam? Ita sane æstimandum, si eadem ubique sit humana natura: negareque, illum prædictos humanitatis, commiserationis, æquitatisque sensus habiturum, quid aliud est, quam audaciores reddere Libertinos docentes, judicium, sensumque omnem boni morales esse solummodo humanæ institutionis, & educationis effectum; non naturæ affectionem, impulsuque rationis id naturaliter præcipientis: quem quidem errorem esse gravissimum, ac perniciosissimum constat. In eo igitur, de quo loquimur, homine excitarentur morales rectitudinis ideæ, seu potius, data occasione, & natura ad id inclinante, easdem sibi ipse formaret: præfertim vero, si & ipse experiretur (quod nedum possibile foret, sed aliquando

do etiam reipſa contingeret) ſibi ab aliis vel injuriam inferri, vel contra, beneficium impendi: quo vel ſolo experimento formare poſſet judicium illud, ſive dictamen, *alteri faciendum non eſſe, quod ſibi fieri non vellet, & ex oppoſito, faciendum alteri eſſe, quod ſibi ipſi fieri vellet*: quæ duo fundamenta ſunt omnium erga alios homines officiorum. Ne longior ſim, haud ultra progredior: ceterum demonſtrare facile poſſem, quo pacto homo ille ſylveſter ideas omnes ad traducendam vitam juxta rationis dictamina neceſſaria comparare ſibi valeret; & quidem tunc eo facilius, quod nondum vel contrariis actibus, vel prava educatione hebetati eſſent morales inſtinctus. Itaque concludendum, a veritate procul abeſſe, quod ſuſtinet Dunius, nimirum homines in ſocietatum domesticarum exordio nonniſi materiales, & craſſiſſimas ideas habuiſſe; proinde materialifmi pondere ita oppreſſos fuiſſe, ut mentem altius attollere, & ea quæ ad morum honeſtatem, vitæque innocentiam ſunt neceſſaria, cognoscere non valerent. Idque facile vidifſet Dunius, ſi *metaphyſica ſeverioris ope* non in homines illos *exleges, ferinos, & vagos*, quos ille aliquando fuiſſe, ego nunquam extitiſſe cenſeo, introſpicere ſtudiſſet; ſed in ipſam hominis naturam, quæ cum eſſentialiter differat a natura brutorum, nunquam poteſt huic ita aſſimilari, ut non aliquid diverſitatis retineat, atque præſeferat. Sed hac de re jam ſatis.

Poſtremo quod attinet ad comparationem utriuſque juris, quam Dunius inſtituit, non ſatis intelligo illud, quod ait, nempe jus gentium eſſe *factum cordis humani magis, minusve propriis affectibus, & ignorantia tenebris implicati, adeoque intelligentiæ materialibus ideis magis minusve depreſſæ*; & inde *verum bonum falſo permixtum complecti*; quatenus ab aeterno vero, ſeu a ratione magis, minusve recedit. Hoc, inquam, non capio, cum mihi perſuaſum ſit, jus quodvis conſentaneum rationi eſſe debere. Si enim actionum noſtrarum regula eſt; quomodo a rationis norma recedere poteſt? Si actiones noſtræ eidem rationi debent eſſe conformes, quomodo ab aeterna Dei lege, quæ per rationem manifeſtatur hominibus, poterit diſſentire? Quocirca quicumque mores, qua parte a ratione

recedunt, jus nullum inducere valent; & lex qua parte rationi, & vero æterno contraria est, iniqua, & invalida est; ut & alibi adnotavimus. Nec Dunio, qui oppositum docere videtur, assentiar, donec hoc mihi congrue explicarit. Opto etiam explicet mihi, quo fundamento nitatur, dum asserit, *in societatibus hominum corruptæ naturæ* (procul dubio loquitur de humana natura, prout modo se habet, protoparentis crimine sauciata) *reperiri non posse instituta, legesque omnino conformes rectæ, exactæque rationi*. Mihi enim res aliter se habere videtur; imo in pluribus societatibus id solum optandum, ut quisque subditorum justissimis, & sanctissimis legibus pareat: profecto *ad normam æterni veri dirigerentur*, si tantum docilitatis, atque obedientiæ subditi præferrent, quantum Legislatores in condendis legibus æquitatis, atque sapientiæ. Sed quia malorum contumacia quandoque frangi sine periculo majori non potest; ideo leges interdum non quidem approbant, sed permittunt aliquid mali: & hæc permissio non contraria rationi, sed consona est. Quod si aliquando in iis etiam, quæ leges præcipiunt, a naturali æquitate nonnihil recedere videantur; id verificatur, si ad personas tantum particulares, non vero si ad publicum bonum, quod semper præferendum privato est, ratio habeatur: ex. gr. contra æquitatem absolute loquendo esset, furtum leve capitis pœna punire: at nihilominus contra æquitatem non esset, sed imo rationi conforme, ferre hujusmodi legem in ea Civitate, ubi nulla, vel rarissima furta perpetrarentur; ut scilicet terrore supplicii frequentioribus, & gravioribus furtis aditus præcluderetur. Haud alia ratione Auctores nonnulli asserunt, leges positivas non semper perfectam servare æquitatem, eo quod semper commune bonum respiciunt: hoc autem ut factum, tectumque servetur, interdum necesse est, ipsos etiam innocentes pœnam aliquam, seu potius damnum incurrere; reos vero majore affici pœna, quam ipsa sit culpa. Sed istud Dunio non favet, qui in ea videtur esse sententia, quod mores omnes universe recepti, licet ab *æterno vero*, & a *ratione* recedant, nihilo tamen minus ad jus gentium pertineant. Imo cum ille sentiat, ut vidimus, primas familiarum societates con-

ras

tas fuisse ex hominibus ferinis, vagis, exlegibus, nullas nisi corporeas, & materiales ideas habentibus, qui postea sensim & exuerint ferinos mores, & materialismi sese pondere liberarint; ex alia vero parte doceat, jus gentium cœpisse simul cum ipsa societate domestica, semperque postea durasse magis minusve perfectum pro varia conditione viventium: ideo pro jure gentium videntur habuisse nationes primo quidem mores quasi ex toto brutales; deinde paullo minus ferinos; tum medios, sive semibrutales; ac demum vix aliquid retinentes ex illis: itemque habuisse leges, quæ ideis vel ex toto, vel solum ex parte, seu magis minusve materialibus responderent. Hæc autem mihi adeo videntur absurda, ut credere malim, me illius mentem non assequi, quam mihi persuadere, talem illius opinionem fuisse, qualem ejus verba præferunt.

Ultimo loco de juris gentium principio fundamentali, prout a Dunio proponitur, dicendum brevissime est. *Duo tantum*, ait Pag. 39. ille, *sunt principia universalis Jurisprudentiæ universalis. Alterum juris mere naturalis, videlicet verum, de quo fufe diximus supra: alterum juris gentium, atque civilis, nempe certum.* “*Certum voco, inquit, ad discrimen veri in sua significatione latina, quæ proprie indicat persuasionem illam, quæ in nobis per fidem gignitur alteri præstitam, quæ facit, ut illius auctoritati, scilicet vel sensuum nostrorum vel aliorum testimoniis, acquiescamus. Et quia certum gignitur auctoritate, ideo lex omnis, quæ auctoritate, & arbitrio hominum fertur, certum pro suo habet principio: quemadmodum lex omnis, quæ per rationem dicitur, nititur vero, seu in vero fundatur.* In his ne plus æquò videar esse morosus, in præsentia non quæram, cur persuasionem illam, quæ sensuum nostrorum testimonio nititur, fidem appellet; vulgo enim non dicitur *credi*, quod propriis oculis cernitur: nec pariter quæram, cur *certum* tantum auctoritate gigni arbitretur; cum ea certior persuasio sit, quæ oritur ex propriæ evidentia rationis. Hic solum dicam, ex allatis Dunii verbis, & ex iis, quæ sequuntur, inferri duntaxat, quod idem sit dicere, *certum* esse principium fundamentale juris gentium, ac affirmare efficientem illius causam esse hominum auctoritatem: quod quidem fatis omnibus constat vel ex ipsa definitione juris gentium superius allata. Quare fu-

per-

pervacaneum videtur, hoc idem data opera rursus adstruere sub nomine *certi*, quasi hoc novam aliquam lucem juri gentium adferret. Siquid itaque sapio, hæc relinquenda sunt Vico, qui gaudet, ideas quandoque vulgares, & tritas verbis obscuris, & quasi mysterium præferentibus obtegere, fortasse, ut videatur, novum aliquid protulisse. Hic autem Dunium etiam, atque etiam rogo, ut quæ hætenus scripsi, æqui bonique faciat: ea namque proposui non contradicendi prurigine, vel animo disceptandi; sed solo discendi desiderio memor illius effati: *da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia*. Ceterum sicut Cl. virum plurimi facio, ita vehementer hortor, ut alacri animo lucubrare pergat majus illud Opus, quod jam inchoavit. Neque enim dubito, quominus præclara multa sit editurus in lucem, modo mentis acumen, & studium multo magis in investigandis, enucleandisque rebus ad universalem jurisprudentiam pertinentibus, quam in arduis, & obscuris Vici propositionibus, dictisque perscrutandis impendere velit.

PROV. IX.
9.

FINIS TOMI SECUNDI.

IN-

I N D E X

R E R U M N O T A B I L I U M .

Numerus Romanus Tomum, Arabicus Paginam signat.

A

- A**ctiones humanae quaedam ab omnibus vituperatione dignae habentur. T. II. Pag. 3. Liberae objectum sunt Juris naturalis. 151. Non vero necessariae. 156. Omnes necessarias adstruere est evertere Jus naturale. 156. Habent aliquam moralitatem etiam praconceptae ad legem Dei. 210.
- Aeternitas* animae humanae an & quomodo certo dignoscatur. I. 163. Quomodo Juri naturali conveniat. II. 202.
- Alberti (Valentinus)* quodnam statunt primum Juris naturae principium. II. 34. Refutatur. 35.
- Amor* purus quomodo intelligendus. II. 91.
- Andersonius (Joannes)* affirmat Groenlandos in statu naturali vivere. I. 310. 328.
- Anima humana* immaterialis est, & spiritalis. I. 149. Naturaliter immortalis. 157. De ejus aeternitate imprudentissime dubitatur. 103. Post mortem manere, consentiunt omnes Gentes. 168. Non ignoratum id a Jobo. 133. Nec ab Hebraeis vetustioribus. 182. Stoici putarunt non manere semper. 157. A Cicerone derisi. 166. Quomodo a corpore in suis actibus pendeat. 160. An detur in ipsa pura intellectio. 162. Quomodo post hanc vitam mutetur. I. 15.
- Anselmus (Cassius Innocens)* unde principiorum Juris naturae certitudinem repetendam censeat. II. 237. Refellitur 238. Ejus sententia ad Aethios revincendos minus idonea. 242.
- Aristoteles* quo sensu disciplinae morali adimat certitudinem. II. 252.
- Anthropomorphitae* dicendi non sunt, qui Deo perfectiones humanas sano sensu tribuunt. II. 20.
- Athei* quomodo lege naturali obligari censeantur a Wolfio. I. 87. Quomodo revincendi. *ibid.* Sunt ad omnia vitia proclives. II. 197.

- Atheismus* an bonis moribus societati que per se noxius. II. 197.
- Athenagoras* num damnaverit secundas nuptias. I. 19.
- Auctoritas* praesertim divina, non est a juris naturae doctrina semovenda. I. 26.

B

- B**arbeyracus (Jo.) neglectum moralis doctrinae, multosque errores Patribus Ecclesiae affigit. I. 13. Refellitur, *ib.* & 18. Immerito laudatur a Thomasio. 14. Laudat ipse Pufendorfium. 48. Quem in pluribus notat. 50. Perperam explicat jus permissivum. 94. Legis definitionem a Pufendorffio datam reprehendit. 92. Jus imperandi divinum ex sola repetit creatione. 124. Tria constituit juris naturae principia. II. 96. Erroris facti reprehenditur. 125. Inanis ejus timor dispellitur. 126. Male tuetur Pufendorffium. 152.
- Belligerantes* an a juris naturae legibus exempti. II. 225. Effatum illud, *jura legesque inter arma silere*, explicatur. 227.
- Bonum* est voluntatis objectum. I. 219. Particulare quomodo cum idea beatitudinis nectatur. 196. 219. Definitio boni non omnibus una. 219. Assignatur vera. *ib.* Bonum duplex. *ib.* Alia boni divisio. 221. Quantum erret Hobbesius in idea boni assignanda. *ib.* Refutatur. 222. Non affectibus & passionibus, sed ratione aestimandum. 225. Bonum alterius quomodo cum appetentis bono conjunctum. 227. Aliorum bonum velle rationi consentaneum. 229. Boni apprehensio quomodo appetitionem praecedat. 236.
- Buddeus (Franciscus)* juris ignorantiam deplorat. I. 3. Auctoritatem Patrum Ecclesiae magni facit. 18. Romanam Censuram Grotiani Operis iniuste suggillat. 37. Pufendorffium commendat. 48.
- Bur-*

Burlemaquius (Jo: Jac.) quomodo Jus permissivum explicet . I. 94. Quomodo divini Juris fundamentum. 144. Tria statuit Juris naturæ principia . II. 96. De obligationis natura quid sentiat . 191. In damnatum utilitatis principium incidit . 192. Refellitur *ib.*

C

C*Aini* fratricidium non probat statum naturalem hominis esse bellum omnium in omnes . I. 253.

Casu proprie dictus nullus in Univerſo . I. 196. Casu inducta legum conformitas quo sensu dici possit . II. 320.

Clemens Alexandrinus Deum non facit auctorem idolatriæ cultus Astrorum . I. 19. Stoicis non favet . 20.

Clericus (Joannes) Jobo & antiquioribus Hebræis perperam tribuit ignorantiam immortalitatis animæ . I. 173. 184.

Coccejus humanas actiones omnes necessarias esse docet . I. 189. In quo libertatem constituat . *ib.* Refellitur . *ib.* & seq.

Cogitatio nequit corpori seu materiæ convenire . I. 154.

Commiſeratio non est unum ex principiis Juris naturæ, ut vult Rousseau . II. 104. Ex ea omnes sociales virtutes non oriuntur . 106.

Conſilium a lege quo pacto distinguant Hobbesius . I. 97. & Pufendorſius . 98.

Corruptio per peccatum inducta statum naturalem hominis non constituit . I. 52.

Creaturæ cur a Deo conditæ . II. 5.

Cumberlandus (Ricardus) Hobbesium refutat . I. 46.

D

D*Emonſtratio* quo pacto habeatur in moralibus . II. 252.

Deus est fons primarius Juris naturæ I. 122. Univerſi proviſor . 128. Negantes Deistæ refutantur . 130. Omnes habet perfectiones . 127. Cur mala permittat . 133. & seq. V. *Malum*. Cur non omnes homines in officio contineat . 135. Cur peccatum permiserit . 136. Etiam minima curat . 137. Illi competit legitimum jus imperandi . 139. & II. 5. Omnia quæ fecit, juxta eorum naturam conservat . 164. Ejus præſcientia liber-

tati non officit . 203. Deçuit, ut crearet hominem, qui cognoscere, colere, & amare eum posset . 275. Creato homini linguam & notiones statui suo congruas concessit . 292. Hominem in domestica societate collocavit . *ib.* Naturales leges condidit . II. 5. Non creavit hominem ex legem . *ib.* In quem finem Creaturas condiderit . *ib.* Nisi naturales leges tulisset, conservationi societatis satis non prospexisset . 7. In altera vita retributionem operibus servat . 15. Quomodo hanc retributionem sperare possimus . *ib.* Malis actibus quomodo offendatur . 17. Vindictam quomodo sumat . *ib.* Perfectiones humanæ quo sensu illi tribuendæ . 20. Deum a ratione sibi relicta potius ut Doctorem cognosce, quam ut judicem, asserit Thomafius . 22. Refellitur . *ib.* Deum colendum quomodo inepte probet Wolfius 64. sicut & diligendum . 73. Deus Sibi ipsi lex est . 214. Suae sapientiæ, ac sanctitatis lege quomodo adstringatur . 220. Jus naturæ mutare num possit . 221. Qua ratione in eo dispensare dicatur . 223. Num Juris Gentium sit auctor . 290.

Dei existentia verbis admittitur, re tollitur ab Hobbesio . I. 42. Clara est, & facile detegi potest . 123. V. *Existentia*. *Deistæ* Dei providentia Mundum regi negant . I. 128. Eorum argumenta . 130. solvuntur . 132.

Divortium quomodo vetitum probet Thomafius . II. 231. Refellitur . *ib.*

Dunius (Emanuel) quodnam statuat Juris naturæ fundamentum . II. 116. Nonnullæ illi propositæ difficultates . 117. Juris Gentium quamnam exhibeat ideam . 299. Quibus subsit difficultatibus . 302. Rejicitur status bestialis & ferinus, quo aliquando vixisse homines ponit . 305. 312. 327. Unde difficultas juxta ipsum admittendi Jus Gentium in sensu proprio . 320. Hominibus in ferino statu nonnisi ideas corporeas & crassas tribuit . 328. Timendum ne ejus doctrina faveat Libertinis . 330. Quid ab ipso explicandum desideretur . 332.

E

E*Ns æternum* admittendum . I. 123. Item necessarium . 124. & a se *ib.* Nequit esse materia . *ib.*, nec mens humana .

mana. 125. Entis infinite boni & perfecti idea non pugnat cum idea Judicis, & vindicis. II. 19.
Epicuræismo adhæret Thomæsius. I. 57.
 Illi favet Wolfius. 72. Epicuræi homines omnes in stultos partiebantur & sapientes. 60. Juxta illos, in quo sita sit cogitatio. 148.
Existencia Dei demonstratur. I. 123. Facile detegi a quocumque potest. *ibid.*

F

Felicitas juris naturæ effectus. II. 126.
 Communis potior privata. *ibid.* Felicitas hujus vitæ imperfectissima. 137.
 Quomodo spectanda ab operante. 138.
 Felicitas etiam alterius vitæ sperata non est fundamentum naturalis obligationis. 179.
Finis actionum nostrarum quinam. II. 134. Finem præstituerere ad rationem pertinet. *ibid.* Finis proximus juris naturalis quis. 135.
Finis medius. 136. Ultimus 137.
Fleischerus (Jo: Laur.) Juris naturæ studium neglectum deplorat. I. 5. Naturalia præcepta esse tantum paterna Dei monita putat. II. 28. Refellitur. *ibid.*
 Quantum suis doctrinis Epicuræismo fa-veat. 29. Quam inepte ratiocinetur. 31.
Fons errorum in Religione & moribus quinam. I. 237.
Fundamentum Juris naturæ non est utilitas propria. II. 108. Num sit *Verum*. 116. In cognitione ordinis æterni, & incommutabilis collocandum. 112.

G

Gastrellus (Franciscus) obligationem Juris naturæ a spe consequendæ felicitatis deducit. II. 129. Refellitur. 180.
Gajus quomodo jus naturæ definiat. I. 120.
Gassendus plus æquo Hobbesium laudat. I. 46.
Grotius (Hugo) bene judicat de Scholasticis. I. 6. Plura ex ipsis exscripsit. 7. 36. Egrege sentit de Ecclesiæ Patribus. 17. Juris naturalis restaurator audit a Protestantibus. 32. Quid de illo sentiant Buddeus & alii. *ibid.* Quid de ejus opere de jure belli & pacis ju-

dicet Pufendorfus. 34. Quid Schmausius. *ibid.* Nec Conditor, nec Restaurator juris naturalis merito dicendus. 35. Operis de jure belli & pacis scopus. *ibid.* Legem divinam positivam universalem admittit. II. 228. Num jus Gentium positivum, voluntarium universale posuerit. 286.

H

Hobbesius (Thomas) quodnam juris fundamentum statuat. I. 42. Dei existentiam evertit. *ibid.* Ejus perversæ ratiocinationes. 43. Nonnulla ejus errata. 44. Protestantium varia de illo judicia. *ibid.* & *seq.* & Catholicorum. 46. A nonnullis merito reprehenditur. *ibid.* Legem male definit. 97. Quomodo legem a consilio distinguat. 97. In quo divinum jus imperandi constituat. 139. Cogitationem materiæ tribuit. 148. Libertatem cum necessitate conjungit. 188. Rectam rationem quomodo definiat. 214. Quantum erret in definitione boni tradenda 221. Refellitur. 222. Statum hominis naturalem esse dicit *bellum omnium in omnes*. 251. Refellitur. *ibid.* & *seq.* Pessime de Imperantibus meritis est. 260. II. 39. 189. In statu naturali easdem ac in civili passiones & vitia viguisse ponit. I. 260. Jus unicuique in omnia tribuit. 265. Quot hinc sequantur absurda. 266. Naturalem statum hominis sociale esse inficiatur. 293. Ejus argumenta refelluntur. 298. & *seq.* Quale constituat primum juris naturæ principium. II. 36. Primam naturæ legem quamnam definiat. *ibid.* Refellitur. 39. Leges quomodo juxta ipsum obligent. 184. Refellitur. 185. Juris naturalis destruit certitudinem. 235.
Hebræi antiquiores animæ immortalitatem cognovere. I. 184. Hebræorum disciplina de Jure Naturæ & Gentium a Seldeno explicata. 38.
Heineccius (Jo: Gottlieb) quid de Juris naturalis Scriptoribus sentiat. I. 9. Non recte judicat. 12. Tria statuit juris naturalis principia. II. 96. Ejus axiomata. 97. In quo reprehendendus. 97. In quo nimium sibi plaudat. 99.
Hypotheses varix circa formationem Mundi an noxiæ esse possint. I. 287.

V v

Homi-

Hominis perfectio moralis in quo consistat. II. 6. Quomodo jure naturæ homo liber dicatur. 272. Nunquam fuit in statu sylvestri & ferino. 305.
Honestum quid sit. I. 105. A decore quomodo distinguatur 107.
Hookius (Jo.) statum naturalem domesticum admittit. I. Distinguit statum hominis in naturalem, domesticum & civilem. *ib.*
Hubnerus (Martinus) definitionem legis a Pufendorffio datam non probat. I. 92. In quo illum reprehendat 212. Schmausium damnat. II. 23. Intrinsecam virtutis pulchritudinem, & amabilitatem deridet. 86. Refellitur. 87. & seq. Divinam voluntatem rationis nostræ examini nimium subjicit. 89.

I

I*Deæ* universales efformari possunt sine ope verborum. I. 291. Idea Judicis & Vindicis in Deo non pugnat cum idea summi Boni. II. 19.
Ignorantia Juris naturæ num a culpa excuset. II. 256.
Immaterialitas Animæ humanæ demonstratur. I. 149.
Immortalitas Animæ humanæ demonstratur. I. 157. De ea perennis extat & universalis consensus Gentium. 168. Agnita fuit a Jobo. 173., & a vetustioribus Hebræis. 182.
Imputabilitas quid, & quo nitatur. I. 207. & 212. An, & quomodo distinguatur ab imputatione. *ib.* Imputantur etiam actiones metu extortæ. 209.
Indifferentia æquilibrii non datur. I. 199.
Intellectio pura quid sit. I. 161. Animæ immortalitatem evincit. 163.
Intellectus quomodo voluntatem dirigat. I. 234. 243. Quomodo de sua rectitudine queat esse certus. 244. Emendandus ut corrigatur voluntas. 245.
Job Animæ immortalitatem agnovit I. 173.
Isorropia quid sit. I. 200. Libertatem hominis evincit. *ib.* Quomodo tollatur juxta Bælium. 201. Quomodo juxta S. Thomam. 202.
Jurisprudencia quid. I. 113. In quibus versetur. *ib.* Ejus divisiones. *ib.* Quomodo ab Ethice distinguatur. 114. Ad Jurisprudenciam naturalem spectant officia hominis erga Deum, & ad sei-

psum II. 149. & seq. Male eam a Morali Theologia distinguit Pufendorffius. 152. Omnino tollitur sublata intrinseca moralitate actionum. 212.
Juristarum antiquorum mens in definiendo Jure Gentium explicatur. II. 170. 177.
Juris etymon, variæque significationes. I. 90. Variæ ejus definitiones, & divisiones 91. & seq. Jus pro Lege sumitur *ib.* V. *Lex*. Pro attributo Personæ. 100. Quid sit. *ib.* Variæ ejus divisiones. 101. & seq. Jus pro adjuncto actionis quid. 102. Quomodo dividatur. 103. Jus pro Arte seu Scientia. 112. V. *Jurisprudencia*.
Jus Gentium quæ complectatur. II. 266. Quid illius nomine intellexerint Romani Jurisconsulti 268. Quo sensu isti illud a jure naturæ fecernant 269. Quomodo explicatum a S. Thoma V. Thomas S. Summe possit pro ea juris naturæ parte quæ Gentium officia moderatur 280. Jus Gentium positivum universale & voluntarium ex parte materiæ non distinguitur a jure naturæ. 283. V. *Lex*. Jus Gentium positivum ac voluntarium sumptum pro facultate admitti debet. 286. Non datur universale voluntate Imperantis quoad integras Gentes. 289. 296. Num ejus Autor dicendus Deus. 290. Quænam idea probabilissima Juris Gentium. 293. Debet esse arbitrio constitutum *ib.*, & aliquam habere universalitatem *ib.* non esse contrarium rationi. 293.
Jus naturæ apud Hebræos. I. 38. Quænam ejus præcepta juxta Seldenum. 39. Num comprehendat abstinentiam a sanguine. 40. Jus naturæ evertitur ab Hobbesio. 4. Quomodo tradatur a Wolfio. 63. Juris naturæ definitiones plures. 116. Quænam probandæ. 118. Deus primarius ejusdem fons. 122. dupliciter spectari potest. II. 1. Est regula naturalis actionum liberarum. 2. Ejus primum principium non est convenientia cum statu integritatis. 34. nec divina voluntas, seu convenientia cum divina sanctitate. 35. nec sui ipsius conservatio. 36. nec socialitas Pufendorffiana. 40. Non recte constitutum a Wolfio. *ib.* V. *Wolfius*. Unicum ejus statuere principium non est necessarium. 93. Qui plura statuunt, non reprehenden-

dendi . 96. Tria constituit Barbeyracus & Heineccius , & quænam . 97. Duo Rousseau , & quænam . 100. Quam inepte . 101. & seq. Si unum constituatur , est in naturalis ordinis custodia collocandum . 112. V. *Ordo* . Ejus finis ambitu hujus vitæ non concludendus . 123. Ad ipsius custodiam conferunt cum virtutis impulsus , tum præmiorum ac pœnarum incitamentum . 124. Ejus objectum quale . 139. & seq. V. *Objectum* . Sumendum prout opponitur positivo & revelato . 142. Non in voluntate , sed in ratione quærendum . 143. Ab eo non sejungenda officia hominis erga seipsum & Deum . 148. Quomodo illi competat æternitas . 203. immutabilitas . 221. Unde hæc illi convenient . 223. Ejus universalitas ostenditur . 225. Ejus claritas . 256.

Jus imperandi hominibus Deo convenit . I. 139. Ejus fundamentum juxta Hobbesium , Pufendorffium , Barbeyracum , & Burlamaquium . 140. Verum constituitur . 143. V. *Deus* .

Justitia quid sit I. 19. Variæ ejus divisiones . 16. & seq. Distinctio inter commutativam & distributivam . 117.

Justum quid sit . I. 105.

L

L *Angius* (*Joachimus*) Volfium de sublata humanorum actuum libertate , & de patrocinio Atheis impenso accusat . I. 71. 84.

Leibnitius præfert Thomam Campanellam Hobbesio . I. 45. Nonnisi ex prævalentibus extrinsecis motivis voluntatem agere posse docet . 200.

Lex quomodo definiatur . I. 91. Definitionem Legum Pufendorffianam reprehendunt Hubnerus & Barbeyracus . 92. Legis divisiones . 93. Num ad legem spectet permissio . 94. Legis a consilio discrimen . 97. Legum finis qualis . 98. Non arbitrio sed a ratione sumendæ . 99. Lex duo involvit *Dispositionem* & *Sanctionem* . II. 9. Ad veram legis rationem quid requiratur . 23. Leges humanæ firmæ non sunt sine conscientiæ obligatione . II. 8. Spes & metus incitamento sunt ad legum custodiam . 183. Legum conformitas quomodo dici possit casu inducta . 310.

Leges naturales a Deo sunt hominibus impositæ . II. 5. Suam sanctionem habent . 12. Consilii loco eas habendas , perperam asserit Thomafius . 22. Lex naturæ prima & fundamentalis Hobbesii falsa . 39. Eas solum agnoscit Rousseau quæ ex parte animali hominis sequuntur . 103. Obligant nedum in externo , sed in interno foro . 184. sumptæ tantummodo ut dictata Rationis vim legis non habent . 197. Sunt universales . 227. Quo sensu æternæ . 202. & certissimæ etiam præcisa revelatione . 235.

Lex divina positiva universalis non datur . II. 229. Leges Hebraico Populo constitutæ non sunt universales . *ib.* V. *Præceptum* .

Libertas hominem eximit a necessitate non a Providentia divina . I. 137. Quid sit . 188. Ea donatus est homo . 188. Eam tollunt Spinosa . 189. 194. Thomafius . 189. Coccejus . *ib.* Bælius . 195. Nulla est in ordine ad bonum in communi ; integra erga particularia bona . 198. Est fons & radix imputabilitatis . 207. 213. A metu minuitur , non tollitur . 209. Nulla in voluntate juxta Thomafium . 241. Omnimoda est inutilis homini . 315.

Lingua primo homini a Deo indita . I. 285. Ea usus est Adam statim a sua creatione *ib.* Non fuit donum in se supernaturalis . *ib.*

Lockii sententia de possibilitate materiæ cogitantis . I. 149. refellitur . 154.

Lucretius quomodo cogitationem explicet . I. 148.

M

M *Alebranchii* systema difficillime cum libertate conciliatur . I. 206.

Malum triplex in Universo . I. 132. Mala cur Deus permittat . *ib.* & seq. Quomodo bona sint relate ad Universum . *ib.* Quomodo ex naturæ legibus consequantur . *ibid.*

Materia æterna non est . I. 124. Nec cogitationis capax . 154.

Materialistæ quomodo cogitationem explacent . I. 148.

Masceovius (*Gotofridus*) statum naturalem quomodo comparet cum civili . I. 309.

Mens humana non est ens necessarium.
I. 125. V. *Anima*.

Moralitas quomodo insit actibus humanis
præconceptis ad legem Dei. II. 211.

Methodus geometrica ad præcepta juris
naturæ demonstranda nullatenus est ne-
cessaria. II. 245. Scholastica in traden-
do jure naturali geometricæ præferen-
da videtur. 249.

N

N*atura humana* secundarius & proxi-
mus fons est juris naturalis. I. 146.
Nimis diminute considerata a Pufendor-
fio. 232. De se ad pacem tendit, non
ad bellum. 253. Non confert unicuique
jus ad omnia. 265. Quam imperfecta
fuisse in hypothesi Rousseau. 269.

Natura rerum quo sensu sit regula certi-
tudinis. I. 212. Semper est uniformis.
214.

O

O*bjectum* juris naturæ nimium limi-
tat Schmausius. II. 139. Ad illud
pertinent quæcunque deducuntur legi-
time ex ejus principiis. 141. Sunt om-
nes actiones liberæ. 151. Etiam inter-
næ. *ib.* Non item necessariæ. 156.

Obligatio proprietas est juris naturæ. II.
159. Activa male definitur a Wolfio.
160. Distinguenda ab impulsione ad agen-
dum. 161. Superiorem imperantem sup-
ponit. 162. Quo sensu dicatur natura-
lis. 163. Passiva quid importet. 167.
Quomodo jus & præcedat, & sequat-
ur. 170. Eam ex metu privatæ vindi-
ctæ deducit Schmausius. 172. Refellit-
ur. 175. Non oritur ex spe felicitatis.
179. Quo sensu admittenda interna
obligatio rationis. 193. Imbecillis
hæc est, & infirma. 195. Obligationis
rum activæ tum passivæ notiones. 166.
Num aliqua daretur secluso Deo. *ib.*

Officia hominis & Christiani simul tradi
recte possunt. I. 11. Ex naturali lege
quæ respiciant. II. 41. 81. Quibus re-
gantur virtutibus. *ib.*

Ordo triplex in homine. II. 4. 81. Nul-
lus sine legibus subsistere potest. 7. Ex
eo officia omnia hominis deduci possunt.
80. Ordinis naturalis custodia Ethices
universæ principium. 83. Æqualitatis

ordo inter homines qualis. *ib.* Ordinis
naturalis cognitio juris naturalis fun-
damentum. 112.

Originale peccatum omnium humanarum
miseriarum causa. I. 323.

P

P*arkerus* (Samuel) Hobbesium repre-
hendit. I. 46.

Patres Ecclesiæ ignorantiae accusantur a
Barbeyraco, & Thomasio. I. 13. De-
fenduntur. 15. Eorum auctoritatem ma-
gni fecere Grotius. 17. & Buddeus. 18.
In plurimos errores lapsos asserit Bar-
beyracus. 13. Vindicantur. 17. Eorum
scripta a cordatoribus Protestantibus
laudata. 118.

Patris jussa tantummodo consilia esse au-
tumat Thomasio. II. 26. Refellitur. *ib.*

Pax homini naturalis, secus bellum. I.
263. V. *Status*. Pacem quærendam, non
est prima naturæ lex. II. 37.

Peccatum est malorum causa. I. 134. 323.

Pænæ naturales juxta Thomasio veræ
pænæ non sunt. II. 23. Refellitur. *ib.*
& seq. Quomodo respectu Dei arbitra-
riæ dici possint. 24.

Permissio in jure quid sit. I. 94. Permissio
peccati non adversatur providentiæ &
bonitati Dei. 136.

Præceptum de sanguine non comedendo
naturale & universale. I. 40. Præ-
ceptum de Societate conjugali & fami-
liæ non singulos afficit. II. 45. Præ-
cepta juris naturalis demonstrari pos-
sunt, 243. Sunt clara, ita ut eorum
ignorantia generatim non excuset. 256.

Polygamia qua lege prohibita. II. 232.

Principes summi legibus juris naturæ ob-
noxii sunt. II. 225.

Præscientia Dei necessitatem non infert
voluntati humanæ. I. 203.

Providentia Dei Universum regit. I. 128.
Ex malorum mixtione commendatur.
132. Sapienter permittit quosdam de-
fectus. 134. Non illam dedecet permit-
tere peccatum. 136. Etiam minutissi-
ma curat. 137. Non tollit libertatem.
203.

Principia prima Juris naturæ in ratione,
non in voluntate sunt quærenda. II.
43. Schmausii contrariæ rationes refel-
luntur. 144. Quomodo dicantur infan-
tibus impressa. 146. Illorum certitudo
non

non est ex sola traditione repetenda . 137. Demonstrari possunt . 244. Illorum ignorantia invincibilis non datur . 256.

Principium primum Juris naturæ non est convenientia cum statu integritatis . II. 34. Nec voluntas divina . *ibid.* Nec sui ipsius conservatio . 37. Nec socialitas . 40. Nec studium vitæ felicissimæ , & maxime diurnæ . 49. Nec sui ipsius, statufque sui perfectio sensu Wolfiano . 50. Num necesse sit unicum statuere . 94. 96. Non est amor sui & commiseratio erga alios, ut vult Rousseau . 100. Quodnam statuendum . 79. 83.

Probabilissimus rectæ rationi opponitur . II. 260. Non est Ecclesiæ Romanæ doctrina . 263. Merito rejicitur a Protestantibus . 259. Ab Ethnicis Philosophis repudiatus . 264.

Protestantes ignorantiam juris naturæ exprobrant Scholasticis . I. 2. Ipsi vicissim de eadem arguuntur a Thomasio . 6. Confusionem Catholicis tribuunt in doctrina Juris naturæ tradenda . 5. Disspellitur hæc criminatio . 6. Scholasticos contemnunt . 7. Eos tamen laudat Grotius . *ib.* De instaurato Juris naturæ studio gloriantur . 8. Hæc jactatio retunditur . 21. Errores varios in juris doctrinam intulerunt . 8. Tempore priores a posterioribus improbantur . 22. Laudandi in eo , quod Jus nat. velut peculiarem , separatamque disciplinam tradant . 24. Damnandi vero , quod ab ea omnem auctoritatem rejiciendam putent . 26. Plerique ab errore statuendi utilitatem pro juris naturalis fundamento non recedunt . II. 109. Cavendum illis est a doctrina Schmausii . 177. Eorum indoles in juris naturæ tractatione . 234.

Proximus qua ratione diligendus juxta Wolfium . II. 58. Quomodo nunquam præoccupandus . 187.

Prudentia quomodo dividatur . I. 113. Ejus leges non custodiuntur in usu Probabilissimi . 261.

Pseudopolitici Principes summos a legis naturæ obligatione eximunt . II. 225.

Pufendorfius (*Samuel*) cur Catholicos Scriptores nullos sibi allegandos censet . I. 3. Grotium primo extollit , dein deprimit . 32. Censuram Romanam Grotiani Operis carpit . 37. Quid de Hobbesio sentiat . 45. Protestantium

de eo judicium . 47. Mascovii . 49. Barbeyraci . 50. Aliorum . 49. Illiberalia ejus convitia . 52. Arrogantia . 53. Paralogismi . *ib.* Quomodo legem a consilio distinguat . 98. Divinum jus imperandi unde desumat . 142. Coacti nomine quid intelligat . 202. Coactionis nomen nimium dilatat . *ib.* Metus causa plura virtuti contraria licere arbitratur . 200. Refellitur . *ib.* Ejus æquivocatio detegitur . 211. Nimis diminute ad scopum suum naturam humanam considerat . 235. Triplicem hominis statum naturalem ponit . 250. Statum naturalem hominis quomodo consideret . 292. Socialitatem primum esse juris naturæ principium defendit . II. 40. Quam inepte caput de Religione a juris naturæ tractatione abscondat . 42. Refellitur . 149. Utilitatem præcipuum juris naturalis fundamentum ponit . 110. Finem juris nat. ambitu præsentis vitæ concludit . 123. Juri naturæ præcipuum decus adimit . 124. Actiones internas juri naturali perperam subtrahit . 151. Moralitatem omnem abnegat actibus humanis præconceptis ad Dei legem . 209. Refellitur . 210. Quo sensu dicat uniformitatem legum casu inductam esse . 320.

R

Ratio recta in quo sita juxta Hobbesium . I. 214. Quomodo efformetur . 215. De ea contradictiones Hobbesii . 216. Semper uniformis esse illa debet . *ib.* In statu naturali non solum privatum bonum , sed etiam generale totius hominum communitatis curare debet . 218. Quomodo obliget . II. 193.

Regula seu norma datur , ad quam homines actiones suas liberas exigere debent . II. 2. & seq.

Religio Catholica impetitur a Pufendorffio . I. 52.

Revelationem divinam a jure naturæ omnino sejungendam absurde docet Thomasio . I. 26. Privata revelatio ad certitudinem præceptorum juris naturæ habendam non est necessaria . II. 237.

Rousseau (*Jacobus*) statum hominis naturalem silvestrem statuit , solitarium , beluinoque similem . I. 269. Eiusdem status quasnam constituat functiones . 270. Illi originariam felicitatem adtribuit . 272. Refellitur . 273. & seq. Male se pur-

purgat hypotheticas simulans ratiocinationes . 279. Ejus simulatio detegitur . 281. Falso nonnullas statui hominis convenientes dotes artificiales appellat . 283. Ejus hypothesis seu hypothetica historia inutilis ad intentum . 280. Societates omnes exofas reddere conatur . 289. Omnia in principio tyrannica fuisse dominia innuit . 290. Ejus principia hominis socialitatem evincunt . 297. Ejus falsum & seditiosum dictum . 320. Refellit . *ib.* Duo statuit juris naturæ principia , & quæ . II. 100. Inepte ratiocinatur . 101. Leges naturales repetit ex sola parte animali hominis . 103. Refellitur . *ib.* Sibi non cohæret . 104. 107. Commiserationis regula quam statuit injustitiam continet . 105. Inepte ex illa omnes sociales virtutes deducit . 106.

S

Salmasius (*Claudius*) quale de Grotii opere judicium ferat . I. 34.
Sanctio in lege quid . II. 9. An Legibus naturalibus conveniat . 10. Tum respectu vitæ præsentis . *ib.* quæ tamen imperfecta est . 13. tum respectu vitæ futuræ ; quæ perfectissima est . *ib.* Hæc solo naturali lumine satis innotescit . 14. Objecta soluta . *ib.* Sanctionem legibus naturalibus denegat Thomæus . 22. Refellitur . *ib.*
Scriptura sacra legem nedum positivam, sed & naturalem continet . I. 30.
Schmausius novum Juris naturalis systema procudit , & quare . I. 9. Revelationem a jure naturali omnimode segregat . 26. Quæ in Scriptura continentur, ad solum jus positivum pertinere perperam putat . 30. Ejus de Grotio judicium . 36. Objectum Juris naturæ nimium coarctat . II. 139. V. *Objectum* . Juris principia non in ratione, sed in voluntate collocat . 143. Refellit . *ib.* Obligationem ex metu , & privata vindicta repetit . 172. Refellit . 175.
Scholastici a Protestantium criminationibus vindicantur . I. 5. 9. II. 203. 214. Laudantur a Grotio . I. 6. Quo sensu legem æternam admittant . II. 202. Nimmium aliquibus exosi . 210. De Jure Centium quid sentiant . 278.
Salæmus (*Joannes*) Jus naturæ ex He-

bræorum traditione exponit . I. 38. Præceptum abstinentiæ a sanguine interleges naturales immerito recenset . 40. Peculiaria dominia a Dei determinatione facta docet . 269.
Similitudo est causa amoris . I. 227. 254. II. 84.
Societas duplex & qualis . I. 252. Nulla sine ordine . II. 7. Ejus conservatio non est primum juris principium . 40.
Spinosa (*Benedictus*) libertatem homini eripit . I. 189. Necessario determinari ab externis causis docet . 194. Oppositam sententiam ignorantiam & præjudicium appellat . 195. Jus naturale funditus evertit . II. 156.
Status Civilis statui naturali est absolute præferendus . I. 312. Spectata præsentium hominum conditione est omnino necessarius . 329.
Status naturalis hominum quotupliciter sumatur . I. 250. Non est bellum omnium in omnes . 251. Non est ex pace belloque confusus , & magis inclinans ad bellum . 263. Est per se pacificus , & solum per accidens bellicus . *ib.* Non esset in eo unicuique jus in omnia . 265. Neque essent homines sylvestres , solitarii , & belluino more viventes . 269. Perperam ille exprimitur a Pufendorffio fictione hominis utcumque , & undecunque in mundum projecti , sibi que plane relicti , 292. Status naturalis est domesticus . 285. Et absolute socialis . 293. Non esset adeo felix ut contendit Rousseau . 304. Nec adeo miser ut putant Hobbesius , & Pufendorffius . 308. Aliquando extitisse videtur . 325. Multiplicato hominum genere vix ac ne vix quidem diu durare potuit . 326. In statu naturali adhuc existunt aliqui . 327. Fortasse etiam aliqui populi . 328.
Stoici Animam post mortem non semper manere sentiebant . I. 157.
Swartzius statum naturalem respectu totius generis humani nunquam extitisse affirmat . I. 226.

T

Timor coactionem inducere putat Pufendorffius . I. 208. Error ejus detegitur . *ib.* Voluntarium quomodo minuat . 209.
Thomas (*Sanctus*) quomodo Jus definiat . I. 91.

I. 91. Rationem reddit cur similitudo sit causa amoris . 227. 254. Exponit quomodo alteri benefacere sit causa delectationis . 255. 260. Illi falso Hobbesii sententia de bello omnium in omnes tribuitur . 261. Hominem ad societatem natum quomodo probet . 295. Probat Providentiæ convenire defectuum permissionem . 154. Docet quomodo in *isotropia* se determinet voluntas . 202. Moralitatem actionibus convenire ante legem Dei probat . 215. 257. Omnia pacem appetere docet . 255. 260. Putat in statu innocentiae, si perdurasset, civile aliquod regimen futurum . 312. Statum civilem necessarium asserit . 323. Explicat quomodo bene vel male agendo homo retributionem mereatur . II. 18. Ordinis custodiam pro primo juris naturæ principio habet . 83. Ipsum respicit, dum præcepta legis naturalis exponit . 84. Quomodo jus Gentium in jure naturali comprehendat . 273. Et ab illo distinguat . 276. Socialitatem principium juris Gentium statuit . 277.

Thomasius juris ignorantiam exaggerat . I. 5. Quid de Ecclesiæ Patribus sentiat . 16. Quid de auctoritatis usu in doctrina juris tradenda . 26. De Pufendorffio quid judicet . 48. Illius errores auxit . 55. Ejus arcanæ ecclesiasticæ historiæ particula . 16. Ejus jaſtantia . 55. Ipsius systema ad Epicuræismum, proxime accedit . 57. & II. 47. Refellitur . *ib.* Quomodo legem definiat . 91. Distinctionem justii, honesti, & decori in quo collocet . 102. II. 49. Libertatem humanam evertit . 188. Voluntatis naturam male explicat . 232. Ab intellectu regi negat . 234. Refellitur *ib.* & seq. Libertate eligendi privat . 241. Statum hominis naturalem in quo constituat . 263. Surdum a nativitate negat posse cogitare, ac ratiocinari . 291. Legibus naturalibus veram rationem legis adimit . II. 22. Patris jussa vult esse potius consilia, quam præcepta . 27. Refellitur . *ib.* Quodnam primum juris naturæ principium statuat . 45. Privatam utilitatem juris naturæ fundamentum asserit . 110. Jus naturale funditus evertit . 156. Obligandi principium unde defumat . 182. Legem æternam Scholasticorum figmentum appellat . 203. Illos incitiæ redarguit . 203. Legem positivam divi-

nam universalem ponit . 229. Quænam ejus præcepta constituat . 230. Quibus rationibus eam postmodum destruat . 231. *Thomistæ* physicam præmotionem cum libertate conciliant . I. 204. *Traditio* sola totam non fundat juris naturæ certitudinem . II. 238.

V

W*agnerus* (*Jo: Georgius*) Hobbesium inter juris restauratores perperam recenset . I. 42. Veram Juris Gentium ideam oppugnat . II. 281. Refellitur . *ib.* *Veritates naturales* tum naturali lumine tum revelatione probantur . I. 9. *Verum* quo sensu dici possit Juris naturalis fundamentum II. 13. 116.

Vicus (*Jo: Baptista*) *verum* statuit Juris naturalis fundamentum . II. 113. Quid Juris Gentium nomine intelligat . 299. Ejus de ferino hominum statu fictio refellitur . 307. Inaniter putat suum systema ad Providentiæ commendationem conducere . 311. Etymologias ex orientalibus linguis deductas irridet . 315. Græcorum fabulosa traditio ejus hypothese non favet . 317.

Universalitas an solum legi naturali conveniat . II. 227.

Virtus est quæ facit hominem bonum . II. 131. Ac meritum parit . *ib.*

Vitium est ordinis naturalis perversio . II. 82. Facit hominem malum . 131.

Vitriarius (*Renhardus*) Juris Gentium universalis & positivi extantiam adstruit . II. 284. 290.

Wolffius (*Christianus*) quid de Scholasticis senserit . I. 6. Quid de ipso sentiat *Languis* . 23. Quid *Schmaufius* . 62. 64. Minus recte versatus est in jure naturæ tradendo . 63. Ejus methodus incongrua . 63. Quibus scripserit . 66. Multa inutilia, & puerilia suo operi permiscuit . 67. Quales ejus demonstrationes . 68. II. 72. Quid pollicitus non præstitit . 69. Inerrantiam sibi videtur adscribere . Epicuræismi fautorem se quadantenus præstitit . 72. Ejus lectio juvenibus noxia . 77. An virtutes ministras voluptatis effecerit . 78. Quid de *Atheis* sentiat, & an eis patrociniatus dici possit . 85. 8. 6. Ejus doctrina moralis qualis . 88. Quodnam statuat primum Juris naturæ principium . II. 50. Quomodo cum Hob-

344 INDEX RERUM NOTABILIMUM!

Hobbefio , & Spinofa fentire videatur . 51. Virtutis nomine folam utilitatem designat . 52. 128. Nimia ejus prolixitas & redundantia . 56. Non recte præceptum de Proximo diligendo ex fuo principio deducit . 58. Nec aliud de Deo diligendo . 64. Obscuram exhibet perfectionis ideam . 66. Obligationem activam prave definit . 160. Atheis Jus naturæ commune facere ftudet fruſtra . 162. Obligationem paſſivam in quo conſtituat . 163.

Voluntas ad ſummum bonum determinata eſt . I. 98. Quomodo ab extrinſecis motivis determinetur . 200. In æqualitate motivorum quomodo ſe determinet . *ib.* Potest velle & deſiderare bonum alterius . 225. Quomodo definiatur a Thomafio . 232. Quomodo dirigatur ab intellectu . 234. Libertate ſpoliatur a Thomafio . 241. Quomodo conferat ad intellectus reſtitutionem . 244. Voluntati divinæ quomodo obediendum . II. 199. Ejus objectum V. *Bonum* .

Voluptas Epicuri qualis . I. 58. 72. Num voluptas percepta ex re cognita , vel ex ejus cognitione dici poſſit amor . II. 75.

E R R A T A

in Tom. I.

C O R R I G E ,

Pag. 13. lin. 9. capite
61. 25. Suprimi
67. 3. faſtidiente
69. 4. capite
102. 14 futurus
132. 11 enormæque

in not.

libro
ſupremi
faſtidium afferente
libro
futurum
enormesque

F I N I S .

